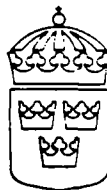

Riksdagens protokoll

1989/90:104

Onsdagen den 18 april

Kl. 9.00–20.16

Protokoll
1989/90:104

1 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott

Talmannen meddelade att miljöpartiet de grönas riksdagsgrupp anmält *dels Loui Bernal* (mp) som suppleant i närings- och arbetsmarknadsutskotten under Lars Norbergs ledighet.

dels Ulla Bouvin (mp) som suppleant i försvars- och socialutskotten under Paul Ciszuks ledighet.

Talmannen förklarade utsedda till

suppleant i försvarsutskottet

Ulla Bouvin (mp)

suppleant i socialutskottet

Ulla Bouvin (mp)

suppleant i näringsutskottet

Loui Bernal (mp)

suppleant i arbetsmarknadsutskottet

Loui Bernal (mp)

2 § Hänvisning av ärenden till utskott

Föredrogs och hänvisades

Propositionerna

1989/90:110 och 111 till skatteutskottet

1989/90:140 till socialutskottet

1989/90:141 till jordbruksutskottet

1989/90:143 till trafikutskottet

1989/90:145 och 147 till socialförsäkringsutskottet

Skrivelse

1989/90:124 till utrikesutskottet

3 § Förnyad bordläggning

Föredrogs men bordlades åter
Finansutskottets betänkanden 1989/90:FiU14 och FiU20
Skatteutskottets betänkande 1989/90:SkU27
Trafikutskottets betänkande 1989/90:TU22
Bostadsutskottets betänkanden 1989/90:BoU12 och BoU16

4 § Meddelande om samlad votering

Talmannen meddelade att näringsutskottets betänkande NU24 och jordbruksutskottets betänkande JoU15 skulle avgöras i ett sammanhang efter avslutad debatt.

5 § Använt kärnbränsle, m.m.

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1989/90:NU24 Använt kärnbränsle, m.m. (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 1 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande nr 24 behandlar använt kärnbränsle, m.m. Centern har till betänkandet fogat sex reservationer.

Centern tillstyrker regeringens förslag att samrådsnämnden för kärnavfallsfrågor, KASAM, skall avskaffas och att ett vetenskapligt råd för dessa frågor skall inrättas. Vi menar emellertid att det föreslagna rådet inte skall knytas till kärnbränslenämnden. Det finns ett stort behov av fristående organ som med integritet kan analysera och värdera kärnkraftsfrågorna, och vi menar därför att rådet bör ges en mycket självständig ställning med en egen budget. Rådet bör instrueras att löpande informera riksdagen, regeringen och allmänheten om kunskapsläget inom kärnkraftsavfallsområdet. Vidare bör rådet verka för att det vid universitet och högskolor byggs upp en obunden kompetens på detta område.

När det gäller slutförvaring av använt kärnbränsle menar vi i centern att nuvarande forsknings- och utvecklingsverksamhet i alltför hög grad är inriktad på förvaring enligt KBS-3-metoden, dvs. förvaring i berg. Vi ifrågasätter starkt om denna metod uppfyller de krav som måste ställas på en slutförvaring för att den skall anses helt säker. Frågan om slutförvaringen bör prövas grundligt och förutsättningslöst. Det är mycket viktigt att alternativa metoder till förvaring av kärnavfallet utarbetas och analyseras. Dessa metoder bör göra det möjligt att förvara bränslet åtkomligt och i kontrollerbara former.

När det gäller val av slutförvaringsplats menar vi att det är rimligt att man inte fattar beslut om detta förrän man har en förvaringsmetod som är allmänt accepterad.

Centern menar vidare att det svenska kärnbränslet i sin helhet skall stå

under svensk kontroll, och detta borde även gälla de 57 ton bränsle som har levererats till Cogéma. I stället för att som man nu har gjort byta detta bränsle mot MOX-bränsle, borde regeringen, med beaktande av tidigare ingångna avtal om upparbetning, ha utarbetat ett förslag till övergångsbestämmelser och en plan för återtagande av använt kärnbränsle som har skeppats ut men inte har upparbetats. Därigenom skulle det ha säkerställts att Sverige inte blir en förvaringsplats för andra länders radioaktiva avfall. Bränsleutbytet borde således enligt vår mening inte ha medgivits, och det icke upparbetade bränslet borde ha tagits hem till Sverige.

Enligt centerens uppfattning bör det därför göras en samlad, grundlig redovisning av vad som pågår och planeras när det gäller svenskt använt kärnbränsle – i Sverige och utomlands. Denna redovisning bör sålunda omfatta även det använda kärnbränslet, exempelvis de 140 ton som ägs av OKG AB och som förvaras i Sellafield. En utgångspunkt för granskningen bör vara att klargöra vart det plutonium som framkommer vid upparbetning av svenskt kärnbränsle tar vägen. Det är regeringens ansvar att en sådan granskning kommer till stånd.

De utredningar som har företagits om importen av använt kärnbränsle visar enligt centern att det saknas en fullständig kontroll över importen och exporten av det radioaktiva materialet. Mot denna bakgrund bör det uppdras åt ansvariga myndigheter att vidta de åtgärder som är erforderliga för att en fullständig kontroll av import och export av klyvbart radioaktivt avfall skall uppnås.

Vi har även en reservation som rör verksamhet på Ranstad Mineral AB. Det är enligt vår mening mycket osäkert om Ranstad Mineral AB har tillstånd att hantera utländskt avfall. Det bör göras en förnyad granskning av verksamheten med återvinning av uran vid Ranstad Mineral, och verksamhetens miljömässiga konsekvenser bör i detta sammanhang särskilt belysas. Regeringen bör föranstalta om en sådan granskning och verka för att resultatet kommer till allmänhetens kännedom. En öppenhet är alltså i detta sammanhang mycket viktig.

Vi konstaterar när det gäller finansieringen av de framtida utgifterna för använt kärnbränsle att den aktuella avgiften har varit oförändrad sedan 1984. Utan att hävda att konsumentprisindex är den bästa mätaren i dessa sammanhang konstaterar vi att konsumentprisindex under samma tid har ökat med 40 %. Mot denna bakgrund är det mycket osäkert om nuvarande avgiftsnivå är tillräckligt hög för att verkligen bestrida de kommande kostnaderna för slutförvaring, avveckling, osv. Det här har gjort att kärnbränslenämnden ett flertal gånger under denna tid har föreslagit ytterligare höjningar av avgiften, men då har regeringen avslagit det. Jag tror att det är mycket angeläget att vi får en förnyad prövning i denna fråga.

Det är regeringen som fastställer dessa avgifter, och jag menar att det finns skäl för att riksdagen hos regeringen hemställer att avgiften för 1991 skall bestämmas med utgångspunkt i en mer genomgripande analys av de olika kostnadsposterna och med beaktande av att det är mycket rimligt att det finns en betryggande säkerhetsmarginal när dessa avgifter fastställs så att vi inte lastar över kostnaderna på kommande generationer.

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till de reservationer där centerrepresentanterna är med.

Anf. 2 ROLF L NILSON (vpk):

Herr talman! Jag vill börja med att yrka bifall till de reservationer där vpk finns med. Sedan vill jag göra den bedömningen att ett år efter år återkommande betänkande om problem med hanteringen av det använda kärnbränslet är ett tecken gott nog på att kärnkraftens avfallsproblem inte på långt när är lösta.

Jag vill därför börja med att understryka detta: Det finns i dag, enligt vår mening i vpk, ingen acceptabel, helt säker metod att ta hand om kärnkraftens avfall. Det finns i dag ingen fullt ut fungerande kontroll internationellt sett över vart avfall från kärnteknisk verksamhet tar vägen.

Det finns t.ex inga vattentäta skott mellan den fredliga användningen av kärnkraften och den militära. Svenskt kärntekniskt avfall har med stor sannolikhet gått in i amerikansk vapentillverkning. Det finns mängder av klyvbart materiel som har kommit på avvägar trots de internationella kontrollsystemen.

Det finns i dag inga helt tillförlitliga beräkningar av kostnaderna för det framtida omhändertagandet av kärnkraftens avfall. Det är inte särskilt djärvt att anta att kostnaderna kommer att ligga långt över i dag aktuella kalkyler. Ivar Franzén har då också visat att vi inte tar hänsyn till den prisutveckling som sker i Sverige, utan beräkningar av de här kostnaderna och avgifterna för att täcka kostnaderna för det framtida omhändertagandet släpar efter. Vår slutsats av detta är att kärnkraftselen därför måste belastas med ytterligare kostnader så att man säkert har de medel som kommer att behövas för den framtida avfallshanteringen.

När det gäller själva tekniken för att ta hand om bränslet, eller snarare avfallet, råder det i dag en ökad tveksamhet mot det som man kan kalla huvudspåret i det svenska förvaringsarbetet, dvs. inkapsling av bränsle i någon form av en metallkapsel och slutförvaring i berggrund, den s.k. KBS-3-metoden.

Resonemanget går alltmer i riktning mot att det kanske inte är helt lyckat med s.k. slutförvaring. Vi skall givetvis inte till kommande generationer lämna över risker som vi själva inte är beredda att ta i dag. Det innebär att det skall finnas säker förvaring och förslutning av det klyvbara materialet och avfallet. Men det är lika viktigt att inte frånta kommande generationer deras ansvar. Det skall inte vara omöjligt för kommande generationer att själva ta ansvar för hanteringen mot bakgrund av den kunskap, de erfarenheter och värderingar som de har vid det aktuella tillfället.

Det finns också sedan länge stor tveksamhet bland i första hand kärnkraftsmotståndare, om hur fristående forskningen kring avfallshanteringen har varit och är. Vi anser att det behövs markeringar till förmån för utveckling av obunden kunskap och för att luckra upp de band som finns mellan kärnkraftsindustri, kärnkraftsetablissemang och kunskapsutveckling på detta område. Det finns två reservationer om detta. Skillnaderna i uppfattning mellan å ena sidan vpk och miljöpartiet och å andra sidan centern är inte särskilt stora. Det vi i vpk och miljöpartiet vill understryka är att man

måste ta till vara det förtjänstfulla arbete som KASAM har gjort när det gäller de etiska och existentiella frågeställningarna i kunskapsutvecklingen kring kärnbränslehanteringen.

Vi har i tidigare debatter krävt förbud mot deponering av avfall i Forsmarkslagret. Detta lager borde aldrig ha kommit till stånd, och det hade inte gjorts det om man hade lyssnat till den välgrundade expertkritik som har riktats mot projektet. Sett mot bakgrunden av hotet mot haven och i synnerhet mot den redan hårt nedsmutsade och belastade Östersjön är det nästan ofattbart att man har lämnat tillstånd för en anläggning som i framtiden kan leda till en radiologisk katastrof i Östersjön. Vi anser att det därför är ett oavvisligt krav att inget nytt avfall deponeras i Forsmark.

Herr talman! Med detta vill jag återigen yrka bifall till de reservationer där vpk finns med.

Anf. 3 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Den här debatten är typisk för den "snuttifiering" som präglar det mesta av riksdagsarbetet. I dag skall vi tala om kärnkraftsavfallet. En annan dag skall vi tala om reaktorernas risker, och en tredje dag skall vi tala om behovet av kärnkraft. Den här "snuttifieringen" gör att besluten fattas utan den helhetssyn som vore önskvärd.

Kärnenergin är ju ett stort tekniskt och ekonomiskt system med två huvudformer – atombomber och kärnreaktorer. Dessa två huvudformer hänger samman på många sätt. För det första hämtas uranet från samma gruvor och extraheras i samma process. För det andra anrikas uranet i samma anrikningsanläggningar vare sig det skall användas till bomber eller reaktorer. För det tredje produceras det i världens kraftreaktorer plutonium, som kan användas till atombomber och som också ibland, de facto, används just till detta. För det fjärde kommer, med den svenska slutförvaringsmetoden, det använda kärnbränslet att slutförvaras i befintligt skick med allt sitt uran, med sina transuraner och allt sitt plutonium, dvs. våra slutförvar kan mycket väl bli framtidens plutoniumgruvor.

Detta är bara en aspekt på den s.k. kärnbränslecykeln. Redan den leder mig till att dra den slutsatsen att denna teknik skulle mänskligheten aldrig ha gett sig på. Det bästa mänskligheten i dag kan göra är att avveckla verksamheten globalt. Sverige borde gå i första ledet, för det är ju som statsminister Ingvar Carlsson har sagt, kärnkraften hör inte hemma i ett civiliserat samhälle, och Sverige vill ju gärna vara ett civiliserat samhälle, hoppas jag. Jag skulle avvisa kärnkraften även om jag visste att reaktorhaverier aldrig kunde inträffa. Windscale, Browns Ferry, Harrisburg, Tjernobyl, Greifswald och Vandellos visar emellertid att haverier kan inträffa och att de kan få fasaväckande konsekvenser.

Vår första reservation behandlar frågan om ett vetenskapligt råd vid kärnbränslenämnden. Regeringens motiv för att avskaffa samrådsnämnden KASAM är dunkla. Har möjligen KASAM på något sätt blivit obekvämt? Är det etikfrågorna som regeringen vill komma bort ifrån? I varje fall sopar både regeringen och utskottsmajoriteten de verkliga problemen med expertisen runt kärnkraften under mattan. De verkliga problemen är den konformism

som härskar inom kärnkraftsfamiljen som dominerar kärnkraftsindustrin men som också sprider sig till de statliga myndigheterna och forskarna.

Eftersom det förmodligen skulle vara odrägligt för en kärnkraftsmotståndare eller skeptiker att arbeta inom systemet så fungerar utstötningsmekanismen vanligen perfekt. När det gäller forskare och experter är det svårt att finna sådana som inte på ett eller annat sätt är knutna till kärnkraftsverksamheten genom expert- eller forskaruppdrag. Man biter, som bekant, inte den hand som föder en. De psykologiska mekanismerna fungerar vanligen så, och man får en betydande konsensus inom de grupper som arbetar med kärnkraften. Vill man över huvud taget ha en kritisk granskning av kärnavfallsfrågorna, måste man verkligen anstränga sig för att samla kunniga människor som står helt fria från engagemang i kärnkraftsfamiljen. De bör kombinera de tekniska och etiska frågorna i sin verksamhet. Miljöpartiet yrkar på att regeringen skall anstränga sig, dvs. vi yrkar bifall till reservation 2.

Beträffande metoderna för slutförvaring är det min bestämdaste uppfattning att det aldrig har funnits och att det aldrig kommer att finnas någon säker metod. Det finns bara mer eller mindre osäkra metoder. Detta erkänner faktiskt kärnkraftsetablissemanget i dag. På 70-talet, då den s.k. villkorslagen krävde en helt säker slutförvaring, påstod kärnkraftsfamiljen med en mun att en sådan metod fanns, den s.k. KBS-1-metoden. Sedan hittade man på en metod som var säkrare än helt säker, KBS-3-metoden. I samma veva avskaffades villkorslagen. Numera erkänner man det som varje tekniker vet, dvs. att helt säkra metoder inte existerar i denna ofullkomliga värld. Svenska folket har bara bevittnat ett avancerat ordvrängeri. Men hela tiden har man dock bitit sig fast i samma tekniska metod: slutförvaring i berggrunden 500 m under jord och permanent förslutning genom inpackning i bentonit.

På senare tid har dock en viss tveksamhet kommit till uttryck om förvaringen verkligen skall göras så permanent att den är praktiskt taget oåterkallelig. Det är i stort sett samma personer som har arbetat med dessa frågor sedan 70-talet. Det är hög tid för nytänkande och nya människor. Jag yrkar därför bifall till reservation 3.

Det hemlighetsmakeri som omger hanteringen av kärnavfallet har inte bara varit skadligt för folkets förtroende för staten och demokratin. Det har sannolikt även varit till skada för kärnkraftsindustrin. Människor blir alltmer övertygade om att det finns mycket att dölja bakom de s.k. affärshemligheterna. Den övertygelsen växer när man hör om firmor som t.ex. den västtyska Transnuclear som bedrivit omfattande mutaffärer med förgreningar även till vårt land. Därför yrkar vi i miljöpartiet i reservation 5 att "kärnkraftsbyken skall tvättas ordentligt och tvättas offentligt".

Regeringen bör se till att svenska folket äntligen får information om att dessa avfallsmängder som sänds ut och in över landets gränser skall redovisas offentligt. Vem skall exempelvis disponera det plutonium som man kan utvinna ur de 140 ton avfall som ligger i Sellafield? Vad händer med det kärnavfall som finns i Frankrike? Vid upparbetning räknar man med att det skapas ca 400 kg plutonium. Sverige skall ha full kontroll över hanteringen – över hela kärnkrafts cyklern. Vi i miljöpartiet anser att det skall gälla även det kärnavfall Sverige exporterar och importerar. Vad kommer att hända med

MOX-bränslet? En utredning bör tillsättas för att se över hela kontrollen och att den genomförs ordentligt. Därför yrkar jag bifall till reservation 5.

Sverige har beslutat att avveckla kärnkraften. Det är en teknik som en stor majoritet av svenska folket vill vara av med. Diverse affärer med kärnavfall från tillverkningsprocesser och lågaktivt avfall borde vara det första som avvecklas. Hela denna verksamhet bör, så länge den existerar, stå under en myndighets totala kontroll. Delat ansvar visar sig ofta vara inget ansvar. I dag utövar SKI, SSI, naturvårdsverket och länsstyrelserna tillsyn över verksamheten. Regeringen borde se till att det finns en huvudansvarig för tillsynen. Därför yrkar jag bifall till reservationerna 7 och 8.

De radioaktiva restprodukterna hanteras dessutom ofta på ett nonchalant sätt under ytterst primitiva former och under dålig kontroll. Här behövs strängare regler. Vi ställer oss därför bakom reservation 9.

Särskilt verksamheten vid Ranstad Mineral AB, denna kvarleva från forna stormaktsdrömmar då svenskarna skulle vara Europas uranshejker, borde noggrant prövas ur miljö- och säkerhetssynpunkt. Alltså yrkar jag bifall till reservation 10.

Vi i miljöpartiet kan aldrig acceptera att man slutförvarar låg- och medelaktivt avfall i berggrum under havet. Det var ett oförlåtligt missgrepp att bygga ett sådant förvar under Öregrundsgrepen. Avfall framställt i Sverige skall förvaras i Sverige. Kan man inte finna en kommun som accepterar att härbergera avfallet inom sina gränser, skall produktionen av sådant avfall omedelbart avbrytas. Kärnkraftsindustrins metod att bygga SFR-lagret under Bottenhavet är dessutom enligt vår uppfattning inte förenligt med de principer för dumpning av avfall i havet som Sverige i olika konventioner har anslutit sig till. Alltså yrkar jag bifall till reservation 11.

Det tyder på ett visst moraliskt ansvarstagande att staten fonderar medel för att de kommande generationerna skall få "nöjet" av att ta hand om världens mest miljöfarliga avfall sedan kärnkraften avvecklats. I miljöpartiet är vi dock kritiska mot den fondering som sker. Först och främst anser vi det principiellt helt fel att räkna med en positiv realränta på de medel som fonderas. Medelsbehoven bör beräknas med en kalkylränta på 0%. Vidare är vi övertygade om att kostnaderna är underskattade. Detta är praktiskt taget regel för anläggningar av helt ny typ som aldrig tidigare i världshistorien har byggts. Vi menar att avgiften borde vara minst 4 öre per kWh. Tyvärr har dock vår motion i detta ärende aldrig kommit till kammarskansliet. Vi ansluter oss därför till centerns något mer blygsamma krav på finansiering. Jag yrkar härmed bifall till reservation 12.

Anf. 4 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Enligt riksdagens beslut skall de tolv svenska kärnkraftsreaktorerna vara avvecklade senaste år 2010. Två av dem skall stängas 1995 och 1996.

I dag har dessa reaktorer producerat över 600 TWh elektrisk energi. Det motsvarar drygt 145 reaktorår. Under åren fram till 1995 väntas de producera ytterligare ca 300 TWh – perioden 1995 till 2010 minst 600 TWh. Totalt sett väntas de producera minst en och en halv gång så mycket energi som har producerats hittills. Det motsvarar minst 220 reaktorår. Det är självklart

ytterst angeläget att vi kan upprätthålla en god säkerhet under reaktorernas hela drifttid. Olyckorna i bl.a. Three Mile Island och Tjernobyl visar att kärnkraften har betydande risker. Erfarenheterna från den svenska kärnkraftsproduktionen visar dock att ett kvalitativt säkerhetsarbete och en hög teknisk standard ger goda resultat i det här arbetet. Svenskt säkerhetsarbete och svensk kärnteknik är i dag bland de främsta i världen. Men detta arbete får inte avstanna, utan måste fortsättningsvis drivas kraftfullt av företag, myndigheter och andra säkerhetsinriktade organ.

Grundläggande för det här säkerhetsarbetet är det ansvar som har lagts på tillståndshavarna att själva svara för att sådana åtgärder vidtas som behövs för att upprätthålla säkerheten i verksamheten. Detta ansvar omfattar allt från innehav och hantering av kärnämne till omhändertagande och slutförvaring av använt kärnbränsle och kärnavfall. Statens ansvar är att lämna tillstånd och övervaka att verksamheten bedrivs enligt givna föreskrifter och villkor. Detta utövas av kärnkraftsinspektionen, strålskyddsinstitutet och kärnbränslenämnden.

Ett viktigt område i säkerhetsarbetet är människans roll och funktion i samverkan med tekniken. En av de stora frågorna inför 1990-talet är att kompetens och personalförsörjning när det gäller kärnkraftsenergiområdet utvecklas och att säkerheten kan bevaras. En särskild arbetsgrupp arbetar för närvarande med dessa förhållanden.

Herr talman! Låt mig sedan gå över till att något kommentera de reservationer som är fogade till näringsutskottets betänkande.

Reservationerna nr 1 och 2 tar upp frågan om vetenskapligt råd i kärnavfallsfrågor. Utskottet tillstyrker att samrådsnämnden för kärnavfallsfrågor avskaffas. Det samarbete mellan statens strålskyddsinstitut, statens kärnkraftsinspektion och statens kärnbränslenämnd som KASAM hade till uppgift att främja har numera i praktiken övertagits av myndigheterna själva. KASAM har i allt större utsträckning samarbetat med framför allt kärnbränslenämnden, som nu får ett särskilt vetenskapligt råd till sitt förfogande.

Utskottet ser inga problem med detta ur integritetssynpunkt. Självfallet skall rådet tillgodose vetenskaplig integritet i sitt arbete. Utskottet har inte någon anledning att anta annat än att etiska aspekter kommer att vägas in i detta arbete.

När det gäller reservation nr 3 som handlar om slutförvaringen av använt kärnbränsle anser utskottsmajoriteten att det inte finns skäl att uttala sig om vikten av alternativa hanterings- och förvaringsmetoder för hur det använda kärnbränslet slutligt skall förvaras. Ett sådant slutligt förvar skall baseras på ett grundligt forsknings- och utvecklingsarbete som skall bedrivas utan låsningar i något avseende. Arbetet som sådant ger alltså utrymme för de synpunkter som framförs i reservationen. Vart tredje år skall kärnkraftsföretagen utforma ett allsidigt program för den forsknings- och utvecklingsverksamhet som bedrivs.

I dag finns i systemet en anläggning för slutförvaring av driftavfall, SFR, och ett mellanlager för använt kärnbränsle, CLAB, vilka beräknas vara fullt utnyttjade omkring år 2000. Till detta kommer sedan transportsystemet med bl.a. fartyget Sigyn. Det pågående forskningsarbetet syftar till att ta fram en plats för lokaliseringsansökan efter sekelskiftet.

För mig reser frågan om slutligt förvar av det använda kärnbränslet i dag många frågetecken. Det är därför viktigt med största möjliga öppenhet och förankring av den lösning som väljs. Jag upplever att detta synsätt präglar de instanser, inkl. regeringen, som har att hantera dessa frågor. Något särskilt uttalande från riksdagens sida om detta behövs därför inte.

Reservationerna nr 4 och 5 rör frågan om utredning av kärnteknisk verksamhet. Utskottet konstaterar att frågor kring hanteringen av det svenska kärnavfallet under flera år har ägnats betydande uppmärksamhet i riksdagen. Verksamheten har därtill granskats av konstitutionsutskottet. Näringsutskottet ser därför nu inte några skäl för att begära en ytterligare utredning i ärendet.

Detsamma gäller reservationerna nr 6 och 7 rörande importen av använt kärnbränsle.

Reservation nr 8 behandlar kontrollen av kärnteknisk verksamhet. Det finns inte någon anledning att nu ifrågasätta gällande ordning för tillsynen av den kärntekniska verksamheten. Även om tillsynen är fördelad på olika instanser sker det ett samarbete mellan de berörda organen.

Reservation nr 9 handlar om deponering av radioaktivt gods. Gods som innehåller från strålningssynpunkt oacceptabel aktivitetsnivå får inte föras ut från det aktuella området. Större godsmängder återanvänds inte för produktion av konsumtionsartiklar. Utskottet förutsätter att regeringen tillser att strålskyddsinstitutet meddelar betryggande föreskrifter för hantering av det aktuella avfallet. Något initiativ från riksdagens sida behövs därför inte.

I reservation nr 10 berörs Ranstad Mineral AB. Kärnkraftsinspektionen meddelade i december 1989 Ranstad Mineral AB fortsatt tillstånd i 10 år för återvinningsverksamheten. Detta har skett efter vederbörlig säkerhetsgranskning. Utskottet finner inte någon anledning till något initiativ från riksdagens sida. Det kan över huvud taget ifrågasättas om detta är ett ärende för riksdagen att handlägga.

Reservation nr 11 tar upp frågan om slutförvaret för reaktoravfall. Det finns ingen grund för påståendet i motionen nr 406 från miljöpartiet att slutförvaret i Forsmark är "utformat så att radioaktiviteten automatiskt skall spridas i grundvattnet". Här har man lust att utbrista i ett "Vet hut!" till de miljöpartister som format påståendet. Jag tycker faktiskt att det finns anledning för Eva Goës, som en av undertecknarna av motionen, att fundera över vad påståendet egentligen innebär. I reservationen har påståendet ändrats till att "deponeringsanläggningar i framtiden kan leda till en radiologisk katastrof i Östersjön". Detta är inte särskilt mycket bättre formulerat, även om reservationen har biträttits också av vpk.

Förvaret för det lågaktiva avfallet i Forsmark har utformats för att tillgodose mycket höga säkerhetskrav. De radioaktiva ämnena i avfallet skall kvarhållas så att stråldoserna till människan blir försumbara jämfört med stråldosen från de i naturen fritt förekommande ämnena. Anläggningen har i övrigt föregåtts av allt vederbörligt samråd och de tillstånd som erfordras för anläggningar av denna typ.

Slutligen vill jag något kommentera reservation nr 12 som handlar om finansieringen av framtida utgifter för använt kärnbränsle. Det är regeringen som skall fastställa denna avgift. Utskottet förutsätter att regeringen följer

kostnadsutvecklingen, och att resultatet av denna uppföljning läggs till grund för avgiftsuttagen. Därmed behövs inte heller på den här punkten något särskilt uttalande från riksdagen.

Herr talman! Jag vill med det anförda yrka bifall till utskottets hemställan och avslag på reservationerna.

Anf. 5 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Åke Wictorsson lät påskina att reaktorinnehavarnas ansvar var väldigt omfattande och näst intill totalt. Det är riktigt, och det är bra att de har ett stort ansvar i vad gäller drift, säkerhet osv. I den mån det finns en fristående kontrollmyndighet är denna ansvarsfördelning god. Våra kontrollmyndigheter gör ett gott arbete.

I detta sammanhang är det ändå på sin plats att påpeka att när det gäller det ekonomiska ansvaret för den skada som kan uppstå vid en reaktorolycka är innehavarens ansvar en minimal procentandel av den totala skadan. Det är alltså en ganska unik verksamhet så till vida att ägaren/innehavaren inte behöver stå det fulla ekonomiska ansvaret.

Från centern har vi ett flertal gånger hävdad att det borde krävas ett försäkringsskydd som kan täcka den totala skadan. Om man utgår ifrån det som kärnkraftsföreträdarna hävdar om säkerhet borde det inte vara omöjligt att samlat teckna en sådan försäkring för de ca 530 reaktorer som finns i världen. Då finge vi också något av ett mått på hur man försäkringsmässigt värderar de enorma risker som denna verksamhet ändå medför, om det som alla vill inte skall hända trots allt skulle hända.

Kärnkraften är ju säker och relativt miljövänlig så länge som allting går som det är tänkt. Men om det inte gör det, kan det bli ett Tjernobyl eller ett Harrisburg. Man kan nog också med stor säkerhet säga att om vi fortsätter att driva kärnkraften med nuvarande teknik, kommer det förr eller senare att hända någonting som gör att vi önskar att vi aldrig börjat använda kärnkraft.

Beträffande slutförvaret deklarerar Åke Wictorsson ganska oförbehållsamt att det inte finns några slutliga lösningar. Han deklarerar här en öppenhet som jag uppskattar. Samtidigt är det anmärkningsvärt att man kan driva en sådan här verksamhet och förespråka att den skall drivas i den omfattning som nu sker och som man har fattat beslut om, utan att ha en något så när klar bild av hur man skall ta hand om avfallet.

Från centerns sida har vi konsekvent hävdad att detta är en brist som egentligen gör kärnkraften oacceptabel. Samtidigt måste vi dock acceptera det som redan har skett och den verksamhet som pågår. Vi menar därför att vi också tar vår del av ansvaret, fastän vi har varit emot kärnkraften, när det gäller att medverka till att få bästa möjliga lösning. Detta ger emellertid kärnkraften en ganska unik situation.

Det är förvånansvärt med den misstänksamhet som kärnkraftsföreträdare ibland åskådliggör i vad gäller alternativa energikällor och hur totalt utreda de skall vara innan man kan börja använda dem. Här har man då en pågående verksamhet, där man öppet erkänner att man inte vet hur avfallet skall slutförvaras.

Jag har läst det tillstånd som Ranstad har fått. Det kanske finns fler som

jag inte har haft tillgång till. I det tillstånd jag har läst talas det inte om något annat än svenskt material. Min direkta fråga till Åke Wictorsson är om det finns något ytterligare tillstånd. Finns det något komplement som ger Ransstad tillstånd att återvinna importerat material när det gäller uran? Inför detta sätter vi ett frågetecken. Från centerns sida har vi tidigare ställt denna fråga här i kammaren, men vi har inte fått något svar. Har Åke Wictorsson ett svar?

När det gäller slutförvaring av reaktoravfallet, förvaring i Forsmark, menar vi nog också i centern att det är en tvivelaktig metod. Vi löser dock inga problem i dag genom att stoppa den verksamheten. Det gäller i så fall att ha bättre lösningar. Vi har därför inte reserverat oss på den punkten. I ett särskilt yttrande påpekar vi emellertid vikten av att man arbetar vidare på detta och av att förvaret icke får tillslutas innan man har absolut säkerhet om att det inte kan få konsekvenser för havsmiljön.

När det sedan gäller strålning från kärnkraftsverksamhet tror jag att det är en alltför vanlig felbedömning att den är betydelselös, eftersom den är så liten i förhållande till bakgrundsstrålningen. Det är egentligen inte dessa förhållanden som avgör. Det ytterligare tillskottet kan nämligen betyda enormt mycket mer än vad den lilla procentuella ökningen ger vid handen. Efter hand har det också gjorts nya vetenskapliga bedömningar som tillmäter den här lågdosstrålningen en helt annan betydelse än tidigare.

Anf. 6 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Jag kan bara instämma i Ivar Franzéns framställning.

Jag skall i stället ta upp frågan om Forsmarks lagret, SFR. Mitt påstående är hämtat direkt från en plutoniumforskare, och jag tänker fortsätta att hänvisa till honom.

Han ser den pågående deponeringen av kärnkraftsavfall i SFR som ett skandalöst exempel på hur man försöker göra sig kvitt oönskat radioaktivt avfall utan någon som helst tanke på de konsekvenser det kan få för framtida generationer. Den "lösning" på avfallsproblemet som vi ser förverkligad i lagret utanför Forsmark är i realiteten ingen lösning alls. Med all rätt har vi kritiserat den. Den har kritiserats av oberoende experter och av miljöorganisationer.

Miljöpartiet och vpk har i riksdagsmotioner försökt fästa riksdagens och regeringens uppmärksamhet på detta och bl.a. krävt ett stopp för verksamheten i avvaktan på ett offentligt förhör och en opartisk utredning. Men ingenting har hänt.

Den framförda kritiken grundar sig i korthet på följande:

1. Berggrunden i området är heterogen och genomkorsad av otaliga sprickor. Den är enligt SKI:s egen expert olämplig för förvar av denna typ.
2. Området genomkorsas enligt Sveriges främste expert på postglaciala rörelser i urberget, N-A Mörner, dessutom av en s.k. skjuvzon, som i hög grad ökar sannolikheten för framtida berg rörelser med följande uppsprickning av berget.
3. Ett utläckage och en spridning av avfallets innehåll i grundvattnet och

- Östersjön är även i bästa tänkbara fall ofrånkomligt när det gäller Forsmarkslagret.
4. SFR-lösningen medger inga möjligheter till kontroll eller åtgärder av framtida läckage.
 5. Myndighetskontrollen av innehåll i det avfall som hittills förts ned i lagret har i stort sett varit obefintlig, och en meningsfull kontroll nu i efterhand är i praktiken ogenomförbar.
 6. Någon miljökonsekvensutredning i ordets egentliga bemärkelse har inte föregått idrifttagningen.
 7. Den doskonsekvensutredning som företagits saknar varje vetenskapligt värde.
 8. Utredningarna om lagrets långtidsstabilitet och framtida funktion saknar tillfredsställande experimentellt underlag och kan knappast betraktas som annat än fromma förhoppningar.
 9. Lagret har alltså karaktären av prototyp eller experimentanläggning, vilket även Vattenfalls chef Lars Gustafsson officiellt bekräftat vid ett symposium den 31 januari 1989. Vad ger oss rätten att på detta cyniska sätt experimentera med framtida generationers liv och hälsa?
 10. De beslut som driftstillståndet för Forsmarkslagret vilar på är i hög grad en följd av rena önsketänkanden utan reell verklighetsförankring.

Ett exempel på ett sådant är SKB:s hävdande att avfallet är "ofarligt om några hundra år". Hur kan man hävda att ett avfall som fortfarande om flera tusen år innehåller tillräckligt med plutonium för att döda hundratals miljoner människor är "ofarligt om några hundra år"? Ingen kan garantera att det inte skulle kunna komma ner plutonium.

Ett annat sådant exempel är SSI:s föreställning om att doserna från ett utläckage blir försumbara därför att det "huvudsakliga dostillskottet enligt all erfarenhet tillförs människan via dricksvattenintag". Visar inte erfarenheten från Tjernobylnedfallet något helt annat, nämligen att det var upptag och anrikning i växter och djur som gav det avgörande dostillskottet? Dricksvattenhaltarna av t.ex. cesium låg enligt SSI på högst några få bequerel per liter medan t.ex. kött, fisk och svamp kunde innehålla många tiotusentals bequerel per liter.

Exemplen på dylika önsketänkanden kan mångfaldigas när det gäller beslutsunderlaget för Forsmarkslagret, varför det förutom ansvaret för kommande generationer också är en vetenskaplig renhållningsfråga att få de beslut som tagits i SFR-ärendet återkallade och att få en ny total opartisk omprövning till stånd.

Anf. 7 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Jag kan kvittera Ivar Franzéns yttrande – beträffande min förståelse för avfallsfrågorna och den svårighet vi står inför när det gäller att hitta ett slutförvar av de högaktiva avfallen som kommer att kunna accepteras av människorna – med att säga att jag upplever att Ivar Franzén också ser ganska nyanserat på dessa frågor.

Däremot har jag litet svårt att förstå varför frågan om försäkring inför kärnkraftsolyckor plötsligt kommer upp i denna debatt, eftersom den frågan

inte alls tas upp i utskottets betänkande. Jag vill bara konstatera att den slutliga tryggheten när det gäller ersättning för kärnkraftsskador av den storleksordning som, enligt vad vi har lärt oss ifrån Tjernobyl, kan inträffa utgörs av samhället och staten. Skall man ställa krav på enskilda förutsätter det i så fall att man lägger upp ett återförsäkringssystem som sannolikt skulle bli betydande. Riskerna är annars att skador av den storleksordningen inte kan täckas av något försäkringssystem. Det är bara att konstatera att så är fallet. Jag skall inte på något sätt försöka att bortresonera denna risk som är förknädd med kärnkraften.

Vi kan naturligtvis i dag säga att det hade varit bra om de 434 kärnkraftsreaktorer som nu finns i världen, inkl. de 12 som finns i Sverige, inte hade kommit till stånd, men den faktiska situationen är ju den att vi har att hantera det existerande tekniska problem som kärnkraftstekniken innebär, dessutom en teknik som vi använder i växande utsträckning. I världen i övrigt fortsätter man ju att bygga ut kärnkraften, och då måste man hitta tekniska lösningar på de problem som finns. Oavsett om vi tycker att vi aldrig skulle ha infört kärnkraft eller inte har vi den faktiska situationen att vi skall ta hand om de reaktorer som i dag finns i drift och avfallet från dem.

När det sedan gäller innehålllet i Ranstad Minerals tillstånd kan jag bara konstatera att jag inte har uppgifterna härom tillgängliga. Det är ett exempel på att detta egentligen inte är en fråga för riksdagen att handlägga och fatta beslut om. Det är en fråga av verkställighetskaraktär, som hör till de tillståndsgivande myndigheternas och i slutskedet till regeringens fögderi.

Jag skall, Ivar Franzén, vidare inte på något sätt försöka undervärdera riskerna med att man hela tiden ökar de låga strålningsdoser som förekommer i den miljö som vi lever i, men man måste trots allt komma fram till något slags referensramar för att bedöma dessa frågor. Om man tillämpar den referensramen att strålningsdosen skall understiga den naturliga strålningen, tycker jag ändå att man är på en ganska betryggande nivå.

Till Eva Goës vill jag säga att jag har svårt att acceptera den debattstil som miljöpartiets representanter använder i denna fråga. Man sammanställer skräckscenarion, som man sedan för över till den vardag som vi lever i här i Sverige. Samtidigt som man talar om förvaret i Forsmark hänvisar man till de omfattande skadorna i Tjernobyl, men alla vi som sysslar med dessa frågor vet att förvaret i Forsmark över huvud taget inte innehåller sådana högaktiva avfallsrester som förekom i Tjernobyl. Jag förstår inte vad det skall tjäna till att driva en sådan typ av debatt, som har föga samband med den verklighet som vi lever i. Till dess att vi får en debattnivå som närmar sig verkligheten avstår jag från att kommentera Eva Goës anförande i de delarna.

På en punkt vill jag ändå göra en kommentar, nämligen när det gäller tillståndet till avfallslagret i Forsmark. Det har behandlats enligt miljöskyddslagen, enligt kärntekniklagen och enligt strålskyddslagen, och verksamheten där har i alla dessa prövningar blivit godkänd. Därför kan jag som en av dem som bor intill det hav där Forsmarkslagret finns känna en viss säkerhet för att de rester som tas om hand där kommer att förvaras på ett betryggande sätt.

Till sist bara ytterligare några ord till Ivar Franzén. Jag är beredd att disku-

tera att man inte slutligt stänger förvaret i Forsmark, eftersom jag tror att framtida generationer kommer att ha ett intresse av att kunna kontrollera verksamheten där. Men det är en fråga som vi får diskutera i fortsättningen.

Anf. 8 IVAR FRANZÉN (c):

Herr talman! Åke Wictorsson för in innehavarnas ansvar i debatten, men blir i nästa andetag förvånad över att jag vidgar den till att gälla deras totala ansvar. Denna lilla försäkringsdebatt har trots allt på ett tydligt sätt visat dimensionerna på de risker som är förenade med kärnkraften.

Åke Wictorsson ifrågasätter med rätta om denna verksamhet över huvud taget är försäkringsbar. Ingen vet i dag egentligen vad Tjernobykatakstrofen har kostat och kommer att kosta, men vi vet att det är fråga om även i kärnkraftssammanhang gigantiska belopp, sannolikt många hundra miljarder dollar, för att använda den valutan som mått.

När det sedan gäller nödvändigheten av att acceptera verkligheten vill jag säga att vi i centern är helt inne på det. Vi är medvetna om att det finns 434 kärnkraftsreaktorer i världen och om att det är en pågående verksamhet. Men vi vill poängtera den mycket markanta och viktiga skillnaden mellan oss och t.ex. socialdemokraterna att vi är beredda att mycket medvetet jobba för den förnyelse av vårt energisystem som leder till att vi kan förkorta den parentes som kärnkraften skall vara, så att vi kan minimera de risker som den innebär och framför allt se till att vi får ett säkrare, miljövänligare och på sikt också billigare energisystem, som vi kan lämna över till kommande generationer.

Det är rätt intressant hur ringa ansvar som utskottsföreträdaren Åke Wictorsson synes ta för vad han säger. Vi diskuterar hur Ranstad Mineralstillstånd ser ut, och Åke Wictorsson hävdar i debatten först att man har de tillstånd som behövs. I nästa replik säger han: Jag har inte sett tillståndet, och jag vet inte vad det innehåller. Visar det uttalandet den dignitet av ansvar som ett utskottsuttalande bör ha? Först hävdar man att det är på ett visst sätt, men nästa gång säger man: Jag vet inte.

Kanske är detta en fråga för riksdagen, kanske inte, men frågan har också ställts till ansvarigt statsråd, och inte heller hon kunde svara. Nog är det generande för riksdagens arbete att man från denna talarstol först hävdar en sak och sedan säger: Jag vet inte, jag har inte tillgång till uppgifterna och detta är inte en riksdagsfråga.

När det sedan gäller tillskotten av radioaktiv strålning har vi så många gånger invaggats i trygghet med hänvisning till att det är fråga om – till synes – små tillkommande kvantiteter. Men det är ju så, Åke Wictorsson, att om hinken är nästan full, behövs det bara några droppar för att den skall rinna över. Tröskeeffekterna i form av förändringar i det ekologiska systemet kan vara förödande. Det finns verkligen fog för att ta tillskotten från kontinuerlig drift av kärnkraftverken på största allvar.

Anf. 9 EVA GOËS (mp):

Herr talman! Åke Wictorsson tror inte att jag är verklighetsanpassad. Jag skulle önska att flera var verklighetsanpassade. Även om jag befann mig un-

gefar 200 mil från Tjernobyloolyckan, blev jag drabbad av dess effekter och kommer att vara det i minst ett trettioal år framöver.

När man river reaktorerna skall de ner i slutförvaret, SFR, där det skall rymmas 90 000 m³. Hur kan Åke Wictorsson garantera att det inte kommer med något annat än låg- och medelaktivt besmittat avfall från reaktorerna när de skall rivas? En undersökning som gjorts av den plutoniumforskare som jag haft kontakt med pekar på att en hel mängd transuraner, bl.a. plutonium, kan komma med i detta sammanhang. Förekomsten plutonium kan inte mätas utanför t.ex. en tunna, eftersom det ämnet utsänder alfastrålar, och därför kan ingen garantera att inget plutonium kommer med. Vi vet att halveringstiden för plutonium är 24 000 år. Vem kan garantera någonting 1 000 generationer framåt? Det har gått 80 generationer sedan Kristi födelse.

Jag tycker alltså att jag är mycket verklighetsanpassad. Och jag är mycket medveten, Åke Wictorsson, om vad som har hänt i Tjernobyl. Jag skall själv resa dit nästa vecka, så jag kan rapportera till er efteråt.

När det gäller Ranstad har vi också väckt en motion. Nu har vi hört flera gånger att den inte hör hemma här i riksdagen, men då frågar jag mig: Var hör den hemma? Vi vill veta vad som döljer sig bakom de här fasaderna. Vad är det som gör att vi inte får svar på konkreta frågor som vi ställer?

Beträffande det här triangeldramat med Cogéma, MOX osv. har jag inte fått reda på vad som kommer att hända med MOX-bränslet som vi förvarar tills vidare. Och vad kommer att hända med det som vi har i Windscale? Vad är orsaken till det som händer där? Har den svenska staten något ansvar? Eller anser Åke Wictorsson att det bara är OKG som har ansvar där, eftersom det är OKG som en gång har exporterat till Windscale – som nu har bytt namn till Sellafield? Jag vill ha svar på de här frågorna.

Tack.

Anf. 10 ÅKE WICTORSSON (s):

Herr talman! Jag trodde att Ivar Franzén uppskattade ett rakt och ärligt besked om att jag inte har läst tillstånden för Ranstad. Det är precis med sanningen överensstämmande. Däremot upplever jag att han har möjlighet att ta del av dem på annat sätt än via mig.

När det gäller lågdoserna sägs det att de är ett problem när hinken är full. Ja, visst är det så. Men vi har ju redan de här avfallen, som vi måste ta hand om. Det är alltså fråga om vilken hink som är full och hur vi på bästa sätt skall hantera dessa avfall. Då ser jag trots allt att Forsmarkslagret med den teknik som har använts innebär en betryggande åtgärd – och det är betydligt bättre än att inte ha någon lösning alls.

Sedan vill jag helt kort säga till Eva Goës: Ställ de här frågorna i konstitutionsutskottet! Det är där de hör hemma och inte i någon form av motion. Då kan miljöpartiets representanter få svar på alla de frågor som man har i dessa avseenden.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 7 §.)

6 § Anslag under miljödepartementets huvudtitel

Föredrogs
jordbruksutskottets betänkande
1989/90:JoU15 Statsbudgeten för budgetåret 1990/91 (prop. 1989/90:100 del-
vis).

Anf. 11 INGVAR ERIKSSON (m):

Herr talman! I detta betänkande behandlas förslagen under miljödepartementets huvudtitel i årets budgetproposition, bil. 16, med undantag av anslagen under avsnittet C Energi; detta avsnitt behandlas av näringsutskottet.

Ett stort antal motionsyrkanden behandlas också i betänkandet. I många fall är det dock fråga om förslag till relativt små anslagsökningar i förhållande till propositionens förslag. Ofta gäller det områden som innevarande budgetår erhållit, och kommande budgetår erhåller, ökade anslag. Nämnas kan t.ex. anslagen till förstärkning av naturvärden och för motverkande av försurningens effekter på miljön.

Naturvårdsverket står inför omfattande förändringar av sin verksamhet och organisation. År 1989 fastställdes särskilda direktiv för verkets arbete och för utformning av den s.k. fördjupade anslagsframställningen för perioden 1991/92–1993/94. Naturvårdsverket skall senast den 1 september i år lämna en slutlig anslagsframställning för nämnda period. Man skall då också redovisa en analys och en utvärdering av miljövårdsarbetets innehåll, inriktning och resultat.

Vi moderater följer mycket noga utvecklingen på i propositionen och betänkandet berörda områden och kommer nu och framöver att medverka till ansvarsfulla satsningar från statens sida, som också bidrar till att enskilda människors och organisationers engagemang tillvaratas i miljöarbetet.

Herr talman! Då det gäller behovet av kraftfulla åtgärder för skydd av utrotningshotade växt- och djurarter har utskottet vid upprepade tillfällen understrukit vikten av sådana åtgärder. Vid behandlingen av förra årets budgetproposition höjdes det dåvarande anslaget på moderat initiativ till 4 milj. kr. Dessutom pågår inom naturvårdsverket ett arbete med ett långsiktigt handlingsprogram för hotade arter. Detta väntas ligga klart under sommaren. Artvis inriktade åtgärdsprogram kommer att utvecklas för ett antal arter. Vidare kommer för vissa artrika grupper biotopvis inriktade program att utarbetas. Dessa program bör kunna leda till bättre underlag för långsiktig samordning och prioritering av insatser från statens och naturvårdsverkets sida.

Det är av detta skäl som vi f.n. inte kunnat biträda yrkandena om stöd till Stiftelsen Bohus Avelscentrum – Åby Säteri. Genom den aviserade aktionsplanen för naturvärden bör naturvårdsverket erhålla förbättrat underlag för ställningstaganden i frågor om stöd till olika former av vård för hotade arter. Vi förutsätter då också att regeringen inför nästa års budgetbehandling har möjlighet att positivt pröva frågan om stöd till Stiftelsen Bohus Avelscentrum – Åby Säteri.

Herr talman! Då det gäller vissa bidrag till miljöarbete har vi moderater yrkat på en anslagsförstärkning om 20 milj. kr. i form av ett reservationsan-

slag, så att anslaget under Bidrag till miljöarbete blir 187 585 000 kr. Vi vill alltså redan i samband med omläggningen av jordbrukspolitiken att 10 miljoner av dessa 20 miljoner skall avsättas för att återskapa naturbetes- och ängsmarker.

I samband med den omläggning av jordbrukspolitiken som nu aviseras och som krävs för att få bort spannmålsöverskottet kommer flera hundra tusen hektar åkermark att få ny användning.

Ett alternativ är att i någon utsträckning återskapa de naturbetes- och ängsmarker som försvunnit sedan 1800-talets slut. Vår inhemska flora och fauna bör få vandra in på dessa nyskapade ängs- och hagmarker.

Den livsmedelspolitiska arbetsgruppen har föreslagit ett anslag till landskapsvård som successivt ökas till 250 milj. kr. per år för arealer av ängs- och hagmarkstyp eller för att skydda speciella natur- eller kulturmiljöer.

Vi anser att skötsellagen bör ändras så att lantbrukaren endast behöver anmäla förändrad användning av marken viss tid före planerade åtgärder. Det finns då tid för myndigheterna att reagera och inleda förhandlingar med markägaren och landskapsvårdande instanser. Denna förändring bör enligt vår mening träda i kraft den 1 juli nästa år.

Redan i dag vill emellertid många lantbrukare t.ex. skogsplantera viss åkermark. Lantbruksnämnderna kan då avslå ansökan, och detta utan att kunna ge något alternativ. Detta är otillfredsställande. Skötsellagen bör därför ändras så att alternativ regelmässigt anges. Ikraftträdandet bör också härvidlag ske den 1 juli nästa år.

Medel till stöd för övergång från åker till ängs- och hagmark bör, som jag nyss sade, redan nu anslås. Tills vidare torde det vara ändamålsenligt att dessa medel tillförs anslaget B 2 Bidrag till miljöarbete, som alltså bör förstärkas med 20 milj. kr. Av dessa 20 milj. kr. bör 10 milj. kr. avsättas till det ändamål som jag nyss angav.

Plantering av energiskog ser många som ett alternativ till traditionell användning av åkern. Vi moderater anser därför att naturvårdsverket skall få i uppdrag att utreda miljökonsekvenserna för vår natur av en storskalig introduktion av energiskog. Vi anser också att det är positivt att ett större inslag av lövträd tolereras i våra barrskogar. Blandskogen med ett stort ädel-lövstrådsinslag, som dock inte uppfyller ädellövsskogslagens krav, bör undantas från kravet på avverkning.

Vi moderater anser att äldre typer av kulturlandskap hör till de i dag mest hotade naturområdena i landet. De som fram till i dag skött dessa landskap, och därmed befrämjat ett rikt och varierat djur- och växtliv, är framför allt Sveriges lantbrukare.

Den omfattande inventeringen av traditionellt brukade hagar och ängar som pågår inom ramen för de s.k. NOLA-bidragen kommer att ge ett värdefullt bakgrundsmaterial för skyddet av dessa marker.

Genom att markägarna ges ett förvaltaransvar blir förutsättningarna bättre för att den svenska kulturbygden skall räddas. Vi föreslår att direkt ersättning skall kunna ges till dem som vill vårda värdefulla naturmarker såsom ängar och hagar. Bidraget bör utgå med en arealrelaterad ersättning som beräknas efter vårdobjektens viktighet. Det är det enda fall av varaktiga arealbidrag som vi moderater anser motiverade. Vill statsmakterna dess-

utom medverka till ett öppet landskap med ängar och kulturbeten fordrar detta någon form av stimulans till den enskilde odlaren. Avkastningen från en sådan markanvändning är annars så låg att jordbrukaren tvingas välja andra alternativ.

I jordbrukets kommande strukturförändring är det alltså mycket viktigt att man återskapar en del av den ängs- och hagmark som gått förlorad.

Statliga styråtgärder för markanvändningen ger ofta negativa miljöeffekter. T.ex. bidraget till de s.k. 5:3-skogarna har i många fall fått till effekt att hagmark planterats med barrskog. Detta bidrag bör därför avskaffas. Den enskilde markägaren bör avgöra markanvändningen så långt som det är möjligt. Denna fråga avgörs dock i annat sammanhang.

Mark för naturvård ägs redan i dag i viss utsträckning av den ideella naturvården. Svenska naturskyddsföreningen äger t.ex. Lilla Karlsö, som har ett rikt fågelliv, Aktse hemman nära Sareks nationalpark, Ko mosse, som är ett myrkomplex i södra Älvsborgs län, och Osaby säteri i Småland. En privat stiftelse äger och förvaltar Kullaberg.

Det engagemang som i dag visas av ideella organisationer vid skötsel av värdefulla naturområden i Sverige ger vid handen att det är de som har den största kunskapen, den största motivationen och den största ansvarskänslan för den framtida förvaltningen av den svenska naturen. Detta engagemang delar de med många enskilda människor som är markägare och vill vårda svensk natur.

Anslaget B 3 Investeringar inom miljöområdet bör uppgå till 80 milj. kr. och bör inte enbart användas till statens förvärv av värdefulla naturområden utan även till den ideella naturvården för inköp av mark. I villkoren för erhållande av medel skall det klargöras att ansvar för skötseln av naturobjekten självfallet ingår i åtagandet. Detta framhåller vi moderater i reservation 49.

Herr talman! Jag yrkar bifall till de moderata reservationerna i betänkandet och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 12 LARS ERNESTAM (fp):

Herr talman! Dag efter dag, vecka efter vecka har riksdagen tagit ställning till delar av statsbudgeten. I dag är det miljödepartementets budget som vi skall diskutera.

Jag har inför debatten i dag studerat sammandraget över statsbudgeten. Utgiftsslagen börjar i sammandraget med hov- och slottsstaten och slutar som ofta i sådana sammanhang med oförutsedda utgifter.

Mellan dessa poster ligger utgifterna för de olika departementen. Även om kompletteringspropositionerna inte finns med rör det sig om stora belopp i en del departement – 113 miljarder till socialdepartementet, 35 miljarder till försvarsdepartementet, 55 miljarder till utbildningsdepartementet. Jag nämner dessa för att, utan jämförelser i övrigt, nämna de penningstarkaste.

Det finns ett av departementen, endast ett, som spelar i en egen division och inte når upp till miljarddepartementens nivå, och det är just miljödepartementet, särskilt nu när energidelen bryts ut och förs över till ett annat departement. Miljöbudgeten uppgår till 840 milj. kr., och till detta kommer

departementets kostnader, varav en del gäller energifrågor som skall föras över till ett annat departement.

Miljödepartementet är alltså kostnadsmässigt lillebror inom statsförvaltningen, eller om jag för att undgå kritik i jämställdhetsfrågor i stället skall använda begreppet lillasyster bland departementen.

Nu är jag, herr talman, naturligtvis medveten om att departementets arbete inte endast gäller pengafrågor i den egna budgeten. Departementet har en övergripande roll i miljöfrågor. Det finns miljöanslag i andra departement, och miljöarbetet gäller lagstiftning och mycket annat. Men jag tycker att det är nyttigt att som utgångspunkt i diskussionen om miljöbudgeten ha i minnet att den endast omfattar promille av den samlade budgeten.

Ser man däremot i budgetsammandraget på budgetens inkomstsida blir bilden något annorlunda. Där finns miljöavgifterna, och där finns också bensinskatterna och punktskatterna som uppgår till många miljarder och som ofta pekas ut som miljöskatter. Det är angeläget att än en gång påpeka att det i detta sammanhang endast är småslantar som går tillbaka till miljön.

Det är också nästan patetiskt att i sammanfattningen till vårt utskottsbe-
tänkande läsa om de små anslagsförstärkningar som föreslås. Naturvården skall få 15 miljoner i nya pengar, försurningsinsatserna skall få lika mycket, och i samband med avfallspropositionen klämmer regeringen till med 3,3 miljoner i nya pengar till avfallsutredningar. Om detta skall kunna pekas ut som förstärkningar värda att notera tycker jag att det närmast borde vara genant för miljöministern, detta samtidigt som andra anslag i budgeten urholkas.

Regeringens förslag går igenom utan förändringar genom massivt stöd från moderaterna, som inte vill ställa sig bakom förslag från de övriga oppositionspartierna om inkomstförstärkningar. Miljöbudgetens genomförande här i dag kan alltså ses som ett praktiskt utskottssamarbete mellan socialdemokraterna och moderaterna. Jag hoppas att moderaterna har detta i åtanke till nästa års budgetarbete.

Vi i folkpartiet föreslår förstärkningar av miljöbudgeten med drygt 200 milj. kr. Vår totala budget är balanserad och stramare än regeringens, och detta utrymme har erhållits genom besparingar på andra konton. Jag vill inte hävda att våra anslagshöjningar är tillräckliga för att täcka de behov som föreligger, men i förhållande till 840 miljoner är 200 miljoner ganska mycket pengar. Och om våra förslag skulle bifallas skulle ändå miljödepartementet komma med i miljarddivisionen. Anslagsförstärkningarna skulle dessutom bli mer än 20 procent.

Jag vill nu redovisa några av de anslagshöjningar som folkpartiet anser helt nödvändiga och börjar med anslaget till övervakning av miljöförändringar. De berörda myndigheterna har påpekat att de anslag som står till förfogande är helt otillräckliga. Folkpartiet föreslår en ökning med 5 milj. kr.

NOLA-bidragen, som nämnts här tidigare, har betytt mycket för att förbättra värden av kulturlandskapet. Pengarna räcker inte till, varför vi vill anvisa ytterligare 10 milj. kr.

Vården av naturreservat får, som jag har nämnt, en anslagsökning med 15 milj. kr. De pengarna räcker inte, varför vi vill anvisa ytterligare 15 milj. kr.

Dessutom önskar vi en förstärkning av anslaget för skydd av hotade arter. Anslaget för skydd av hotade arter är intressant, och jag vill säga några ord om detta, eftersom Ingvar Eriksson tog upp frågan i sitt anförande. Det fanns i början inget sådant anslag. Folkpartiet drev ensamt frågan år efter år. Ibland visar det sig att oppositionspolitik lönar sig. Efter några år togs det upp ett anslag i budgeten, men det är fortfarande otillräckligt.

Vi kan av olika rapporter se att staten och naturvårdsverket har mycket stora svårigheter att uppfylla sina åtaganden när det gäller inköp av mark för naturvård. De 20 milj. kr. som vi vill lägga till utöver regeringens förslag skulle i det sammanhanget göra stor nytta.

Återskapande av våtmarker är en mycket angelägen naturvårdsåtgärd. Det finns i dag inte stora möjligheter för naturvårdsverket att göra några insatser på det här området med den budget som utskottet och regeringen föreslår att riksdagen skall fastställa. Vi vill anvisa ytterligare 20 milj. kr. Dessutom vill vi förstärka anslagen till länsstyrelsernas naturvårdsenheter. Den delen av budgeten behandlas dock inte av utskottet.

En stor del av de enskilda brunnarna är försurade. Vi anser att det är rimligt att staten ger bidrag till restaurering av brunnar och föreslår anslagsförstärkning för detta.

De ideella organisationerna på miljöområdet är kanske de bästa informationskanalerna för att stärka allmänhetens miljömedvetande. De bidrar aktivt vid bevakningen av miljöförändringar – där de statliga anslagen är otillräckliga – och behöver få ökat stöd. Vi har i vår motion föreslagit 5 milj. kr. för insatser både i vårt land och i andra länder. Av misstag har vi inte reserverat oss. Nu kommer jag inte att yrka bifall till motionen, eftersom detta skulle öka kammarens byråkrati. Vi vet att socialdemokraterna får stöd vid slutomröstningen. Därför antas inte vårt förslag, varför vi inte heller yrkar bifall till det. Till protokollet vill jag emellertid säga att vi anser att miljöorganisationernas arbete behöver en förstärkning.

Aven kemikalieinspektionen behöver förstärkas. Det är i det sammanhanget viktigt att denna avgiftsfinansierade myndighet också får en fri sektor för speciella utredningar, där det inte kan hävdas att avgiftsskyldiga skall stå för kostnaderna. Ett anslag på 10 milj. kr. bör beviljas direkt över statsbudgeten.

Regeringen föreslår som jag nyss nämnt en anslagsförstärkning på drygt 3 milj. kr. för avfallsutredningar. Vi anser att anslaget för miljöskyddsteknik bör återinföras med speciell inriktning på avfallsfrågor. Med hänsyn till avfallsfrågornas stora betydelse har vi sagt att det behövs en förstärkning på 40 milj. kr. Eftersom vi också har fört fram liknande frågeställningar i samband med forskningspropositionen, har vi inte i det här budgetavsnittet reserverat oss på den punkten.

Grethe Lundblad som alltid med iver brukar försvara regeringens förslag skall nu få en fråga av mig. Behövs inte de här anslagsförstärkningarna, och vad är det som gör att socialdemokraterna har så stora svårigheter att få fram reella förstärkningar av miljöbudgeten? Är det så, Grethe Lundblad, att miljöfrågorna är ett område som har låg prioritet inom regeringspartiet?

Herr talman! Med detta yrkar jag bifall till de reservationer där vi som representerar folkpartiet finns med .

Anf. 13 LENNART BRUNANDER (c):

Herr talman! Som Lars Ernestam sade behandlar vi ju i dag den budget som den statliga administrationen skall hantera för att hjälpa till att klara miljöarbetet i vårt land: miljötillsynen och framtagandet av idéer och förslag om hur vi skall kunna förbättra vår miljö. Det rör sig ju, som Lars Ernestam också framhöll, på det hela taget om ganska små summor, och därför kan det verka något generande. Men det är klart att skall man vara riktigt rättvis är det ju inte bara i detta sammanhang som vi måste visa miljöhänsyn genom att tillskjuta mer pengar. Det måste också ske på en mängd andra sätt.

Egentligen är ju miljön den viktigaste frågan, och vi måste vara på det klara med att vi människor är en del av miljön. Det är ju också vi människor som har stökat till det i miljön. Det är till följd av våra krav, våra åtgärder och vår tanklöshet som miljöproblemen i dag har uppstått. Vi måste vara på det klara med att miljön utgör en helhet i samhället. En god miljö är därför av avgörande betydelse för allt levande och för hur vi skall ha det. En utveckling som skadar miljön undergräver också vår och kommande generationers framtid. En levande och oförstörd miljö är en förutsättning för all mänsklig existens. Hushållning med miljön och naturresurserna måste därför anses vara en mycket viktig samhällsfråga. Industrialismens framväxt var naturligtvis på många sätt bra. Den skapade välfärd och ekonomiska resurser, men samtidigt uppstod det problem. Mycket av det som vi i dag upplever som problem har ju kommit till som en följd av den här utvecklingen. En del av problemen är också svåra eller omöjliga att lösa. Därför är det viktigt att vi nu arbetar med att skapa en miljövänlig teknik och att vi också utbildar oss bättre på miljöområdet.

När vi i centerpartiet på 60-talet tog upp miljöfrågorna visades det inte någon särskilt stor förståelse. Man log litet åt våra idéer den gången. I dag är det annorlunda. I dag vill alla vara med och tänka i det här sammanhanget. Insikten om miljöfrågornas betydelse har ökat, men det är också viktigt att planeringen av vårt samhälle är miljöinriktad.

Centerpartiets decentraliserade samhälle är egentligen det enda som garanterar en god miljö och en god användning av våra resurser. Miljöförstöringen känner ju inte heller några gränser. Därför är det internationella arbetet oerhört viktigt. Vi måste också vinna förståelse för våra idéer ute i världen. Som framhållits här är ju inte regeringens och utskottsmajoritetens förslag tillräckliga. Därför har centerpartiet föreslagit förstärkningar på den här delen av budgeten med ungefär 200 milj. kr. På det sättet är det god överensstämmelse med folkpartiets krav, men vi har gjort olika prioriteringar på vissa områden. Det är ju alldeles nödvändigt att man avsätter pengar för att genomföra de idéer som man vill ha genomförda. Jag tycker att den fråga som Lars Ernestam ställde till Grethe Lundblad är relevant. Är det så, att socialdemokraterna inte sätter så stort värde på miljön? Eller kanske bör man snarare fråga: Är allt annat så mycket viktigare än miljön, så att pengarna inte räcker till? Jag tror nog att ni socialdemokrater också tycker att miljön är viktig.

Det sades ju för inte så länge sedan att det socialdemokratiska partiet skulle bli ett miljöparti. Vi väntar fortfarande på detta.

Kännetecknande för vad som står i såväl budgeten och detta betänkande

som i den proposition som har lagts fram och som gäller avfallshanteringen och i andra förslag från socialdemokraterna är ju att man skall vänta på en utredning. Man skall alltså starta en utredning. Men man skall också vänta på förslag från naturvårdsverket och andra. Mot den bakgrunden yrkar man avslag på i stort sätt alla förslag från oppositionen.

På några punkter har vi i centerpartiet föreslagit att mer pengar skall satsas. Först och främst gäller det mätningen av miljökvaliteter. Det är – och det var Lars Ernestam också inne på – nödvändigt att satsa mera på detta område. Kunskaper här är grundläggande för att vi skall veta vad som händer i naturen men också för att vi skall veta på vilket sätt vi skall hantera det hela.

Både Ingvar Eriksson och Lars Ernestam har talat om hotade arter. I det avseendet vill vi i centerpartiet satsa ytterligare 6 miljoner. Regeringen kämpar emot en ökning av detta anslag varje år. Nu sägs det dock i detta betänkande att man till nästa år kanske kommer på bättre tankar. Då kommer det att finnas ett bättre underlag. Bohus Avelscentrum kan nämnas i detta sammanhang. Det är en speciell djurpark som är av internationellt intresse. Det finns mycket stor anledning för Sveriges riksdag och för staten att stödja detta centrum. Tanken bakom resonemanget är inte att det behövs ett driftbidrag. I stället behövs det någon typ av engångsanslag för att avlyfta de skulder som finns. På det sättet skulle Bohus Avelscentrum få förutsättningar att arbeta vidare i lugn och ro. Våra motionskrav innebar egentligen endast en begäran om att regeringen skulle återkomma med ett förslag – värre än så var det inte. Men inte ens det kunde socialdemokraterna ställa upp på, och det gällde även övriga partier.

Ingvar Eriksson talar väldigt mycket om kulturlandskapet. Vi i centerpartiet har krävt 40 miljoner mera beträffande NOLA-anslaget. Det handlar då om hagmarksersättningen och hela den delen av naturvårdssatsningen. I stor utsträckning delar jag Ingvar Erikssons uppfattning när han talar om vikten av kulturlandskapet och om hur detta skapades. Men på en punkt delar jag inte Ingvar Erikssons uppfattning. Jag tycker nämligen att detta med att öka skogsplanteringen på åker inte har med miljön att göra. En sådan åtgärd kan ju inte vara särskilt bra ur miljösynpunkt, i varje fall inte om man planterar granskog utan att i större utsträckning plantera annat också. Då skulle vi få ett mörkt landskap. Vårt öppna landskap skulle således försvinna.

Vidare har vi i centerpartiet framhållit att miljöorganisationerna gör ett oerhört viktigt arbete. Man är opinionsbildare. Man tar reda på saker, och man påverkar utvecklingen. Man är också ofta föregångare på olika områden och tar upp frågor tidigare än andra gör. Därför är det viktigt att det finns ekonomiska resurser, så att man kan klara dessa saker. Vi har föreslagit 5 milj. kr. i ökade statsanslag för det här ändamålet. Det är inte minst viktigt i dag med tanke på att t.ex. Svenska naturskyddsföreningen satsar på ett brett program för Östersjön och Baltikum.

Här finns det alltså, Lars Ernestam, en reservation som ni i folkpartiet kan rösta på om ni tycker att detta är väsentligt. Reservationen överensstämmer med folkpartiets krav i detta avseende.

Förurningen är ett mycket stort problem i vårt samhälle. Skogen växer inte som den skall. Jordbrukets växter växer naturligtvis inte heller som de

skall. Men i det sammanhanget har vi en kompensation i och med jordbrukarnas kalkning. Brunnarna för dricksvatten, en fråga som också har tagits upp här, förstörs. Här behövs det stora summor om man skall klara det uppehållande försvaret. Men därmed har vi inte någon slutgiltig lösning på problemet. En sådan får vi först i och med ett annat system. Det behövs minskade utsläpp av de försurande ämnena från industrin, från uppvärmning och från trafiken. Men naturligtvis gäller det också utsläppen från jordbruket. Ja, det gäller egentligen utsläpp från all verksamhet som människan bedriver. Det är vi själva som i ganska stor utsträckning påverkar utvecklingen. Men det här är naturligtvis också ett internationellt problem som vi måste arbeta mycket intensivt med.

Vi har speciellt tagit upp frågan om skogsmarkskalkningen. Vi tycker nämligen att skogen är en mycket viktig resurs för det svenska samhället. Skogsmarken utgör ju en mycket stor del av vår landareal. Därför är det viktigt att det finns en ordentlig balans i naturen. Vi måste börja med storskaliga försök med skogsmarkskalkning. Det gäller ju att ta reda på hur vi skall bära oss åt för att få ökade kunskaper och därmed kunna åstadkomma en brytning i detta sammanhang. Det är dock fråga om små summor jämfört med de pengar som vi riskerar att förlora. Redan en minskning av skogstillväxten med några procent handlar om miljardbelopp.

Vi vill också ha en höjning av anslaget för inköp av naturområden och för skötseln av dessa. För att vi skall kunna bevara naturområden som är av vikt måste ju samhället ha resurser för att dels köpa in områden, dels sköta dessa. De marker som tillhör domänverket och som skall användas i detta sammanhang bör kunna föras över till naturvårdsfonden utan någon kostnad när det gäller det här anslaget. Det skulle ju bara vara fråga om en överföring av mark från en form av statligt ägande till en annan form av statligt ägande.

Beträffande miljön är hanteringen av kemikalieproblemet en viktig sak. Därför har vi kemikalieinspektionen. Det är väsentligt att man får bättre resurser. Det gäller ju att kunna hålla jämna steg med utvecklingen på området. Men det gäller också att inhämta vad som har gått förlorat. En rad gamla bekämpningsmedel är fortfarande inte testade. Här har vi alltså en sak som vi inte har klarat av. Det är viktigt att testa dessa, så att vi vet vad vi handskas med och kan stoppa hanteringen med de bekämpningsmedel som vi inte skall ha kvar.

Herr talman! Miljöfrågorna är – som andra talare tidigare har sagt – ett oerhört viktigt område. Jag vill understryka vikten av att någonting görs och att det sker snabbt. Vi kan inte bara vänta på utredningar eller på att alla skall ha tänkt färdigt. När vettiga förslag läggs fram måste vi kunna acceptera dem, även om de kommer från oppositionssidan. Ett sådant synsätt borde socialdemokraterna i större utsträckning anamma i stället för att, som man nu gör, vänta på en mängd förslag. Jag kan förstå att det finns vissa motiv för det. Jag skall dock inte nu gå in på dessa.

Herr talman! Jag yrkar bifall till centerpartiets reservationer samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 14 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Lennart Brunander säger att han delar moderaternas uppfattning. Det gäller då mitt resonemang om kulturlandskapet. Han delar

emellertid inte min uppfattning när det gäller att plantera skog i stor omfattning. Men jag har inte pläderat för en ensidig barrskogsplantering i stor omfattning. Lennart Brunander. I stället framhöll jag vikten av att viss areal, med tanke på den omställning av jordbruket som vi står inför, nödvändigtvis används till annat än just produktion av livsmedel. I ljuset därav är skogsplantering ett alternativ. Det gäller då även plantering av energiskog, som Lennart Brunander själv ofta pläderar för. Det var med hänsyn till detta som jag framhöll vikten av att vi redan nu beviljar ett anslag för att möjliggöra att viss areal kan återföras till kulturlandskapet i form av öppna hagar och ängar – alltså en positiv förändring.

Anf. 15 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Herr talman! Ingvar Erikssons resonemang gick ut på att vi skall satsa på hagmarker, och så långt är jag överens med honom. Kulturlandskapet har skapats av den svenske bonden, och han är den ende som kan vidmakthålla detta landskap på ett bra sätt, dvs. öppet och vackert. Jag kan däremot inte dela uppfattningen att vi då skulle sätta i gång och plantera skog i större omfattning. Den frågan skall i varje fall inte tas upp i en miljöpolitisk debatt, då det inte finns några som helst motiv, från miljösynpunkt eller från andra synpunkter, att göra det.

Däremot kan det vara aktuellt och vettigt att ta upp en diskussion om andra användningsområden av åkermarken, nämligen att producera energi och biobränsle. Det skulle på ett mycket bra och långsiktigt sätt skapa just en sådan resurshantering och resurshushållning som jag pratade om och dessutom skapa en bättre miljö, minskade utsläpp och bättre balans i naturen. Frågan om skogsplantering hör alltså inte hemma i detta sammanhang.

Anf. 16 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Herr talman! Verkligheten kan ingen springa ifrån, inte ens Lennart Brunander. Vi står inför problem som vi måste tackla och lösa, och jag är positiv till bioenergin och till att den svenske bonden i ökad utsträckning själv får bestämma vilken väg han skall välja.

Anf. 17 ANNIKA ÅHNBERG (vpk):

Herr talman! Det behövs en ny folkrörelse i vårt land, en folkrörelse mot kemikaliesamhället. Jag har inte tänkt föreslå att riksdagen skall besluta om en sådan – en folkrörelse kan naturligtvis inte kommenderas fram av riksdagen – men det vi gör här kan befrämja eller motverka en rörelse mot kemikaliesamhället. Denna rörelse har redan börjat. Det finns en stark oro bland människor och en önskan att undvika sådana produkter som är skadliga för hälsan och miljön, men bristen på information och kunskaper är stor.

Under efterkrigstiden har användningen av kemikalier ökat oerhört snabbt. Nya ämnen och kombinationer av ämnen tas fram i en strid ström – mellan 500 och 1 000 per år. Hur de påverkar naturen och människors hälsa, var en och för sig eller tillsammans, vet vi oerhört litet om.

Ungefär 70 000 kemiska ämnen används dagligen runt om i världen. Vi vet att miljöproblem i mycket hög grad orsakas av kemikalier, som DDT och

PCB. PCB ersätts i dag i stor utsträckning med klorparaffiner, som visar sig ha i stort sett lika förödande effekter på miljön som PCB hade. Kemikalier bryts ner sakta eller anrikas i organismer.

Kunskaperna om kemikalier är mycket bristfälliga. En avdelning inom Metallindustriarbetareförbundet har t.ex. undersökt 55 verkstadsföretag i Sundsvall, och det har visat sig att man på dessa företag i stort sett saknar kunskap om många av de kemikalier man hanterar. Det gäller särskilt olika klorerade produkter.

Denna kunskap saknas i hög grad också i hushållen, där stora mängder kemikalier används. Om jag har fräckheten – vilket jag har ibland – att kika in i folks städskåp, tittar på burkarna där och frågar varför man använder dem får jag ofta svaret: "Ja, men de är ju godkända." De allra flesta människor i samhället lever alltså i den trygga förvissningen om att det som säljs i affärer och på bensinmackar är godkänt, i den meningen att det är sådant som inte är så farligt att använda.

Men detta är lögn. Sanningen är att det råder rena vilda västern när gäller kemikalier, där det mesta inte är godkänt men inte heller förbjudet utan bara finns där. I namn av friheten fortsätter man att producera nya kemiska produkter som hotar människors hälsa och miljön.

Det begås dagligen en enorm massa kemiska hemfridsbrott i vårt samhälle. Friheten för en människa att ha en metallicglänsande bil är på bekostnad av en annan människas frihet att vara frisk.

Ett av de senaste och mera avskräckande exemplen på denna frihet är de små spelande korten som finns att köpa. De spelar en glad julsång, "Happy birthday to you" eller något annat. Det är naturligtvis en tilltalande frihet att man kan köpa sådana kort. De drivs med en liten batterienhet som innehåller kvicksilver, och det skulle förvåna mig mycket om dessa batterier hamnade i de batteriinsamlingar där de rätteligen hör hemma. Troligen hamnar de i stället i hushållsavfallet.

Man kan fråga sig om den friheten är värd sitt pris. Vi i vpk anser att den inte är det. Vi anser att samhället måste strama åt hanteringen av kemikalier. Även om det inte är populärt att tala om förbud i dessa dagar, när vi talar mycket om frihet – vilket i och för sig är bra – anser vi att samhället måste ha en mera restriktiv hållning när det gäller att tillåta kemikalier. För att det skall vara möjligt krävs det att de myndigheter som hanterar kemikalier har de resurser de behöver, och vpk anser därför att kemikalieinspektionen borde ha fått den resursförstärkning man begärde i årets budget.

Jag vill därför yrka bifall till reservation 32, där detta yrkande tas upp.

Men detta problem kan inte lösas genom myndigheters arbete. Det som i mycket stor utsträckning behövs är människors engagemang. Om man skall komma till rätta med kemikaliesamhällets problem är förutsättningen att vi alla, som privatpersoner och familjemedlemmar, i vår dagliga gärning kan mera om kemikalier, så att vi kan välja bort det som är farligt och ersätta det med bättre produkter.

För att detta skall bli möjligt krävs det information, och vi i vpk anser att en mycket viktig kunskapsspridare är alla de ideella organisationer som i hög grad har gått före samhället. Så har t.ex. Naturskyddsföreningen producerat

en bok som heter *Handla miljövänligt*, och den typen av åtgärder behöver samhällets ekonomiska stöd för att i ännu högre grad nå ut till människor.

Därför yrkar jag också bifall till reservation 57 där vi föreslår ett anslag att användas till ideella organisationer.

Jag vill med några ord beröra ett helt annat ämnesområde, nämligen skogskalkning. Markförsurningen, som har tagits upp tidigare i debatten, fortskrider tyvärr, trots att det talas mycket om att någonting skall göras åt den. Läget i vissa delar av landet är katastrofalt – det är inte något överord – och nödåtgärder behövs. Därför är kalkningsåtgärder på skogsmarken nödvändiga och även s.k. vitaliseringsgödsling, som inte skall förväxlas med traditionell kvävegödsling.

Detta har krävts i ganska många år av människor som varit engagerade i naturvården, men det har inte väckt så stor genklang. I takt med att man har börjat inse att detta också kommer att hota den ekonomiskt mycket viktiga skogsproduktionen har även skogsindustrierna engagerat sig och så småningom börjat vinna samhällets gehör – tyvärr mycket sent. När man äntligen sätter i gång sådan här försöksverksamhet sker det alltför sakta och i för liten omfattning.

Vpk vill att 40 milj. kr. under en treårsperiod skall anslås för storskaliga försök med skogsmarkskalkning. Nu skall ingen tro att detta är tillräckligt, utan det handlar om belopp i storleksordningen många hundra miljoner om man skall komma till rätta med problemen. Vad samhället kan göra är att utveckla metoder och hitta system som fungerar när åtgärder skall börja vidtas i större skala.

Vi i vpk tycker också att det bidrag som tidigare fanns för åtgärder mot surt vatten i brunnar skall återinföras. I dag, när man vet mera om de mycket negativa hälsoeffekter som surt vatten med t.ex. höga aluminiumhalter har – det har t.ex. visat sig att det finns ett samband mellan sådant vatten och Alzheimers sjukdom – och när det finns mera belägg för sambandet, har detta bidrag tagits bort. Det är uppochnervända världsen. När man tittar på olika länsstyrelserns material, visar det sig att oerhört många ansökningar om sådant här bidrag ligger och väntar och att mycket skulle behöva åtgärdas.

Jag vill särskilt också beröra ett yrkande som vi från vpk har tagit upp och som rör ekologiskt fungerande storstadsmiljöer. Det kan låta litet konstigt, och man kanske undrar vad vi menar med det. Vi har tänkt att miljöproblemen i samhället i mycket hög grad är orsakade av att samhället inte, vare sig industriproduktionen, jordbruket eller livsmiljön, baseras på ekologiskt fungerande kretslopp. Vi måste därför försöka återupprätta sådana kretslopp.

Det finns ett stort intresse för detta. Det byggs nu runt om i vårt land små s.k. ekobyar. Det är ganska småskaliga projekt. Det kan vara 10–20 familjer som slår sig samman om villabebyggelse och försöker hitta bättre material, bättre hantering av avfall, bättre lösning på trafikproblem osv. Men detta sker i mycket liten skala och passar i första hand på landsbygden. Faktum är att i vårt land bor väldigt många människor i storstadsregionerna. Vi kan inte tänka bort storstäderna. Det är fullkomligt omöjligt att tänka sig ett framtida samhälle där vi inte har storstäderna. Vi måste alltså även i storstäderna försöka utveckla livsmiljöer som är bättre ekologiskt anpassade.

Vi har tänkt oss att de 100 milj. kr. som vi vill anslå för detta ändamål skall användas som en delfinansiering. Syftet är att t.ex. bygga om något av de områden som byggdes under det s.k. miljonprogrammet och att ge den ekologiska anpassningen av området en total syn. Det kan gälla energitillförseln, olika lösningar för trafiksystemet, så att man inte blir beroende av att ha så många enskilda bilar. Det kan gälla hur man tar hand om avfallet och vilken typ av material man använder i husen. Vi tycker att detta är ett mycket viktigt krav, och det är med stor besvikelse jag konstaterar att det inte har vunnit gehör i utskottet. Jag vill därför yrka bifall till reservation 29.

Herr talman! Detta är ett stort betänkande med många reservationer. Det finns många andra saker i detta betänkande som jag hade velat ta upp, men tiden räcker tyvärr inte. Får jag bara avslutningsvis säga att det egentligen bara finns en sak som skrämmer mig mer än miljöförstöringen och det är vår mänskliga anpasslighet till denna miljöförstöring. Trots allt det vackra talet om miljön, t.ex. i den här församlingen – eller kanske just därför, jag vet inte – görs det fortfarande alldeles för litet, och det som måste göras för att rädda vår miljö görs alldeles för sakt. Det behövs kraftfullt handlande av oss som privatpersoner, på våra arbetsplatser, i våra boendemiljöer. Det behövs också ytterligare åtgärder från riksdagens sida.

Med detta, herr talman, vill jag yrka bifall till samtliga de reservationer som vpk står bakom och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 18 ANDERS NORDIN (mp):

Herr talman! Det moderna industri-, exploaterings- och tillväxtsambället håller på att föröda jordklotets genetiska spektrum. Vilda växter och djur, liksom våra ursprungliga lantraser, utsätts av vårt nuvarande samhällssystem för en systematisk utrotning. Våra husdjur och kulturväxter, som utvecklats och anpassats till oss människor i mycket långsam takt under hundratals år, har de senaste decennierna förändrats biologiskt på ett sådant sätt, främst genom inavelsmetoder, att de har blivit oerhört känsliga för alla former av störningar. Avelsteknikernas extrema utvecklingsfilosofi, som stöds av större delen av näringslivet och av de etablerade politiska pådrivarfilosoferna på alla nivåer, kommer i framtiden att leda till en artekologisk katastrof.

Att frysa sperma från hotade djurarter och kyla ner frön i Nordiska genbankens lager på Spetsbergen är en desperat åtgärd som i förlängningen är meningslös. Bevarande av t.ex. koraserna rödkullig och fjällko kräver att dessa djur, med sitt unika genetiska spektrum, har möjlighet att fungera i samspel med människan i sin naturliga miljö. Lantraserna, liksom de icke förädlade växterna, har nämligen utvecklats i sin unika geografiska, klimatologiska och specifikt biotopiska miljö. Att i detta sammanhang bara tala om att man skall värna om hag- och ängsmarker är ganska meningslöst, eftersom det är lantraserna som har anpassat sig till att utnyttja just dessa hag- och ängsmarker. Vi känner till viktiga djurarter som redan är utrotade. Det är Smålandskon, Gotlandskon och alla skärgårdskorna. De finns inte längre.

En höjning av anslaget med 7 milj. kr. utöver regeringens förslag till vård av hotade arter är därför en mycket anspråkslös viljeinriktning.

Regeringens budgetförslag avseende sjökalkning ligger långt under da-

gens uppenbara behov. Man vill uppenbarligen varken angripa orsakerna på ett effektivt sätt eller åtgärda de akuta symptom som en försurad miljö visar upp. Regeringen visar här en kraftig viljeinriktning som går ut på att skjuta upp de allvarliga försurningsproblemen till kommande generationer. Även här är en höjning av anslaget till kalkning av sjöar med 60 milj. kr. utöver regeringens förslag en mycket anspråkslös intention.

En undersökning som skogsstyrelsen gjort och som lämnats till jordbruksdepartementet visar att minst 250 000 hektar av den fjällnära skogen, utöver den areal som redan är skyddad, bör av biologiska skäl undantas från storskaligt skogsbruk. Problemen att få ny skog att växa upp bedöms som alltför stora. Enligt de definitioner som används på mark med mycket stora föryngringssvårigheter bedöms arealen med sådan mark utanför de skyddade områdena vara minst 250 000 hektar i hela det fjällnära området, varav minst 100 000 hektar i Norrbottens län och minst 150 000 hektar i övriga län tillsammans.

Det är således fråga om betydande arealer utanför de skyddade områdena där tillstånd till slutavverkning sannolikt inte kommer att medges. Resultatet innebär att trakthyggesbruk inte kommer i fråga på minst 835 000 hektar eller drygt hälften av totalt 1.6 miljoner hektar produktiv skogsmark i det fjällnära området. Skogsstyrelsen har alltså kommit fram till att 540 000 hektar fjällnära skog bör sparas, men i rapporten till regeringen har siffran skrivits ned till 250 000 hektar.

Miljöpartiet de gröna yrkar att mark för 500 milj. kr. skall inköpas under den kommande treårsperioden. Detta är 400 miljoner mer än regeringen föreslår. Sannolikt är även vårt yrkande tilltaget i underkant när det gäller att inköpa alla de urskogsliknande områden som måste skyddas.

Jag yrkar härmed bifall till alla reservationer som miljöpartiet de gröna har undertecknat.

Sedan vill jag kommentera det Ingvar Eriksson från moderaterna sade tidigare, att betydande åkermark skall tas bort ur livsmedelsproduktionen och att, som jag tolkade det, hans idé var att vi skulle introducera en storskalig skogsplantering.

Vi människor lever faktiskt på ett gemensamt jordklot. Miljoner människor svälter i världen. Genom införsel av bränsle, konstgödsel och gifter har vi fått en temporär överproduktion av livsmedel i Sverige. Ingvar Eriksson och hans parti vill i praktiken att vi skall ta matresurser från områden utanför Sveriges gränser. Jag vill påstå att Ingvar Eriksson är representant för massvälten.

I stället måste vi i Sverige avveckla energislöseriet och inte tära på omvärldens åkermark och matresurser. I stället krävs en omläggning till ett kemikaliefritt, biologiskt jordbruk. Ett sådant kräver en åkerareal på uppskattningsvis 3,5 miljoner hektar. Skogsplantering på åkermarken är en dumhet som inte nog kan fördömas.

Annika Åhnberg, vpk, talade om att vitaliseringsgödsling skulle vara en modell för att lösa problemen. Det är det inte alls. Det är förkastligt. Vitaliseringsgödsling innebär bara att man ökar trädens tillväxthastighet och att marken töms snabbare på totalinnehållet av näringsmedel.

Det är en kortsiktig, dum, oduglig metod. En metod som man kan an-

vända sig av är pelleterad aska som innehåller kalk. Då återför man det näringsinnehåll man har tagit från skogen. Dessutom måste man självfallet få bort det nedfall av gifter och surt regn som pågår. Tack så mycket!

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 19 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Anders Nordin gjorde ett mycket grovt påhopp som jag måste beivra. Han sade att vi moderater skulle vara tillskyndare av massvälten i världen. Det är ju ett rent otroligt påstående.

För det första vill jag klargöra att när det gäller världsbefolkningens försörjning behövs ett effektivt jordbruk, inte ett extensivt jordbruk. Om de hjälpmedel som vi har tillgång till i det moderna jordbruket används rätt, skall vi kunna få ökade möjligheter att försörja världens befolkning. Vi moderater är mycket angelägna om att framhålla att vi är beredda att ställa upp när det gäller att hjälpa svältande människor. Men vi är också angelägna om att se till att man inom det svenska jordbruket till hundra procent producerar de livsmedel som Sveriges folk behöver för sin försörjning. Vi är dock beredda att acceptera en viss utbytesexport som är naturlig i det sammanhanget. Vi skall alltså exportera lika mycket som vi importerar. Därmed slår vi vakt om de svenska konsumenterna. Men vi bidrar inte till att öka världsvälten. Tvärtom. Med vårt synsätt kommer vi att kunna trygga världens behov av livsmedel.

Anf. 20 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Fru talman! Vi delar naturligtvis uppfattningen att vad som på sikt behövs för att få ett uthålligt skogsbruk är förändrade metoder över huvud taget och att vi kommer till rätta med miljöproblemen. Självfallet är det så att både skogsmarkskalkning och vitaliseringsgödsling är nödåtgärder. Ibland kan man dock behöva tillgripa nödåtgärder.

Jag vet visserligen att miljöpartiet är ett ganska splittrat parti där man har rätt olika åsikter, men inte visste jag att det gått så långt att splittringen t.o.m. finns mellan de enskilda miljöpartisterna. Men det måste väl vara så, eftersom miljöpartiet i sin reservation 39 skriver att man vill öka anslaget för kalkning och vitaliseringsgödsling av skogsmark och att man utöver vad regeringen föreslår anvisar 10 milj. kr. för detta ändamål. Reservationen är skriven av Åsa Domeij, men såvitt jag förstår har också Anders Nordin yrkat bifall till den här i dag.

Anf. 21 ANDERS NORDIN (mp) replik:

Fru talman! Det är riktigt att vi kanske inte har samma uppfattning. Åsa Domeij och jag, angående vitaliseringsgödslingen. Däremot kan de här pengarna användas för kalkning. Därmed kanske den ståndpunkten i alla fall är klarlagd.

När det gäller ett effektivt jordbruk vill jag säga att det inte är något effektivt jordbruk när man hela tiden måste tillföra ändliga råvaror. Det är ett ineffektivt jordbruk. Så småningom tar råvarorna slut. Fosfor tar slut. Ka-

liet tar slut. Ett sådant jordbruk kan man inte driva. Ett effektivt jordbruk innebär att man har en återcirkulation och ökar bördigheten genom själva återcirkulationen. Man ökar jordlivets förbättrade avkastning. Detta är ett effektivt jordbruk. Det andra har ingenting med ett effektivt jordbruk att göra. Det leder till undergång.

Anf. 22 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Fru talman! Om Åsa Domeij och Anders Nordin har olika uppfattning intresserar egentligen inte mig. Vad som intresserar mig är vilken ståndpunkt miljöpartiet har. Det är väl ändå så att man skall uppfatta er som ett parti som står för en politik?

Nu är det faktiskt så att Anders Nordin dels yrkar bifall till en reservation, som föreslår mer pengar än vad regeringen anslår till just kalkning och vitaliseringsgödning – det står uttryckligen så i reservationen – dels i sitt anförande tar avstånd från denna vitaliseringsgödning. Jag tycker att det är mycket anmärkningsvärt och jag tycker att man har rätt att kräva en viss logik även i miljöpartiets politik.

Anf. 23 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Anders Nordin framhärdat. Han säger att ett effektivt jordbruk skulle leda till undergång. Jag vill då bara ställa frågan: Nog är det väl så att om vi inte lyckats utveckla jordbruket och ta vara på de resurser som finns, så hade det redan lett till undergång för många människor i vår värld? Det är orimligt att påstå att ett effektivt jordbruk i alla sammanhang skulle innebära att man far illa med miljön. Vi vill ju ha ett jordbruk som är effektivt, men om man far illa med miljön är det inte effektivt. Vi måste få möjlighet att producera långsiktigt.

Anders Nordin talar sedan om återcirkulation. Det är ingenting som är annorlunda i det effektiva jordbruket. Dessutom är vi moderater förespråkare för mångfald när det gäller olika odlingsystem, inte minst för att på olika sätt få fram alternativ för att kunna klara den enorma utmaning som det innebär att i framtiden försörja världens befolkning. Jag menar att det med den inställning som miljöpartiet har är mycket äventyrligt om vi skall kunna klara världens försörjning i framtiden.

Anf. 24 GRETHE LUNDBLAD (s):

Fru talman! Miljöpolitik är ju såväl i den centrala politiken som ute i kommuner och regioner ett starkt prioriterat område. Det tycker jag att man måste komma ihåg i den här debatten. Därför kan ju inte svensk miljöpolitik i dag bedömas endast utifrån den statliga budgeten på miljöområdet. Man anför också i utskottets betänkande att nu bör alla myndigheter ta sitt eget miljöansvar och göra utvärderingar utifrån de miljökonsekvenser man får av verksamheten. Ändå omfattar ju den statliga miljöbudget som vi behandlar i dag ca 750 milj. kr. Därav går hälften till statens naturvårdsverk. 168 milj. kr. går till det nya anslag som man har skilt från naturvårdsverket och som heter Bidrag till miljöarbete. Det går både till andra myndigheter och till speciellt miljöarbete, exempelvis som kalkningsbidrag och som bidrag till bilagårdsverksamhet. Men det går också, och det tycker jag att flera av talarna

här skall vara på det klara med, till Naturskyddsföreningen som får över 1 milj. kr. och till andra frivilligorganisationer. Det går också till forskning kring havsmiljöåtgärder och till arbete för minskad kemikalieanvändning i jordbruket. En annan anslagspost är investeringar på miljövårdsområdet med 100 milj. kr.

Fru talman! Flera talare här har klagat över att det har anslagits för litet pengar. Lars Ernestam ställde en direkt fråga till mig. Jag tycker att man också måste se detta ur det perspektivet att vi för närvarande befinner oss i halvtid av de åtgärdsprogram som vi antog i den stora miljöpropositionen 1988. Då anslogs det mycket pengar, som skulle täcka bl.a. åren 1988 till 1991. Vi vet ju att det för närvarande är oerhört många beställningar på utredningar och rapporter som håller på att färdigställas. De skall ligga till grund för en ny miljöproposition nästa år. De räddningsplaner vi antog 1988 och som gäller luft, hav och atmosfär är i full gång.

I årets budget har vi fått ta del av omställningsplanen för avfallsområdet. Den skall vi ju senare behandla separat här i riksdagen. Ändå omfattar ju det ärende vi behandlar i dag, miljödepartementets budget, 83 motionsyrkanden. Jag skall försöka att mycket kort kommentera de reservationer som finns till utskottets förslag och kanske också litet komma in på en del av de frågor som ställts i debatten.

Om man ser det i stort, tycker jag ändå att bortsett från några få reservationer gäller oppositionspartiernas förslag endast marginella ändringar i anslag och verksamhet, trots all den vältalighet som vi hört här från talarstolen. Jag går inte in på de reservationer som behandlar den s.k. gröna miljövården, utan dem kommer Inge Carlsson att ta upp senare i debatten.

Reservationerna 1-3 gäller naturvårdsverkets verksamhet och dess övervakningsprogram för miljökvalitet. Jag tycker att man skall lägga märke till att naturvårdsverket, som ju har en central ställning i miljövårdsarbetet, för närvarande lider av vad man skulle kunna kalla växtvärk. Verket har fått så mycket uppgifter att man varit tvungen att tillsätta en organisationsutredning och också göra en översyn av övervakningsprogrammet.

Jag tycker därför inte att det är rätt att i dag bevilja ytterligare pengar till dessa områden, och jag yrkar avslag på reservationerna 1-3.

I reservation 23 begärs 30 milj. kr. mera till avloppsreningsverk och kemikaliekontroll i industrin. Jag tycker att vi skall lägga märke till att detta i dag huvudsakligen är industrins och kommunernas ansvar och att staten inte skall gå in med för mycket pengar på dessa områden. Jag tror att det är viktigt att man lämnar över till ett decentraliserat ansvar i dessa frågor, för det är mycket enklare att ta upp frågorna i närheten av industrierna och avloppsreningsverken.

Det finns också ett par reservationer, 24 och 29, om avfallshantering. Eftersom vi senare skall ha en debatt om avfallshantering i stora drag, tycker jag inte att vi behöver föra någon lång debatt i den frågan nu. Det är samma sak där. Vi tycker inte från socialdemokratiskt håll att man skall ge statliga medel till kommunala projekt, i detalj styra verksamheten. Detta måste vara kommunernas uppgift, som vi inte lägger oss i detaljregleringen av.

Därför yrkar jag avslag på reservationerna 23, 24 och 29.

Ett par av motionerna går ut på att det skall vara ökade anslag, t.ex. för

omvandling av åker till ängar och hagmark. Jag tycker att det också är frågor som vi skall gömma till den jordbrukspolitiska debatt vi säkert får senare i vår, där vi kommer att få behandla förslag om ökade anslag på just dessa områden.

I reservation 31 yrkas på mera pengar till kommuner och länsstyrelser för tillsynsverksamhet. Vi gjorde redan 1988 en större uppräknig av dessa be-
lopp, och jag tycker att det får räcka till även i dag. Därför yrkar jag avslag på reservationerna 30 och 31.

I reservation 32 från vpk yrkas på den största anslagsökningen, nämligen 100 milj. kr. till information om miljökunskap och kemikalieanvändning i hushållen. En stor del av de pengarna är det då tänkt skulle gå till Naturskyddsföreningen för spridning av boken Handla miljövänligt.

Jag vill gärna hänvisa till att av bidraget för miljöarbete anvisas 1 milj. kr. till denna förening, och miljöministern uttalar också att hon fortsatt tänker ge stöd åt naturvårdsorganisationerna för deras opinionsarbete bland allmänheten. Därför yrkar jag avslag på den reservationen.

Över huvud taget är det flera motioner som kräver ytterligare pengar till miljövårdsorganisationerna. Jag vill gärna säga att man försöker varje år avväga dessa bidrag. Jag tror att det är viktigt att miljöorganisationerna fortfarande arbetar också med frivilliga insamlingar. Jag tror att frivilliga insamlingar har stor betydelse för att öka allmänhetens intresse för miljöområdet. Jag ser i min egen landsända hur oerhört mycket pengar det kan samlas in t.ex. till förmån för rening av Öresund. Jag tror att det är mycket viktigt att allmänheten också känner sin andel av ansvaret.

Med detta, fru talman, yrkar jag avslag på reservationerna 41 och 42 och också 44-47 i de delar de berörs här.

En hel del reservationer går ut på ökade anslag till kalkning, och det är klart att vi fortfarande har stora problem med försurningen. Man önskar också pengar till att kalka försurade brunnar.

Vi kan väl alla vara överens om att det egentligen är ledsamt att vi skall hålla på med detta uppehållande försvar mot luftföroreningarna, men vi vet ju att största delen av dem får vi från utlandet. Kalkningsverksamheten är mycket dyrbar, och jag tror att vi måste vara överens om att den skall förbehållas de absolut mest försurade vattendragen och brunnarna.

Med hänsyn till det, fru talman, yrkar jag avslag på reservationerna 33, 34, 35 och 36. Jag tror att den hästa insatsen mot försurningen gör vi i dag genom att få till stånd internationella avtal mot luftföroreningarna.

Det finns också en hel del reservationer som gäller investeringar på miljö-
vårdsområdet. Ökade bidrag begärs till inköp av mark för naturvård, urskog osv. Miljöministern har anfört att sådana inköp kommer att fortsatt prioriteras de närmaste åren, och därför yrkar jag avslag på de reservationerna.

Vidare finns det reservationer där det yrkas på ökade bidrag till kemikalieinspektionen. Reservenarna anser att dess verksamhet är viktig, och det kan vi vara överens om att den är. Förra året fick emellertid kemikalieinspektionen tio tjänster, bl.a. för internationellt samarbete, och i år anslås också pengar, motsvarande fyra tjänster, som eventuellt kan användas till konsultverksamhet.

Det ges alltså ökade anslag till kemikalieinspektionen. Dessutom skall

dess verksamhet främst finansieras med avgifter, så efter hand som verksamheten ökar kommer det också att bli mer pengar till inspektionens verksamhet. Därför yrkar jag avslag på de reservationerna.

Dagvattenhanteringen är mycket viktig, men jag tycker att de reservationer som finns om ökade bidrag och om ökad reglering av denna hantering gäller sådant som måste hänföras till kommunernas verksamhet. Jag tror att det är farligt om vi här i riksdagen i detalj skulle reglera på vilket sätt kommunerna bedriver sin miljövårdande verksamhet.

Fru talman! Jag har inte mer tid till mitt förfogande men skulle gärna vilja komma in på en del av de frågor som har ställts till mig. Jag vill säga att jag i allra högsta grad anser att socialdemokraterna är ett miljövårdsparti. Under de år vi har haft regeringsansvaret har anslagen till miljövården hela tiden ökat. Däremot tror jag inte att det är bra att i längden förstärka miljöarbetet enbart genom statliga bidrag. Jag tror att det är viktigt att öka möjligheterna till kommunala och regionala insatser på miljöområdet.

Jag tror också att vi skall avvakta till nästa år. Då kommer det återigen en treårsplaneproposition, som jag tror innebär ökade bidrag till miljövården. Vi vet att många rapporter och utredningar är på gång, och jag tror att de kommer att ge en hel del svar på hur vi skall lösa miljövärdfrågorna på längre sikt.

Med hänsyn till att vi nästa år torde få ett stort förslag från regeringen på miljövärdområdet vill jag säga att jag inte tycker annat än att årets budget är tillfredsställande. Det är en budget i halvtid och som sådan anser jag att vi kan acceptera den.

Anf. 25 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Först vill jag ge Grethe Lundblad en eloge för att hon i sitt anförande diskuterade miljöpolitik. Den här debatten har haft många inslag av jordbrukspolitik, och jag är glad för att Grethe Lundblad inte tog upp den diskussionen. Precis som Grethe Lundblad säger, har vi nyss haft en sådan debatt, och vi kommer att få jordbruksdebatter även framöver. Därför är det viktigt att, som Grethe Lundblad har gjort, diskutera miljöfrågorna nu när vi skall diskutera dem. Det var elogen.

Grethe Lundblad sade att våra förslag var marginella och inte hade någon betydelse. Det kan jag inte hålla med om. Från hela landet kommer upprepade rapporter om otillräckliga anslag. NOLA-pengarna är redan slut. Senast kunde jag i en Kalmartidning läsa att länsstyrelsen i Kalmar län rapporterar att inte ens behovet av att skydda de mest angelägna objekten i fråga om ömtålig natur på Öland kan tillgodoses. Vi vill att NOLA-anslagen skall förstärkas till rimlig nivå. Men socialdemokraterna, med stöd från moderaterna, är inte beredda att höja dessa anslag. Det finner jag beklagligt.

Grethe Lundblad säger att vi befinner oss i halvtid. Det är klart att det framöver kan väckas förslag om speciella åtgärder. Men åtgärder som höjda NOLA-bidrag och naturvård är akuta. Behoven måste tillgodoses. På avfallsområdet, om vilket det kommer en särskild proposition, har man bara fått ett särskilt anslag på 3 milj. kr.

Ändå säger Grethe Lundblad att miljön är ett av socialdemokraternas prioriterat område. Det tycker jag inte framgår av den budget som vi har att ta

ställning till i dag. Det är enligt min mening inte heller riktigt av Grethe Lundblad att hänvisa till kommuner och landsting samt de regionala myndigheterna och säga att de skall klara av detta. Kommuner och landsting har ålagts stora uppgifter och har det kämpigt. Jag tycker att Grethe Lundblad mycket väl kan motivera högre statliga anslag. Inget parti föreslår egentligen tillräckliga anslag med hänsyn till att staten tar in stora belopp från kommunerna i form av miljöavgifter och annat. Därför tycker jag att vi borde ha fört en principiell diskussion om miljöanslagen kontra andra anslag i statsbudgeten. Den delen av mitt inlägg berörde inte Grethe Lundblad. Jag hoppas att hon säger något om detta i sin kommande replik.

Anf. 26 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Grethe Lundblad sade att förbättringar som oppositionen föreslår är marginella. Jag kan förstå att hon tycker att de är otillräckliga, men att säga att de är marginella kan jag inte hålla med om.

Regeringen och utskottsmajoriteten har föreslagit 354 milj. kr. till naturvårdsverket. Centern vill lägga på ytterligare 100 milj. kr. till verksamheter för att förbättra havsmiljön, landskapsvården och en del annat. Det är ingen marginell förändring utan en uppräknig med 30 % i förhållande till regeringens förslag. I fråga om åtgärder mot försurning och annat miljöarbete föreslår vi 60 milj. kr. utöver regeringens förslag på 160 milj. kr. Det är ingen marginell förändring, utan den skulle få stor betydelse.

Grethe Lundblad sade att försurningen mestadels kom utifrån. Ja, vi vet det och att det är angeläget att bedriva internationell verksamhet på detta område. Men vi vet också att det vi gör i Sverige i högsta grad påverkar försurningen.

Genom flygfotografering i Västsverige över 2 km breda områden har barrförlusterna på träden undersökts. Man har därvid kunnat se en klar skillnad mellan olika områden. På stråken i vindriktningen från Göteborg och från Stenungsund är barrförlusterna avsevärt större än i andra områden. Det är en klar lokal miljöpåverkan. Det är ett problem som vi måste försöka lösa. För att kunna göra det måste både naturvårdsverket och kemikalieinspektionen samt länsstyrelsernas naturvårdsenheter få resurser. Dessutom måste vi ändra de krav som samhället för närvarande ställer.

Grethe Lundblad sade att vi får vänta på de förslag som kommer. Det är det svar vi alltid får. Vi väntade länge på avfallspropositionen, som kom till slut. Den innehöll en del saker, men i den stod också att förslag på vissa åtgärder skulle komma senare. Vi har väntat på åtgärder inom biotekniken, och vi väntar ständigt på åtgärder inom miljöpolitiken.

De frågor det gäller är i många fall konkreta och akuta samt kan åtgärdas var och en för sig. Det borde vara möjligt för regeringen att gå med på de föreslagna höjda anslagen.

Jag tycker att resonemanget om att kostnader skall föras över på kommunerna är ett sätt att fly från verkligheten. När socialdemokraterna inte får majoritet för sina egna förslag, då säger de att kommunerna skall ta över ansvaret för åtgärderna. Det är inte acceptabelt. Kommunerna måste naturligtvis bära sitt lass, men de måste också få resurser för att kunna göra det.

Anf. 27 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Fru talman! Grethe Lundblad säger att oppositionens förslag innebär marginella ändringar. Det kan jag naturligtvis inte instämma i. Marginella ändringar tycker jag däremot är ett korrekt uttryck för en del av de anslag som regeringen har föreslagit till vissa viktiga verksamheter, t.ex. bidrag till ideella miljöorganisationer. Vårt förslag att satsa på bättre ekologiskt anpassade boendemiljöer i storstäderna innebär inte en marginell förändring. Det är i stället ett strategiskt viktigt förslag om vi över huvud taget skall kunna komma till rätta med miljöproblemen i det framtida samhället.

Detsamma gäller vårt krav om 100 milj. kr. till arbete för att minska onödiga kemikaliehantering. Vi föreslår att pengarna skall gå till frivilliga ideella organisationer. Visst är det mycket pengar, men det är också en avgörande skillnad mellan att satsa pengar enbart på myndighetsverksamhet och att satsa pengar på att ge människor i samhället möjlighet att bygga upp sin kunskap. Den enorma förändring som behövs i fråga om kemikaliehantering kan nämligen inte uppnås genom myndighetsutövning oavsett hur effektiv den är. Människor måste få redskap att själva förändra samhället i riktning från denna kemikalieanvändning.

Visst är 100 milj. kr. som sagt mycket pengar jämfört med den enda miljon som regeringen vill anslå. Men jämfört med de riktigt stora pojknas riktigt stora leksak JAS är det faktiskt nålpengar. Vi anser att ett anslag på 100 milj. kr. är befogat.

Det är ju så populärt att tala om dynamiska effekter i politiken. Vi tror att det inom miljöområdet går att uppnå mycket goda dynamiska effekter, om människor ges möjligheter att agera.

Anf. 28 ANDERS NORDIN (mp) replik:

Fru talman! Regeringens förslag till inköp av skogsmark räcker inte ens till att täcka vad regeringen själv utlovade i höstas. Det har lett till att länsstyrelserna nu har påskrivna avtal med skogsägare som inte längre kan uppfyllas på grund av att pengar saknas. Det leder i sin tur till att förtroendet för staten som naturvårdare ytterligare försämras främst hos skogsägare och naturvårdande myndigheter men också hos allmänheten. Kan Grethe Lundblad ställa upp med lån för de inköp som det redan har skrivits avtal om? Om inte Grethe Lundblad har ekonomiska förutsättningar att göra det, är jag tacksam för att få besked om ur vems ficka pengarna skall tas.

Anf. 29 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Grethe Lundblad ifrågasatte vårt förslag om anslagsökning för återskapande av hag- och naturbetesmarker med hänvisning till den kommande propositionen om den framtida jordbrukspolitiken. Vi vet att det av allt att döma kommer nya pengar den vägen. Men redan nu förbuskas stora områden i det svenska jordbrukslandskapet just på grund av olönsamhet i jordbruksproduktionen. Det är viktigt att vi så snabbt som möjligt kan rädda dessa marker. Ingen tid är alltså att förlora, och därför har vi framlagt vårt förslag. Varför inser inte Grethe Lundblad detta?

Grethe Lundblad framhåller hur oerhört viktigt det är med kommunala och regionala initiativ på olika miljöområden. Ja, visst är det så, men man

är i stor utsträckning beroende av den kommunala ekonomin. Oftast är de ekonomiska möjligheterna begränsade.

Varför glömmer Grethe Lundblad de enskilda initiativen? Det är tack vare dessa, inte minst de initiativ som under lång tid tagits av den svenske bonden, som vi har så mycket fint i det svenska kulturlandskapet. Vi vill försöka slå vakt om detta och se till att dessa möjligheter bibehålls för framtiden. Men det tycks socialdemokraterna ha svårt att inse.

Anf. 30 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Fru talman! Tyvärr ger mig debattreglerna inte någon större chans att i denna replik svara på alla frågor, men jag skall påpeka två saker som mina meddebattörer tydligen inte har hört. Jag sade tidigare att jag inte ville gå in på frågan om den gröna miljövården därför att Inge Carlsson skulle göra det. Vidare sade jag att vi enligt min mening inte nu skall diskutera jordbrukspolitik, utan miljöpolitik. Jag tror det är viktigt att vi gör så.

Till Ingvar Eriksson, som främst diskuterade jordbrukspolitik, vill jag säga att vi måste erkänna att även jordbruket medför konsekvenser för miljön. Ibland är det svårt för jordbruket att acceptera detta. De som arbetar inom den näringen har enligt min mening en stor uppgift framför sig. De måste verkligen inse att de är tvungna att ta itu med miljöproblemen inom jordbruket. Men låt oss alltså diskutera dessa frågor när vi har att behandla jordbrukspolitiken.

Annika Åhnberg hörde kanske inte att jag sade att förslagen i en del reservationer innebar marginella förändringar men att jag därvidlag undantog vpk-reservationen om 100 milj. kr. till informationsverksamhet. Jag tycker att kemikalieinspektionen har utfört ett fint arbete under de senaste åren. I flera meddelanden har man sagt att de 50 farligaste kemikalierna skall förbjudas. Man har också tagit uti med förhållandena inom många industrier. Under mina arbetsplatsbesök denna vår har jag bl.a. upplevt att användningen av fosfor i tvättmedel har minskat betydligt. Många kemikalieföretag i Skåne har fått vidkännas svårigheter att få verksamheten att gå ihop. Det beklagar jag i och för sig inte. Jag tycker nämligen det är rätt att minska bl.a. fosforhalten i tvättmedel.

I sitt inlägg tog Anders Nordin bl.a. upp frågan om den gröna miljövården. Jag skall inte bemöta honom, utan hänvisar till det kommande inlägget av Inge Carlsson.

Även Lars Ernestam säger att det inte är riktigt av mig att säga att förslagen i vissa reservationer är marginella. Men i många reservationer finner jag inte förslag till anslag för en helt annorlunda miljöpolitik. Min önskan är att få till stånd en ideologisk debatt i dessa frågor. Jag vill se ett samlat förslag till en helt annan miljöpolitik.

Det är, som jag ser det, viktigt att inte negligera det arbete som görs ute i kommuner och län. Det är inte bra om miljödepartementet blir en centralt dirigerande koloss. I stället är det viktigt med en uppdelning av arbetet. Det är en förklaring till att jag inte vill att anslagen skall öka så mycket.

Visst behövs det anslagsförstärkningar, men det är också nödvändigt med ordentliga rapporter och utredningar som grund för dem. Dessa rapporter

och utredningar blir troligen färdiga under det kommande året, varpå de kommer att föreläggas riksdagen.

Prot. 1989/90:104
18 april 1990

Anf. 31 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Fru talman! Jag avsåg inte att i mitt inlägg framföra någon kritik mot kemikalieinspektionens arbete. Den utför ett mycket förtjänstfullt arbete. Men om vi ser oss omkring i samhället och mäter de åtgärder som vidtas mot kemikalieanvändning, då inser vi omedelbart att det vi gör är klart otillräckligt. Vi har en ökad användning av vissa kemikalier som vi vet är farliga eller som vi inte vet någonting om. Vi lever också med ökande hälsorisker och miljöproblem.

Det är helt uppenbart att åtgärder av en helt annan omfattning än hittills måste vidtas. Den undersökning som Metallindustriarbetareförbundet har genomfört visar exempelvis att kunskaperna om kemikalier är oerhört bristfälliga. Om människor inte har kunskap, hur skall de då kunna välja bort det som är farligt och ersätta det med de bästa alternativen? De verkligt dynamiska effekterna i fråga om kemikaliehantering får vi om vi ger människor ute i samhället nödvändiga redskap för att själva förändra sina liv och därmed hela vårt samhälle.

Anf. 32 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Grethe Lundblad efterlyser en mera ideologiskt präglad debatt, en mera principiell debatt om miljöfrågornas ställning, såvitt jag förstår, i förhållande till en detaljdiskussion om anslag. Men, Grethe Lundblad, det försökte jag faktiskt föra in i mitt anförande. Jag började med att redovisa hela statsbudgeten. Jag gick över till miljöfrågornas ställning. Jag konstaterade att det finns ett departement som har en budget som inte överstiger en miljard. Det är miljödepartementet. Jag konstaterade också att miljöbudgeten som sådan bara uppgår till 1% av den samlade statsbudgeten. Man skulle kunna säga att hela miljöbudgeten i och för sig är mycket marginell, för att använda Grethe Lundblads ord, i det hela stora budgetperspektivet. Det var den diskussionen som jag skulle vilja föra med Grethe Lundblad. Vi har alla gemensamt ansvar för att föra fram miljöfrågorna och se om inte miljöfrågorna kan få det utrymme som är berättigat, i strid med andra många gånger också berättigade intressen. Det är där diskussionen med socialdemokraterna kommer in. Jag skulle vilja ha ett mera ideologiskt präglat svar av Grethe Lundblad på frågan: Är miljöfrågorna för socialdemokraterna ett område som de inte prioriterar? Man har valt att tillsammans med moderaterna försöka få igenom den budget som föreslås i dess helhet.

Socialdemokraterna har inte ställt upp på några av de påslag – även om Grethe Lundblad anser att de är marginella – som alla oppositionspartier har föreslagit i debatten i utskottet. Är inte något enda av de motionsförslag som oppositionspartierna utom moderaterna har kommit med av den digniteten och av det värdet att riksdagen hade kunnat plussa på och säga: Det här är viktigt att få genomfört. Nej, så är det inte. Man har behållit hållit fast vid den budget som nu föreslås med stöd av moderaterna. Därför får vi inte den övergripande diskussion som jag tror är viktig när det gäller miljöfrågorna. Där har vi alla ett ansvar, Grethe Lundblad.

*Anslag under miljö-
departementets
huvudtitel*

Anf. 33 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Grethe Lundblad säger att hon skulle ha velat ha en litet anorlunda debatt. Hon skulle ha velat diskutera litet andra frågor – frågor om hur vi skall hantera miljön och över huvud taget miljöpolitik. Det är alldeles klart att det är roligare att diskutera något annat än det vi håller på att behandla. Då är det mycket enklare, för då behöver man inte försvara de ställningstaganden som har gjorts. Men just nu diskuterar vi den budget som miljödepartementet har att arbeta efter för att ta fram olika underlag, vidta åtgärder och belysa den miljöpolitik som Grethe Lundblad vill diskutera. Därför är vi faktiskt tvingade att diskutera dessa frågor i dag. Arbetet i riksdagen är upplagt på det sättet. Vi har i våra motioner i anslutning till detta förslag många yrkanden som inte behandlas i detta sammanhang och där vi har en mängd krav på hur miljön skall hanteras. Mycket av det är sådant som har aktualitet i budgetsammanhang. Därför måste vi diskutera det nu.

Grethe Lundblad framhårdar i att vi föreslår marginella påslag och förändringar. Det kan man naturligtvis tycka. Det är helt subjektivt. Tycker man att en sak är marginell, så gör man det. Men för dem som har litet sinne för vad pengar är värda tror jag inte att ett par hundra miljoner är marginella, om den totala omslutningen av ekonomin för ett departement är 700–800 miljoner. Det är högst betydande påslag och skulle ge väldigt viktiga möjligheter att föra fram det arbete som Grethe Lundblad vill diskutera.

Grethe Lundblad återkom till kommunernas ansvar och sade att miljödepartementet inte skulle bli en koloss som bara sitter och beslutar. Det är vi fullständigt överens om. Det skall departementet inte bli. Det är inte heller avsikten med våra förslag. Våra förslag innebär att man skall kunna använda pengarna till att ge de regionala myndigheterna och kommunerna ett ökat stöd och ett bättre underlag för sina beslut. Detta syftar våra förslag till, inte till ökad detaljstyrning.

Jag måste dock kritisera socialdemokratin i dag. När man tycker att statens kassakista inte räcker säger man: "Det får kommunerna klara." Det är icke möjligt, för kommunerna har inte de ekonomiska resurser som krävs för att klara allt detta.

Grethe Lundblad säger att socialdemokraterna faktiskt är ett miljöparti. Ja, vi väntar, Grethe Lundblad, på att få se det.

Anf. 34 INGVAR ERIKSSON (m) replik:

Fru talman! Jordbrukspolitik och miljöpolitik, Grethe Lundblad, hänger faktiskt ihop. Så säger Grethe Lundblad att jordbruk kan leda till vissa miljöproblem. Det är riktigt. Dem försöker vi gemensamt att tackla och lösa. Det är också riktigt att jordbrukarna ändock tillhör de främsta miljövärdarna i vårt land.

Anf. 35 GRETHE LUNDBLAD (s) replik:

Fru talman! Jag skall säga till Ingvar Eriksson att också jag tycker att jordbrukspolitik och miljöpolitik hör ihop. Vad jag hävdade här är att det bör vi diskutera i samband med den debatt om jordbrukspolitik som vi snart skall ha, för vi vet att det kommer att beviljas ökade medel för just jordbrukets miljökonsekvenser.

Till Lennart Brunander skulle jag vilja säga att jag naturligtvis tycker att det är bra om det finns mycket pengar för miljöåtgärder. Vi var överens för ett år sedan om att en stor del av miljöansvaret skulle läggas ut kommunalt. Nu säger Lennart Brunander här att han är litet brydd över att kommunerna inte kommer att klara det. Men han har för en liten stund sedan i debatten berömt centerns decentraliserade samhälle och sagt att det är detta som skall lösa miljöproblemen. *Hur skall det decentraliserade miljösamhället se ut? Är det inte så att kommuner och regioner då måste ta ett större ansvar för dessa uppgifter? Vi vet att kommuner och län får anslag centralt från staten. De får ofta använda dessa medel på sina egna områden – naturvård och liknande.*

Till Lars Ernestam skulle jag vilja säga att det faktiskt är så som jag nämnde tidigare att vi tycker att olika myndigheter skall ta sitt miljöansvar. Det blir på något sätt en tvärssektoriell verksamhet. Här finner vi många anslag till olika myndigheter, anslag som egentligen inte berör miljöfrågor. Annika Åhnberg kom in på arbetsmiljöområdet. Arbetsmiljöområdet har sina egna anslag som naturligtvis i och för sig berör miljön men går specifikt till ett helt annat område.

Jag har inte sagt att de synpunkter som framförts har marginell betydelse. Jag tycker ändå att man får säga att den kritik som riktas från oppositionspartiernas sida mot socialdemokraternas sätt att prioritera på miljöområdet är litet obefogad. Man har inte kommit med väldigt stora ändringsförslag. Vi är alltså egentligen överens om mycket av prioriteringen i miljövårdsarbetet, och det är jag glad för. Däremot vill man ju alltid ha mer pengar till den verksamhet som man gillar. Men även här måste det ske en avvägning mellan olika kostnadsposter i statens budget. Jag kan tala om, att det faktiskt inom vårt parti finns en mycket stark miljöopinion. Det finns säkert möjligheter även i framtiden att få ökade anslag till en del områden.

Förste vice talmannen anmälde att Lennart Brunander anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 36 INGE CARLSSON (s):

Fru talman! Jag skall beröra en del av de s.k. gröna frågorna. Det gäller vård av hotade arter, naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet och vård av naturobjekt. Jag skall även något beröra kalkningsverksamheten.

Ett centralt mål för en socialdemokratisk miljöpolitik i vid mening är att säkerställa den naturmiljö som ger våra växt- och djurarter goda möjligheter att överleva. I Sverige är ca 400 högre växter hotade, varav 300 hör hemma i jordbrukslandskapet. Av dessa finns den största delen i eller i anslutning till de kvarvarande naturliga betes- och slåttermarkerna. Insatser för floran betyder också mycket för många djurarter som är beroende av specifika hotade växter. *Vissa djurarter har under de senaste decennierna minskat kraftigt i antal på grund av att jordbrukslandskapet utvecklats mot ett allt ensidigare åkerlandskap.*

Även utvecklingen i skogsbruket har inneburit att livsbetingelserna för flera växt- och djurarter har blivit försämrade. En omfattande inverkan på flora och fauna sker också genom olika luftföroreningar.

Arbetet med att bevara arter har hittills bedrivits på flera olika sätt. Fridlysning av arter har tillämpats sedan lång tid tillbaka. Djurskyddsområden har bildats till skydd för främst fågelfauna och sälar. De båda skyddsformerna naturreservat och nationalpark innebär också skydd för många hotade arter. Särskilda åtgärder har vidtagits för några av de mest akuta fallen. De mest uppmärksammade exemplen är i huvudsak de insatser som gjorts av ideella organisationer och enskilda för att återupprätta stammarna av berguv, havsörn, kungsörn och pilgrimsfalk. Andra projekt gäller de stora rovdjuren samt fjällräv, utter, fjällgås, vitryggig hackspett m.fl.

Budgetåret 1984/85 inleddes en femårig försöksverksamhet med den s.k. databanken för hotade arter. Verksamheten bedrivs vid lantbruksuniversitetet med bidrag från Världsnaturfonden och naturvårdsverket. Syftet är att få samordnade insatser för artbevarandet i Sverige. Verksamheten avses omfatta forsknings- och utredningsarbete, utbildning om hotade arter samt information och annan service till myndigheter, kommuner och andra intressenter.

Sedan 1988 arbetar naturvårdsverket med ett långsiktigt handlingsprogram för hotade arter. Programmet skall redovisas till regeringen senast den 1 september 1990.

Utskottsmajoriteten anser av de redovisade skälen att vi inte nu skall ta ställning till ytterligare höjning av anslaget för vård av hotade arter. Jag yrkar avslag på samtliga reservationer i detta ämne.

I reservationerna 11–14 framhåller reservanterna att bidraget till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet skall ökas. Utskottsmajoriteten anser att projektet naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet har haft en positiv effekt för bevarande av många av kulturlandskapets värdefullaste objekt, såsom naturliga slätter- och betesmarker, ängs- och hagmarker. Utskottsmajoriteten är väl medveten om att ytterligare åtgärder krävs och kommer att krävas för bibehållandet av ett mångsidigt odlingslandskap.

Med vetskap om att regeringen om några dagar skall presentera en proposition om livsmedelspolitik är utskottsmajoriteten inte nu beredd att tillmötesgå krav på ytterligare medel för ändamålet. Jag yrkar avslag på reservationerna.

Vård av naturvårdsobjekt tas upp i fyra reservationer. Situationen i vårt land är den att vi sedan 1909 avsatt 20 nationalparker, ca 1 000 naturreservat, och ett 80-tal naturvårdsområden. Vi har inrättat drygt 600 djurskyddsområden och 1 300 naturminnen. Dessa områden omfattar sammanlagt en yta på ca 2,4 miljoner hektar. Det finns emellertid ytterligare områden av högt skyddsvärde som behöver säkerställas, och det finns samtidigt skäl att överväga om alla befintliga skyddade områden innehåller sådana värden att de även i framtiden bör skyddas enligt naturvårdslagen.

Vi tror dessutom att arbetet med vård av naturvårdsobjekt måste bli mer effektivt och rationellt. Detta tas också upp i den socialdemokratiska motionen Jo740, som ett enigt utskott har tillstyrkt i denna del.

Utskottsmajoriteten instämmer samtidigt i miljöministerns bedömning att resurserna för vård av naturvårdsobjekt de senaste åren inte har motsvarat de faktiska behoven, något som bl.a. har sin grund i tillkomsten av nya naturvårdsobjekt. Utskottsmajoriteten ställer sig därför positiv till förslaget

om en ökning med 7 milj. kr. Jag yrkar avslag på de reservationer som kräver mer.

I sju reservationer tas frågan om kalkningsverksamheten upp. Grethe Lundblad har berört denna fråga. Jag vill informera reservanterna om att naturvårdsverkets aktionsplan mot luftföroreningar och försurning nyligen presenterades för regeringen. Denna plan kommer därefter att bli föremål för övervägande inom regeringskansliet.

Med det anförda och i avvaktan på de överväganden som kommer att bli aktuella i samband med aktionsplanen yrkar jag avslag på samtliga reservationer och bifall till hemställan i jordbruksutskottets betänkande nr 15.

Fru talman! Jag ser att Anders Nordin har kommit in i kammaren igen, och jag hälsar honom välkommen i debatten. Jag fick en fråga om naturvårdsverkets pengar var slut när det gäller upphandling av skogar. Vi har i denna kammare fattat ett beslut om att för innevarande budgetår höja anslaget från 60 miljoner till 100 miljoner, och vi kommer förmodligen även nu att yrka bifall till samma belopp. Det innebär att naturvårdsverket, som alla andra statliga verk och myndigheter, måste rätta sig efter de beslut som riksdagen har fattat.

Anf. 37 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Inge Carlsson talade så vackert om värdet av att bevara flora och fauna att jag nästan trodde att han skulle yrka bifall till våra reservationer. Men av det blev intet.

De pengar som finns räcker ju inte på något sätt. Anders Nordin tog tidigare i debatten upp bevarandet av lantraser som en del av detta. Om vi skall klara av att bevara de lantraser som vi fortfarande har kvar i vårt land och bygga upp dem så att de utgör stammar som är möjliga att ha kvar på en biologiskt riktig grund, då krävs faktiskt ganska mycket.

Men det räcker kanske ändå inte. Vi har ju dessutom hela den vilda faunan, floran och alla växter som vi måste vara rädda om.

Det är, som Inge Carlsson sade, riktigt att detta naturligtvis påverkas av de brukningsmetoder vi har inom jordbruket och skogsbruket. Men miljöförstöring, föroreningar i luften och i vattnet, påverkar i ännu högre grad. Och miljöförstöring påverkar inte endast de områden där vi driver jord- och skogsbruk, utan även de områden som vi avsätter därför att vi anser dem vara värda att avsätta.

I anslutning till detta har vi i centerpartiet en reservation om Bohus Avelscentrum. Jag gjorde tidigare en liten plädering för detta. Jag skulle vilja fråga Inge Carlsson varför det är så omöjligt att stödja den reservationen. Stiftelsen Bohus Avelscentrum är speciell. Den har ett internationellt intresse och det skulle vara mycket angeläget att få till stånd ett statligt stöd så att driften kunde bli enklare. I förra årets avslagsyrkande skrev man ungefär samma sak som man skriver i år. Frågan är då vad man skriver nästa år. Jag måste säga att jag är litet besviken på att man inte detta år kunde komma fram till ett bättre resultat.

När det gäller köp av mark och värden av mark räcker ju inte de resurser som Inge Carlsson talade om. Det behövs betydligt mer. I själva verket har

pengarna för vård av dessa marker minskat i omfattning; man fick nämligen tidigare stora belopp från AMS, men dessa belopp får man inte i dag.

Inge Carlsson sade att vi skall ha en effektiv och rationell drift av våra naturvårdsområden. Men detta är väl egentligen inte vad vi skall ha. Ofta är det inte en effektiv och rationell drift vi skall ha – det är däremot mycket möjligt att vi skall ha en effektivare användning av pengarna.

Kalkningsobjekten är mycket viktiga, och det skulle vara mycket angeläget att få fram mer pengar till dessa.

Anf. 38 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Inge Carlsson tog i sitt anförande – närmast med hänvisning till Anders Nordin, tror jag – som en stor framgång upp det faktum att anslaget för inköp av mark har höjts från 60 miljoner till 100 miljoner. Det är riktigt att en höjning har skett. Anders Nordin var inte här när vi debatterade denna fråga för några år sedan, men vi måste komma ihåg att socialdemokraterna för att få denna höjning till stånd samtidigt tog bort ett anslag på 40 miljoner för ny miljöteknik. På det sättet lyckades man skapa detta anslag på 100 miljoner, och det anslaget är, som Lennart Brunander nyss sade, högst otillräckligt. Jag tycker också att Inge Carlsson borde erkänna att anslaget är otillräckligt och att man har stora svårigheter att klara de kontrakt som redan har tecknats.

Jag skall använda de två sista minuterna i denna replik till att med Inge Carlsson ta upp en diskussion om hans hemlän, Östergötlands län. Jag skall göra detta eftersom Inge Carlsson talade så vackert om naturvärden, något som jag är mycket tacksam för.

Det finns en motion till riksdagen, väckt av mina partikamrater Lola Björkquist och Karl-Göran Biörsmark, som utmynnär i de anslagsbelopp och de behov av förstärkningar som vi också har anført i kommittémotionen: mer pengar till NOLA, mer pengar till vård av naturreservat och mer pengar till vård av hotade arter.

I motionen tar man som ett exempel upp vad som händer med ekskogarna i Östergötland. I eklandskapet finns 128 utrotningshotade insektsarter, och 39 av dem är knutna till eken. Det behöver göras stora insatser just för ekskogarna. Men, för att ta upp den diskussion vi förde tidigare om det regionala ansvaret, vad har man regionalt fått av statspengar att arbeta med? Jo, man har fått 200 000 kr. av ädellövs- och hagmarksstödet, och bara hälften av detta gick till eklandskapet. Hela NOLA-verksamheten i Östergötlands län fick endast 1,7 milj. kr., varav en mycket begränsad del kunde användas inom eklandskapet. Trots detta finns det i Östergötland speciellt mycket av dessa områden som behöver skyddas.

Tycker verkligen Inge Carlsson att de anslag som finns mot denna bakgrund är tillräckliga? Jag tycker att socialdemokraterna åtminstone borde erkänna att pengarna verkligen behövs, fastän de inte har kunnat få fram dem. Det kunde de väl ändå säga i stället för att enbart hänvisa till att det i stort sett är bra och att de resurser som finns skall användas.

Anf. 39 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Fru talman! Man kan naturligtvis säga att det faktum att vi behöver en omfattande naturvård i sig är ett bevis på att människan har misslyckats med

att anpassa sin tillvaro till naturen. Vi får naturligtvis inte tro att vi kan kompensera en miljöförstörande industriproduktion eller ett miljöförstörande samhälle i övrigt med naturvård. Det är förmodligen också så, att vi även med bättre ekologisk anpassning alltid kommer att behöva det som vi kan kalla för traditionell naturvård.

Inge Carlsson sade i sitt inlägg att mycket av det som görs för att värna hotade djur- och växtarter görs av ideella organisationer. Och det är mycket bra. Jag har tidigare tagit upp att det är viktigt att också ge ideella organisationer möjligheter att arbeta. Men de som bedriver ett viktigt arbete måste ju också få en respons från samhället. Man kan inte slita på människors idealitet hur länge som helst. Man måste från samhällets sida uppmuntra och ge bidrag till verksamheten om man anser att den är angelägen, och det hoppas jag att också socialdemokraterna anser. Ni borde ha tillstyrkt en ökning av anslaget för vård av hotade arter.

När det gäller urskogarna har regeringen godkänt att naturvårdsverket har träffat avtal om inköp av urskog. Det är då självklart att man tar för givet att om regeringen godkänner ett sådant avtal så har den också för avsikt att anslå tillräckliga medel för att genomföra avtalet.

Det är ett mycket inkonsekvent handlande att regeringen går med på att man köper in urskog men inte går med på att man får pengar till detta. Det betyder i praktiken att naturvårdsverket får betala dyra räntor för dessa kostnader i stället för att kunna betala av det man köper in. Det kan inte vara en god ekonomisk politik från samhällets sida att bete sig på det sättet.

Anf. 40 ANDERS NORDIN (mp) replik:

Fru talman! Regeringen lovade i höstas länsstyrelserna att man skulle köpa in den här skogen. Inge Carlsson. Det fattas nu tiotal miljoner till sådant som man redan har träffat avtal om.

Någon måste bära ansvaret för detta. Antingen är det den socialdemokratiska riksdagsgruppen som har kört över regeringen eller så har regeringen gått ut med ett positivt miljöbudskap som har visat sig vara en ren lögn. Det är antingen det ena eller det andra. Något ansvar måste socialdemokraterna ta för detta.

Anf. 41 INGE CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Till detta betänkande finns det 61 reservationer fogade. Det är bara att konstatera att utskottet är mycket splittrat när det gäller de små beloppen. Det enda parti som, förutom socialdemokraterna, är rakryggat är moderata samlingspartiet. Moderaterna anser också att vi behöver mer pengar till NOLA. Det har jag sagt i mitt inledningsanförande. Men om ungefär en vecka kommer regeringen att lägga fram sin nya livsmedelspolitik. I den kommer det naturligtvis att rymmas mycket mer pengar än de som ni nu föreslår.

Det var sak samma förra året. När vi då diskuterade NOLA-anslaget var ni inte så glada över att regeringen strax före debatten, då betänkandet var färdigt, beslutade att anslå ytterligare 30 milj. kr. till NOLA-verksamheten.

Lars Ernestam talar om en motion om ekskogar i Östergötland. Jag kan

inte finna att den behandlats i betänkandet. Men när motionen kommer upp till behandling får vi naturligtvis ta ställning till den frågan.

När det gäller frågan om Bohus Avelscentrum är det tredje året i rad som vi för den här diskussionen. Det är en uppgift för naturvårdsverket att i september presentera den aktionsplan som vi skall ha när det gäller medel för att bevara och förstärka de hotade arterna. Det kan vi inte nu ta ställning till, utan ni får vänta till den 1 september.

Jag vill ännu en gång till Anders Nordin säga att naturvårdsverket måste hålla sig inom de medelsramar som riksdagen fastställer. Något annat sätt finns inte.

Anf. 42 ANNIKA ÅHNBERG (vpk) replik:

Fru talman! Det var tur att jag redan satt ner när jag hörde Inge Carlssons anförande, annars vet jag inte hur det hade gått. I stället för att svara på en enda av de frågor som han fått i replikerna utgöt han sig i en kärleksförklaring till moderata samlingspartiet, som han påstod var det enda rakryggade partiet. Mycket skall man få höra innan öronen trillar av!

Detta gör mig upprörd. Betendet från socialdemokraternas sida är definitivt inte vad jag vill kalla rakryggat. Jag vill ha ett svar på frågan: Om regeringen godkänner avtal som naturvårdsverket har ingått för att köpa urskogar, är det då inte logiskt att förvänta sig att regeringen sedan i budgetpropositionen också anslår medel så att dessa avtal kan genomföras? Vad är det annars man håller på med? Vill man föra hela svenska folket bakom ljuset och låtsas att man bedriver en bra naturvård när man i själva verket inte gör det?

Anf. 43 LARS ERNESTAM (fp) replik:

Fru talman! Jag tycker egentligen att det var bra att Inge Carlsson så klart uttalade att han tyckte att samarbetet med moderaterna inom miljöpolitiken var gott. Det är naturligtvis så. Den minoritetsregering vi har måste för varje typ av frågekomplex ha något parti som man samarbetar med här i riksdagen, och inom miljöpolitiken är det moderata samlingspartiet. Det är bra att detta är klarlagt efter den debatt som vi nu har haft. Detta är en viktig frågeställning.

Det finns väldigt många reservationer till betänkandet, Inge Carlsson. Om oppositionspartierna hade fått majoritet för dessa olika anslagsbelopp hade de på något sätt sammanjämkats. Eftersom det inte blev på det viset stöder varje parti sina föreslagna anslag, och då kan det bli några miljoner mer i anslag från ett parti i förhållande till ett annat. Det tycker jag inte man skall se som något avgörande. Det är själva målsättningen och engagemanget för att miljön skall få bättre resurser som är gemensam hos en rad av oppositionspartierna här i dag.

Anf. 44 LENNART BRUNANDER (c) replik:

Fru talman! Jag vill återkomma till frågan om Bohus Avelscentrum. Som jag tidigare har sagt är det en mycket fin och viktig satsning. Den här frågan har vi, precis som Inge Carlsson säger, haft uppe till debatt ett par tre år. Jag har för egen del tidigare motionerat i frågan. Men under den allmänna

motionstiden i år skulle socialdemokraterna från Bohuslän ta hand om frågan för att det skulle bli bättre. Men resultatet blev inte något annat än tidigare. Socialdemokraterna har centralt trots detta exakt samma ståndpunkt, och det är att beklaga. Jag ansåg att det kunde vara riktigt att låta frågan hanteras på detta sätt, eftersom det kunde bidra till frågans lösning. Men det gjorde det inte.

Inge Carlsson säger att vi nu inte skall diskutera NOLA-bidragen, eftersom de behandlas i den livsmedelspolitiska proposition som kommer. Men det är här fråga om de pengar som naturvårdsverket skall ha för NOLA-verksamheten. Problemen inom livsmedelspolitiken skall vi också lösa. Jag är väldigt glad om Inge Carlsson med detta ville ha sagt att man skall lösa problemen inom livsmedelspolitiken på ett sådant sätt att vi kan bevara det svenska landskapet. Det är en av centerpartiets absoluta målsättningar att göra detta, men det har funnits en viss tveksamhet om socialdemokraternas inställning i den här frågan.

Inge Carlsson säger avslutningsvis att moderaterna är bra eftersom de har samma uppfattning i miljöfrågorna som socialdemokraterna. Tidigare sade Grethe Lundblad att socialdemokraterna var ett miljöparti. Hur skall ni egentligen ha det? Det finns tydligen i dag klyftor i fler partier än i miljöpartiet.

Anf. 45 INGE CARLSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har inte sagt att jag delar moderaternas uppfattning inom miljöpolitiken. Men i två avgörande frågor som behandlas i det här betänkandet delar moderata samlingspartiet vår uppfattning.

Vi måste vänta tills naturvårdsverket lägger fram sin aktionsplan den 1 september i år. Det är väl rimligt att man inte nu föreslår, vilket vissa motionärer och reservanter gör, att exempelvis 1 milj. kr. avsätts för att bevara vargarna. Vargarna i Sverige är fridlysta. De får inte skjutas. Den typen av reservationer är det ingen mening att vi diskuterar.

Jag vet att det också finns socialdemokrater som driver frågan om Bohus Avelscentrum, Lennart Brunander. Men vi socialdemokrater anser fortfarande att det inte är riksdagen som skall fatta beslut om det här engångsbeloppet. Det skall naturvårdsverket göra. Det kommer också att redovisa detta i sin plan som läggs fram om några månader.

En annan sak som moderaterna ställer sig bakom är bidraget till NOLA-verksamheten. Det gör de eftersom de vet, precis som ni andra, att den socialdemokratiska regeringen om en vecka kommer att lägga fram ett förslag till en ny livsmedelspolitik. I detta förslag kommer det att finnas stort utrymme för den här typen av bidrag. Jag tror att det kommer att bli rejält mycket mer pengar än vad ni från centern och folkpartiet har reserverat er för. Det är precis som förra året då vi socialdemokrater ville anslå mer pengar till NOLA-verksamheten än vad centern och folkpartiet föreslog. Det kommer vi förmodligen att göra också under detta år.

Anf. 46 LEIF MARKLUND (s):

Fru talman! Anledningen till att jag tar kammarens tid i anspråk är motion 1989/90:Jo740 där vi motionärer har yrkat en omfördelning av 25 milj. kr. från anslaget B 3 för inköp av mark till anslaget B 1 Vård av naturreservat.

Enligt länsstyrelsens naturvårdsenhet föreligger det ett starkt behov av att förstärka medlen just på vårsidan. En av anledningarna nämndes av Len-nart Brunander, nämligen att en hel del anslag har försvunnit genom att man lägger ner AMS-verksamheten.

Enligt mitt förmenande har motionen hanterats på ett bra sätt av utskot-tet. Utskottet anser att riksdagen bör ge ett tillkännagivande om att det före-liggande behovet är mycket starkt. Utskottet förväntar sig att någonting skall hända på detta område, men man har inte anvisat möjligheten till om-fördelning, vilket jag anser vara en brist. Men för dagen är jag naturligtvis nöjd.

Också för oss som lever i områden i norra Sverige är behovet väldigt starkt. Det har avsatts sådana oerhörda mängder mark att vi nästan kvävs, samtidigt som vi ser hur den missköts.

Enligt mitt förmenande är det också ganska vansinnigt att köpa in större markområden än vi kan vårda. Det är slöseri med samhällets resurser. Vi kan inte fortsätta med inköp av den omfattningen att vi inte kan vårda och underhålla marken.

För dagen är jag ändå nöjd med utskottets skrivning, och jag kan naturligt-vis avvakta och se vad som händer med det tillkännagivande som utskottet anser att riksdagen bör göra.

Fru talman! Härmed biträder jag utskottets hemställan.

Anf. 47 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Lars Ernestam har under dagens debatt gång på gång uppre-pat sin uppfattning att vi moderater skulle ha ingått ett omfattande samar-bete med socialdemokraterna när det gäller miljöpolitiken. Jag måste då för kammarens ledamöters och alla andras vetskap framhålla att något sådant samarbete icke föreligger. Att vi, när det gäller det betänkande som vi nu diskuterar, på olika punkter kommit fram till samma slutsatser beror på att det på många områden är mycket på gång, som det i dag finns full anledning att invänta besked om. Av detta skäl tar också vi vårt ansvar att inte föra något slags överbudspolitik. Det hör till god ton att invänta besked från de utredningar och planeringar som håller på att arbeta. Det är vad vi försöker att göra.

Det är beklagligt om Lars Ernestam och andra inte har insett de grundläg-gande skillnaderna i moderat och socialdemokratisk miljöpolitik. Vi mode-rater framhåller ofta våra grundläggande synpunkter när det gäller de en-skilda människornas ansvar och engagemang också på miljöområdet. Det är en av många viktiga synpunkter som kan anläggas i detta sammanhang.

Anf. 48 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Jag skall inte förlänga denna debatt i slutskedet.

Jag tycker inte att det var fel att klart deklarerat för denna kammare hur det faktiskt ligger till när det gäller miljöbudgeten. Den går igenom ograve-rad på grund av att moderaterna och socialdemokraterna tillsammans bildar en majoritet emot övriga partier. Det är inte fel att tala om detta. Jag tycker att Ingvar Eriksson inte skall behöva skämmas för den skull.

I det läge som råder nu i riksdagen måste regeringen ha stöd från något

parti och göra upp för att det över huvud taget skall bli något beslut. Då det gäller miljöområdet har regeringen stöd från moderaterna när nu miljöbudgeten skall antas. Det är fakta som inte behöver diskuteras. Det finns ingen anledning att föra en hård debatt kring detta.

Sedan finns det andra frågor där regeringen får stöd från andra partier. Folkpartiet är överens med regeringen om en stor skattereform som jag tror kommer att bli alldeles utomordentlig för landet. Då behöver inte Ingvar Eriksson skämmas för att socialdemokraterna och moderaterna har samma syn på miljöpolitiken. Jag förstår inte varför detta behöver väcka någon stor debatt.

Anf. 49 INGVAR ERIKSSON (m):

Fru talman! Vi moderater skäms verkligen inte för vår miljöpolitik, Lars Ernestam. Vi analyserar noga alla förslag som läggs fram, oavsett från vilket håll de kommer. Men i vår strategi ingår också att vi är beredda att ta ansvar för de förslag som vi ställer oss bakom.

När det gäller de förslag som vi i dag har att ta ställning till har vi funnit att det inte finns så stora graverande skillnader att det är anledning att i detta sammanhang markera en avvikande mening i större utsträckning än vad vad vi har gjort.

Anf. 50 LARS ERNESTAM (fp):

Fru talman! Vi är överens, Ingvar Eriksson och jag, om att vi på olika håll här i kammaren skall ta ansvar för de ställningstaganden som vi gör. Jag har inte på något sätt motsatt mig att moderaterna i det här fallet tar ansvar för att genomdriva de förslag på miljöpolitikens område som regeringen vill få igenom.

Det är inte någon mening att diskutera detta längre. Debatten ger inte så mycket mera. Jag konstaterar att det kan finnas olika ställningstaganden på olika områden. När det gäller miljöpolitiken förhåller det sig så som jag har sagt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 7 §.)

7 § Beslut

Företogs till avgörande näringsutskottets betänkande 1989/90:NU24 och jordbruksutskottets betänkande 1989/90:JoU15.

Näringsutskottets betänkande NU24

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 2 (vetenskapligt råd i kärnavfallsfrågor)

Först biträdades reservation 1 av Kjell Ericsson och Ivar Franzén med 44

röster mot 35 för reservation 2 av Rolf L Nilson och Lars Norberg. 222 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 238 röster mot 71 för reservation 1 av Kjell Ericsson och Ivar Franzén.

Mom. 3 (slutförvaringen av använt kärnbränsle, m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 3 av Rolf L Nilson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (utredning om kärnteknisk verksamhet)

Först biträdades reservation 4 av Per-Ola Eriksson m.fl. med 55 röster mot 19 för reservation 5 av Lars Norberg. 235 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 238 röster mot 71 för reservation 4 av Per-Ola Eriksson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (importen av använt kärnbränsle m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 6 av Rolf L Nilson m.fl., *dels* reservation 7 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (kontrollen av kärnteknisk verksamhet)

Utskottets hemställan bifölls med 291 röster mot 19 för reservation 8 av Lars Norberg.

Mom. 7 (deponering av radioaktivt gods)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (Ranstad Mineral AB)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Lars Norberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (slutförvaret för reaktoravfall)

Utskottets hemställan bifölls med 269 röster mot 37 för reservation 11 av Rolf L Nilson och Lars Norberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 10 (finansieringen av framtida utgifter för använt kärnbränsle m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Rolf L Nilson m.fl. – bifölls med acklamation.

Jordbruksutskottets betänkande JoU15

Mom. 3 (nya tjänster vid naturvårdsverket m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 286 röster mot 20 för reservation 1 av Åsa Domeij.

Mom. 4 (programmet för övervakning av miljö kvalitet m.m.)

Först biträdades reservation 2 av Karl Erik Olsson m.fl. med 93 röster mot 20 för reservation 3 av Åsa Domeij. 197 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 202 röster mot 107 för reservation 2 av Karl Erik Olsson m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (vård av hotade arter)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 4 av Lars Ernestam och Anders Castberger, *dels* reservation 5 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander, *dels* reservation 6 av Annika Åhnberg, *dels* reservation 7 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (Stiftelsen Bohus Avelscentrum – Åby Säteri)

Först biträdde reservation 8 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – som ställdes mot reservation 9 av Annika Åhnberg – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 245 röster mot 59 för reservation 8 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 7 (vargstammens bevarande)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Annika Åhnberg – bifölls med acklamation.

Mom. 8 (naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 11 av Lars Ernestam och Anders Castberger, *dels* reservation 12 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander, *dels* reservation 13 av Annika Åhnberg, *dels* reservation 14 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 9 (administration av stödet till naturvårdsåtgärder i odlingslandskapet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 15 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (restaurering av våtmarker m.m.)

Först biträdde reservation 16 av Lars Ernestam m.fl. – som ställdes mot reservation 17 av Annika Åhnberg – med acklamation.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 228 röster mot 74 för reservation 16 av Lars Ernestam m.fl. 5 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 11 (vård av naturvårdsobjekt m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 18 av Lars Ernestam och Anders Castberger, *dels* reservation 19 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander, *dels* reservation 20 av Annika Åhnberg, *dels* reservation 21 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (kalkning av vissa sjöar och vattendrag)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Annika Åhnberg – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (havsföreningar)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 23 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (vissa avfallsfrågor m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 24 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (ekologiskt fungerande livsmiljöer i storstadsregioner)

Utskottets hemställan bifölls med 285 röster mot 18 för reservation 29 av Annika Åhnberg. 2 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 18 (vissa bidrag till miljöarbete)

Utskottets hemställan bifölls med 250 röster mot 59 för reservation 30 av Jens Eriksson m.fl.

Mom. 19 (tillsyn enligt miljöskyddslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 31 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (hushållens kemikalieanvändning m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 32 av Annika Åhnberg – bifölls med acklamation.

Mom. 21 (kalkningsverksamhet)

Först biträdde reservation 34 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander – som ställdes mot *dels* reservation 35 av Annika Åhnberg, *dels* reservation 36 av Åsa Domeij – med acklamation.

Härefter biträdde reservation 33 av Lars Ernestam och Anders Castberger med 55 röster mot 53 för reservation 34 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander. 199 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 200 röster mot 75 för reservation 33 av Lars Ernestam och Anders Castberger. 34 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 23 (skogsmarkskalkning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 37 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander, *dels* reservation 38 av Annika Åhnberg, *dels* reservation 39 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (substitutionsprincipen)

Utskottets hemställan bifölls med 290 röster mot 19 för reservation 40 av Åsa Domeij.

Mom. 25 (stöd till ideella miljöorganisationer)

Först biträdde reservation 41 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander med 70 röster mot 19 för reservation 42 av Åsa Domeij. 217 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter bifölls utskottets hemställan med 215 röster mot 87 för reserva-

tion 41 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Prot. 1989/90:104
18 april 1990

Mom. 28 (kaliumkalkning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 48 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 29 (investeringar inom miljöområdet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 49 av Jens Eriksen m.fl., *dels* reservation 50 av Lars Ernestam och Anders Castberger, *dels* reservation 51 av Karl Erik Olsson och Lennart Brunander, *dels* reservation 52 av Annika Åhnberg, *dels* reservation 53 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 30 (överföring av mark från domänfonden till naturvårdsfonden)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 54 av Karl Erik Olsson m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 34 (kemikalieinspektionen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 56 av Karl Erik Olsson m.fl., *dels* reservation 55 av Lars Ernestam och Anders Castberger, *dels* reservation 57 av Annika Åhnberg – bifölls med acklamation.

Mom. 44 (frivilliga naturvårdsåtgärder i skogsbruket)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 58 av Lars Ernestam och Anders Castberger – bifölls med acklamation.

Mom. 46 (återställning av gamla miljöskador)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 59 av Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 47 (projekt för förändrad dagvattenhantering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 60 av Annika Åhnberg och Åsa Domeij – bifölls med acklamation.

Mom. 48 (anslag till förändrad dagvattenhantering)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 61 av Annika Åhnberg – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

8 § Beslut om samlad votering

Beträffande de på föredragningslistan närmast upptagna ärendena, finansutskottets betänkanden FiU24 och FiU33, skatteutskottets betänkande SkU29, justitieutskottets betänkande JuU26, utrikesutskottets betänkande

UU17 samt näringsutskottets betänkanden NU34, NU36 och NU37, beslöt kammaren på förslag av förste vice talmannen medge att de fick företas till avgörande i ett sammanhang sedan debatten i alla dessa ärenden avslutats.

9 § Det statliga betalningssystemet

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1989/90:FiU24 Det statliga betalningssystemet (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 51 RUNE RYDÉN (m):

Fru talman! Under många år har vi moderater föreslagit förenklingar och förbättringar i det statliga betalningssystemet. Tyvärr har dessa förslag avslagits av riksdagsmajoriteten, men sedan har ändå vissa steg tagits i den riktning som vi moderater har eftersträvat.

Som motiv för att avslå våra krav har man ibland hänvisat till pågående översyns- och utvecklingsarbeten inom riksrevisionsverket. Men den myndigheten överlämnade hösten 1988 till regeringen en promemoria angående det statliga betalningssystemet. I den redovisades en teknisk omläggning som möjliggör en bättre kassahushållning.

Enligt riksrevisionsverket fungerar det nuvarande systemet mindre bra. Det fyller inte moderna kassahållningskrav samtidigt som servicen till både myndigheter och allmänhet brister i vissa avseenden. Dessa svagheter sammanhänger med att postverket för sin verksamhet anses behöva den förräntning som uppkommer genom att in- och utbetalningarna ligger kvar i postgirot under viss tid, s.k. float. Dessa intäkter kan uppskattas till omkring en halv miljard kronor. Några tekniska skäl för att behålla en float av nuvarande omfattning finns inte enligt riksrevisionsverket. Dessutom skulle det innebära fördelar för såväl enskilda myndigheter som allmänhet om bankgirot gavs ett ökat utrymme i den statliga betalningsförmedlingen.

Den här promemorian från riksrevisionsverket har remissbehandlats, och praktiskt taget alla instanser förordar avreglering och fri konkurrens. Av särskilt intresse, tycker jag, är att flera myndigheter i sina remissvar begär att in- och utbetalningar för deras del – av besparings- och effektivitetsskäl – skall få ske via bank. Det är krav som vi moderater sedan länge har framfört här i riksdagen.

Litet intryck har trots allt riksrevisionsverkets promemoria och vår kritik gjort. Regeringen har i den senaste budgetpropositionen klart slagit fast att det statliga betalningssystemet i princip bör vara så utformat att det skapas en valfrihet för allmänheten och myndigheterna att välja postgirot eller bankerna som betalningsförmedlare. Samtidigt hävdar regeringen att en sådan förändring inte kan genomföras utan en mer genomgripande analys av postverkets ekonomi och verksamhet i stort.

Vi finner det anmärkningsvärt att detta utredningsarbete, som det har ordats om i flera år, har visat sig så tidskrävande. Vill man på det här sättet förhala utvecklingen? Man kan verkligen fråga sig det.

Vi moderater har som mål att statens betalningssystem skall fungera så

kostnadseffektivt och praktiskt som möjligt. Det låter som en självklarhet, men det är det tydligen inte för majoriteten. Förutsättningen härför är, enligt vår uppfattning, fri konkurrens mellan olika institut och betalningsformer. Postverket och bankerna skall då åläggas att inleverera inkommande likvider direkt till statsverkets konto i riksbanken. Utbetalningar kan på motsvarande sätt ske genom att erforderligt belopp dras direkt på detta konto på utbetalningsdagen och inte en eller ett par dagar i förväg. Med detta system skulle staten spara avsevärda belopp, samtidigt som myndigheter, företag och enskilda bereds tillfälle att fritt välja post- eller bankgiro för sina betalningar.

Argumentet att postverket är i behov av intäkter för att upprätthålla en rikstäckande verksamhet är enligt vår uppfattning inte ett hållbart motiv för att bevara orationella betalningsrutiner. Statens betalningssystem bör utformas så kostnadseffektivt och serviceinriktat som de tekniska förutsättningarna medger. Den viktiga frågan som rör finansieringen av postverksamheten i glesbygd måste då självfallet lösas i ett annat sammanhang. I en tid då avreglering och bättre kassahållning är nyckelbegrepp är det inte rimligt att postgirot får behålla sin sedan 1925 gynnade ställning när likvärdiga eller bättre betalningsformer finns att tillgå på annat håll. Vi anser därför att postgirots monopol vid betalningar till och från staten bör upphävas.

När postgirots återstående monopol på betalningar till och från staten har upphävts och en klarare boskillnad skapats mellan postverket och PKbanken i samband med den senares privatisering, blir det också möjligt att medge undantag från principförbudet mot räntegottgörelse och övertrasseringsrätt på postgirokonton. Därvid skulle en ombildning av postgirot till ett aktiebolag underlättas och möjliggöra den utveckling som vi moderater har förespråkat.

Men innan vi är där vill vi ha några förändringar omedelbart genomförda, som gör det möjligt för staten att betala tillbaka överskjutande skatt samt statliga bidrag och förmåner direkt till ett konto i bank eller postgiro. Vi tycker också att man skall kunna betala in och återbetala mervärdesskatt och punktskatter via bank och bankgiro. Detta är tyvärr inte möjligt i dag, trots vad som har hävdats av majoritetens företrädare här i kammaren vid flera tillfällen. Här finns återigen förutsättningar för majoriteten att lova detta, men jag kommer inte att tro på löftena förrän jag har sett att det hela verkligen är genomfört i praktiken.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer där det finns moderata företrädare.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 52 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Nuvarande system för in- och utbetalningar till och från staten innebär att postverket, via postgirot, har monopol på de allra flesta transaktioner som i dag äger rum. Till följd av att penningmedlen i genomsnitt ligger kvar hos postgirot någon dag eller några dagar uppstår en betydande räntevinst på postgirots genomsnittliga kapitalbehållning. I brist på lämpligt

svenskt namn på denna kapitalbehållning betecknas densamma vanligen med dess engelska namn "float".

Denna "float" är emellertid inte bekymmersfri, varken för inbetalande personer och företag eller för penningmottagaren staten. För inbetalarna innebär den att alternativa system för betalningar, vanligen bankgirot, inte kan användas, vilket innebär dels extra arbete, dels och framför allt någon dags ränteförlust. Mottagaren, staten, får genom omvägen över postgirot vänta i snitt kanske en extra dag på sina pengar, vilket naturligtvis innebär en ränteförlust för staten. Såväl avsändare som mottagare av dessa pengar har alltså klara nackdelar av att de tvingas gå vägen över postgirot, vilket riksrevisionsverket också har påpekat i augusti 1988 i en rapport i ärendet.

Vad är då motivet till att staten önskar bibehålla postgirots monopol på de statliga betalningarna, och varför har finansutskottet senast i fjol uttalat sig mot en förändring? Jo, postverket hävdar att ränteintäkterna från "floaten" är nödvändiga för att verket skall kunna bibehålla ett antal kostnadskrävande lantbrevbärlinjer och för att man skall kunna vidmakthålla sin service gentemot allmänheten i fråga om de många och små betalningarna som aldrig besväras banksystemet.

Herr talman! Att posten måste ge service till glesbygder och till personer som skall göra små betalningar är ett faktum som är höjt över all diskussion. Men varför i all världens dagar skall denna service betalas genom att postverket beviljas monopol på betalningar till och från staten, betalningar som med stora fördelar för såväl avsändare som mottagare skulle kunna ledas via banksystemet? Att vidmakthålla ett opraktiskt system med den huvudsakliga motiveringen att det behövs för att finansiera en service som ett affärsverk är skyldigt att lämna allmänheten förefaller inte rationellt. Man avstår från alla praktiska och effektiva rutiner för att lösa ett finansieringsproblem, som statens affärsverk posten har för en del av sin service. Kan denna finansiering inte lösas internt inom affärsverket posten, borde detta verk få ett större anslag för sin glesbygdsservice än vad det nu har över budgeten – men det är orimligt att i stället konservera ett föråldrat monopol med arbetsamma rutiner och ränteförluster för såväl avsändare som mottagare för att lösa detta kostnadsproblem.

Herr talman! Med denna motivering yrkar jag bifall till reservationen.

Anf. 53 LISBET CALNER (s):

Herr talman! Så är det dags för gamla bekanta, ja inte skivbekanta men väl bekanta motioner om det statliga betalningssystemet.

Så sent som i november förra året behandlade vi motioner från moderata samlingspartiet och folkpartiet med ungefär samma innehåll som i år. I dag behandlar vi också två socialdemokratiska motioner, som vill slå vakt om postgirots roll i den statliga betalningsförmedlingen. Vi uppskattar den omväxling som det innebär att få stöd för utskottsmajoritetens sedan länge dokumenterade uppfattning härvidlag. Moderata samlingspartiets och folkpartiets motion följs upp i en reservation. "Utskottet anser att staten måste medverka till att skapa rationella, billiga och bekväma betalningsrutiner i samhället", står det i reservationen. Och det håller jag med er om, Rune Rydén och Lars De Geer.

Men så sjunger man den fria konkurrensens lov som medel att nå detta. Vi tror nu inte att det är riktigt så enkelt. Våra krav sträcker sig litet längre. Vi anser att ett grundläggande krav bör vara att betalningar till och från staten skall kunna ske på ett för allmänheten och näringslivet rationellt sätt. Betalningssystemet skall vara kostnadseffektivt, passa statens redovisningssystem och tillgodose statens informationsbehov. Betalningssystemet skall från kassahållningssynpunkt minimera upplåningsbehovet. En effektiv betalningsförmedling för staten var en gång skälet till att postgirot skapades. Nya rutiner och tekniker har efter hand utvecklats och anpassats till nya krav och behov. I dag kan postgirot erbjuda en rationell och samlad hantering av pengarna och information om likvida flöden. Jag tycker inte att Rune Rydén har rätt när han säger att det är så orationellt och opraktiskt i dag. Det är ju just rapporten från RRV och samarbetet med postgirot som har resulterat i det nya systemet, CassaNova, som är en optimal lösning på "cash management" för staten, som en entusiast skrev i postens egen tidning.

Det talas ofta om postgirots gynnade ställning gentemot staten. Nu är det ju så, att postgirot är statens betalningsinstitut och då är det inte så konstigt att vi i stor utsträckning använder oss av dess tjänster, speciellt med tanke på att det hela ingår i ett större sammanhang. Då tänker jag på det som också ni har talat om: att en väsentlig del av postens rörelseintäkter kommer från just betalningsförmedlingen. Det är helt enkelt en förutsättning för att posten skall kunna upprätthålla ett rikstäckande kontorsnät, vilket den är ålagd att göra.

Moderata samlingspartiet och folkpartiet säger att statens betalningsförmedling skall upphandlas i enlighet med upphandlingsförordningens krav på affärsmässighet. Då kan olika betalningsförmedlare jämföras i konkurrenshänseende. Frågan om hur posten skall kunna klara av att täcka kostnaderna för sitt rikstäckande kontorsnät bör klaras ut på annat sätt, säger man lakoniskt. Hur då? Det är ju här knuten finns. Eftersom postverket har sådana krav på sig som bankerna inte har, kan det som det ser ut i dag inte bli någon upphandling på ett i konkurrenshänseende affärsmässigt sätt. När nu detta är det väsentligaste skälet för att vi slår vakt om postgirots nuvarande ställning, tycker jag att ni kunde redovisa ett konkret förslag om hur posten skall finansiera denna sin från regionalpolitisk synpunkt så väsentliga glesbygdsservice. Skall det ske genom att brevpottot nästan fördubblas, eller är ni beredda att ge postgirot samma möjligheter som bankerna till inlåning och utlåning samt placeringar av likvida medel? Eller är ni beredda att på kort sikt plocka fram de ca 300 milj. kr., och 1,3 miljarder kronor på tre års sikt, som posten i så fall behöver? Säg det då! Lars De Geer påstod att man har en budgetpost för den här servicen och att man skulle kunna utöka den. Men mig veterligt finns det inte någonting sådant. Tvärtom är det på det sättet att postverket inlevererar medel till staten.

Rune Rydén citerade finansplanen. I denna uttalas att det statliga betalningssystemet i princip bör vara så utformat att det skapas valfrihet för allmänheten och myndigheterna att välja postgirot eller bankerna som betalningsförmedlare. Men man konstaterar också i rask takt att mot bakgrund av att postverket är ålagt att upprätthålla ett rikstäckande kontorsnät kan en sådan förändring inte genomföras utan en mer genomgripande analys av

postverkets ekonomi och verksamhet i stort. Likaså måste bestämmelserna för postgirots verksamhet ses över för att man skall kunna skapa rimliga konkurrensvillkor mellan postgirot och bankerna. Detta är precis vad utskottets majoritet har hävdad under många år. Det är glädjande att även centerpartiet denna gång har insett betydelsen härav.

Till yttermera visso har numera post- och teleutredningen avlämnat sitt betänkande. Där slår man fast att om posten skall klara av de regionalpolitiska och sociala kraven, måste postgirot också i framtiden i allt väsentligt sköta statens betalningar. I annat fall måste posten ges *fullgoda* möjligheter att konkurrera med bankerna.

Jag tänker inte gå in på alla detaljer som Rune Rydén tog upp beträffande återbetalningskort, inbetalningstider etc. Vi hade ju en diskussion i november om dessa saker, så det är bara att läsa vad som står i protokollet från den dagen.

Ska man förändra, skall man förändra till det bättre. Men så länge det inte finns något bra och konkret förslag om hur postens regionalpolitiska ansvar skall finansieras anser utskottets majoritet att förändringar ej skall vidtagas.

Herr talman! Med det sagda yrkar jag bifall till hemställen i finansutskottets betänkande nr 24 och avslag på reservationen.

Anf. 54 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Det är dags för gamla skivbekanta, menade Lisbet Calner. Ja, det kan jag verkligen hålla med om. Vad vi nyss fick höra var verkligen den gamla visan om att konkurrens är någonting farligt. Det var ingalunda konkurrensens lov. I stället sjöng hon postgirots lov. Vi moderater tycker att det här är mycket beklagligt. För att det skall gå att få förändringar i betalningsrutinerna behövs det just konkurrens. Konkurrensen stimulerar till förändringar och förbättringar.

Lisbet Calner tog också upp frågan om vem det är som skall betala den halvmiljard som det är fråga om ifall postgirot inte kan få intäkter via den s.k. floaten.

I reservationen säger vi reservanter att frågan bör klaras ut "på annat sätt". Bl.a. kan man gå via glesbygdsstödet eller ett regionalpolitiskt stöd. Vad som är viktigt i sammanhanget är emellertid att stödet är klart synligt. Detta är speciellt viktigt när det gäller ett affärsdrivande verk. Man måste kunna se vilka delar av den affärsdrivande verksamheten som bär sig och vilka som inte gör det. Vi är alltså inte emot ett stöd i detta sammanhang. Men det skall, som sagt, vara ett klart angivet och synligt stöd. Så är det inte i dagsläget. Vi har ju inte en fullständig kontroll över hur pengarna från den s.k. floaten används.

Lisbet Calner undvek – och det gjorde hon nog ganska skickligt – att tala om de efterlysta förbättringarna. Vågade hon inte tala om dessa? Jag kommer mycket väl ihåg den debatt som var i fjol. Men varför kan man inte göra det möjligt för staten att betala tillbaka överskjutande skatt och bidrag direkt till ett konto i en bank? Varför kan man inte få betala mervärdesskatt och punktskatter via bank och bankgiro? Jag tycker att det är en rimlig begäran. Här önskar jag få ett besked.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 55 LARS DE GEER (fp):

Herr talman! Lisbet Calner efterlyste ett besked om hur vi vill ordna finansieringen av glesbygdsservice och små postkontor. Då vill jag hänvisa till vad utskottet säger i betänkandet. Man säger nämligen att det förra budgetåret fanns ett anslag om 142,5 milj. kr. för betalningsförmedling utanför ordinarie rutiner. Det anslaget kunde lämpligen förstärkas – som Rune Rydén nyss tog upp – så att det kom i dagen vad det här kostar. Det skulle inte, Lisbet Calner, kosta staten något extra. Om staten finge pengarna en dag tidigare, skulle det nämligen vara värt 220 milj. kr. – och det är ungefär vad ett extra anslag för glesbygdsservice handlar om.

Anf. 56 LISBET CALNER (s):

Herr talman! Jag sade inte, Rune Rydén, att det var fel med konkurrens, tvärtom. Konkurrens är bra. Men konkurrens skall ske på lika villkor. Det är i det avseendet som jag inte har upplevt att moderaterna och folkpartiet velat ge postgirot samma ställning som bankerna. Riksdagen kräver ju när det gäller postgirot att det skall vara ett rikstäckande kontorsnät – ett krav som ingalunda gäller bankerna.

Beträffande inbetalningen av skatter gav jag visst ett svar. Jag svarade genom att hänvisa till vad jag sade i november förra året, och det är bara fem månader sedan dess. Det går också bra att beställa ett exemplar av snabbprotokollet. Jag har mycket noggrant gått i genom hur det förhåller sig med de olika betalningarna. Det är bara att skaffa sig ett skattegiro i en bank. Då går det alldeles utmärkt att betala samtliga skatter. Jag försäkrar Rune Rydén att bankerna erbjuder den servicen.

Anf. 57 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Lisbet Calner säger att det skall vara konkurrens på lika villkor. Ja, det är precis vad vi vill ha. Men så är inte fallet i dagsläget. Lisbet Calner kan ingalunda påstå att det är en konkurrens på lika villkor exempelvis när det gäller postgirot och bankgirot.

I övrigt när det gäller ut- och inbetalningar tycker jag att Lisbet Calner noggrant skall läsa reservationen en gång till. Det är inte så, som Lisbet Calner sade i debatten i fjol, att det är möjligt att göra på detta sätt i alla avseenden.

Anf. 58 LISBET CALNER (s):

Herr talman! Rune Rydén sade "i alla avseenden". Förut gav han exempel på vad betalningarna kunde gälla.

Någon konkurrens på lika villkor finns inte – och det sade jag också – men det beror på att vi har ålagt postverket särskilda uppgifter när det gäller glesbygdsservicen. Skulle vi i dag bara göra den upphandling som ni talar om i reservationen, skulle det inte vara lika villkor. Men presentera gärna ett bra förslag som vi får diskutera om fem månader eller ett år. Kanske får postgirot de möjligheter som efterfrågas, kanske t.o.m. en bankkstroj om det skulle

vara möjligt. Då blir det lika villkor, och då finns det möjligheter till den upphandling som Rune Rydén talar om.

Anf. 59 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Lisbet Calner hänvisar ännu en gång till utredningsarbetet. Den här frågan vill socialdemokraterna tydligen långhala hur länge som helst, skulle jag vilja säga. Det tycker jag är mycket beklagligt.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 17 §.)

10 § Anslag till riksgäldskontoret

Föredrogs
finansutskottets betänkande
1989/90:FiU33 Anslag till riksgäldskontoret (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 60 RUNE RYDÉN (m):

Herr talman! Vi moderater stöder centerpartiets förslag om att anslaget till riksgäldskontoret beträffande förvaltningskostnader skall minskas med 1.8 milj.kr. av totalt 5.7 milj.kr.

Anslaget innefattar en tillfällig personalförstärkning om hela 12 tjänster avsedda för att utveckla ett nytt kontobaserat sparobligationssystem. Vi moderater har i olika sammanhang hävdat vår uppfattning, nämligen att den statsupplåning som görs av riksgäldskontoret skall befrias från rollen som sparfrämjare. I stället bör den nödvändiga stimulansen av hushållssparandet ges en mera generell utformning. Sparobligationen bör därför successivt avvecklas som upplåningsform. Vidare bör den inte ersättas av något nytt kontobaserat system. Då skulle inte de 12 tillfälliga tjänsterna behövas som riksgäldskontoret har begärt att få.

Det bidrag till statens upplåning som hushållen kan ge bör, tycker vi moderater, kanaliseras via olika avkastningsfonder, som i sin tur placeras i statspapper av varierande längd. Statens upplåningsverksamhet skulle på det sättet bli effektivare och billigare än systemet med sparobligationer. Och vem kan ha något emot det?

Med det anförda yrkar jag bifall till reservationerna 1 och 2 i finansutskottets betänkande nr 33.

Anf. 61 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Jag börjar med att yrka bifall till reservation 4 från miljöpartiet.

Ett stort antal järnvägar i vårt land skulle behöva rustas upp. En av våra riksdagsledamöter har kommit på idén att det kunde vara lämpligt att riksgäldskontoret ordnade med ett premieobligationslån. På det sättet skulle den svenska allmänheten kunna delta i den välsignelsebringande verksamheten med att åter i stor utsträckning få den svenska järnvägen på hjul, vilket

faktiskt skulle behövas. Eftersom han kommer från Bohuslän värnar han starkt om Bohusbanan.

Vi tycker i miljöpartiet att det är en utomordentlig idé, och därför vill vi gärna stödja förslaget. Det är beklagligt att utskottet inte har insett den fantastiska källa som allmänheten utgör när det gäller att kunna finansiera järnvägssystemet. Det är med beklagande vi konstaterar att utskottet har sagt nej till vårt fina förslag.

Anf. 62 ARNE ANDERSSON i Gamleby (s):

Herr talman! Det betänkande som vi nu behandlar innefattar förslag om medelstildelning för riksgäldskontorets verksamhet under kommande budgetår. Under allmänna motionstiden väcktes tre motioner med anledning av budgetpropositionens förslag inom avsnittet.

Motion Fi416 av Gunnar Björk m.fl. innebär att anslaget till förvaltningskostnader minskar med 1,8 milj. kr. i förhållande till förslaget i budgetpropositionen. Utskottet anser att riksgäldskontorets äskande om personell förstärkning är motiverat och yrkar därför avslag på motionen. Inte heller i övrigt har utskottet funnit skäl att ändra i den föreslagna medelstildelningen.

I motion Fi702 begär Bengt Silfverstrand och Birthe Sörestedt att kontrollen av handeln med premieobligationer skall skärpas. Utskottet anser att det vore önskvärt med en förbättrad kontroll av premieobligationshandeln. Utskottet har inhämtat riksgäldskontorets redovisning av dess avsikt att vid kommande emissioner utnyttja Värdepapperscentralen för registreringen. Med detta anser utskottet att motionärernas önskemål är i allt väsentligt tillgodosedda, och därför avstyrks motionen.

Utskottet avstyrker också motion Fi728 av miljöpartiet.

De fyra reservationer som är fogade till utskottets betänkande ansluter till eller är en uppföljning av refererade motioner, och jag yrkar avslag på dessa reservationer. Bifall till utskottets hemställan!

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 17 §.)

11 § Uppsägning av dubbelbeskattningsavtalet med Belgien

Föredrogs

skatteutskottets betänkande

1989/90:SkU29 Uppsägning av dubbelbeskattningsavtalet med Belgien (prop. 1989/90:106).

Anf. 63 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Sverige har sagt upp dubbelbeskattningsavtalet med Belgien fr.o.m. kommande årsskifte. Som första skäl till att man önskade omförhandla det gamla avtalet anges i propositionen att svenskar som flyttat till Belgien har kunnat avvyttra fast egendom i Sverige och svenska aktier utan att behöva betala realisationsvinstskatt. Som andra skäl anges att man i Belgien inte har någon förmögenhetsskatt.

*Uppsägning av
dubbelbeskattnings-
avtalet med Belgien*

I dessa båda för svenska regeringen viktiga frågor har tillfredsställande överenskommelse kunnat träffas med Belgien.

Likväl vidhåller regeringen att riksdagen skall godkänna att avtalet sägs upp. De frågor som enligt propositionen återstår att lösa gäller bolagsbeskattningen.

Enligt svenskt krav skall utdelning som belgiskt bolag betalar till svenskt bolag undantas från svensk skatt endast om det utbetalande bolaget beskattas minst lika hårt som svenska aktiebolag.

I normalfallet spelar detta inte så stor roll, eftersom Belgien har en så pass hög bolagsskatt om 43 %. Däremot har man i Belgien uppmontrat etableringen av bolag med koncernövergripande funktioner, s.k. Coordination Centres, genom extra förmånliga beskattningsregler för sådana företag. Flera svenska storföretag har utnyttjat den möjligheten och etablerat "coordination centres" i Belgien.

Det krav som Sverige här ställer skiljer sig på ett avgörande sätt från vad som förekommer i det nya nordiska dubbelbeskattningsavtalet. I detta avtal krävs att vinsten i dotterbolaget underkastas en skatt i hemlandet och att den faktiska beskattningen inte i högre grad avviker härifrån. När det gäller Belgienavtalet vill man däremot inte göra jämförelsen med dotterbolagets beskattning i hemlandet utan med den svenska bolagsbeskattningen.

Att få igenom sin vilja i detta fall anser uppenbarligen regeringen vara så betydelsefullt att man inte drar sig för att säga upp ett dubbelbeskattningsavtal med en EG-stat, i en tid då stora ansträngningar görs från svensk sida att söka närma sig EG.

I utskottsbetänkandet står det nu att ett nytt dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Belgien, som det heter, paraferats – dvs. preliminärt under-tecknats. Trots detta vidhåller utskottsmajoriteten att det gamla avtalet skall sägas upp. Enligt min uppfattning är det i högsta grad onödigt att på det sätt som nu sker knäppa belgarna på näsan genom att, trots att överenskommelse träffats, yrka om uppsägning. Denna självgodas attityd gynnar sannerligen inte de goda relationer som vi naturligtvis eftersträvar att ha gentemot Belgien.

Det är alltså för oss moderater naturligt att propositionen bör avslås, och jag yrkar bifall till de moderata reservationerna.

Anf. 64 KARL HAGSTRÖM (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlas propositionen om uppsägning av dubbelbeskattningsavtalet med Belgien. I betänkandet tillstyrker utskottet regeringens förslag att dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Belgien skall sägas upp och upphöra att gälla vid nästkommande årsskifte.

Bakgrunden är att man från svensk sida velat ändra på regleringen av vissa beskattningsfrågor, bl.a. beskattningen av utdelning som belgiska bolag betalar till svenska bolag, men inte fått gehör för sina önskemål.

Enligt vad utskottet nu erfarit har för några veckor sedan ett förslag till nytt dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Belgien paraferats. Inriktningen från svensk sida har varit att finna en lösning på de problem som vidlått det gamla avtalet, t.ex. realisationsvinstbeskattningen, förmögenhetsbeskattningen och den för svenskt vidkommande oförmånliga beskattningen

av utdelning från svenska företags dotterbolag i Belgien till moderbolag i Sverige.

Förhoppningen är att det nya avtalet skall kunna sättas i kraft nästkommande årsskifte, dvs. i omedelbar anslutning till det gamla avtalets upphörande, så att det inte uppkommer något avtalslöst tillstånd. Om det skulle visa sig att detta inte är möjligt, är avsikten att det nya avtalet skall ges retroaktiv effekt för att bl.a. förhindra de kostnadsökningar för svenska företag i Belgien som anses bli följderna av ett avtalslöst tillstånd.

Utskottet noterar denna utveckling med tillfredsställelse men vill samtidigt framhålla att det alltså föreligger anledning för riksdagen att nu lämna regeringen det begärda godkännandet att säga upp avtalet. Om avtalet skall upphöra att gälla vid utgången av året måste det sägas upp den 30 juni.

Herr talman! I motion Sk49 yrkade 1 yrkas avslag på propositionen och att Sverige i stället bör gå in för att genom förhandlingar åstadkomma en lösning på sina mellanhavanden med Belgien på skatteområdet.

Som jag sade i början av mitt anförande är bakgrunden till förslaget att man från svensk sida vill ändra på regleringen av vissa beskattningsfrågor, bl.a. beskattningen av utdelning som belgiska bolag betalar till svenska bolag, men inte fått gehör för detta.

Herr talman! Jag yrkar avslag på motion Sk49 yrkande 1. Motionerna Sk49 yrkande 2 och Sk50 yrkandena 1 och 2 anser jag tillräckligt tillgodosedda. Jag yrkar därför avslag på motionerna samt bifall till propositionen och hemställan i detta betänkande.

Anf. 65 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! Karl Hagström sade i sitt anförande, vilket jag också nämnde, att ett nytt dubbelbeskattningsavtal mellan Sverige och Belgien har, som det heter, paraferats – dvs. preliminärt undertecknats. Jag skulle vilja fråga Karl Hagström: Vad är det för mening med att vidhålla en uppsägning av ett avtal, när detta i realiteten har godkänts av parterna?

Det man vill komma åt är tydligen de s.k. Coördination Centres i Belgien, där svenska företag har en förmånlig skattesats. Men, herr talman, de företagen har flyttat till Belgien av många andra orsaker än just skattesatsen. Jag kan räkna upp en handfull orsaker: Belgiens geografiska läge, bra kommunikationer, närvaro av Gemensamma marknadens huvudkontor, NATO:s högkvarter, och dessutom kvalificerad arbetskraft att tillgå.

Det förvånar mig att man inte kunde lugna sig litet grand och försöka få ett avtal till stånd, i all synnerhet som det är preliminärt undertecknat. Jag vill fråga Karl Hagström varför man från socialdemokratiskt håll inte har ansett att så kunde ske.

Anf. 66 KARL HAGSTRÖM (s):

Herr talman! Vi socialdemokrater tycker inte att detta är något uppseendeväckande i det förhandlingsarbete som har pågått. Såvitt jag kunnat erfara har man inte heller från belgisk sida tagit alltför illa vid sig i det här skedet. Det är just för att förhandlingarna har pågått så lång tid som vi har varit tvungna att vidta dessa åtgärder. Avtalet är ändock inte klart. Skulle vi

inte säga upp det före den 30 juni, betyder det att vi får behålla ett så dåligt avtal som det vi har i dag ett år till.

Anf. 67 KNUT WACHTMEISTER (m):

Herr talman! I propositionen står det klart och tydligt att de två viktigaste punkterna för Sveriges del, dvs. realisationsvinstbeskattningen och förmögenhetsbeskattningen, redan har fått en tillfredsställande lösning. Då finner jag det ytterst egendomligt att man ändå vidhåller en uppsägning av avtalet för att få den svenska viljan igenom när det gäller bolagsbeskattningen. Jag är fullkomligt övertygad om att denna utpressning, som svenska regeringen nu bedriver, skadar mycket mer än om denna del av avtalet inte hade lösts, när nu förmögenhetsbeskattningen och realisationsvinstbeskattningen har klarats av.

Överläggningen var härmed avslutad.

(Beslut fattades under 17 §.)

12 § Anslag till rättshjälp m.m.

Föredrogs
justitieutskottets betänkande
1989/90:JuU26 Anslag till rättshjälp m.m. (prop. 1989/90:100 delvis).

Anf. 68 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! I moderata samlingspartiet anser vi att den nuvarande rätts-tillämpningen är alltför restriktiv när det gäller möjligheter för vissa närings-
idkare att få rättshjälp. Det gäller för de näringsidkare som är att jämställa
med löntagare. Jag yrkar därför, herr talman, bifall till den moderata reser-
vationen nr 3.

Vi anser även att det måste tillskapas ökade möjligheter att ge rättshjälp
i angelägenhet som rör bodelning. Men eftersom detta är en fråga som man
nu har tagit upp för översyn i justitiedepartementet har vi endast berört
denna frågeställning i ett särskilt yttrande. Om översynen emellertid – det
vill jag deklarerera här och nu – inte leder till förbättring av möjligheterna att
erhålla allmän rättshjälp vid bodelning ämnar vi från moderat håll åter-
komma i den här frågan.

Anf. 69 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Kriminalpolitiken har sedan 70-talet till stor del präglats av
reformer inom kriminalvården som främst tagit fasta på gärningsmannen.
Brottsoffrens situation har därigenom kommit i skuggan av gärningsman-
nens, och det är därför viktigt att samhället nu också uppmärksammar
brottsoffrens situation. Stödet måste förbättras såväl ekonomiskt som soci-
alt, rättsligt och medicinskt.

I motion Ju607 från centerpartiet begärs ett uttalande om stöd till kvinnor
som har utsatts för våldtäkt utomlands. Bl.a. föreslås att regler införs så att
svenska kvinnor får tolk- eller advokathjälp i sådana situationer. I motive-

ringen hänvisas till att en svensk medborgare som åtalas för brott utomlands enligt lag har rätt till tolk- och advokathjälp via svenska ambassadens försorg. Det borde vara minst lika angeläget att stödja den som har utsatts för våldtäkt som att ge stöd till den som har begått våldtäkten.

Med denna motivering yrkar jag bifall till reservation nr 11.

Anf. 70 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! Syftet med rättshjälpslagen, som trädde i kraft 1973, var att ingen av ekonomiska skäl skulle vara förhindrad att ta till vara sin rätt. Det är, som utskottet säger i sitt betänkande, sant att flera översyner har gjorts under åren, men alla har haft i sina utredningsdirektiv att minska statens utgifter. Det vi kräver i vårt reservationsförslag är att en utredning skall göras med utgångspunkt i det ursprungliga syftet, att ingen av ekonomiska skäl skall vara förhindrad att ta till vara sin rätt.

Många ärenden har efter de olika översynerna, som räknas upp i betänkandet, undantagits från rättshjälp och förts över till försäkringsbolag.

Rättshjälpstaxorna har även urholkats kraftigt, genom att kompensation för inflation inte har getts fullt ut. Det gör att det är svårt i dag att få skickliga advokater att ta rättshjälpssärenden. Det är snart bara idealister kvar, och i en förlängning är detta ett hot mot likheten inför lagen.

Rättshjälpavgifterna är dessutom fortfarande för höga, trots en viss sänkning för några år sedan. De höga avgifterna gör att rätten till rättshjälp är mer formell än verklig.

Rätten till offentlig försvarare i brottmål är alltför begränsad. Att människor döms till fängelse utan att ha en offentlig försvarare är oacceptabelt. Ingen bör dömas till fängelse utan att ha biträts av en advokat.

I reservation 1 framhåller vi att anslaget till rättshjälpstkostnader bör ökas med 30 miljoner. I budgetpropositionen anges att den ökning av rättshjälpstkostnaderna som skedde i fjol bl.a. berodde på ett ökat antal asylsökande, men justitieministern och utskottet tror att den ökningen var tillfällig. Antalet asylsökande har inte minskat. Dessutom finns det brister av ekonomisk art i systemet, vilka bör rättas till.

Utbetalning till offentlig biträde enligt utlänningslagen görs av invandrarverket. Dessa utbetalningar fördröjs på ett rent skamligt sätt. Vissa advokater har i dag fordringar på invandrarverket motsvarande halva årsomsättningen. Dessa missförhållanden har funnits i många år, och även det är något som hotar rättssäkerheten. Vem har råd att ligga ute med pengar i den storleksordningen?

FN:s barnkonvention skall snart ratificeras. Enligt konventionen skall ett frihetsberövat barn ofördröjligen ha juridiskt biträde. De regler som gäller i dag säger att det kan gå upp till tre dygn. I och med att vi antar konventionen får det här inte fortsätta.

I utlänningslagen, som antogs av riksdagen i juni i fjol, sägs att den asylsökande skall ha rätt till juridiskt biträde redan vid polisförhöret. Efter påtryckningar från bl.a. vpk har nu äntligen en skrivelse gått ut till alla polisdistrikt om detta. Det kommer också att öka kostnaderna. Det är både riktigt och mycket önskvärt att det upprättas en advokatjour som kan arbeta med asylsökande vid avvissningsärenden.

Vi har i betänkandet också anslutit oss till centerns reservation om rättshjälp för svenska medborgare som utomlands blivit utsatta för allvarliga övergrepp, exempelvis våldtäkt. Det är, herr talman, litet absurt att om en svensk medborgare begår en brottslig handling utomlands och ställs inför rätta i det landet har personen i fråga rätt till bistånd för att tillförsäkras rättskydd, men om en svensk medborgare själv blir utsatt för ett grovt övergrepp har han inte den rätten. På område efter område kan man konstatera att brottsoffrens intresse inte tas till vara, och även om förbättringar nu görs till brottsoffrens fördel finns det fortfarande mycket att förändra, exempelvis det förhållande som reservanterna tar upp i reservation 4.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 2 och 4 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 71 ANITA STENBERG (mp):

Herr talman! Härmed yrkar jag bifall till reservationerna 4 och 5 samt i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 72 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! 1972 beslutade riksdagen om en genomgripande reform av samhällets rättshjälp. Den reformen trädde i kraft den 1 juli 1972. Syftet med reformen var att tillgodose de enskildas behov av bistånd i rättsliga angelägenheter. Det var två grundläggande krav som ställdes på samhällets rättshjälp. Det ena var att rättshjälp skall utgå i varje angelägenhet där behov av rättshjälp föreligger, det andra att rättshjälp skall ges i sådan utsträckning att ingen av ekonomiska skäl är förhindrad att ta till vara sina rättsliga intressen. Men den skall inte vara helt gratis, utan den sökande skall efter förmåga bidra till kostnaden. Den rättssökande får alltså själv betala en avgift i enlighet med ett system som finns angivet i rättshjälpslagen.

Rättshjälp lämnas enligt rättshjälpslagen i fyra skilda former: allmän rättshjälp, rättshjälp åt misstänkta i brottmål, rättshjälp genom offentligt biträde samt rådgivning.

Efter ikraftträdandet har rättshjälpslagen ändrats vid flera tillfällen. 1980 genomfördes en stor reform. Då fick domstolar vidgade befogenheter att besluta i rättshjälpsfrågor. Och därefter har en rad ändringar vidtagits i rättshjälpslagen: 1981, 1982, 1983 och 1984. Den senaste ändringen i rättshjälpslagen trädde i kraft den 1 juli 1988.

Allmän rättshjälp har i princip lämnats i varje rättslig angelägenhet där behov föreligger. En begränsning är att allmän rättshjälp inte lämnas om den rättssökande har en beräknad årsinkomst som överstiger 170 000 kr. Rättshjälp innebär att staten betalar den rättssökandes egna kostnader. Genom den senaste ändringen av rättshjälpslagen begränsades möjligheten att er hålla allmän rättshjälp i samband med skadeståndsärenden. Avsikten är att kostnaden för juridiskt biträde i skadeståndsmål i fortsättningen skall betalas via försäkringar.

Vidare har rättshjälp i ärenden som rör fastigheter ytterligare begränsats under förutsättning att behovet av rättsskydd täcks av försäkringar.

När det gäller bodelning kan sägas att rättshjälpslagen ändrats flera gånger i syfte att begränsa utrymmet för rättshjälp vid bodelning. I dag är

det så att rättshjälp när det gäller bodelning mellan två makar skall beviljas endast om det finns särskilda skäl för detta med hänsyn till boets beskaffenhet och makarnas personliga förhållanden. Den här sista ändringen blev egentligen alltför begränsad. Av det skälet gör man i dag en översyn inom departementet när det gäller rättshjälp vid bodelning.

Justitieutskottets betänkande nr 26 handlar ju om rättshjälpskostnader. Betänkandet bygger på ett antal motioner som väckts under den allmänna motionstiden. Jag tänker kort bemöta de reservationer som finns i betänkandet i anledning av motionerna.

Berith Eriksson framhåller i reservation 1 att vpk önskar utöka anslaget för rättshjälpskostnader med 30 milj. kr. Förslaget är i och för sig lovvärt, men eftersom rättshjälpen är reglerad i lag betyder det att om man till domstolen inger en ansökan om rättshjälp skall domstolen med hjälp av lagstiftningen bestämma huruvida rättshjälp skall utgå. Om man finner att rättshjälp skall utgå är det inte fråga om huruvida det finns pengar eller inte utan då är det lagstadgat. En rättshjälpsökande kan heller inte erhålla mer pengar om det skulle finnas mer pengar disponibla. Lagstiftningen om rättshjälp är ganska klar. Det betyder att pengar skall utgå enligt lagen. Därför tycker jag att reservationen är ganska ointressant och yrkar avslag på den och bifall till utskottets förslag.

I reservation 2 yrkar vpk på en översyn av rättshjälpslagen. Sedan lagen trädde i kraft 1973 har den ändrats ett flertal gånger, och för varje större ändring har ett grundläggande utredningsarbete ägt rum. Dels har vi rättshjälpskommittén som avgav sex betänkanden, alla under 1980-talet, dels finns det flera departementspromemorior som också tagits fram under 1980-talet. Nej, inte behövs det fler utredningar, Berith Eriksson. Vpk vill ha en annan ideologisk inriktning på rättshjälpen, och det åstadkommer man inte genom flera utredningar utan genom majoritet i den här kammaren. Jag yrkar alltså avslag på reservationen och bifall till utskottets förslag.

I reservation 3 föreslås ökade möjligheter att få rättshjälp för näringsidkare som är att jämställa med löntagare. Det är visserligen sant att näringsidkarnas möjlighet att erhålla rättshjälp för närvarande är begränsad, men det beror ju på att kostnaderna i princip är avdragsgilla i rörelsen.

Rättshjälp får inte beviljas, om det inte finns skäl med hänsyn till verksamhetens art och begränsade omfattning, näringsidkarens ekonomiska och personliga förhållanden och omständigheterna i övrigt. Detta är direkt taget ur lagtexten, och det betyder med andra ord att den näringsidkare som har liten verksamhet och behjärtansvärt behov av rättshjälp faktiskt får det. Såvitt jag förstår är lagtexten alltså ganska vid, och rättshjälp kan beviljas för den näringsidkare vars verksamhet är så liten att han är att jämställa med löntagare.

Därför anser jag att det inte behövs några förändringar för att ge möjlighet för näringsidkare att få rättshjälp. Jag yrkar alltså avslag på reservationen och bifall till utskottets hemställan.

I reservation 4 behandlas ett yrkande om ekonomiskt stöd till kvinna som utsatts för våldtäkt utomlands. Även här kan man väl säga rent allmänt att yrkandet är behjärtansvärt, men yrkandet går ut på att man skall jämställa den misstänktes situation med målsägandens situation när något inträffat utomlands, och sett ur mitt perspektiv haltar den jämförelsen.

Den misstänkte utsätts ju för hela den andra statens rättsapparat med – enligt vad vi får utgå ifrån – polis, domstol och vad det kan vara för någonting. Den misstänkte som i ett främmande land råkar ut för en sådan situation är otroligt liten och utlämnad. Därför har vi menat att en misstänkt skall få exempelvis hjälp med utredningskostnader, med advokathjälp och annat, för att freda sig mot de misstankar som riktas mot honom i det främmande landet.

När det gäller en målsägande, oavsett vilket brott denne har blivit utsatt för, är det rättsapparaten i landet där brottet skedde som skall se till att den brottslige blir fälld. För att underlätta bevisningen kan behöva företas någon typ av bevisning från vårt land, om målsäganden finns här. Då kan bevisupptagning ske åt utländsk domstol här i landet. Om målsäganden dessutom för talan om skadestånd i rättegång utomlands, kan rättshjälp i det fallet beviljas.

Med det här vill jag visa på att det är väldigt stor skillnad mellan den som är misstänkt i utlandet och den som är målsägande i ett ärende i utlandet. Jag yrkar alltså avslag på reservation 4 och bifall till utskottets hemställan.

Till sist reservation 5, där miljöpartiet pekar på att rättshjälp beviljas restriktivt i förvaltningsmål. Det är också i många stycken sant. Man brukar hänvisa till att förvaltningsdomstolarna har en utredningsskyldighet som gör att den rättssökande inte skall behöva advokathjälp. När det gäller förvaltningsmyndigheten kan man väl säga att det är ganska klart att tjänstemännen där hjälper de rättssökande till rätta. I förvaltningsdomstolarna förekommer nog både–och. Det finns säkert ärenden där man skulle behöva mer av advokathjälp därför att man rent praktiskt inte klarar av att föra sin talan.

Emellertid har det ganska nyligen tillsatts en domstolsutredning, och det framgår av dess direktiv att utredningen skall se över förvaltningsdomstolarnas utredningsskyldighet. Däri ingår också frågan om ersättning för kostnader i förvaltningsprocessen. Det är rimligt, som jag ser det, att har man tillsatt en stor parlamentarisk utredning för att se över de här frågorna, måste man också vänta och se vad utredningen kommer fram till, innan man börjar ändra lagstiftningen.

Därför yrkar jag avslag också på reservation 5 och bifall till vad utskottet har hemställt.

Anf. 73 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! Till Britta Bjelle vill jag säga att vi i flera motioner har ansett att rättshjälpen bör utökas, och det säger vi även i den motion som ligger till grund för reservation 1. Det är ju intressant, tycker jag, att man också finansierat sina krav.

Vi har inte yrkat på någon ideologisk förändring för att uppnå de mål som rättshjälpen syftar till, dvs. vi vill att det för första gången skall göras en översyn med utgångspunkt i den ideologi som lagen bygger på.

Så till sist litet om rätten till bistånd när man har råkat ut för övergrepp i utlandet. Jag tror nog att man kan känna sig ganska liten och utlämnad, att inte kunna ta till vara sin rätt, även om man sedan sitter hemma i Sverige och inte kan följa rättegången i det land där övergreppet har skett.

Vi anser i andra sammanhang att det är viktigt med muntlig domstolsför-

handling. Det skulle nog vara djupt olyckligt, om man i exempelvis våldtäktsmål i Sverige skulle ha enbart ett skriftligt förfarande, alltså att någon läste upp vad som står på ett papper. Hur skall man bemöta påståenden, om man inte själv kan vara med vid rättegången?

Anf. 74 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! När Britta Bjelle skall argumentera mot reservation 4 väljer hon att lyfta fram den svåra situation som det innebär att vara misstänkt för brott i ett annat land, där hela rättsapparaten med polis osv. står emot den enskilda människan. Det finns ingenting att säga mot påståendet att det är en svår situation, men det är inte alls detta vi tar upp i reservation 4, utan där handlar det faktiskt om den som är i en ännu svårare situation, att t.ex. ha blivit våldtagen, och som behöver hävda sin sak i främmande lands domstol.

Om vi skall jämföra vem som har det värst, vilket naturligtvis är svårt, gör i alla fall jag den bedömningen att det är minst lika svårt att vara drabbad och att vara målsägande. Jag tycker alltså inte att man kan argumentera på det sätt som Britta Bjelle gör. I varje fall leder argumenteringen inte till samma slutsats för min del.

Det är ju t.o.m. så att utskottsmajoriteten ser positivt på att våldskommisionen i sitt arbete skall behandla frågan om olika stödåtgärder till kvinnor som utsätts för våldtäkt utomlands. Så ett visst stöd finns det även hos utskottsmajoriteten i den här frågan. Men vi reserverar oss anser att just den här delen inte behöver utredas. Det är alldeles klart att situationen är tillräckligt svår.

Därför yrkar jag fortfarande, trots vad Britta Bjelle har anfört, herr talman, bifall till reservation 4 – inte reservation 11 som jag sade i mitt huvud-
anförande.

Anf. 75 BIRGIT HENRIKSSON (m):

Herr talman! Jag vill bara mycket kort kommentera det Britta Bjelle sade om att småföretagare som är att jämföra med löntagare är tillgodosedda vad gäller rättshjälp. De kan få rättshjälp efter prövning, men det sker i alltför få fall.

Britta Bjelle hänvisade också till att kostnaderna är avdragsgilla i rörelsen, men det är också ett problem just för många småföretagare, eftersom de oftast har sina pengar låsta i företaget och det tar lång tid innan de drar nytta av avdragsrätten.

Därför, herr talman, vidhåller jag mitt yrkande om bifall till reservation 3.

Anf. 76 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Till Berith Eriksson vill jag säga att det framgår inte av reservation 1 att man har ytterligare utökade ambitioner när det gäller rättshjälpen, utan jag har uppfattat det så att man anser att det behövs mer pengar för att användas enligt nu gällande bestämmelser.

Det är möjligt att det behövs mer pengar. Om det är så kan man inte alltid säga i förväg, men en sak är helt klar, och det är att det behövs inget särskilt anvisat anslag. Departementet har sagt att pengarna skall räcka, och då får

vi utgå från det. Räcker de inte, får man utkräva mer pengar i efterskott, för här är det en lagstadgad rätt som jag menar skall upprätthållas – annars skall man ändra lagstiftningen. Därför tycker jag fortfarande att reservationen är ointressant.

I fråga om översynen sade Berith Eriksson själv att man ville ha en annan ideologisk inriktning av rättshjälpslagen. Ni är, precis som jag sade, inte nöjda med nuvarande utformning av lagen och anser att den inte utgår från de rätta premisserna. Men då är det inte en utredning det är fråga om, utan det är fråga om att försöka få majoritet i kammaren för den inriktningen.

Till Anders Svärd vill jag säga att det är lovvärt att våldskommissionen arbetar. Vi får hoppas att den kan uträtta ett och annat också för de kvinnor som våldtas utomlands. Men det intressanta är att ni i er reservation hänvisar till lagen (1973:137) om ekonomiskt bistånd till svenska medborgare i utlandet. Den lagen, som ni vill bygga ut, handlar om svenskar i utlandet som är misstänkta för brott och som får stöd från Sverige därför att de har hamnat i en svår situation. När den lagen kom rådde helt andra förutsättningar, och helt andra tankar låg till grund för den. Målsägande och misstänkta är aldrig jämställda i situationer som kan komma i fråga enligt den lagen. Det är möjligt att vi på ett eller annat sätt bör parallellkoppla de svenska bestämmelserna med utländska bestämmelser i fall av bl.a. våldtäkt och grova sexualbrott där målsägande får stöd. Men det kan troligen inte ske i den här lagen utan måste tillgå på annat sätt. Det var skälet till den jämförelse jag gjorde. Det förelåg ju ett yrkande på den punkten.

Jag hoppas att Birgit Henriksson inte riktigt menade så som hon uttryckte det. Visserligen har man avdrag för kostnader i rörelse, men det tar lång tid innan det ger utslag. Men så är det med alla kostnader i ett företag. Om man inte kan driva företaget på åtminstone ett eller ett och ett halvt års basis, då är det tveksamt om företaget över huvud taget skall drivas. Det är skälet till att lagen är utformad som den är, nämligen så att företagare normalt skall ha kostnader för advokathjälp och annat. Det är kostnader i företaget som skall bokföras på vanligt sätt och kunna dras av i deklarationen. Det är därför som det finns begränsningar i lagstiftningen. Dock finns det en brasklapp som går ut på att små företag med liten omfattning på verksamheten och en besvärlig ekonomisk situation kan få rättshjälp. Jag tycker att lagstiftningen är utformad på ett rimligt sätt.

Anf. 77 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Britta Bjelle säger att helt andra tankar låg till grund för lagen 1973:137. Okej, men vårt yrkande i motionen går ut på att den som drabbas av en svår händelse skall behandlas minst lika bra som den som har orsakat den, dvs. den som har begått ett brott. Det är viktigt bl.a. med hänsyn till allmän respekt för lagar. Britta Bjelle har enligt min mening inte lagt fram några argument mot behovet av denna syn på de drabbades situation.

Anf. 78 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Jag är minsann en av dem som tycker att brottsoffer ofta blir mycket illa åtgångna, inte minst i Sverige, och att något måste göras för dem. Men här rör det sig om två helt skilda saker. Anders Svärd säger att de skall

behandlas lika väl som den misstänkte. Den diskussionen är inte rimlig, därför att den misstänke – som jag tidigare sade – utsätts för hela den utländska rättssystemet i någon mening. Däremot får man utgå från att polis, domstol m.fl. i landet i fråga letar efter förövaren till brottet. Det är inte målsäganden som skall göra det. Därför kan inte brottsoffret och den misstänkte jämsställas i detta avseende. Målsäganden skall inte heller behöva åka någonstans för att bemöta vad den misstänke säger. Även i andra länder finns ett ansvar för att det inte begås brott.

Det har talats om huruvida det går bra att avge skriftligt vittnesmål. Men andra länder har sina egna rättsordningar oavsett vad vi tycker i Sverige. Har man den inställningen att det går att använda ett skriftligt vittnesmål som är avgivet i Sverige, är det bra. Här i Sverige kan man ju förete sådana inför domstolen. Jag förstår inte varför inte det skulle kunna gälla även utomlands. Det är detta saken gäller.

Anf. 79 BERITH ERIKSSON (vpk):

Herr talman! Nej, Britta Bjelle, vi är inte ute efter att försöka förändra lagens målsättning, utan vi vill göra en översyn utifrån dess intentioner.

Motionerna i detta ärende har behandlats vid litet olika tider. I vår motion om utökad rätt till målsägandebiträde för misshandlade kvinnor hänvisar vi till att vi avsätter pengar till ändamålet.

Vad gäller reservation 4 kan sägas att det är konkreta fall här i Sverige som gör att frågan om stödåtgärder till kvinnor som utsatts för våldtäkt utomlands kommit upp till debatt. Det har hänt att kvinnor som råkat illa ut själva har fått stå för rättshjäpskostnaderna. Det faktum att man har en annan rättsordning utomlands gör att det är desto viktigare att det ges möjligheter för dessa kvinnor att kunna tillvarata sina rättigheter.

Anf. 80 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Även om Britta Bjelle har rätt när hon säger att det inte går att göra den jämförelse som vi reserverar gör – jag är inte övertygad om att hon har rätt – så har det egentligen litet med saken att göra. Vi reserverar anser att kvinnor som har våldtagits eller utsatts för svåra övergrepp i utlandet skall ha rätt till ordentligt stöd när de måste hävda sin rätt där. Att sedan litet folkligt göra jämförelsen att den rätten till hjälp skall vara lika stor för den som har begått ett allvarligt brott må vara ett försök att vara pedagogisk. Men det är alltså ganska ointressant att göra den jämförelsen. Saken är lika angelägen för det.

Anf. 81 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Jag har redan sagt att det finns anledning att fundera över att parallellkoppla lagstiftningen i Sverige med lagstiftning utomlands vad gäller våldtagna eller sexuellt utnyttjade kvinnor. Men som motionen och reservationen är utformade kan man inte säga att det finns en genomtänkt grund att stå på för att åstadkomma detta. Ni hävdar att det behövs varken en utredning eller en översyn utan att det bara går att klippa till och i lagen införa olika rättigheter för målsäganden. Det går inte att göra en parallellkoppling mellan de två fallen. Inte heller är det möjligt att rösta för er reser-

vation som den är utformad, hur behjärtansvärd den än är. Utskottsmajoriteten skriver att våldskommissionen får se över frågan. Den kanske hittar en rimlig lösning, eftersom frågan ändå är ganska angelägen.

Vad gäller frågan om målsägandebiträde, som Berith Eriksson var inne på, kan jag påminna henne om att vi i justitieutskottet faktiskt har gett regeringen till känna att vi anser det rimligt att den som har utsatts för misshandel, våldtäkt eller annat allvarligt brott utomlands skall ha möjlighet att få bättre stöd.

Översynen har vi redan diskuterat. För den som är intresserad finns det massor att läsa, gå igenom och jämföra med för att se hur situationen är, vad saker och ting kostar och vad det anses finnas behov av. Det behövs ingen utredning. Däremot kan man driva frågan i riksdagen om man vill ha en förändrad syn. Men då skall man verka för en förändring, inte någon ny översyn.

Anf. 82 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Trots att Britta Bjelle säger att det är omöjligt att rösta på reservation 4 tänker jag göra det. Jag anser nämligen att den sak som tas upp där är avsevärt viktigare än Britta Bjelles byråkratiska försök till undanflykt, varför man skall rösta på reservationen.

Anf. 83 BRITTA BJELLE (fp):

Herr talman! Jag måste säga till Anders Svärd att jag inte kan låta bli att ifrågasätta förhållandena. Anders Svärd sitter ju i justitieutskottet, det utskott i Sveriges riksdag som har att se till att rättssäkerheten fungerar och att lagstiftningen är rätt utformad och att vi slår vakt om den. Inför andra utskott borde vi egentligen hävda att lagstiftningens utformning och konsekvenser är viktiga för ett rättssäkert samhälle. Det borde vara A och O, åtminstone om man sitter i justitieutskottet.

Anf. 84 ANDERS SVÄRD (c):

Herr talman! Om man är övertygad om en sak och vet exakt att man har kommit till rätt ståndpunkt, behöver man inte utreda. Att utreda är en svensk sjukdom som vi skall försöka bota oss själva ifrån i någon mån. Det skulle många gånger både rättssäkerhet och människor tjäna på.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 17 §.)

13 § Föredrogs

utrikesutskottets betänkande

1989/90:UU17 Godkännande av Förenta nationernas fakultativa protokoll om avskaffande av dödsstraff.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under 17 §.)

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1989/90:NU34 Kreditupplysningslagen.

Anf. 85 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Näringsutskottets betänkande 34 gäller ett ärende om kreditupplysningslagen som har varit uppe till debatt under en lång följd av år. Skälet härtill är kanske inte så konstigt. Det är en naturlig konflikt mellan kravet på integritet för enskilda människor och behovet och möjligheten att få säkra och god kreditupplysning.

Vi tycker från reservanternas sida i detta betänkande att man nog har gått för långt i den här lagen. Vi har fått vad man närmast kan kalla ett onödigt missbruk, där kreditupplysning tas på alltför många personer. Vi har i ett fall som vi har diskuterat exempelvis funnit att när en chefstjänsteman på ett kommunalt bolag ville ha kreditkort hos OK, tog man kreditupplysning på samtliga styrelseledamöter. Detta måste sägas vara direkt obefogat. Vi tycker därför att det bör finnas någon form av inskränkningar i tagande av dessa kreditupplysningar. Man skall försöka begränsa de kreditupplysningar som tas på näringsidkare och få kraven att mera likna dem som ställs på personupplysningar.

Detsamma gäller reservation 2. Vi tycker att beställaruppgiften, som skickas till personer som det har tagits kreditupplysning på, också skall skickas till näringsidkare. För närvarande är det så, att har det tagits kreditupplysning på en näringsidkare eller någon som har intresse i bolaget får vederbörande ingen beställaruppgift. Man anser att beställaren skulle vara rädd att ta en kreditupplysning på näringsidkare. Vi tycker att det är ett onödigt krav. Vi tycker i stället att man skall likabehandla näringsidkare med övriga personer och att näringsidkare skall kunna åtnjuta samma skydd när det gäller integritet och därmed få tillgång till vem som har begärt kreditupplysning. De krav på kreditupplysning som kan ställas på företag eller näringsidkare kan mycket enkelt tillgodoses ändå. Jag tycker inte heller man har anledning att vara rädd därför att man har tagit en kreditupplysning. Man bör stå för att ha gjort det.

Herr talman! I likhet med tidigare år ber jag därmed att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Anf. 86 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Såsom kreditupplysningslagen i dag fungerar har jag som privatperson eller företagare rätt att vända mig till ett kreditupplysningsföretag och där begära upplysning om den person som jag vill testa kreditvärdigheten hos. Denna person får då från kreditupplysningsföretaget ett meddelande om, vilket han också har rätt till, att det har begärts kreditupplysning om honom. Han har också rätt att få veta vem som har begärt denna kreditupplysning och får även meddelande om detta.

När det gäller näringsidkare är situationen något annorlunda. Näringsidkare har rätt att få veta att någon har begärt kreditupplysning om honom,

men han har inte rätt enligt lagen att veta vem som har begärt kreditupplysning.

Till problematiken hör också, herr talman, att som näringsidkare räknas inte bara den som driver företag eller är ägare till ett företag eller på annat sätt har ekonomiska intressen i det, utan också styrelseledamöter i bolaget. Om jag således är arbetstagarrepresentant i styrelsen, vald av en facklig organisation, räknas jag likväl som näringsidkare. På samma sätt förhåller det sig om jag är politisk vald i ett kommunalt bolag. Då har jag inte rätt att få veta vem som har begärt upplysning om mig. Jag får veta att det har begärts upplysning om mig, men jag får alltså inte veta vem som har gjort det. Dessutom sker detta många gånger med automatik, dvs. om någon begär en kreditupplysning på ett aktiebolag eller ett företag följer automatiskt kreditupplysning om bolagets styrelseledamöter. Om jag är fackligt förtroendevald i ett bolags styrelse kan det alltså hända att varje gång kreditvärdigheten skall testas hos det företag hos vilket jag är anställd, kommer man också att begära kreditupplysning om mig, men jag får inte veta vem som gjort det.

Motivet till att man inte vill skilja på de olika personerna, dvs. den som är vald av sin egen fackliga organisation eller kommunalt eller på annat sätt och den som har ekonomiska intressen i företaget, är att detta skulle vara svårt administrativt. Det får inte vara så att människans integritet får hänga på huruvida administrationen klarar av att skilja ut den ena personen från den andra. Vi tycker att det är orimligt och ibland får helt orimliga konsekvenser.

Ofta begärs dessutom kreditupplysning om en person många gånger. Om någon, olika företag eller personer, begär kreditupplysning om mig gång på gång, kan det leda till att man gör en annan bedömning än man eljest skulle ha gjort vid bedömning av min kreditvärdighet. Även om jag inte har några anmärkningar, kan blott det förhållandet att man ofta begärt kreditupplysning på mig vara hämmande i mina affärskontakter.

Vi tycker att detta är fel. Vi har därför i den gemensamma reservationen tagit avstånd från detta och menar att kreditupplysningslagen på denna punkt bör ändras. Över huvud taget anser vi att det är fel att näringsidkare, även äkta sådana, dvs. de som verkligen är delägare eller har ekonomiska intressen i företaget, inte skall få upplysning om vem som har begärt kreditupplysning om dem. Vi menar att det inte är något motiv att relationerna mellan den som har begärt kreditupplysningen och den som har fått den kanske skulle försämrats och att det kanske skulle vara hämmande för bra affärskontakter. Driver jag en företagsverksamhet är jag medveten om att det emellanåt måste begäras kreditupplysning om mig och mitt företag. Det kan jag rimligen inte anse vara något besvärande i förhållandet till den som begär kreditupplysningen.

Vi anser att lagen bör ändras på den här punkten, och jag yrkar därför bifall till reservationerna 1 och 2, fogade till betänkandet.

Anf. 87 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! I detta betänkande behandlar vi två motioner från allmänna motionstiden. Vi känner väl igen motionerna och reservationerna från tidigare diskussioner i detta ärende från hösten 1988 och våren 1989.

Den första reservationen handlar om avgränsningen av kategorin närings-

idkare, något som vi diskuterade ingående vid förra tillfället. Vårt ställningstagande föregicks då av ett omfattande remissarbete. Med det remissarbetet som underlag kom vi fram till att det var en orimlig begäran som motionärerna framförde, och det har inte framkommit någonting som har givit utskottet anledning att ändra på den uppfattningen.

Den andra reservationen behandlar rätten för näringsidkare att få beställaruppgifterna. Inte heller i den frågan har det tillkommit något nytt som i sak skulle ge oss anledning att ändra uppfattning i frågan. Vad vi kan konstatera och som också står i utskottets betänkande är att datainspektionen nu försöker få fram en lösning på hur man skall kunna ändra i kreditupplysningsarna så att det framgår i vad mån beställningen har gällt vederbörande i hans egenskap av näringsidkare i lagens mening.

I denna fråga rör det sig helt klart om två i och för sig legitima intressen som står emot varandra, två intressen som kanske kan vara lika starka. Från utskottsmajoritetens sida menar vi att det nuvarande systemet är det bästa.

Jag kan inte inse att det skulle vara någonting märkvärdigt om jag som ordförande för Stadsteatern i Göteborg, ett aktiebolag, ibland utsätts för förfrågningar om min kreditvärdighet. Det kan ju vara så att jag på andra sätt har möjligheter och intressen som kan påverka ett ställningstagande. Detta gäller ju också för de fackliga representanterna. Jag finner inte detta så märkvärdigt som Roland Larsson gör, och jag kan inte heller påstå att jag någon gång har upplevt något obehag av det.

Herr talman! Jag yrkar avslag på reservationerna och bifall till hemställen i näringsutskottets betänkande nr 34.

Anf. 88 ROLAND LARSSON (c):

Herr talman! Det är naturligtvis inget problem att någon begär kreditupplysning på mig. Det kan man göra oavsett om jag sitter i Stadsteaterns styrelse eller inte. Det kan man göra på mig som privatperson. Det problem jag har velat peka på är att jag som styrelsemedlem inte får veta vem som har begärt upplysningen. Och jag kan garantera att det känns ytterst frustrerande att det skall behöva vara på det viset när man har blivit utsatt för detta några gånger. Om man begär upplysning på mig, har det inte heller för mig någon större betydelse om jag sitter i ett kommunalt bolags styrelse eller inte. Problemet är att det måste ske i smyg, såsom det i dag gör.

Jag är ganska övertygad om, Inga-Britt Johansson, att vi nog i grund och botten är rätt överens om detta. Jag hoppas fortfarande att vi när den här frågan kommer tillbaka nästa år – för det gör den väl – skall kunna föra en annan diskussion om det faktum att det ligger något orimligt i att jag som arbetstagarrepresentant eller kommunalt vald representant i en styrelse inte skall ha samma integritetsskydd som andra privatpersoner i samhället. Det är ju det det handlar om. Det är inte bara ett praktiskt problem, utan det är en principfråga i allra högsta grad.

Anf. 89 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Samma remissarbete som Inga-Britt Johansson ville åberopa för avslag vill jag åberopa för tillstyrkan av reservationerna. Jag tycker inte att det är märkvärdigt om man begär en kreditupplysning på mig eller någon

annan, men det är faktiskt obehagligt med kreditupplysningar när man inte vet vem som begär dem. Jag tycker aldrig att det är behagligt när någon snokar i mitt privatliv, men jag kan acceptera det om de gör det utifrån strikt affärsmässiga grunder. Och om man får beställaruppgiften kan man se om detta är fallet.

Vad vi reservanter vänder oss emot är att näringsidkare som personer pekas ut, särbehandlas och får ett sämre integritetsskydd än andra personer i samhället. Det är det som vi inte kan acceptera, och vi kan inte finna rimliga motiv för att vi skall behöva acceptera det i framtiden.

Anf. 90 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Utan att ha hela högen med remisshandlingar med mig här i kammaren, vill jag påminna om att det påpekades från flera håll att det i vissa fall kunde vara så att en affär gick i stöpet därför att det kom fram att man hade begärt kreditupplysningar. Eftersom Roland Larsson åberopar de fackliga organisationerna vill jag nämna att TCO påpekade att en tjänsteman som söker jobb på ett mindre företag och vill ta kreditupplysning på det företaget innan han flyttar till jobbet utsätter sig för en påtaglig risk att över huvud taget inte komma i fråga för anställningen.

Det är, som jag sade tidigare, två olika legitima intressen som här står emot varandra. Och vi i utskottsmajoriteten står fortfarande kvar vid den uppfattning vi har haft sedan vi 1980 fattade beslut i frågan.

Anf. 91 PER WESTERBERG (m):

Herr talman! Argumentet att en affär gick i stöpet har jag hört de senaste 10–15 åren just i samma fråga. Jag vet att denna fråga är omstridd även i småföretagarkretsar. Jag har dock mycket svårt att förstå att detta verkligen skulle kunna vara ett reellt argument. Den affär som går i stöpet därför att man vill se att den man gör affären med är kreditvärdig, den affären tror jag inte är särskilt seriös. Att man åberopar någon typ av svepskäl är nog snarast en ursäkt för att man inte vill göra affären. Annars hade man ju med ganska enkla medel kunnat få denna kreditupplysning utan att behöva avslöja sig.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 17 §.)

15 § Parti- och detaljhandel

Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1989/90:NU36 Parti- och detaljhandel.

Anf. 92 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Vi har nu att behandla ett betänkande om parti- och detaljhandel. Det skulle väl vara överflödigt att försöka tala om för kammaren hur viktig detaljhandeln är. Jag hoppas att alla är medvetna om hur viktig länken

är mellan produktion och konsumtion och att det just är detaljhandeln som är den del som först får signalerna mellan konsument och producent.

Detaljhandeln skall präglas av mångfald. Det är mycket viktigt att vi skapar sådana förutsättningar att vi får en detaljhandel som har en mångfald och en diversifierad struktur.

Detaljhandeln skall också styras av köpvalet. Politiker och myndigheter skall inte vara med och bestämma och styra hur handeln skall etablera sig, utan det är mycket viktigt att det är köpvalet, konsumenten, som bestämmer hur handeln skall se ut. Vad det är för sorts affärer, vad det skall vara för sortiment, vad det skall vara för service, hur strukturen över huvud taget skall se ut avgör konsumenterna och kunderna. Det är tillströmningen och intresset från kundernas sida som präglar detta.

Det är också viktigt att handeln utvecklas så att det skapas nya affärsidéer och att det tas nya fräscha initiativ. Detta är också viktigt för konkurrensen. En fri konkurrens är a och o för att skapa mångfald och en bra detaljhandelsstruktur.

I detta betänkande behandlas förslag om att tillsätta en utredning som skall arbeta med handlens struktur. Vi i folkpartiet och moderata samlingspartiet anser inte att det skall tillsättas en ny utredning. Vi tycker att det är handlens uppgift att forma en struktur tillsammans med konsumenterna.

Det är en uppgift för politikerna att på olika sätt skapa förutsättningar för en fri etablering och näringsfrihet. Däremot skall politiker inte lägga sig i och styra varje etablering. Vi har många olika exempel på där så har skett på ett mycket olyckligt sätt.

Jag kan inte låta bli att i dagens debatt ta upp det senaste nyhetsbrev som har utarbetats av statens pris- och konkurrensverk. Vi som i flera år har hävdats att det är en för stark styrning från politikernas sida har faktiskt fått rätt. I SPK:s nyhetsbrev står följande: "SPK fastslår i en rapport till konkurrenskommittén att den styrning och kontroll av handlens etableringar som kommunerna kan utöva inom ramen för det kommunala plan- och byggmonopolet är konkurrensbegränsande eftersom den inte medger full etableringsfrihet. I rapporten exemplifieras en kommunal etableringspolitik som kan förhindra eller försena nödvändiga omstruktureringar i handeln samtidigt som den befintliga strukturen konserveras."

Jag kunde inte låta bli att citera detta ur nyhetsbrevet, eftersom jag anser att det så tydligt visar att vi som hävdats dessa åsikter nu har fått rätt. Detta hävdar vi reserverar också i reservation nr 1 till detta betänkande.

Sedan till en helt annan fråga som behandlas litet längre fram i betänkandet, nämligen landsbygdsbutiker. Det är naturligtvis inte bara i storstäder, städer och centralorter som det är viktigt att man har en fungerande detaljhandel. Det är också viktigt att vi har landsortsbutiker som kan leva och är livskraftiga och lönsamma.

Det är viktigt att man på detta sätt kan samla människor kring butiken och det centrum i vilket butiken ligger. Det är viktigt att man kan ordna serviceinrättningar i anslutning till butiken eller rent av i själva butiken som gör att det blir en naturlig samlingsplats där man uträttar sina affärer. Det skall inte vara så att man måste åka in till en centralort för att uträtta diverse affä-

rer, t.ex. bankärenden och annat. Då kommer man också att handla sina varor inne i staden.

Det är viktigt att man kan göra olika försök med att samla service i närheten av butiken och i butiken. Det finns försök med bank i butik där banken har ett slags filial i butiken. Dessa försök har slagit mycket väl ut, och de är mycket omtyckta på landsbygden. Men tyvärr har bankinspektionen nu utfärdat sådana regler att dessa försök har försvärats eller tillintetgjorts. De håller på att dö ut, eftersom det inte finns förutsättningar för ett fortsatt arbete.

Det har tidigare sagts att det skulle göras en utvärdering av dessa försök. Vi anser att det minsta man kan begära är att en utvärdering görs av ett försök innan man sätter stopp för det. Men det har man alltså inte velat göra. Såväl folkpartiet som centerpartiet kommer att i motioner fortsätta att framhärda i den här frågan. Det gäller att inte bara tala om att man skall ha en god service, en levande landsbygd och att hela Sverige skall leva. Det gäller att handla så att det finns förutsättningar för detta. Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 3 och 6.

Anf. 93 BENGT HURTIG (vpk):

Herr talman! Av det här betänkandet och av flera motioner framgår med all tydlighet att det finns ett behov av att den marknadsstyrda ekonomin regleras av politiska beslut. De marknadsekonomiska krafterna stimulerar över hela världen geografisk koncentration av en mänsklig aktivitet över huvud taget. Det är givet att den ekonomiska tillväxten, åtminstone inom vissa gränser, blir större där det finns befolkningskoncentrationer. Men de som drabbas är de som av olika skäl tvingas eller väljer att bo kvar i icke tillväxande regioner, och dit räknas glesbygden.

Antalet dagligvarubutiker är i dag i stort sett bara en fjärdedel av antalet för 30 år sedan, och det fortsätter att minska. Konsumentverkets bedömning är att butiks nätet i glesbygden nu är så glest att ytterligare nedläggningar kommer att medföra mycket negativa effekter för såväl hushållsekonomi som samhällsekonomi. Utgifter för långa resvägar till tätorter eller köpcentra kommer med ökade energipriser att bli så stora att utflyttningen från glesbygden accelereras. Samtidigt kan man i tätorter ha problem med överetablering.

Konsumentverket har dragit slutsatsen att maximibeloppet för det s.k. driftstödet till glesbygdbutiker och bensinstationer bör höjas till 100 000 kr. I den regionalpolitiska propositionen har regeringen nöjt sig med att föreslå en höjning till 80 000 kr. från nuvarande nivå på 60 000 kr. Vi får anledning att återkomma till detta i den regionalpolitiska debatten.

I glesbygden finns också en stor oro för att den service som posten och televerket ger skall försvagas genom att dessa verk tvingas släppa ifrån sig de lönsamma delarna till det privata näringslivet. De lönsamma bitarna kan i dag underlätta för verken att hålla en viss dyr service i glesbygden.

I utredningen om statens ansvar när det gäller post- och televerksamheten kommer kanske de värsta farhågorna att skingras, men vi vet inte vad EG-anpassningen kommer att innebära. Om EG-anpassningen leder till att vissa lönsamma bitar i denna viktiga service privatiseras, kommer omedelbart

kravet på att verkens underskott skall finansieras med regionalpolitiska medel och med skattemedel.

Franchising är en annan fråga som vi i vpk har tagit upp i en motion. Vi anser att detta är ett område där det behöver fattas politiska beslut för att reglera marknadsekonomin. Sedan början av 70-talet har denna modell för företagande vuxit kraftigt i Sverige. Enligt franchiseutredningen, SoU 1987:17, förekommer det allvarliga missförhållanden inom detta system. Allvarlig kritik har också riktats mot systemet från fackligt håll. Det har främst gällt möjligheterna att i Sverige få den arbetsrättsliga lagstiftningen att fungera för denna modell.

Franchiseavtalen är ofta präglade av en mycket stark ställning för franchisegivaren, och franchisetagarens verksamhet regleras så hårt att ordet slavkontrakt nämns i sammanhanget. Även från konsumenträttslig synpunkt är systemet tvivelaktigt, eftersom det är oklart för konsumenten vem det är han har ingått köpeavtal med. För myndigheter kan det också vara svårt att identifiera den företagare som är franchisetagare, eftersom denna inte normalt har rätt att använda sitt eget namn i sin registrerade firma.

Det är möjligt att en skärpt lagstiftning skulle reglera denna företagsform på ett sådant sätt att den kan leva vidare. Någon sådan lagstiftning finns emellertid inte i dag. Regeringen har enligt min mening haft god tid på sig att komma med ett sådant förslag. Vi i vpk stöder därför förslaget om ett förbud mot franchising.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall till reservation nr 7.

Anf. 94 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Det är kanske litet djärvt av Bengt Hurtig att säga att det är marknadsekonomin som är det ekonomiska system som skapar stora koncentrationer. Det gör han efter vad vi har fått bevittna i hela Östeuropa, där de verkligt stora planstyrda ekonomierna har visat sin oduglighet i full dager.

Bengt Hurtig talar dessutom om EG-anpassningen. Det vore bättre om Bengt Hurtig intresserade sig litet mer för affärerna ute på landsbygden. I dag kämpar landsbygdsbutikerna för livet och för att behålla en lönsamhet som det går att försörja sig på. Förslaget om att fortsätta med försök med olika serviceinrättningar i anslutning till och i butik, som t.ex. bank i butik, borde vara något som passar mycket bra för dem som talar om decentralisering och som vill slå vakt om landsbygden och de enskilda människorna.

Jag kan inte förstå varför vpk inte har stött reservation nr 6 till detta betänkande. Efter Bengt Hurtigs inlägg har jag fortfarande förhoppningen att han är beredd att göra det.

Anf. 95 BENGT HURTIG (vpk) replik:

Herr talman! Det faktum att andra ekonomier har misslyckats är inte någon anledning att underlåta att dra fram kritik mot det system som vi lever i. Marknadsekonomin driver otvivelaktigt över hela världen fram en koncentration av stora befolkningscentra. Vi måste försöka komma överens om att hitta motmedel mot detta.

Beträffande bankverksamhet i glesbygdsbutiker har jag uppfattat situationen så, att det pågår en försöksverksamhet. Säkerheten för de människor

som skall jobba i dessa butiker när det gäller risken att utsättas för t.ex. rån måste naturligtvis vara lika betydande som den är i banker i övrigt.

I och för sig har jag naturligtvis ingenting emot att denna service byggs ut. Den kommer att etableras så småningom när försöksverksamheten har visat hur det skall gå till.

Anf. 96 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Den här försöksverksamheten kommer inte att pågå särskilt mycket längre. Den håller på att bli lika med noll, eftersom bankinspektionen har utfärdat sådana regler och bestämmelser för denna försöksverksamhet att den inte kan fortsätta. Den blir i så fall meningslös.

Det går att ordna betryggande omständigheter också i en butik. I regel har man redan kamerabevakning och de kassaskåp och kassavalv som behövs. Om man verkligen vill behålla landsortsbutiken och stärka den, röstar man för denna reservation i dag, Bengt Hurtig. Eftersom Bengt Hurtig svävade litet grand på målet hyser jag fortfarande en förhoppning om att han skall göra det.

Anf. 97 CARL FRICK (mp):

Herr talman! Det pågår en mycket stark och intensiv koncentration i det svenska samhället. Detta drabbar också dagligvaruhandeln. Det finns tre stora organisationer som behärskar den här delen till fulländning, nämligen Konsum, Dagab och ICA, som till stor del bestämmer vad vi skall äta och handla i det här landet. Dessutom lär det vara ett fåtal personer i dessa organisationer som bestämmer detta. Någon har också sagt att det i praktiken rör sig om tre män som bestämmer det mesta av vårt dagliga ätande och varande. Det är ganska fantastiskt. Någon har också sagt att det nog inte finns något annat land i världen där man tillåter en sådan otrolig centralisering av vardagslivet som man gör i Sverige.

Denna koncentration har till följd att det inte bara blir en utarmning i våra glesbygder, utan det blir också mycket stark utarmning i våra tätorter. Det beror på att affärer av olika slag koncentreras och flyttas utanför tätorternas centra. Detta bygger i sin tur på att vi måste transportera varor och människor till de ställen där varorna finns, vilket ökar användningen av bilar, bensin och andra drivmedel, och det bidrar till att utsläppen ökar. Det är alltså många faktorer som är starkt negativa i den rådande samhällsutvecklingen som vi på alla sätt borde motverka.

Därför vore det naturligt att man försöker stödja mindre butiker ute i glesbygden och inne i tätorterna genom att man lägger på någon form av miljöavgifter och lägesavgifter för de verksamheter som ligger utanför städerna – verksamheter som drar mycket stora kostnader för samhället. Men det vill man inte gärna se, eftersom man anser att denna typ av koncentration är en så viktig del av den ökade tillväxten i det svenska samhället. Att stanna kvar vid det gamla, att ha en glesbygdsbutik, att ha en fungerande service inne i tätorterna känns på något sätt som att stå stilla i utvecklingen. Den verkliga utvecklingen sker på de ställen dit man far med bil. Det är ungefär så som det ser ut i dag, vilket är mycket beklagligt på lång sikt, eftersom vår

miljö förstörs i stor utsträckning och det slösas otroligt mycket pengar på detta transporterande.

Det är då beklagligt att man från utskottets sida inte vill vara med om att utveckla ett stödsystem som faktiskt kan bidra till att skapa en mycket bättre service i såväl tätorter som glesbygdsområden.

Det är inte bara gamla som drabbas av detta, utan även i hög grad barnfamiljer och kvinnor. Med det här systemet tvingas man ofta att ha två bilar för att kunna klara denna hantering. Det ser vi i miljöpartiet som utomordentligt onödigt. Därför vill jag yrka bifall till de reservationer som är fogade till detta betänkande och som miljöpartiet står bakom.

Anf. 98 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Carl Frick och jag har mycket olika uppfattningar om hur detaljhandeln skall se ut. Vi har tidigare fört debatter om detta.

Det är alldeles omöjligt för mig att förstå hur man kan föreslå att det skall läggas avgifter på vissa affärer och ges samhällsstöd till andra. Då uppstår ju den mest illojala konkurrenssituation som man kan tänka sig. Det är fjärran från ett liberalt parti att kunna stödja ett sådant förslag. Jag tycker att det är helt otänkbart.

Vad beror det på att vi har fått varuhus som ligger ute på landet, långt ifrån stadskärnan? Jo, det beror naturligtvis på trafiksituationen inne i städerna. I stad efter stad är city och området närmast omkring, där de största affärscentrerna finns, avstängda för bilar. Vi vet att 80 % av dagligvarorna fraktas hem per bil.

Hur skall man kunna gå och handla utan att ha bilen med sig för att transportera hem sina varor? Man åker självfallet till ett varuhus där man kan parkera bilen och göra sina stora inköp av varor som kan läggas direkt i bilen.

Carl Frick sade att gamla människor drabbas genom att varuhus anläggs utanför stadskärnan. Gamla människor drabbas verkligen av att trafikjärnan stängs av från bilar. Man borde kunna ha en annan trafiksituation i städer. Jag menar inte att det skall vara fritt fram, men det system som i dag råder, där man är tvungen att göra långa omvägar för att komma i närheten av affärer – i synnerhet om man är gammal och har rörelsehinder – alstrar verkligen avgaser och försämrar miljön.

Jag tycker att det finns anledning till nytänkande här. Men det är inte de externt liggande varuhusens fel att de ligger där de ligger. Den mångfald som dessa varuhus erbjuder skall vi vara rädda om, eftersom vi vet att många kunder vill åka dit och handla.

Anf. 99 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Det är visst och sant att Gudrun Norberg och jag har olika uppfattningar om kostnadsneutralitet och konkurrens.

När man beräknar kostnader tar man inte med alla kostnader – vissa kostnader anses i praktiken vara obefintliga. Det måste vi också komma till rätta med i det svenska samhället. Att smutsa ned luft, vatten och mark är i princip gratis. Om man tog med alla dessa kostnader och lät bilismen och andra trafikmedel betala sina totala samhällskostnader, skulle denna konkurrens-

tuation se helt annorlunda ut. Men det är inte bara de allvarligaste felen i vårt sätt att tänka som måste rättas till. All denna nedsmutsning måste faktiskt hanteras på något sätt.

I riksdagen arbetar vi i olika utskott. Just nu behandlas ett betänkande från näringsutskottet. Men vi i miljöpartiet har även väckt motioner som behandlas av trafikutskottet och som har med dessa problem att göra. De handlar om olika sätt att ordna kollektivtrafik i städernas kärnor där människor bor. Vi föreslår t.ex. olika typer av servicelinjer. I t.ex. Hökarängen har man med mycket stor framgång byggt ut ett system med servicelinjer, där gamla och unga mycket lätt från sina bostadsområden kan komma till affärer och annat. Det är en metod som man också kan utveckla till fromma för de gamla och de yngre som bor inne i stadskärnan. Då skulle dessa butiker kunna behållas. Det gäller att tänka litet grand utanför gränserna för det utskott som behandlar frågan.

Anf. 100 GUDRUN NORBERG (fp) replik:

Herr talman! Det gör det visst. Att man får betala när man smutsar ner miljön är riktigt. Vi i folkpartiet har i många, många år – långt innan miljöpartiet hade kommit in i riksdagen, och knappt var påtänkt ens – drivit frågan om miljöavgifter. De miljöavgifterna kommer nu att införas. Det är dock inte varuhus, småbutiker o.d. som skall betala dessa avgifter.

Vi skall inte lägga avgifter på varuhus som råkar ligga på ett ställe som någon politiker tycker är olämpligt och sedan ge stöd till andra affärer som råkar ligga på något annat ställe som andra politiker tycker är lämpligt. Politikerstyrning vänder vi oss emot i alla avseenden. Jag har nu lånat ut bladet från SPK, men jag vill återropa det igen. Vi har fått rätt ifrån den myndigheten där man nu säger att det förekommer alldeles för mycket klåfingrighet från politikernas sida.

Anf. 101 CARL FRICK (mp) replik:

Herr talman! Det kan också vara en sorts negativ klåfingrighet att inte ta hänsyn till de verkliga samhällskostnaderna. Så länge man inte gör det får man aldrig en rättvis bild. Jag kan inte se att det är mindre klåfingrigt att ge tusan i viktiga samhällskostnader. Man måste se till att man fördelar kostnaderna i samhället på ett sätt som gör att man inte otillbörligt gynnar stora koncentrationer utanför städerna som långsiktigt är nedsmutsande i stället för att se till att hjälpa den närservice som vi är i behov av i vårt dagliga liv.

Tredje vice talmannen anmälde att Gudrun Norberg anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 102 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Det är inte så länge sedan vi behandlade samma ärende som detta betänkande handlar om. Under de månader som har förflutit sedan dess har det inte hänt så mycket, förutom att kanske ytterligare ett antal butiker har hunnit läggas ner. En del utredningar har också gjorts, men det har inte kommit några förslag till konkreta åtgärder. De krav som jag framförde i den förra debatten kvarstår därför.

Det har skett en kraftig minskning av antalet butiker i vårt land. Sedan år 1960 har det försvunnit ungefär 20 000 butiker, och utvecklingen fortsätter. Enbart inom ICA räknar man med att nettominskningen har varit ca 120–150 butiker per år. Det är framför allt butiker på glesbygden som slås ut, där det inte heller sker några nyetableringar eller väldigt få sådana. Förr fanns det flera butiker i bygden, och då var inte förlusten lika stor när någon lades ner. I dag är situationen oftast sådan att det är den sista butiken som försvinner. Då är det betydligt allvarligare.

I dag finns många äldre butiksinnehavare, som kommer att sluta inom den närmaste tiden. Butikerna är också i behov av stora investeringar. Därtill kommer nya pålagor. Den senaste i raden är avgiften för livsmedelskontroll. Avgifterna skall betalas av den enskilde företagaren. En lanthandlare som har mindre än fyra anställda får t.ex. betala 1 500 kr. per år. Det kanske kan tyckas vara en liten summa. Om man har en hård ekonomi dessförinnan kan det här dock vara droppen som får bägaren att rinna över.

Sammantaget gör detta att det är svårt att få företagare att satsa på just lanthandel. De stora kedjorna är inte intresserade av att investera i den här typen av butiker, eftersom lönsamheten är så pass liten. Det kommer således att behövas ett samhälleligt stöd till lanthandlarna även i framtiden. Det kommer att krävas ett större stöd än i dag. Medlen tas ifrån de s.k. länsanslagen, som i många fall är alltför små. De måste därför också ökas. Lanthandeln behövs på landsbygden i hela vårt land. Vi måste ge dem förutsättningar, så att de får en möjlighet att klara sig. Vi får återkomma till denna fråga i den regionalpolitiska debatten.

Under den avslutande landsbygdskampanjen och under olika landsbygdsriksdagar har det gång på gång slagits fast att det är väsentligt att ha tillgång till en kommersiell service på landsbygden. Här utgör butiken den viktigaste delen, som förutom att tillhandahålla varor också är en socialt sammanhållande länk i bygden. För att få en väl fungerande service på landsbygden tror jag att det är viktigt att vi har butiker som drar till sig olika verksamheter, som t.ex. bank, post, apotek, turistinformation m.m. På ett sådant sätt kan lanthandeln få ett bredare underlag för sin verksamhet, samtidigt som befolkningen får nära till viktig service.

Vi föreslår därför från centern, liksom förra året, att det tillsätts en utredning som tar ett samlat grepp i denna fråga. Det finns utredningar som har sett på dessa frågor var för sig, men det finns ingen som har tagit det totala greppet över utvecklingen. Det här brådskar, eftersom utslagning av butiker förekommer både på landsbygden och i storstädernas ytterområden. Det är därför väsentligt att man nu tar tag i dessa viktiga frågor och kommer med konkreta förslag till åtgärder. Jag yrkar bifall till reservation nr 2.

När det gäller åtgärder för ökad närservice kan varje kommun genom den fysiska planeringen motverka en för stark butikskoncentration. Kommunerna kan genom nuvarande lagstiftning också upprätta planer på var handeln får bedrivas i kommunen, liksom man upprättar planer för var bostäderna skall finnas, var industrierna skall placeras osv. Vi kan också upprätta varuförsörjningsplaner för kommunerna. Jag tycker dock inte att det skall utgå statligt stöd till butiker i tätorter. Jag yrkar därför bifall till reservation nr 4.

Det är väsentligt att man på glesbygden kan tillhandahålla bankservice i butik för befolkningen. Samtidigt är det också ett viktigt komplement för butiksägaren. Det får inte bli för byråkratiskt för butiksägarna att ta hand om denna service. Bankspektionen får inte ålägga dem så hårda krav att det blir näst intill omöjligt att ha bankservice i en butik. De krav som bankspektionen nu har ställt upp är alltför långtgående, och de går längre än vad som är motiverat från säkerhetssynpunkt. Man har mera pekat på abstrakta risker än på konkreta.

Herr talman! Jag yrkar härmed bifall också till reservation nr 6.

Anf. 103 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Innehållet i detta betänkande och de reservationer som finns fogade till det känner vi igen från en debatt ganska nyligen här i kammaren. Det finns dock en ny fråga med den här gången.

Två av reservationerna berör centerns motion, i vilken man begär en utredning om åtgärder för dagligvaruhandelns utveckling. Utskottet har yrkat avslag på motionen. Avslagsyrkandet stöds också av reservation nr 1, som är undertecknad av moderaterna och folkpartiet. Motionen stöds däremot i reservation nr 2 av centern och miljöpartiet, och man tillstyrker en utredning. Detta visar väl litet grand hur olika uppfattningarna är i dessa frågor.

Vi är alla överens om att det är viktigt att dagligvaruhandeln utvecklas. Det behövs en förnyelse. Vi är också överens om att det finns flera organ som följer verksamheten och som gör nytta i sammanhanget, men vi har väl litet nyansskillnader när det gäller hur stor den nyttan är. Folkpartiet och moderaterna vill ha mindre inblandning av myndigheter, och centern och miljöpartiet vill ha mer.

Gudrun Norberg talar vackert om konsumenten som skall bestämma för att det skall komma fram nya affärsidéer och för att det skall bli fri konkurrens. Detta är en bild som inte stämmer med verkligheten, Gudrun Norberg. De svaga konsumenterna – pensionärerna, ensamstående föräldrar och alla de som inte har tillgång till tid och bil – ställs utanför med folkpartiets politik när det gäller butiksetableringar. De små butikerna i stadsdelarna och på glesbygden skulle inte klara sig om vi hade en helt fri etablering, där kommunerna inte ett dugg behövde bry sig om hur dagligvaruplaneringen skall se ut. Då skulle dessa grupper inte få någonting.

Jag vet inte om Gudrun Norberg har brytt sig om att sätta sig in i hur kostnaderna på de ställen där kommunerna struntat i varuplanering – det gör man i vissa kommuner – ser ut för hemtjänsten, som får åka och handla åt dem som har rätt till hemtjänst. Det är mycket viktigt att man har en planering och att samhället går in och i någon mån styr utvecklingen.

Gudrun Norberg hade vidare ett nyhetsbrev från SPK, som styrker att konkurrensen ibland sätts ur spel genom politikens klåfingrighet. Jag är mycket väl medveten om att vissa politiker på vissa orter ibland kan vara för klåfingriga när det gäller etableringar. Men det finns också, som jag sade, exempel på motsatsen. Det finns kommuner som har släppt verksamheten helt fri. Där poppar det upp s.k. lådbutiker, som inte följer några som helst regler och som man när det börjar ställas krav kanske slår igen utan att bry sig om att kunderna står utan service.

I betänkandet redovisas dels det arbete som pågår i dessa frågor, dels det arbete som nyligen avslutats. Utskottet finner inte att en ny utredning skulle tillföra någon ny kunskap. Inte heller vi tycker att det finns anledning till någon ytterligare åtgärd från riksdagens sida i detta skede.

Jag yrkar avslag på reservationerna 1 och 2.

Reservationerna 3, 4 och 5 handlar om åtgärder för ökad närservice. Även i denna fråga finns i betänkandet redovisning av pågående arbete i utredningar och regeringskansli. Något som skulle ändra utskottets uppfattning sedan i december har inte framkommit, varför jag yrkar avslag på de reservationerna.

Också frågan om bankservice i butik fanns med i diskussionen i september. Jag vill påminna om att det som vi talar om är bankinspektionens åsikter om insättning av pengar i butiker. Nu säger Gudrun Norberg att verksamheten håller på att dö ut. Det är inte så, utan det pågår diskussioner mellan banker, detaljhandel och de handelsanställda om hur man skall utveckla projekt avseende bankverksamhet i butik. Jag tror att det finns all anledning för oss att följa den verksamheten och se hur den kommer att utvecklas. Det finns också annan teknisk utveckling på bankområdet som är intressant, inte minst ur glesbygdssynpunkt.

I reservation 7 behandlas en fråga som kommit upp i år, nämligen förslaget i vpk:s motion om ett förbud mot franchising. Den har bl.a. följts upp av miljöpartiet, som har instämt i reservationen. Som framhålls i betänkandet har den utredning som gjordes 1987 remissbehandlats, och den bereds nu i regeringskansliet. Remissbehandlingen av den har verkligen tagit tid.

Under sommaren 1990, alltså om ett par månader, kommer regeringen att redovisa sina överväganden. Man kan redan nu säga att det inte kommer att föreslås något förbud. Inte heller utskottet tycker att franchising skall förbjudas, men understryker att det är viktigt att reglerna är sådana att verksamheten bedrivs på ett för samtliga intressenter tillfredsställande sätt. Eftersom frågan för närvarande bereds i regeringen finns det i dag inget skäl till att riksdagen skulle göra något uttalande i ämnet.

Jag yrkar avslag på samtliga reservationer och bifall till näringsutskottets förslag i betänkandet nr 36.

Anf. 104 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Inga-Britt Johansson menade väl inte riktigt vad hon sade när hon framhöll att varuhusetableringar drabbar ensamstående och pensionärer, som inte har tid. Det är förstås fel. De har kanske mer tid än många andra. Det finns många kategorier som har större svårigheter att göra sina inköp under de ordinarie butikstiderna.

Det var dock inte affärstiderna som vi nu skulle prata om. Jag tror faktiskt inte att SPK i sitt nyhetsbrev tar upp några enstaka klåfingrigheter, som Inga-Britt Johansson uttryckte det, från politiker som underlag för ett uttalande till konkurrenskommittén. Jag har kanske litet större förtroende för SPK än Inga-Britt Johansson, men det är säkerligen så att man har undersökt detta mycket noga och har sett att möjligheterna till kontroll och styrning utnyttjas i alldeles för hög grad. Om Inga-Britt Johansson framhärdar, kom-

mer jag att anföra exempel som är mycket flagranta, men jag skall i varje fall inte göra det i detta inlägg.

Vad gäller bank i butik säger Inga-Britt Johansson att det bara är insättningar som drabbas, men det är inte så. Om man inte har full bankservice med insättning, uttag osv., är sådan verksamhet meningslös, och det är detta som bankspektionen nu sätter stopp för.

Att en bank bara lämnar rådgivning i en butik är ju inte detsamma som att ha bank i butik, och då är det ju även självklart att verksamheten upphör. Också jag vet att det pågår diskussioner, men de har mycket små utsikter att komma någon vart. Det hjälper inte att man följer dem från vare sig regeringens eller riksdagens sida, för det blir inte någon bankverksamhet och inte heller något servicestöd för landsortsbutikerna bara genom diskussioner. De måste också faktiskt få leda till någonting. Den försöksverksamhet som pågick har tyvärr avstannat sedan bankspektionens förhållningsorder kom.

Jag ställde tidigare en fråga till dåvarande finansministern om detta, och han visade sig då fullständigt oförstående till vad det innebär för butiken och för banken. Han var bara inställd på att ställa krav på fullt bankvärdig lokal med all tillhörande utrustning. Då har man inget sinne för vad detta betyder för upprätthållande av servicen ute på landsbygden. Vad man syftar till är att få till stånd fullvärdiga banklokaler på landsbygden, men de kommer inte till stånd. I stället blir det stor risk för att också landsortsbutikerna kommer att försvinna.

Anf. 105 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Vi är överens om behovet av utveckling och förnyelse av dagligvaruhandeln, säger Inga-Britt Johansson. Det är vi kanske, men det sägs inte så mycket om de åtgärder som krävs för att klara detta. Förvisso har det gjorts utredningar, som jag sade i mitt tidigare anförande, om olika avsnitt. Vi har också pekat på en del av det som sker, bl.a. på den utslagning av butiker som äger rum, men man föreslår inga åtgärder. Vi vill ha en utredning som tar ett samlat grepp över hur man skall komma till rätta med problemen för de olika kategorierna. Vi behöver en butiksservice i vårt land också i fortsättningen, och jag vill därför att en sådan här utredning lägger fram förslag till regeringen om åtgärder för att klara detta.

När det gäller bank i butik håller jag med Gudrun Norberg om att vi måste ha hela "paketet", både insättning och uttag. Jag menar att bankspektionen har gått alltför långt i sina krav. Den kräver t.ex. särskilda rum, särskild personal, dataanläggningar osv., och det klarar inga lanthandlare av. Med mera rimliga krav på lanthandeln skulle den kunna åstadkomma en bankservice i butik. De krav som ställs är inte motiverade av säkerhetsskäl. Det har inte begåtts fler rån i de här aktuella butikerna än vad som förekommer i vanliga fall. Det finns också mycket litet pengar i den bankverksamhet som affärerna bedriver. Kraven går alltså mycket längre än vad som är motiverat av säkerhetsskäl.

Anf. 106 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag talade om äldre och ensamstående utan bil, Gudrun Norberg. Jag är ledsen om jag uttryckte mig så suddigt att det lät som om jag

sade "utan tid". Det var inte så jag menade, och då kommer saken i ett annat läge.

När det gäller bank i butik säger ni från folkpartiet och centern att hela "paketet" måste tillhandahållas, för utan insättningar blir det ingen verksamhet. Roland Larsson fyller på med att det handlar om så litet insättningspengar att det inte har någon betydelse. Detta går inte ihop.

Anledningen till att man har ställt upp krav är bl.a. den rånrisk som finns. Jag vill påpeka att inte minst tidningen Köpmannen och även ICA-Nytt under senare tid har skrivit om att rånen mot butikerna nu ökar även utanför storstadsområdena. Det tyder ju på att bankinspektionen har gjort en riktig bedömning i den frågan.

Jag är övertygad om att om bankerna vill ge den här servicen ute i glesbygden, så kommer de också att kunna komma överens med handeln och de handelsanställda om hur denna verksamhet skall gå till, och då kommer den att fortsätta. Men jag är inte så säker på att bankernas intresse är så stort när det gäller den frågan.

Anf. 107 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! När jag sade att det inte finns så mycket pengar när det gäller bankservice ute i butiker, så menade jag att om man jämför med bankerna inne i samhällena, är det givetvis mindre omsättning. Men det finns ju pengar i affärernas dagskassar, som ibland kan vara betydande. Det är ingen större fara med att man har de pengarna i kassorna, när man också har en bankkassa. För säkerheten spelar det ingen större roll. Det har ju heller inte förekommit några rån så att man kan påvisa att det har varit någon större risk.

Inga-Britt Johansson säger sedan att bankerna kan ge den här servicen om man vill. Och jag tror att bankerna vill ge denna service, men inte till vilket pris som helst. Skall man kosta på allt det här som bankinspektionen föreslår, då tror jag att man backar, för då blir det för dyrt i förhållande till den omsättning som det här rör sig om. Men för affären och för den enskilda människan på landsbygden är den här servicen mycket viktig.

Anf. 108 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Nu tycker jag verkligen att Inga-Britt Johansson får förklara sig litet. Hon säger att om bankerna vill, vilket hon tvivlar på, så skall man kunna komma överens med butikerna om att fortsätta den här verksamheten. Men när man inte får fortsätta verksamheten därför att bankinspektionens regler sätter stopp för vissa viktiga delar i den här verksamheten, menar då Inga-Britt Johansson att bankerna skall kringgå bankinspektionens regler och komma överens? Eller menar Inga-Britt Johansson någonting helt annat, nämligen att bankerna skall sätta upp separata filialer i närheten av landsortsbutiken? Säg det i så fall! Sådana filialer tror jag inte kommer till stånd, för det tror jag inte att bankerna vill. Det ställs så enorma krav för att man skall få sätta upp en banklokal i full skala, så det gör man inte ute på landsbygden.

Den enklare servicen, med bank i butik, vet jag att bankerna vill hålla på med. Men man kan inte bara komma överens med butiksägaren om denna

service, utan man måste faktiskt följa bankinspektionens regler. Är det inte så Inga-Britt Johansson också menar? Eller menar Inga-Britt Johansson att vi skall kunna gå förbi dem?

Anf. 109 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag menar att om bankerna vill, så kan de inom ramen för nuvarande bestämmelser, utfärdade av bankinspektionen, bedriva bankverksamhet i butik, med undantag för att de inte får ha någon insättningsverksamhet.

Anf. 110 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Vilken verksamhet kan bankerna bedriva i butiken? Det är rådgivningsverksamhet – att lämna litet papper och ge råd. Det kallar inte jag bankverksamhet, och det kallar inte heller bankerna det – och inte kunderna.

Anf. 111 KJELL ERICSSON (c):

Herr talman! Jag vill bara instämma i vad Gudrun Norberg sade. Skall det vara någon mening med den här servicen, så måste det vara insättning och uttagning. Det kan också ske med rimlig säkerhet. Men som det är nu kan man inte stå till tjänst med det, utan det är bara rådgivning som man får ägna sig åt enligt de instruktioner som bankinspektionen har gett ut. Jag tycker därför att vi måste ändra på dessa regler, så att man kan ge den här bankservicen i butikerna.

Anf. 112 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Begränsningarna gäller insättningen. Det finns ingenting som förbjuder banker att skicka ut folk för att diskutera lån eller annat i butiken. Den strid som har förekommit med bankinspektionen gäller alltså insättningsverksamheten. Butikerna vill också kunna föra in sina kassor på bankkontot samma dag, i stället för att göra en omväg.

Anf. 113 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Jag tycker att det framgår tydligt att det enbart är rådgivningsverksamhet som kan förekomma – att diskutera lån, att diskutera vilken service och vilka erbjudanden banken kan ha om man åker in till banken i staden och uträttar sina ärenden där. Det är den servicen man kan ha ute i landsortsbutikerna, och det är inte tillräckligt för kunderna, det kallar inte jag bankverksamhet – och det är alltså det vi tvistar om.

Anf. 114 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Kan då Gudrun Norberg räkna upp för mig vad det är för andra saker som man inte får lov att göra – utom att sätta in pengar – och som banker normalt gör?

Anf. 115 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Man vill självfallet kunna sätta in pengar, ta ut pengar och diskutera olika saker med banken. Detta ingår som något naturligt i en bank-

verksamhet, och tar man bort vissa viktiga delar, då är det inte längre bankverksamhet utan en rådgivningsverksamhet.

Prot. 1989/90:104
18 april 1990

Parti- och detaljhandel

Anf. 116 INGA-BRITT JOHANSSON (s):

Herr talman! Det här är min absolut sista replik – annars kan vi fortsätta hur länge som helst.

Gudrun Norberg! Man har begränsat en enda punkt i bankernas service, resten kan göras.

Anf. 117 GUDRUN NORBERG (fp):

Herr talman! Denna viktiga punkt har gjort att den här försöksverksamheten i det närmaste har upphört och inte är intressant längre för vare sig banker eller kunder.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut fattades under 17 §.)

16 § Föredrogs
näringsutskottets betänkande
1989/90:NU37 Handel med begagnade varor.

Tredje vice talmannen konstaterade att ingen talare var anmäld.
(Beslut fattades under 17 §.)

17 § Beslut

Företogs till avgörande finansutskottets betänkanden 1989/90:FiU24 och FiU33, skatteutskottets betänkande 1989/90:SKU29, justitieukskottets betänkande 1989/90:JuU26, utrikesutskottets betänkande 1989/90:UU17 samt näringsutskottets betänkanden 1989/90:NU34, NU36 och NU37.

Finansutskottets betänkande FiU24

Utskottets hemställan bifölls med 212 röster mot 93 för reservationen av Anne Wibble m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Finansutskottets betänkande FiU33

Mom. 1 a (anslag till Riksgäldskontoret: Förvaltningskostnader)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 219 röster mot 88 för i reservation 1 av Lars Tobisson m.fl.

Motivering

Utskottets motivering godkändes.

Mom. 1b–e samt 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3 (särskilt premieobligationslån)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 4 av Carl Frick – bifölls med acklamation.

Skatteutskottets betänkande SKU29

Mom. 1 (uppsägning av dubbelbeskattningsavtalet mellan Sverige och Belgien)

Utskottets hemställan bifölls med 248 röster mot 58 för reservation 1 av Bo Lundgren m.fl.

Mom. 2 (ett eventuellt avtalslöst tillstånd)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Bo Lundgren m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Justitieukskottets betänkande JuU26

Mom. 1 (anslag till Rättshjälpkostnader)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 1 av Berith Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 2 (översyn av rättshjälpslagen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Berith Eriksson – bifölls med acklamation.

Mom. 4 (rättshjälp till näringsidkare)

Utskottets hemställan bifölls med 251 röster mot 56 för reservation 3 av Jerry Martinger m.fl.

Mom. 11 (våldtäkt utomlands)

Utskottets hemställan bifölls med 233 röster mot 72 för reservation 4 av Ingbritt Irhammar m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 12 (rättshjälp i förvaltningsmål m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 284 röster mot 20 för reservation 5 av Kent Lundgren.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

Utrikesutskottets betänkande UU17

Utskottets hemställan bifölls.

Näringsutskottets betänkande NU34

Mom. 1 (avgränsningen av kategorin näringsidkare m.fl.)

Utskottets hemställan bifölls med 159 röster mot 148 för reservation 1 av Per Westerberg m.fl.

Mom. 2 (rätt för näringsidkare att få beställaruppgift)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Per Westerberg m.fl. – bifölls med acklamation.

Näringsutskottets betänkande NU36

Mom. 1 (utredning om åtgärder för dagligvaruhandelns utveckling)

Hemställan

Utskottets hemställan bifölls med 246 röster mot 58 för hemställan i reservation 2 av Per-Ola Eriksson m.fl. 3 ledamöter avstod från att rösta.

Carl G Nilsson (m) anmälde att han avsett att rösta ja men markerats ha röstat nej.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot den i reservation 1 av Hadar Cars m.fl. anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 2 och 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (åtgärder för ökad närservice)

Hemställan

Utskottets hemställan – som ställdes mot hemställan i reservation 5 av Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Motivering

Utskottets motivering – som ställdes mot *dels* utskottets motivering med den ändring däri som föreslagits i reservation 3 av Hadar Cars m.fl., *dels* den i reservation 4 av Per-Ola Eriksson och Kjell Ericsson anförda motiveringen – godkändes med acklamation.

Mom. 5 (bankservice i butik)

Utskottets hemställan bifölls med 158 röster mot 148 för reservation 6 av Hadar Cars m.fl.

Mom. 6 (förbud mot franchising)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 7 av Rolf L Nilson och Lars Norberg – bifölls med acklamation.

Näringsutskottets betänkande NU 37

Utskottets hemställan bifölls.

Andre vice talmannen övertog ledningen av kammarens förhandlingar.

18 § Studiestöd

Föredrogs
socialförsäkringsutskottets betänkande
1989/90:SfU14 Studiestöd (prop. 1989/90:100 delvis).

Kammaren biföll utskottets hemställan om att betänkandet skulle avgöra efter endast en bordläggning.

Anf. 118 HANS DAU (m):

Herr talman! I debatten om studiestöd förra året citerade jag ett uttalande som statsminister Ingvar Carlsson hade gjort i tidningen Vi. Rubriken löd: Vi har inte lyckats med skolan.

Uttalandet handlade om den sociala snedrekyteringen till våra universitet och högskolor.

Trots att vi försökt, måste vi vara självkritiska och erkänna ett misslyckande, sade statsministern för ett år sedan. Förutom bristande studietradition och påverkan i hemmet har de stora studieskulderna avskräckt ungdomar från arbetarhem mer än ungdomar från andra hem att studera vid högskolan, sade statsministern också.

Vad har då hänt under det år som har gått sedan dess? Har det blivit bättre? Har ungdomarna från de grupper som statsministern talade om blivit mer studiebenägna?

Knappast, snarare tvärtom. Debatten om skuldsättningen har under det gångna året varit mycket intensiv. Allt fler studerande som siktar på yrken där lönen inte är särskilt hög har kommit underfund med att de riskerar att aldrig bli skuldfria.

Trots att ungdomarna under hela sitt yrkesverksamma liv tvingas betala en avgift om 4 %, en "studieskatt", kommer de att ha kvarstående studieskulder vid sextiofem års ålder. Men då avskrivs studieskulderna.

Detta förhållande måste givetvis vara deprimerande för den som drabbas, och det måste självfallet avskräcka många unga människor från att studera. Dessutom åsamkas statskassan stora kostnader genom avskrivningarna och räntesubventionerna under tiden i fråga.

Situationen försämras nu ytterligare på grund av det nya skatteförslaget. Räntan, som tidigare var 5,6 % på studielån, har höjts och kommer att höjas ytterligare – förmodligen ändå upp till 8–9 %.

Hela lånesituationen är otillfredsställande. Vi moderater menar att åtgärder bör vidtagas.

Vi föreslår att riksdagen uttalar sig för en översyn av studiemedelssystemet omgående. Även om detta inte har varit i kraft mer än drygt ett år ser vi redan nu konsekvenserna härav. Framför allt har dessa, som jag sade tidigare, uppmärksammats av de studerande själva. Vi förordar alltså en översyn av studiemedelssystemet. Vi måste ju komma till rätta med problemen kring skuldsättningen.

Det andra stora problemet som gjort att diskussionens vågor har gått höga är inkomstprövningen, det s.k. fribeloppet.

Vi moderater föreslog redan i samband med studiemedelsutredningen att prövning av rätten till studiemedel mot egen inkomst inte skulle förekomma. Vi har upprepat det förslaget under riksdagsbehandlingen. Dessutom har vi velat höja fribeloppet successivt för att slutligen få avskaffa detta. Men vi har inte fått gehör för denna vår framställning.

När systemet för första gången skulle prövas under 1989 visade det sig att alla våra farhågor skulle besannas – och, tyvärr, mer än vi själva hade kunnat

ana. De studerande som arbetade under sina ferier och på sin fritid kom redan vid månadsskiftet juli–augusti underfund med att de slog i fribeloppstaket. Vad blev då följden av detta? Jo, många drabbades av marginaleffekter på 80–85 %, och i vissa extrema fall på över 100 %, när skatt, barnomsorgsavgifter och reducerat studiebidrag slog fullt ut.

De som ville arbeta för att nedbringa sina studieskulder och även de som behövde jobba för att skaffa sig praktik för sina fortsatta studier kände sig tvungade att sluta arbeta, eftersom nästan hela inkomsten försvann.

Även arbetsgivarna drabbades. De semestervikarier som så väl behövs för att man skall kunna garantera en vettig service eller produktion slutade mitt i sommaren. Oron hos arbetsgivarna, både offentliga och privata, är stor inför den kommande sommaren. I en situation av arbetskraftsbrist är det här speciellt allvarligt.

Detta är självfallet orimligt. Låt myndiga människor själva få bestämma över sin fritid! Låt dem arbeta och förtjäna pengar i den utsträckning som de själva kan och vill utan att bli av med sina studiebidrag, under förutsättning att de sköter sina studier på ett tillfredsställande sätt!

Den massiva opinion som uppstått har lyckligtvis påverkat utskottsmajoriteten. Man har således gått ifrån regeringens förslag och höjt fribeloppet med 6 000 kr. Det är bra att oppositionspartierna och opinionen har lyckats med detta.

Jag beklagar dock att det var folkpartiet som förhindrade en uppgörelse på högre nivå, som enligt min uppfattning var inom räckhåll. Folkpartiet har ju tidigare uttalat sig för fribeloppets avskaffande. Är det månne bindningen till socialdemokraterna och skatteuppgörelsen som hämmar det sunda förnuftet?

Vi moderater vidhåller i reservation nr 9 att fribeloppet måste avskaffas för heltidsstuderande. Vi är övertygade om att utvecklingen på detta område måste och också kommer att gå i den riktning som vi önskar.

I betänkandet redovisas ett antal förslag. Jag skall inte upprepa alla. De flesta är dessutom kända sedan tidigare. Men det finns ett förslag, och det har varit aktuellt även under tidigare år, som förtjänar att omnämnas. Det gäller bidraget till gymnasierstudier utomlands. Tidigare har vi föreslagit att dessa studerande skall få behålla studiebidraget under sin tid utomlands. Jag har i debatter här i kammaren redogjort för de orimliga konsekvenserna i det avseendet.

Vi har utvidgat vårt förslag i år. Vi tycker nämligen att dessa elever även skall få inackorderingstillägg. Jag vet att CSN har drivit denna fråga under en lång tid. Förhoppningsvis kommer man att fortsätta att göra det. Men det är synd att så många familjer skall behöva drabbas medan frågan förhålls här i kammaren i väntan på ett beslut i frågan.

Vuxenstudiestödet tas också upp i detta betänkande. Vi har, som vanligt, lagt fram en del förslag om prutningar och omfördelningar inom ramen för vuxenstudiestödet. Som vanligt tycker vi att de stora stöd som i första hand riktas till facken skall tas bort eller åtminstone kraftigt reduceras. Vi tycker också att stödet till vuxna arbetslösa skall reduceras. Under ett antal år har ju de pengarna inte behövts genom att arbetskraftssituationen har gjort stödet helt överflödigt. Såvitt jag förstår – enligt uppgifter från CSN – är det

aktuellt att det här stödet skall försvinna. Vi vill dock få bort det här stödet redan nu, eftersom vi anser att pengarna kan användas på ett bättre sätt.

T.ex. kunde man ytterligare utöka stödet till särskild vuxenutbildning. När det gäller propositionen i fråga är det ganska unikt att det belopp som CSN föreslår har plussats på med ett antal hundra miljoner av regeringen. Vi vill utöka summan med ytterligare 70 miljoner. Anledningen är helt enkelt att det är väldigt många som ansöker om särskilt vuxenstudiestöd. På grund av de stora ändringar som sker på arbetsmarknaden är det nödvändigt att satsa på vuxenstudiestödet och på vuxenutbildning framför allt inom den kommunala vuxenutbildningen. Som CSN redovisar är det endast hälften av de sökande som har fått det här stödet.

Slutligen några ord om CSN-kortet. I och för sig är vi eniga i utskottet på den punkten. Regeringens förslag om ett borttagande av CSN-kortet har inte vunnit gehör i utskottet. I stället föreslår vi att CSN-kortet skall vara kvar.

Jag och många andra har under många år krävt att kortet skall kunna utnyttjas inte bara på SJ utan också när det gäller andra trafikmedel. Det vore mycket tillfredsställande. I utskottets skrivning säger vi att CSN skall få i uppdrag att förhandla med flyg- och båtbolag och länstrafikbolag förutom med SJ för att kunna vidga användningen av detta stöd till alla trafikområden. För mig, som är från ett glesbygdslän, där SJ har ringa eller nästan ingen trafik, känns detta mycket tillfredsställande.

Om jag skall summera det som jag och moderaterna ser som positivt, kan jag säga att det är att ett steg på vägen trots allt har tagits för att få bort fribeloppet, att gränsen har höjts, vilket gör att färre drabbas, att CSN-kortet blir kvar och utformas så att även de som bäst behöver det, kanske i glesbygdslänet, får ta del av det.

Med det, herr talman, vill jag yrka bifall till de reservationer där Gullan Lindblad står som första namn.

Anf. 119 BARBRO SANDBERG (fp):

Herr talman! Vi har i dag den årliga debatten om studiestödet. Folkpartiet kan i och med det beslut som kammaren kommer att fatta konstatera, att vi har fått gehör för några av de krav som varit viktiga för oss: CSN-kortet blir kvar, reduktionsreglerna ändras, fribeloppet höjs något liksom anslaget till studerandehälsovården.

Det nya studiemedelssystemet har varit i kraft ett år. Från folkpartiets sida är vi övertygade om att detta på ett betydligt bättre sätt än det tidigare möjliggör för de studerande att bedriva heltidsstudier utan att behöva arbeta bredvid för att finansiera sitt uppehälle.

Beslutet att ändra studiestödet innebar att bidragsdelen höjdes kraftigt. Därmed flyttades subventionen från återbetalningen till bevillingen och gjordes klart synlig för den enskilde.

Samtidigt beslutades att låneräntan skulle uppgå till hälften av upplåningsräntan plus ett mindre tillägg för administrationskostnader. Flera remissinstanser uttryckte oro för att räntan skulle bli för hög. Föredragande statsrådet sade dock: "I det fall systemet skulle råka i mera allvarlig obalans under

längre tid bör det enligt min mening vara självklart att vidta åtgärder för att komma till rätta med denna. En sådan åtgärd är en justering av räntan.”

Det finns röster som talar för att det redan nu skall tillsättas en ny studiemedelsutredning. Folkpartiet anser att det är mycket angeläget att följa hur låntagarnas skulder utvecklas, för att korrigerande åtgärder, enligt vad som sades i propositionen, skall kunna vidtagas om skuldutvecklingen blir en annan än vad riksdagen tidigare har förutsatt.

Det är angeläget att åtgärder snabbt kan vidtas om situationen visar sig vara alarmerande, särskilt med hänsyn till de negativa effekter en hög skuldsättning får för rekryteringen till högskolestudier.

Skattereformen, som riksdagen skall behandla senare i vår, kommer att få betydelse för uppräkningsen av studieskulden. Samtidigt får vi inte glömma bort de positiva effekter som skattereformen kommer att få för dem som väljer att gå igenom en högskoleutbildning.

Nu kommer det löna sig bättre att arbeta, löna sig bättre att skaffa sig en längre utbildning. Studenter som väljer att arbeta vid sidan om studierna får också en skattesänkning. CSN följer också fortlöpande utvecklingen och avser att i nästa anslagsframställning återkomma med en djupare analys av studiemedelsreformens effekter.

Folkpartiet välkomnar verkligen utskottets förslag att dels förändra reduktionsreglerna, dels höja fribeloppet. Dessa förändringar kommer att, tillsammans med skattereformen, innebära att studenterna får bättre möjlighet att extraknäcka vid sidan av studierna.

Inom många verksamheter i vårt samhälle, som vård, omsorg, industri och handel, är studenternas arbetsinsatser oerhört väsentliga. De är beredda att arbeta under tider då andra vill vara lediga. Dessutom är möjligheter till arbete också viktigt för studierna. Genom kontakterna med arbetslivet ökar motivationen för fortsatta studier.

Att CSN-kortet kommer att finnas kvar är värdefullt. I januari kritiserade vi regeringen för att budgeten var för svag. Vi efterlyste fler besparingar. Samtidigt var vi inte beredda att stödja den enda reella besparing regeringen föreslog – sloandet av statsbidraget till CSN-kortet. Vi tror att CSN-kortet är en god investering för framtiden. Om kostnaden för resan mellan studieorten och hemmet är rimlig blir det lättare för ungdomar från glesbygd att studera. Genom rabatten kommer ungdomar att vänja sig att använda det miljövänliga alternativet tåg.

Herr talman! Jag skall nu övergå till att kommentera några reservationer.

I reservation 14 följer vi upp motion Sf549, i vilken bl.a. begärs att de elever som följer undervisningen vid Skillebyholmsskolan skall bli berättigade till statliga studiemedel. En liknande motion väcktes förra året och avslogs därför att skolan inte står under statlig tillsyn.

Skillebyholmsskolan har redan 1987 ansökt om att ställas under statlig tillsyn, men så har ännu icke skett. Enligt vad som erfarits väntar UHÄ på yttrande från lantbruksuniversitetet, varför UHÄ inte kunnat yttra sig till regeringen.

Majoriteten i utskottet säger att det måste ankomma på regeringen att efter ansökan från utbildningsanordnaren pröva förutsättningarna för att utbildningen skall ställas under statlig tillsyn. Man kan väl ändå begära att få

svar inom rimlig tid från regeringen, men något svar har inte givits i detta fall.

I reservation 17 kommenterar vi en motion som också väcktes förra året men som då uppenbarligen fick ett felaktigt svar. Det är Sf523 angående den studiesociala administrationen.

En hel del har gjorts på detta område, men det finns bevisligen mer att göra. Vi menar att det finns goda möjligheter att gå vidare för att effektivisera stora delar av den statliga administrationen, bl.a. inom den studiesociala sektorn, genom samordning av de administrativa system som finns för antagning till högskolan resp. studiedokumentation. En samordning av studiemedelshanteringen ger betydande besparingar, rationellare hantering och förbättrad service för de studerande.

Herr talman! Under en följd av år har vi från folkpartiets sida ansett att den kollektiva ansökningen om internatbidrag för pensionärsorganisationer skall upphöra, men majoriteten framhärdar. Det som från början skulle vara en försöksperiod om två år har förlängts år efter år.

I det betänkande som behandlas i dag anser utskottet att förlängningen bör göras därför att regeringen äntligen insett att det behövs en översyn av vuxenstudiestöden. Det har folkpartiet länge krävt, så det beslutet stöder vi gärna. Men vi vidhåller vår uppfattning att det pågående försöket med kollektiv ansökan för pensionärsorganisationerna skall upphöra och att medlen i stället skall gå till människor i arbetsaktiv ålder. Vi förutsätter att pensionärerna får ersättning för sina studier från annat håll, t.ex. genom studieförbunden.

Vi anser däremot att den kollektiva ansökan, som i dag gäller för löntagarorganisationerna, också skall erbjudas LRF, Sveriges fiskares riksförbund och Småföretagens riksorganisation. Detta bör ges regeringen till känna.

Vad vuxenstudiestödet beträffar har folkpartiet tidigare föreslagit att reglerna skulle ses över för att skapa större rättvisa mellan skilda grupper av sökande och för att fler skulle kunna få tillgång till studiestöd. Vi förutsätter att man i den nu beslutade översynen också inkluderar en konsekvensanalys av hur rekryteringen av kvinnor påverkas.

Till sist, herr talman, vill jag något kommentera det som jag bl.a. i min inledning sade var positivt, nämligen att fribeloppet höjs något med nuvarande förslag. Vi säger i ett särskilt yttrande att vi anser att CSN bör utreda vilka ekonomiska och övriga konsekvenser ett avskaffande av fribeloppregelns skulle få. Vi hoppas att CSN gör den utredningen inom ramen för det uppföljningsarbete som pågår och att man återkommer i nästa anslagsframställning med resultatet.

Hans Dau kritiserade att folkpartiet stjälpde moderaternas förslag. Alla partier gör olika prioriteringar. Folkpartiet håller fast vid att inkomstgränsen bör tas bort, men vi anser också att man kanske måste utreda kostnadskonsekvenserna.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till de reservationer som bär folkpartinamn och i övrigt till utskottets hemställan.

Anf. 120 RUNE BACKLUND (c):

Herr talman! Centerpartiet har i år tre kommittémotioner inom området studiestöd och studiesociala frågor. När man går igenom betänkandet finner

man att två av dessa motioner har blivit tillstyrkta eller tillgodosedda genom skrivningar. Det är sällan man kan notera ett så bra utfall av det arbete vi utför under allmänna motionstiden.

Den ena punkt som vi har nått framgång på gäller CSN-kortet. Vi föreslog att de pengar som behövs för att kortet skulle kunna bibehållas skulle anslås. I utskottet har vi enats om skrivningar som innebär att kretsen av tänkbara trafikföretag som kan få del av dessa pengar nu vidgas. Det är naturligtvis positivt att man på det här sättet kan få in fler grupper som får möjlighet att utnyttja reserabatterna. Vi har nu vänt på problematiken så att det blir CSN som får återkomma och äska pengar för rabatterna. Det betyder förmodligen inte att summan blir mindre än den summa vi ursprungligen diskuterade.

Den andra punkt som vi har haft framgång på gäller studerandehälsovården. Vi kan konstatera att vi har velat ha mer pengar till detta i avvaktan på ett slutgiltigt besked rörande den översyn som pågår av studerandehälsovården och kårobligatoriet. Det skulle vara mycket beklagligt om man genom missriktad sparsamhet tvingade fram en neddragning av denna verksamhet under åren för att man inte klarar sig fram till dess vi får ett definitivt ställningstagande till vem som skall vara huvudman för verksamheten. Vi är glada över att vi på den punkten har fått majoritet för att anslå ytterligare medel till studerandehälsovården.

Däremot syns ingen avgörande sinnesförändring hos socialdemokraterna när det gäller vårt förslag till studielön, trots att verkligheten på allt fler punkter ger oss rätt vad gäller svårigheterna att fortsätta med dagens studiemedelsmodell. När riksdagen våren 1988 beslutade om en rad förändringar i studiemedelssystemet, innebar det dels att vi höjde totalbeloppet till 170 % av basbeloppet, dels att bidragsdelen knöts till basbeloppet och fastställdes till 50 % av detsamma. Förbättringarna på tilldelningssidan finansierades genom skärpta återbetalningsregler och en ny konstruktion för uppräknig av låneskulden. För statsbudgeten innebar det att man gjorde subventionen synlig genom att enbart redovisa den renodlade subventionen.

När vi behandlade studiemedelsförändringarna 1988 ställde vi från centerpartiets sida upp fyra övergripande mål, som vi ansåg skulle ligga till grund för ett reformerat studiemedelssystem. Det första var att skuldbördan efter studietiden kraftigt måste lättas. Detta är enligt alla undersökningar den viktigaste åtgärden för att trygga rekryteringen till högre studier och minska den sociala snedrekryteringen.

Vi hade som andra punkt att studiemedlen skall ge dragliga levnadsförhållanden under studietiden. Totalbeloppet skulle höjas till en sådan nivå att en rimlig levnadsstandard garanterades under studietiden. Den punkten infriades till stor del av beslutet.

Den tredje punkten var att systemet skall konstrueras så att subventionen i systemet lyfts fram. Merparten av subventionen skall läggas på en stor bidragsdel. Även den punkten kan man säga infriades genom förändringarna.

Däremot kan man kanske inte säga att förändringarna innebär att det fjärde målet, att studiemedelssystemet skall skapa så litet byråkrati som möjligt och vara enkelt och överskådligt för den enskilde, uppnåddes. Det har snarare blivit svårare för den enskilde studerande att bedöma hur mycket pengar man har att röra sig med. Framför allt har det blivit svårare att be-

döma när man är klar med sin återbetalning och skulden är slutbetald. Som vi ser det försökte man rätta till vissa skevheter, men man löste egentligen inte huvudproblemet, dvs. skuldbördan. Även med det nya beloppet kommer en normalutbildning på tre år att ge studieskulder på ca 120 000 kr. För den som har en längre högskoleutbildning kan skuldbördan hamna någonsans uppåt 150 000 och t.o.m. över 200 000 kr.

Detta förhållande, i kombination med det nya inkomstrelaterade återbetalningssystemet och det sätt på vilket skulden årligen räknas upp, kommer som vi ser det att skapa stora problem för många studiemedelstagare. Störst problem får de grupper som har lång utbildningstid och förhållandevis låg inkomst. Flera av dessa grupper återfinns i dag inom den offentliga sektorn, t.ex. bibliotekarier, socionomer, präster samt vissa personalgrupper inom vård- och skolområdet. De kommer att få se sin studieskuld växa under kanske 20–30 år, trots att de årligen amorterar 4 % av sin inkomst.

Vissa studiemedelstagare kommer aldrig att kunna återbetala sin skuld. Riksdagens majoritet har, som vi ser det, konstruerat en skuldfälla för den som har en studieskuld som är större än ingångslönen och där lönen utvecklas långsammare än skulduppräknningen. Det tycker vi är en uppenbart orimlig effekt av modellens konstruktion. Det visar med all tydlighet vilken betydelse det samlade skuldbeloppet har i systemet. Effekter av det här slaget stimulerar minsann inte fler att söka till högre studier och det minskar framför allt inte den sociala snedrekryteringen.

Vi hörde tidigare representanter för moderaterna och folkpartiet säga att man inser svagheten i denna modell. När vi från centerns sida i utrednings-sammanhang försökte ta upp de här frågorna, var man inte speciellt orolig för den här utvecklingen. Vi framhöll att den här modellen är mycket känslig för störningar i samhällsekonomin, dvs. om vi får en uppgång av räntan eller andra förändringar. Vi försökte i utredningsarbetet, fram till dess beslutet fattades här i riksdagen, att väcka ett större intresse kring dessa frågor för att få konsekvensen av den valda modellen mer belyst just när det gäller situationer med en kraftig ränteuppgång, som vi för närvarande har haft. Hans Dau sade att när vi nu får en ränta på 7–8 % innebär det att ganska många kan råka in i skuldfällan. Det skulle vara djupt olyckligt, som vi ser det från centerns sida.

Ett annat exempel på att man, som vi tycker, inte fäster tillräckligt stor vikt vid skuldbördan är att riksdagens majoritet i sitt beslut i december 1989 om kompensation som en följd av skatteomläggningen valde att lägga kompensationen på lånedelen. Man inser inte att låneproblemet byggs på. Det hade varit rimligare att lägga kompensationen på bidragsdelen om den skulle vara en kompensation för skatteomläggningen. Vi har närmare redovisat detta i reservation 7.

I den nya modellen som man konstruerade valde man också att behålla fribellopsreglerna efter vissa justeringar. Nu justeras dessa regler på nytt i utskottet. Det är som vi ser det till det bättre, även om vi helt vill avskaffa fribellopsreglerna i och med att vi önskar en helt annan modell av studiemedelssystem.

Under det senaste året har vi hört många studerande som inte riktigt kan förstå ett system, som innebär att man straffas för att man vill arbeta och för

att man försöker hålla nere sin egen studieskuld. Det tycker jag borde tala än mer för att detta regelverk måste bort ur systemet.

Sammantaget kan man säga att det studiemedelssystem som vi har sedan den 1 januari 1989 genom sin konstruktion med bidragsregler, fribeloppsbestämmelser och bostadsstöd är ett för den studerande svåröverskådligt system med kraftiga marginaleffekter. Även återbetalningsreglerna är, som jag sade förut, svåröverblickbara för den studerande. Den kritik som börjar komma efter ett år är vi inte speciellt förvånade över, inte heller över att det ställs krav på en ny översyn. Vi kunde från centerns sida redan då detta diskuterades under utredningsskedet konstatera att dessa problem skulle komma; det var bara en tidsfråga.

Den modell som vi från centerns sida förordar är en studielönemodell. Vi menar att vi skulle kunna få ett bättre studiefinansieringssystem om vi införde en beskattad studielön. I vår modell skulle den studerande erhålla en lön på 100 % av basbeloppet. Lönen skulle kompletteras med ett statsgaranterat lån på upp till 80 % av basbeloppet. Genom att studielönen blir en beskattningsbar inkomst kan alltså fribeloppsreglerna avskaffas. Den studerande får därigenom rätt till avdrag för litteraturkostnader och andra materialkostnader, vilka i dag är betungande på vissa utbildningar. På det här sättet kan man också utjämna vissa kostnader mellan olika utbildningar och olika studerandegrupper. Vår modell skulle väsentligt minska studieskulderna, vilket gör det möjligt att kombinera detta med ett inkomstrelaterat återbetalningssystem. Den modell som gäller för uppräknat studiestöd skulle också kunna användas med vårt förslag, kanske med vissa modifieringar.

Genom koppling till skattesystemet och slopande av fribeloppsreglerna blir ju alltså marginaleffekten av systemet inte större än vad den blir för motsvarande inkomster i samhället i övrigt. En studielön öppnar ju också möjligheten att inordna de studerande i grundtrygghetssystemen, och man behöver inte göra några krångliga särlösningar t.ex. vid sjukdom.

Kostnaderna för en studielön enligt vår modell jämfört med dagens studiemedelssystem är, som vi bedömer det, svåra att exakt beräkna beroende på att systemet skall verka under en mycket lång tid. Vi anser det dock helt klart att en studielönemodell på sikt ger lägre samhällskostnader. Behovet av avskrivningar på skulder minskar ju och räntesubventionen blir lägre för samhällets del, eftersom den totala låneskulden är betydligt mindre. Till det skall då läggas de samhällsvinster som uppstår genom att fler skaffar sig en längre utbildning och genom att effektiviteten i studiemedelssystemet höjs.

Herr talman! Jag vill yrka bifall till reservationerna 4, 7, 10, 18 och 19.

Anf. 121 HANS DAU (m) replik:

Herr talman! Det är ju intressant att höra att analysen av systemet är densamma hos Rune Backlund och mig. Tyvärr kunde centern i utskottet inte ställa upp på att man skulle göra en översyn av detta. Man tycker väl att man har ett så bra system själv.

Jag vet inte om centern har räknat på det här. Jag har roat mig med att titta litet på vad centerns förslag skulle innebära. Enligt min uppfattning är det ett gigantiskt överförande av pengar främst till kommunerna, och mindre

till de studerande. Vi förutsätter att en studerande jobbar två till tre månader på sina ferier och tjänar 20 000 kr. Om vi fördubblar studiebidragen, som centern vill göra, från 15 000 till 30 000 kr. och om vi räknar med den 30-procentiga skatt som man föreslår i den skatteutredning som nu har resulterat i en proposition, skulle den kommunala skatten bli 9 000 kr. Det innebär att av höjningen med 15 000 kr. går 9 000 till kommunerna och 6 000 till den studerande. Om man utnyttjar både bidrag och lån och räknar bort skatten skulle man i centerns förslag få 45 000 kr. att leva på. I nuvarande system har man 51 000 kr.

Det här innebär ju inte, herr talman, som ni säkert förstår, att jag försvarar det nuvarande systemet. Jag tycker ju att det behövs en översyn. Men jag tycker att ni i centern genom att räkna litet själva skulle inse att inte heller ert förslag skulle vara tillfredsställande. Därför borde vi kunna få en enighet och majoritet i kammaren åtminstone nästa år för att verkligen göra en översyn, om inte CSN kommer med något annat förslag. Det är väl otänkbart att man gör det med tanke på den korta tid som har gått sedan riksdagen införde det här systemet.

Anf. 122 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Jag vill säga till Hans Dau att vi inte har motsatt oss en ny översyn. I de diskussioner vi har haft i arbetet inför det här utskottsbetänkandet har jag ju sagt att vi är beredda att delta i ett sådant översynsarbete. Men eftersom det icke gick att skapa någon total majoritet i utskottet för att göra en sådan beställning ansåg vi fortfarande att vi borde hålla fast vid den princip som vi har valt.

Hans Dau gör en del räkneexempel. När man gör sådana här räkneexempel skall man kanske utgå från vad resp. parti har för syn på skattesystem o.d. Vi har i våra förslag utgått från att vi också skall göra en del andra modifieringar av skattesystemet som påverkar det här.

När det gäller kostnadsdelen vill jag påstå att hur man än vrider och vänder på det måste man, för att skapa ett enkelt system som ger mindre låneskulder, i ett första skede tillföra mer pengar. Det måste även moderaterna göra om man vill komma till rätta med själva låneskulden. Vi har varit ute efter att dels förbättra den totala situationen, dels göra ett enkelt system som inte kräver en mängd svåröverblickbara beräkningar och andra konstruktioner. Då är det enklast att ansluta till någonting som redan är väl etablerat. Det är i så fall inom ramen för skattesystemet. Men man kan tänka sig olika konstruktioner med något högre grundbelopp som räknas av innan man når den beskattningsbara delen. Det är sådana tankegångar man kan föra in i detta. Då får man inte de resultat som Hans Dau fick med sina beräkningar.

Vi har sagt att vi inte betraktar vårt förslag som fullgånget. Det krävs modifiering och synpunkter. Det viktigaste är, och det framförde vi också i utredningsarbetet inför beslutet, att vi ville ha den här modellen prövad och ordentligt utredd. Det lyckades vi inte skapa någon majoritet för i utredningsarbetet, vare sig hos socialdemokraterna eller något annat parti. När den här frågan kom på tal sade man att det inte var aktuellt. Det beklagar vi i dag. Det hade varit bra att få den här modellen utredd. Det hade varit lät-

tare att växla över i ett nytt system än att behöva börja på ny kula med en ny förutsättningslös utredning.

Prot. 1989/90:104
18 april 1990

Studiestöd

Anf. 123 HANS DAU (m) replik:

Herr talman! Det är bara att konstatera att Rune Backlund inte är så själv-säker på den här punkten. Det är glädjande. Då kanske vi för nästa års be-handling av det här kan komma överens om att det behövs en förutsättnings-lös översyn. .

Anf. 124 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Som jag tidigare konstaterade är väl frågan hur långt man behöver gå när det gäller det förutsättningslösa. Man har flera gånger tittat på några olika modeller. Det är beklagligt att man inte fullt ut fullföljde det uppdrag som fanns att utreda flera modeller när man gjorde det förra utred-ningsarbetet. Om man kan åstadkomma en enighet över alla partier om att starta ett nytt utredningsarbete, kanske man inte behöver gå ända till botten i det utredningsarbetet. Det finns ganska mycket dokumenterat. Det viktiga är alltså att utveckla fler modeller. Det ställer vi gärna upp på från centerns sida. Och vi tycker att vår modell är värd att pröva i det utredningsarbetet.

Anf. 125 MARGÓ INGVARSSON (vpk):

Herr talman! Urvalet till högre studier sker tidigt och på flera nivåer. Det första urvalet sker när man väljer föräldrar. Om det finns en studietradition i familjen ökar förutsättningarna för att barnen kommer att genomgå högre studier. Föräldrakonomin har också betydelse för studievalet – först det val som sker i gymnasiet. Högskoleutbildningen är sedan en ytterligare sorte-ring. Därför kommer merparten av dem som studerar vid dagens högskola från socialt och kulturellt starka grupper.

Det är en bred politisk målsättning att bredda rekryteringen till högskolan. Det är nödvändigt av många skäl. Vi behöver knappast gå in på de skäl-len. Vi är ganska överens om dem. . .

Av de undersökningar som gjorts om hinder för rekrytering till högskolan, är det väl belagt att människor från miljöer där studievana saknas i större utsträckning än andra avskräcks från högre studier och stor skuldsättning. Om man jämför inställningen till skuldsättning mellan män och kvinnor visar det sig att kvinnor är mindre benägna än män att skuldsätta sig för att stu-dera.

Studiefinansieringen har alltså en oerhört viktig betydelse för att bredda rekryteringen till högskolan. Jag säger inte att det är det enda som har betydelse, men det har stor betydelse.

Det studiefinansieringssystem som nu är gällande har bara verkat i tre ter-miner. Utskottsmajoriteten, bestående av folkpartiet och socialdemokra-terna, menar att det är för kort tid för att man skall kunna dra några slutsat-ser om systemet fungerar eller inte. Men jag konstaterar att både modera-terna och centern, som var representerade i den studiemedelsutredning som resulterade i detta system, delar vpk:s uppfattning att det faktiskt redan nu står klart att det grundläggande problemet med den stora skuldsättningen står kvar och att problemet t.o.m. ökar med det nya systemet. Miljöpartiet

är också av den uppfattningen. Vpk och miljöpartiet stod utanför utredningen, miljöpartiet av förklarliga skäl, eftersom det inte då var ett riksdagsparti.

Vi är fyra partier och vi har också fyra varierande uppfattningar om hur ett nytt system skall se ut. Från vpk:s sida har vi i stort sett ända från 50-talets första studiefinansieringsutredning framfört krav om ett studielönesystem. Men även om vi har den grunduppfattningen, är vi beredda att förutsättningslöst diskutera nya former för studiefinansiering, om detta skulle vara en framkomlig väg att uppnå en förändring av dagens system, som vi alla kan se inte motsvarar de behov som finns.

Vi menar, precis som moderaterna, centern och miljöpartiet, att det behövs en ny utredning med helt andra direktiv än den senaste utredningen hade. Framför allt menar vi att det behövs utförliga analyser av samhällets faktiska kostnader för ett annat studiefinansieringssystem, byggt på bidrag i stället för lån.

En grov beräkning av omedelbara utgifter på statsbudgeten, om dagens studiemedel helt skulle gå ut som bidrag, visar att det skulle handla om 3 à 4 miljarder kronor per år. Kostnaden beror givetvis på hur man räknar, vilka antaganden man gör om den ekonomiska utvecklingen, inflationen, realräntan och reallöneutvecklingen. Mitt exempel är beräknat efter en inflation på 7 %, vilket verkar troligt de närmaste åren, en reallönetillväxt på 2 % och en produktivitetsökning på 1 %.

Men den beräkningen av utgiftsökningen tar inte hänsyn till de förluster som staten kommer att göra på det nuvarande systemet, på grund av att många aldrig kommer att hinna betala av dagens studielån före sextiofemårsdagen, då de avskrivs. Det är då fråga om en icke beslutad subvention på återbetalningssidan, och hur stor den är finns det i dag inga beräkningar om.

Jag yrkar bifall till reservation 5 och till reservation 2, som handlar om gymnasieelevernas studieekonomi, vilken också har stor betydelse för det senare urvalet till högskolan.

Reservation 7, som vi har gemensamt med centerpartiet, handlar om kompensatiönen för skatteomläggningen åren 1990–1991. Vi tycker att det är orimligt att den största delen av kompensatiönen – jag har för mig att det rör sig om 70 % – går på lånedelen. Inga andra grupper får låna till kompensatiönen för skatteomläggningen. Studenterna har ju knappast möjlighet att kompensera sig genom sänkta marginalskatter.

Så jag yrkar bifall också till reservation 7.

Vpk menar också att barntillägget behöver återinföras, i avvaktan på de förslag inom det familjepolitiska området som regeringen och utskottsmajoriteten alltid hänvisat till vid avslagen på våra krav om barntillägg. Vi är inte oense om principen, och det har jag sagt flera gånger förut, att man inte skall behöva låna pengar till sina barns försörjning, men studenterna anser själva att studiemedlen är otillräckliga om man har barn, och det gäller främst den stora gruppen ensamstående studerande kvinnor. Då menar vi att det är bättre att möjligheten finns att få låna extra.

Jag yrkar bifall till reservation 11 och även bifall till reservation 22, vilken är en begäran om införande av statligt huvudmannaskap för studerandehälsövården.

Herr talman! Det brukar vara så att i frågor där vi är helt överens i riksdagen blir det ingen större diskussion, även om frågorna både är angelägna och viktiga. Det är synd ibland, för på så sätt brukar de inte heller uppmärksammas i massmedia. Lyckligtvis blev vi emellertid nu överens om i utskottet att CSN även framdeles skall ta upp förhandlingar om rabatterade resor för studerande. Vi har också utvidgat uppdraget till att nu även gälla förhandlingar med andra trafikföretag än SJ. Det är vår förhoppning att detta kommer att leda till att studerande på orter utan järnväg också kommer att få del av rabattsystemet.

Vpk har också fått gehör för kravet om högre fribeloppsgränser för att de studerande skall kunna arbeta på sommarferierna utan att straffas med mindre bidrag, och vi har fått majoritet för att reduceringen vid överskridandet av fribeloppsgränserna sker proportionellt mellan bidrag och lån. Det ger då de studerande möjlighet att minska sina lån.

Men vpk delar inte den moderata och folkpartistiska uppfattningen att inkomstgränserna bör avskaffas på sikt. Vi menar att det finns en fara i det, för då kan man lätt hänvisa de studerande till att detta kan vara ett sätt att finansiera studierna och att då samhällets bidrag inte blir lika nödvändigt.

Därför vill vi ha kvar en inkomstprövning, men frågan är alltså på vilken nivå den skall ligga för att studenterna skall ha en rimlig möjlighet att jobba på sommaren. Vi tycker att det beslut som kammaren förhoppningsvis kommer att fatta om en stund när det gäller fribeloppsgränserna är en bra nivå tills vidare.

Ytterligare en positiv sak i betänkandet är att utskottet vill anslå 400 000 kr. utöver regeringens förslag till studerandehälsovården.

I dessa delar, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets förslag.

Anf. 126 ANDRE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag nu har satts upp om att detta sammanträde skall fortsätta efter kl. 19.00.

Anf. 127 RAGNHILD POHANKA (mp):

Herr talman! Tidigare var det ofta så att överklassen och medelklassen hade möjlighet att studera. Fattiga prästsöner studerade dock ofta redan för 100 år sedan och mer. Men under 1990-talet har möjligheten till utbildning alltmer blivit var mans egendom.

Detta har skett dels genom att terminsavgifter i s.k. högre skolor försvunnit i det allmänna skolväsendet och att böcker blivit gratis upp till studenten, dels genom skolmat, inackorderingsbidrag, fria resor till skolan osv. Dock vet vi alla att det finns brister när det gäller såväl skolböcker och material som skollokaler och att det tidvis också råder brist på utbildade lärare. Men det skall jag inte beröra i dagens debatt.

Vi måste ändå se på den positiva utveckling som har skett. Men trots att möjligheterna finns har det visat sig att det sociala arvet uppmuntrar barn ur vissa samhällsklasser att läsa och studera vidare, medan det sker ett negativt val från arbetarklassen. Detta är naturligtvis inte enbart relaterat till inkomsten. Det är mera så att barn till föräldrar som har studerat på högre nivå lättare väljer en teoretisk gymnasielinje plus högre studier.

Miljöpartiet anser att allmänheten i Sverige fortfarande har en syn på studier som något "fint" och förmer. Det skulle jag önska att vi kunde tvätta bort och mera se studier och utbildning som något praktiskt, dvs. en tillgång för människan själv och samhället.

I mitt eget hemlän Dalarna är utbildningsnivån ganska låg. Det har visat sig att det gäller särskilt kvinnorna i glesbygden. Dalarna har alltså en lägre utbildningsnivå än genomsnittet i Sverige. Vuxenstudier har här haft en enorm betydelse, t.ex. Grundvux. Jag tycker att det är mycket positivt att man har anslagit ett ökat bidrag till detta i årets finansplan. Bidraget behöver ökas ytterligare. Det finns fortfarande grupper som har en alldeles för låg utbildningsnivå för att klara sig bra i det svenska samhället, som ju är ganska komplicerat.

Kvinnorna har en ännu lägre utbildningsnivå. Miljöpartiet vill alltså uppmuntra människor till studier – ungdomsstudier, vuxenstudier och vidarestudier, glesbygdss studerande och distansstudier osv.

För att ytterligare hjälpa människor att våga ta steget att studera och som kanske inte har det s.k. sociala arvet att göra detta, anser vi att man skall utreda möjligheterna till en studielön. Många partier är överens om att det behövs. Vi behöver tänka oss att människor skall kunna studera utan att behöva belasta hela sitt vuxenliv med skulder som skall betalas tillbaka. Det handlar ju om den ålder i livet då man arbetar men dessutom har bildat familj, skaffat sig bostad och ytterligare måste belasta skuldbördan. Det är mycket tyngande. Många drar sig då för att börja studera av det skälet. Som tidigare har betonats är det inte det enda skälet, men det är en starkt bidragande orsak.

Höjningen av studielånen på grund av skattereformen anser vi i miljöpartiet borde helt ha legat på bidragsdelen. Jag tycker att det är helt främmande att man försöker kompensera någon för en skattereform genom att öka skuldbelastningen. Det är allvarligt. Som skäl anförs att studenterna senare kommer att få höga löner. Men det vet vi inte mycket om. Här drabbas återigen kvinnorna som ofta väljer att studera ämnen som ger arbeten med lägre löner. De är hemma och får barn som hindrar dem i den vidare karriären osv. Naturligtvis tycker jag inte att det bara är ett hinder att få barn, men om man resonerar strängt karriäristiskt och ekonomiskt är det ändå så. Studenternas kompensation för skattereformen är den tvivelaktiga förmånen att tvingas ta högre lån.

Vpk har framfört ett förslag om barntillägg. Vi i miljöpartiet anser att det måste lösas på något annat sätt. Vi vet inte om det skall ske inom det sociala området eller inte. Men vare sig det är en ensamstående man eller kvinna med barn, skall de dessutom få högre lön för att de har det extra arbetet med att ha barn och därmed svårare att klara studierna på annat sätt. Problemet med finansieringen av småbarnsföräldrarnas studier måste lösas på något sätt. Lån är naturligtvis en möjlighet. Men jag tycker inte att det är den bästa finansieringen.

Vi i miljöpartiet är mycket glada för det positiva bemötande som många motioner från skilda partier har fått och som har fått en lösning. Som har nämnts förut har fribeloppet höjts. Miljöpartiet har också förordat ett högre eller ett helt fritt fribelopp. Men jag tycker att det som har gjorts är så posi-

tivt att miljöpartiet har avstått från att reservera sig. Vi kan återkomma till detta under en annan motionsperiod om det är befogat.

Det är positivt med de fria resorna. Jag anser att de har en stor social effekt, bl.a. för glesbygdsbarn men även för andra som bor i en annan stad. Att börja studera, flytta och bryta all kontakt med vänner och familj, som man ofta gör, kan vara svårt om man inte har råd att åka hem över helgen.

Jag tycker också att det är positivt att studerandehälsovården har fått ett ökat anslag. Det är visserligen inte så mycket, men det motsvarar ändå det krav som vi har framfört.

Jag yrkar bifall till alla reservationer som miljöpartiet står för ensamt eller tillsammans med andra.

Anf. 128 LENA ÖHRSVIK (s):

Herr talman! Den här debatten gäller, som framgick av tidigare talare, studiestöden och dess administration. Jag tänker uppehålla mig vid studiehjälp, studiemedel och vissa gemensamma studiesociala åtgärder, medan Arne Mellqvist senare redovisar utskottsmajoritetens syn på vuxenstudiestöden.

Studiehjälpen till gymnasieelever i åldern 16–20 är en mycket viktig del av samhällets totala stöd till barn och ungdomar. Det handlar om drygt 2 miljarder kronor som fördelas på generellt studiebidrag, inkomstprövat extra tillägg, inackorderingstillägg och fria resor. CSN har regeringens uppdrag att inför nästa 3-årsbudget göra en djupare analys av studiehjälpens olika delar och dess effekter. Därför föreslås inga förändringar nu utöver sedvanlig beloppsuppräknings.

Studiehjälpen berörs i två reservationer. Först gäller det utökade möjligheter till studiehjälp vid studier utomlands. Utskottet har tidigare förklarat sig positivt till detta men har av samhälleekonomiska skäl måst avstyrka. Tilläggas kan att frågan ryms i pågående översyn.

Därefter gäller det vpk-reservationen om ny utredning om bättre villkor för gymnasieelever. Minst tre utredningar pågår som har betydelse i sammanhanget. I första hand CSN:s utvärdering, men också översynen av vuxnas studiefinansiering kommer in i bilden, i alla fall beträffande folkhögskoleeleverna. Föräldrars underhållsskyldighet är också föremål för översyn – vissa förslag har nyss lämnats.

Målsättningen sedan länge är att ungdomar skall kunna lämna gymnasieskolan utan skuldsättning. Detta är oerhört viktigt ur rekryteringssynpunkt både inför gymnasiestudierna och inför påföljande högskolestudier. Stor enighet råder om studiehjälpens betydelse. Utskottsmajoriteten bedömer det inte som nödvändigt med ytterligare utredning utöver den som redan pågår.

Ett nytt studiemedelssystem infördes från den 1 januari 1989. Då höjdes bidragsdelen kraftigt, och återbetalningssystemet blev inkomstrelaterat. Så gott som all subvention finns nu i studiebidraget som uppgår till 1 696 kr. per månad. Till detta kan man låna upp till 4 062 kr. per månad. De mål som sattes upp för det nya systemet antogs i total enighet. De skadar inte att upprepas:

Studiemedelssystemet är ett av instrumenten för att förverkliga samhällets utbildningspolitiska mål. Det skall vara generellt. Systemet skall vara neu-

tralt till olika utbildningar. Vidare bör det bereda faktiska möjligheter till studier för så breda grupper i samhället som möjligt. Studiemedlen bör medverka till att studierna kan bedrivas effektivt, dvs. vara tilltaget så att det ger reella möjligheter till heltidsstudier. Systemet bör stå i samklang med den allmänna fördelningspolitiken. Slutligen skall det vara enkelt och lättöverskådligt, så att de framtida ekonomiska konsekvenserna både för individ och samhälle framstår som överblickbara. Detta var då målen, och dem antog vi i enighet.

Sedan över till metoderna för att nå målen.

En stor majoritet bestämde nivån på studiemedlen – endast vpk avvek från denna nivå. Beträffande bidragets storlek krävde vpk och centern höjningar. Övriga partier var överens om bidragets storlek. Återbetalningssystemets grundläggande konstruktion accepterade alla utom vpk. Beräkningar visade att skulderna skulle komma att återbetalas snabbare än i det gamla systemet.

Därför är det något förvånande att t.ex. moderaterna redan nu vill ha en utredning om ett helt nytt system. Om det är skuldsättningen man vill åtgärda, går det utmärkt inom ramen för det nuvarande systemet. Att redan nu förkasta ett system som vi under stor enighet nyligen infört är faktiskt litet märkligt. När vi behandlade frågan i utskottet hade ingen ännu börjat återbetala enligt de nya reglerna. Den första återbetalningen skedde den 30 mars i år.

Men det är klart – har man varit med i den studiesociala debatten sedan 1976 borde ingenting överraska. Moderaterna har en sällsam historia. När de satt i regering ströps all vidare utredning. Det var t.o.m. för dyrt att utreda. Så fort de stod utanför regeringsansvar ville de omgående höja totalbeloppet. Det hade behövt höjas redan i slutet på 70-talet, men regeringarna då tyckte att det kostade för mycket. Sedan var moderaterna med i regeringen igen, och då var det inte tal om några höjningar. I stället skärptes meritkraven och det antal terminer man kunde få uppbära studiemedel, dvs. en total indragning av 300 miljoner.

En annan egendomlighet är att moderaterna då förespråkade ett rent lånesystem. Flera gånger föreslog man att bidragsdelen skulle avskaffas. Skuldsättningen var alltså inget problem. Så nog har jag väl ändå rätt att vara något förvånad över de stora orden om den framtida skuldsättningen?

Med detta har jag inte sagt att frågan är oviktig. Tvärtom följs det nya systemet med största uppmärksamhet t.ex. i vad gäller bidragsdelens rekryteringseffekt samt skuldernas utveckling. Utskottet anser det vara för tidigt att dra sådana slutsatser om effekterna av det nya systemet att man redan nu bestämmer sig för att utreda en övergång till ett annat system. Intresset för det nya systemet var mycket stort, och vi märkte genast en kraftig ökning av antalet ansökningar. Det tycker jag kan vara ett gott betyg till att börja med.

Beträffande resonemangen om studielön skulle jag enkelt kunna hänvisa till tidigare debatter och till kostnaderna. Vpk:s system kostar enligt vpk:s egna uppskattningar fullt utbyggt 4 miljarder kronor, och centerns kostar 1.5 miljarder kronor. Miljöpartiets förslag är kanske litet oprecist, så det är för närvarande svårt att kostnadsberäkna.

Men kanske skall jag ändå ge några kommentarer även i övrigt när det gäller studielön. Centerförslaget skiljer sig egentligen inte särskilt mycket

från gällande system förutom just att det kostar mera och givetvis då också är mer förmånligt för de studerande. Någon finansiering har emellertid inte anvisats. Sedan kan man kanske tycka att det är intressant att lyssna till den replikväxling som har skett mellan moderaterna och centern, och jag kan nog förstå varför vi inte fick några lösningar på de studerandes problem under de år då de borgerliga partierna gemensamt hade ansvaret.

Vpk:s friår leder till oklarheter, något som jag påpekade redan förra året. Man vet inte förrän i efterhand om det är bidrag eller lån man har, och den prövningen sker dessutom samtidigt som man står i begrepp att söka stöd för fortsatta studier. Syftet är säkert gott, och det kostar som sagt en del pengar.

Även i detta fall är jag litet förvånad över att ingen som förespråkar studielön är det minsta orolig för t.ex. krav på ökad studietakt, val av studier, osv. Eftersom studiestödssystemen skall stå i samklang med den allmänna fördelningspolitiken, kan det ju tänkas att de förvärvsarbetande kommer att ställa krav på inskränkningar, t.ex. när det gäller vilka utbildningar som skall anses som samhällsnyttiga. Jag tycker inte att man helt skall nonchalera sådana risker. Sedan tillkommer ju riskerna för att man gör ingrepp i den fria förhandlingsrätten. Inte heller detta har av någon berörts med någon som helst oro.

Frågan om studielön har utretts, men det var länge sedan – 1977 – och förslaget förkastades då av remissinstanserna. Studenterna själva har haft en mycket varierande inställning. Med ett par års mellanrum är man för resp. emot. Jag tycker inte att vi nu skall ägna vår kraft åt att utreda nya system. Vi bör i stället göra det gällande systemet så bra som möjligt. Och den dag man anser att det finns samhällsekonomiskt utrymme för nya satsningar, går det utmärkt att t.ex. höja bidragsdelen och på det sättet minska skuldsättningen.

Det som har diskuterats mest i det nya systemet har varit inkomstprövningsreglerna och då särskilt det faktum att reduktionen sker först på bidragsdelen. Med de regler som gäller i dag kan en studerande – om vi räknar ihop bidrag, lån och tillåten förvärvsinkomst, som alltså inte påverkar bidraget eller lånet – för sitt uppehälle ha disponibla medel motsvarande 10 000 kr. i månadsinkomst för årets 12 månader. Och det är egentligen inte så väldigt dåligt.

När det sedan gäller det faktum att reduktionen sker först på bidragsdelen, vill jag säga att det är ganska logiskt, eftersom subventionerna flyttades just till bidragsdelen. Det är alltså subventionerna som minskar när man själv har egna inkomster.

Det hade varit bra med en djupare analys av effekterna av dessa regler. Det är troligen så att det behövs kombinerade åtgärder för att få bort alla margineffekter. Ja, alla margineffekter kan man inte få bort i ett inkomstprövat system, men man kan i alla fall mildra margineffekterna. För att komma till rätta med vissa margineffekter föreslår utskottet att fribeloppet höjs något och att reduktionen sker proportionellt på bidrag och lån i fortsättningen. På det sättet uppnår man ett annat mål som också är viktigt, nämligen att studenterna kan minska sin skuldsättning vid förvärvsarbete.

Att helt avskaffa inkomstprövningen är av såväl kostnads- som rättviseskäl inte aktuellt. Ett avskaffande av inkomstprövningen kostar drygt 500

miljoner per år i ökat utflöde av studiebidrag. Det är i huvudsak fråga om bidrag till sådana studerande som i dag studerar på deltid och finansierar sina studier på annat sätt än genom studiemedel.

Moderaternas förslag om att avskaffa prövningen för heltidsstuderande innebär en ökad kontroll av närvaro och studietakt. Svårigheter föreligger också när det gäller att definiera heltidsstudier. Är det avsikten att bedriva heltidsstudier som avses, eller är det genomförda heltidsstudier? Detta kräver nya kontrollsystem och troligen en mängd återkrav.

Man kan inte göra det så enkelt för sig att man säger att myndiga människor själva skall bestämma över sin fritid, att vi ju faktiskt har regler om studietakt, osv. Under hela första året prövar vi nämligen inte studietakten, utan man har en generell rätt till studiemedel när man har fått en utbildningsplats. Den enda prövning som sker är prövningen mot den egna inkomsten. Det moderata förslaget som det ser ut i dag leder enligt min bedömning till nya kontrollsystem och troligen en mängd återkrav. Då var förra årets förslag om successivt avskaffande av inkomstprövningen enklare rent administrativt sett. Men det kostade också en hel del pengar.

När det gäller övriga reservationer har ingenting förändrats sedan föregående debatt. Jag hänvisar därför till motiveringarna i betänkandet.

Till sist, herr talman, några ord om CSN-kortet. Regeringen föreslog inte några medel för upphandling av reserabatter för studerande med hänvisning till att SJ, på grund av att studenterna har haft förmånliga villkor, kraftigt har ökat sin resandemängd och att det borde ankomma på SJ själv att konstruera sina rabattsystem.

Utskottet, som har haft att behandla väldigt många motioner i denna fråga och har fått ta emot ett flertal uppvaktningar, föreslår att regeringen bemyndigar CSN att förhandla med SJ och andra trafikföretag om möjliga reserabatter. Det har pågått förhandlingar med andra trafikföretag, och det är bra att det nu sätts på pränt så att det finns med när det gäller t.ex. fördelning av medel. Regeringen får sedan återkomma med begäran om medel på tilläggsbudget.

Hans Dau tyckte att det var roligt att få se socialdemokraterna göra en helomvändning. Välkommen i den gemenskapen, Hans Dau!

Jag yrkar bifall till utskottets hemställan och avslag på samtliga reservationer.

Anf. 129 HANS DAU (m) replik:

Herr talman! Först något om Lena Öhrsviks historieskrivning. Det finns nog historia som man kan dra fram litet varstans. Vad vi vet har socialdemokraterna på detta område genomfört utredningar som har begravts och aldrig över huvud taget har varit värda att lägga fram till riksdagen. Det har också funnits annat. Det tog lång tid innan regeringen efter regeringsskiftet 1982 över huvud taget tog i frågan. Jag menar att vi nog alla har historier som vi kan diskutera, och det är därför inte lönt att ta upp detta.

Lena Öhrsvik sade att många accepterade att det nya systemet infördes. Det är ju alldeles riktigt. Hon är förvånad över att bl.a. vi moderater kräver ett helt nytt system. Jag vill vända mig emot detta. Så står det ju faktiskt inte

i reservationen, Lena Öhrsvik. Det står att man skall göra en översyn för att komma till rätta med skuldfällan.

Lena Öhrsvik sade också att all subvention nu ligger i bidragsdelen. Det är möjligt att det är fallet just nu. Men i CSN:s femårsprognos säger man klart och tydligt att subventionerna till lånen, dvs. räntesubventionerna, efter 5 år skall per år vara lika stora som bidragsdelen. Bara det är en klar signal om att detta kommer att kosta statskassan oerhört mycket pengar, och det kommer ändå att kosta de studerande väldigt mycket. Detta är ännu ett skäl till att man bör se över detta.

När det sedan gäller frågan om slopad prövning av rätt till studiemedel vid heltidsstudier vill jag slutligen säga att det alltid går att rada upp en mängd skäl mot detta. Om byråkratin blir större eller mindre kan diskuteras. Jag tror att byråkratin skulle bli mindre om prövningen slopades, men framför allt skulle man få de positiva effekter som ett borttagande av förmyndandet innebär.

Allra sist vill jag tacka för att vi har hamnat i samma sällskap när det gäller frågan om CSN-kort. Det är inte någonting att skämmas för. Jag tycker att alla partier i utskottet skall vara glada över att vi har nått det här resultatet.

Anf. 130 RUNE BACKLUND (c) replik:

Herr talman! Lena Öhrsvik inledde med att tala om hur sams vi varit om målen. Ja, det är en ganska korrekt beskrivning av hur diskussionen gick när målen för studiemedelssystemet formulerades. Men det var när vi skulle fylla målen med ett fungerande system som vi hamnade på olika linjer.

Det system som man slutligen valde, och som Lena Öhrsvik ivrigt försvarar, lever inte upp till de vackra målsättningar som fastställdes när man beslutade om studiemedelssystemet. Det är där vår kritik kommer in i bilden.

Lena Öhrsvik förde ett resonemang om kostnaderna för olika system. Jag har tidigare hört de här siffrorna diskuteras fram och tillbaka. Men jag kan vända på frågeställningen: Vet egentligen Lena Öhrsvik vad det system som hon försvarar kommer att kosta om fem år, tio år eller femton år? Det är omöjligt att beräkna. Jag kan i och för sig här göra en del antaganden om hur stora avskrivningarna kommer att bli, vad de kommer att kosta statsbudgeten och hur stora räntesubventioner och annat som kan komma att behövas.

Med en studielönemodell av det slag som vi har presenterat blir det egentligen fråga om att tidigare lägga kostnader. Så till vida är det rätt. Men det är inte säkert att vår modell egentligen är dyrare om man lägger ut detta på den långa livslängd som ett system har på 25–30 år. Det kanske blir, vilket vi tror, en billigare modell, eftersom man slipper avskrivningarna och de stora kostnaderna för att subventionera räntan. Det måste ske en kraftig subvention om vi får höga räntenivåer.

Vi har debatterat den här frågan några år, men jag hörde här några argument. Det var avtalsrörelsen och lönebildningen och litet annat som skulle komma in i bilden, om man lanserade ett system med studielön. Det är rätt märkligt att man tagit upp detta. Vi har ju i dag en och annan utbildning som är betald, t.ex. utbildningen av poliser. Polisaspiranter har betald utbildning

under hela sin utbildningstid. Detta har inte kommit upp till diskussion, i varje fall inte i förra årets avtalsrörelse.

Anf. 131 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Lena Öhrsvik tyckte att det fanns anledning att erinra oss om de samhällspolitiska utbildningsmål som vi var överens om. Jag hoppas att vi fortfarande är överens om de utbildningspolitiska målen. Men vi är inte överens om att det studiemedelssystem som vi har i dag verkligen leder oss dit. En viktig del är att studiefinansieringssystemet skulle motverka en social snedrekrytering, och det gör systemet uppenbarligen inte.

Lena Öhrsvik försöker lugna oss med att säga att regeringen följer effekterna av skuldsättningen med det nya systemet. Det har jag aldrig ifrågasatt. Jag tar det som något alldeles naturligt och självklart att regeringen givetvis följer utvecklingen. Men frågan är hur stor skuldbörda regeringen anser att man kan acceptera innan det finns skäl att göra något.

I dag kostar ett lån på 125 000 kr. enligt studenternas beräkningar ca 200 000 kr. i lånekostnader, detta i jämförelse med det gamla systemet där samma lån kostade 90 000 kr.

Vpk:s förslag med studielön – eller om man önskar kalla det något annat, t.ex. stipendier – skulle enligt en grov beräkning kosta 3–4 miljarder kronor. Det låter som en stor summa, men det motsvarar ändå en höjning av arbetsgivaravgiften med bara 0,7–0,8 %. Man kan se det omvänt också. Om regeringen avstår från att sänka arbetsgivaravgiften på det sätt som man har planer på att göra, skulle man raskt få in de pengarna.

Lena Öhrsvik framhåller också att det finns problem med våra förslag om en annan studiefinansiering. Jag håller med om att det inte är alldeles okomplicerat och att det finns vissa frågor som man måste titta närmare på. Det är därför som vi inte direkt föreslår det här systemet, utan menar att vi måste göra en ordentlig analys och utredning av förslagen, eftersom detta inte har gjorts. Vi anser att den utredning som gjordes år 1977 inte har tillämpning på dagens problem.

Är Lena Öhrsvik aldrig orolig för att vi inför 2000-talet inte får några sjuksköterskor, förskollärare och andra högskoleutbildade inom lågavlönade yrken, eftersom ungdomarna kommer att se att de med förväntade löner inom dessa yrken inte kommer att ha råd att ta lån?

Anf. 132 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Herr talman! Jag vill börja med det sist sagda. Visst är jag orolig för en situation där vi inte kan få utbildade sjuksköterskor, förskollärare och vad det nu kan vara, Margó Ingvardsson. Det är därför som vi har vidtagit åtgärder och infört ett nytt studiemedelssystem med ökade subventioner där bidraget nu är mycket större än vad det var tidigare.

Som jag förut sade handlar det om ambitioner. Har man ett antal miljarder kronor kan de mycket väl stoppas in i det system som vi har. Man behöver inte utreda ett nytt system. Det är en sådan utredning jag vänder mig emot.

Samtliga partier har tydligen litet olika möjligheter att plocka fram pengar på olika håll. Jag tycker att det i dag har förekommit överbud både här och där. Vpk:s förslag leder till omedelbara utgifter på 1,5 miljarder kronor och

på sikt till utgifter på 4 miljarder per år, och det finns inte angivet någon finansiering till detta.

Jag anser självfallet att man skall följa skuldutvecklingen. De beräkningar som gjordes i studiemedelskommittén visar att man med det nya systemet får en snabbare återbetalning av skulderna än i det gamla systemet. Det kan inte ha rubbats bara på ett par år.

Jag kan hålla med om att vi under en längre tid har haft en väldigt hög ränta, och det kan påverka skuldutvecklingen mycket negativt. Det påverkar naturligtvis den framtida bedömningen. CSN följer nu noga utvecklingen både när det gäller bidragets effekter på rekryteringen och skuldernas utveckling. Man kommer med en djupare analys i nästa års anslagsframställning.

I propositionens skrivningar sägs, vilket utskottet också har ställt sig bakom, att regeringen, om det skulle visa sig att det finns obalans i systemet, kan ingripa ganska omgående genom att den har räntevapnet till sitt förfogande. Det är alltså regeringen som själv bestämmer räntan för varje år för sig.

Jag tycker inte att vi behöver ägna några krafter åt att utreda ett nytt system. Det system som vi har utformat är väldigt bra. Det handlar sedan om huruvida man anser att det finns samhällsekonomiskt utrymme för att göra ytterligare satsningar. Det går då mycket bra att stoppa in de satsningarna i det här systemet.

Hans Dau tyckte inte att det var lönt att prata historia. Anledningen till att jag tog upp detta var att jag under en längre tid har hört Hans Dau tala på ett mycket arrogant sätt om skuldsättningen och fördöma de åtgärder som har vidtagits. Man skall kanske vara litet försiktig med de stora orden när det gäller skuldsättningsproblematiken med tanke på just den historieskrivning som jag gjorde. Vi borde kanske vara lite ödmjuka när vi diskuterar de svårigheter som faktiskt finns.

Rune Backlund säger att målen är ganska bra men att vi inte lever upp till dem. Jag vill då bara påminna om att Rune Backlunds förslag innebär en omedelbar utgift på 1,5 milj.kr., men man har inte anvisat någon finansiering.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarrens förhandlingar.

Anf. 133 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Fru talman! Lena Öhrsvik tycker att det är onödigt med en ny utredning som skulle se på ett helt nytt system. Hon förordar i stället att om det finns pengar, kan dessa stoppas i det nuvarande systemet. Jag kan också ställa mig bakom att vi använder det system som vi har och successivt höjer bidragsdelen för att vi den vägen skall få ett totalt samhällsfinansierat studiefinansieringssystem.

Det primära är ju inte att få det helt nya systemet utrett. Vi kan kanske hålla oss inom det gamla systemet. Men jag menar att man måste utreda kostnadsdelen – något som oroar också Lena Öhrsvik.

Mina och Lena Öhrsviks beräkningar att detta skulle kosta mellan 3 mil-

jarder kronor och 4 miljarder kronor är bara grova uppskattningar. Det har aldrig gjorts några beräkningar av vad detta totalt skulle kosta samhället. Man får inte bara se detta som en utgift. Det är samtidigt en investering för samhället som kommer att också ge intäkter, även om dessa intäkter kanske inte direkt kan mätas i kronor och ören på det sätt som Lena Öhrsvik kräver.

Fru talman! Vi har inte angivit någon finansiering i detta betänkande helt enkelt därför att vi inte lagt fram förslag om att omedelbart införa den här utgiften. Vårt förslag är att utreda hur stora utgifterna verkligen skulle bli för samhället om detta förslag genomförs.

Anf. 134 HANS DAU (m) replik:

Fru talman! Jag blir något förvånad när Lena Öhrsvik säger att jag har angripit detta på ett arrogant sätt. Det vore främmande för mig.

Precis som Lena Öhrsvik tidigare har konstaterat stod vi bakom lånedelen och konstruktionen av denna så sent som för ett par år sedan. Men man måste vara observant då man ser att saker och ting börjar gå snett och folk blir oroliga, oavsett om det rör sig om en kort eller lång tid.

Jag tycker inte att jag är arrogant på något sätt. Jag har försökt att peka på de problem som har uppstått.

Som jag sade i min tidigare replik börjar man nu på CSN att se att kostnaderna för bidragsdelen och kostnaderna för räntesubventionerna redan inom fem år kanske blir lika stora. Då bör vi ta tillvara denna observation och se till att problemet blir åtgärdat, utan att man skapar ett helt nytt system, för att vi skall kunna komma till rätta både med samhällets kostnader och med framför allt de studerandes kostnader och deras skuldsättning.

De borde kanske inte vara alldeles främmande också för Lena Öhrsvik att vara ödmjuk och tänka på den samhällsekonomi som hennes parti har åstadkommit och det skattesystem som drabbar många låg- och medelinkomsttagare kanske är en stor verksam del till den oro som de här människorna känner.

Anf. 135 RUNE BACKLUND (c) replik:

Fru talman! Lena Öhrsvik återkom till frågan om finansieringen. För centerpartiets del förhåller det sig på samma sätt som för vpk. Vi har alltså inte lagt fram något förslag om omedelbar verkställighet, utan vi har beställt ett förslag med en viss inriktning. Vi har inte resurser att till 100 % utforma alla detaljer i ett system av den här typen. Detta känner Lena Öhrsvik mycket väl till. Det var ju också ett bra argument som ni har använt er av, varför vi beklagar att vi inte fick vår modell fullständigt utredd i det utredningsarbete som pågick.

Sedan går jag över till den mer långsiktiga finansieringen. Om man ser några budgetår framåt i tiden, kan man bara konstatera att om räntenivåerna ligger kvar innebär det att kostnaderna för staten med det nuvarande systemet kommer att öka snabbt och kraftigt. Detta innebär att finansieringsproblemet kommer att finnas, oavsett vilken modell man än väljer.

Vi konstaterar att ju mer man kan göra för att hålla nere låneskulden, desto mindre blir de långsiktiga kostnaderna i systemet.

Med tanke på systemets långa livslängd anser jag att man måste göra en

bedömning som sträcker sig över hela tiden när man diskuterar den totala kostnaden och den totala finansieringen. Man kan inte ta fram ett enskilt budgetår och säga att vi inte har funderat över finansieringen av det ena eller det andra. Detta gäller för flertalet av de socialförsäkringsmodeller som vi arbetar med. De är långsiktiga och det är svårt att överblicka de totala kostnaderna. Förändringar som genomförs ett första år kan innebära merkostnad, men långsiktigt ge besparing i systemet. Det finns fler exempel på detta som vi under senare tid har arbetat med.

Anf. 136 LENA ÖHRSVIK (s) replik:

Fru talman! Jag är självfallet medveten om att man inte behöver finansiera ett förslag om utredning. Men det vore bra om man någon gång kunde andas något var i fråga man skall ta dessa stora summor som det faktiskt handlar om. Vad jag sade var att ett fullt genomförande av era olika förslag skulle innebära den och den kostnaden, och ni har över huvud taget inte angivit någon finansiering för framtiden. Jag tycker att det hade varit snyggt om man hade kunnat göra det. Frågan om finansieringen löser sig inte av sig självt.

Jag tycker ändå att den här debatten har lett till att väldigt många nu står fast vid att det här systemet är ganska bra och att det kanske vore idé att försöka göra någonting av det. Vi skall inte ödsla våra krafter på att införa ett nytt system. Jag ser fram emot fortsatta diskussioner i utskottet i den här frågan.

Anf. 137 ARNE MELLOQVIST (s):

Fru talman! Under de snart 15 år som vuxenstudiestöden funnits har huvuddragen i den ursprungliga reformen behållits. Ett flertal utvärderingar har under årens lopp konstaterat att vuxenstudiestöden i dag i hög utsträckning når dem som stöden är avsedda för. Trots detta finns det en grupp vuxna som är mycket svåra att rekrytera till studier och som därigenom knappast kan påstås ha reell tillgång till vare sig vuxenutbildning eller studiestöd.

För två månader sedan beslutade regeringen på utskottets initiativ att tillsätta en mer omfattande utredning om vuxnas möjligheter att finansiera sina studier. Utredningen är huvudsakligen inriktad på vuxenstudiestöden och har till uppgift att analysera behovet av förändringar i det nuvarande studie-sociala systemet och lägga fram därav föranledda förslag.

Utredningsuppdraget rymmer samtliga de ämnesområden som lyfts fram i reservationerna som är fogade till socialförsäkringsutskottets betänkande nr 14 och som berör vuxenstudiestödsområdet.

Sålunda vill folkpartiet med stöd från centerpartiet i reservation nr 18 att pensionärsorganisationernas rätt att kollektivt ansöka om internatbidrag skall upphöra – detta med hänvisning till att ”de relativt begränsade ekonomiska resurser som står till förfogande bör användas inom för vuxenstudiestödet gällande åldersgränser”, som det står i motionen.

För det första finns det inga åldersgränser för vuxenstudiestödet. Pensionärer är således berättigade att söka. Det som upplevs som ett faktiskt problem är att det finns så litet pengar att fördela till de här grupperna. Det finns angelägna utbildningsbehov och frågan är väl närmast hur dessa skall tillgodoses. Och just detta är ett uppdrag för utredningen. I avvaktan på

denna bör alltså ett definitivt ställningstagande anstå, och den pågående försöksverksamheten bör alltså få bedrivas till utgången av 1991.

Frågan om kollektiv ansökan från företagsorganisationer förs fram i reservation nr 19. Reservanternas vill alltså ytterligare vidga den krets som skall kunna söka kollektivt. Utskottsmajoriteten är inte heller här beredd att göra en sådan stor förändring av syfte och inriktning vid fördelningen av stöden, utan avvaktar det ställningstagande utredningen kommer att göra.

De två därpå följande reservationerna skjuter in sig på reformens hjärterot, den uppsökande verksamheten och de korta stöden.

Moderata samlingspartiet låter påskina att om man bara gör strykningar när det gäller de korta stöden och uppsökeri kan man plussa på pengar på särskilt vuxenstudiestöd. Man vill öka detta med hela 1%! Det skall ske genom att man helt skär bort uppsökeriet och kraftigt skär i de korta stöden. Syftet är att stöden på detta sätt skall komma fler till godo. Men vilka?

Genom utvärderingar av reformen har man – vilket jag tidigare också sagt – konstaterat att måluppfyllelsen är god, men att det fortfarande finns en grupp vuxna som det är mycket svårt att nå. Det verktyg som vuxenstudiestödet utrustades med för att nå denna grupp är just den uppsökande verksamheten och de korta stöden. Jag uppfattar det som en dödskyss gentemot hela reformen att ta dessa medel för att därigenom säga sig möjliggöra för fler att få vuxenstudiestöd.

Fru talman! Jag vill mycket kraftfullt yrka avslag på denna reservation från moderata samlingspartiet.

Med ett beklagande noterar jag att även folkpartiet anammat dessa tankegångar. Även i deras reservation nr 21 skjuter man in sig på den uppsökande verksamheten. Man vill skära ner anslaget från 66 milj. kr. till 8 milj. kr. och i samma andetag utvidga uppsökeriverksamheten till att gälla även bostadsområden. Jag yrkar avslag på den reservationen.

Fru talman! Med det anförda vill jag yrka bifall till utskottets betänkande i den del som berör vuxenstudiestöden.

Anf. 138 BARBRO SANDBERG (fp):

Fru talman! Arne Mellqvist säger att vuxenstudiestödet inte har någon åldersgräns. Nej, man har kanske inte satt någon åldersgräns, men socialdemokraterna säger alltid att stödet differentieras genom att den som är medlem i arbetslöshetskassa skall ha ett större stöd än den som inte är det. Jag utgår ifrån att när man gör en sådan prioritering så menar man också att det är människor i yrkesaktiv ålder som skall ha vuxenstudiestöd. Ålderspensionärer är bevisligen inte i behov av att få vidareutbildning för att komma ut på arbetsmarknaden igen.

Vidare säger Arne Mellqvist att den pågående försöksverksamheten bör få fortgå tills man har gjort en utvärdering. Detta förslag har socialdemokraterna kommit med varje år i denna kammare. Man skjuter således upp beslutet att ta bort kollektivansökan för pensionärsorganisationerna, på så sätt att man skall utvärdera senare. Man kritiserar att vi vill vidga kretsen. Löntagareorganisationerna har i dag rätt att ansöka kollektivt för sina medlemmar. Vi tycker då att det är naturligt att även dessa småföretagsorganisationer skall ha rätt att söka kollektivt.

Arne Mellqvist kritiserar vår minskning av vuxenstudiestödet när det gäller uppsökande verksamhet. Vi lägger således dessa pengar på annat område. Vi tycker att fackförbunden i dag redan har en uppsökande verksamhet inom ramen för sin egen bedrivna verksamhet på arbetsplatsen. Därför tycker vi att den verksamheten också kan komma de här människorna till godo på arbetsplatsen. Det kanske är viktigare att man på annat sätt kan stödja dem som bor i bostadsområdena.

Anf. 139 HANS DAU (m):

Fru talman! Arne Mellqvist inledde med att säga att i huvuddrag nås de som stödet är avsett för. Jag delar inte alls den uppfattningen, och vi har en reservation från moderat sida.

När man talar med dem som handlägger detta uttrycker vissa – i enrum, de kanske inte vill säga det offentligt – hur oerhört korttidsstudiestödet missbrukas. Arbetsdomstolen gjorde t.ex. i fjol ett skarpt uttalande när det gäller hur man fördelar stödet. Jag vill inte hålla med om att det är en dödsbysst av omfördela pengar från uppsökteri och korttidsstudiestöd till annat.

Man kan framför allt ifrågasätta uppsökteriet, eftersom man vet – det säger CSN och det står i propositionen – att endast 50 % av dem som söker särskilt vuxenstudiestöd kan tilldelas det. Det finns helt enkelt inte medel. Nu har, som jag sade i mitt huvudanförande, regeringen plussat på CSN:s pengar, eftersom man inser att det är så här. Vi vill plussa på dem ytterligare och ta av de medel som både arbetsdomstolen och andra anser vara ett missbruk i vissa fall.

Utvecklingen på arbetsmarknaden är sådan att det behövs särskilda studier för att vuxna skall kunna fortsätta i sina yrken och för att de skall kunna komma in i nya yrken. Detta har vi anledning att uppmuntra och inte någon hobbyverksamhet, framför allt inte någon verksamhet som enbart är till för att understödja fackliga och andra liknande organisationers verksamhet.

Anf. 140 ARNE MELLQVIST (s):

Fru talman! En av strategierna bakom 1975 års stora reform var att genom uppsökande verksamhet och korttidsstudiestöd rekrytera korttidsutbildade till mindre omfattande studier för att sedan med hjälp av det särskilda vuxenstudiestödet bereda vägen för mer omfattande studier. Detta är en strategi som i dag fortfarande äger väldigt hög tillämpning. Det är det fåtalet som är svåra att finna.

Man måste lägga ner väldigt mycket tid och arbete för att förmå dessa människor att ta sig till Komvux, folkhögskolor och studieförbund. Det gäller inte dem som är motiverade, som vet vägarna och som själva kan söka sig fram. Det gäller de som sitter i kläm och som finns på arbetsplatser där man inte nås av en allmän information, behöver ett kamratstöd för att våga bryta upp och för att våga ta det här steget. För denna grupp behöver vi ha uppsökande möjligheter och den stödform som de korta stöden innebär.

För dessa människor och för alla andra yrkesaktiva eller icke yrkesaktiva har utbildningen ett värde i sig. Jag tycker att det är litet dubbeltydigt att som både Barbro Sandberg och Hans Dau säga att den uppsökande verksamheten kan behövas men att andra i sådana fall får bekosta den. Jag tycker

inte att det har framkommit något som ändrar motiven för det ställningstagande som utskottsmajoriteten har gjort i detta avseende.

Överläggningen var härmed avslutad.

Beslut

Mom. 4 (studiehjälp vid utlandsstudier och anslag till Studiehjälp m.m.)

Utskottets hemställan bifölls med 242 röster mot 56 för reservation 1 av Gullan Lindblad m.fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5 (utredning om bättre villkor för gymnasieelever m.fl.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 2 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Mom. 6 (nytt studiemedelssystem)

Först biträdades reservation 5 av Margó Ingvardsson med 23 röster mot 18 för reservation 6 av Ragnhild Pohanka. 259 ledamöter avstod från att rösta.

Härefter biträdades reservation 4 av Karin Israelsson och Rune Backlund med 34 röster mot 17 för reservation 5 av Margó Ingvardsson. 249 ledamöter avstod från att rösta.

Därpå biträdades reservation 3 av Gullan Lindblad m.fl. med 73 röster mot 37 för reservation 4 av Karin Israelsson och Rune Backlund. 190 ledamöter avstod från att rösta.

Slutligen bifölls utskottets hemställan med 176 röster mot 74 för reservation 3 av Gullan Lindblad m.fl. 50 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 8 (höjning av bidragsdelen)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 7 av Karin Israelsson m.fl., *dels* reservation 8 av Ragnhild Pohanka – bifölls med acklamation

Mom. 9 (inkomstprövning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 9 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 10 (inkomstbegreppet)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 10 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 11 (barntillägg)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 11 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Mom. 12 (avskrivning av studielån)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 12 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 13 (bankernas medverkan)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 13 av Gullan Lindblad m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 14 (studiemedel vid viss utbildning)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 14 av Sigge Godin och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 17 (samordnad administration)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 17 av Sigge Godin och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 19 (kollektiv ansökan från pensionärsorganisationer m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 18 av Sigge Godin m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 20 (kollektiv ansökan från egenföretagarorganisationer)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 19 av Sigge Godin m.fl. – bifölls med acklamation.

Mom. 22 (anslag till Vuxenstudiestöd m.m.)

Utskottets hemställan – som ställdes mot *dels* reservation 20 av Gullan Lindblad m.fl., *dels* reservation 21 av Sigge Godin och Barbro Sandberg – bifölls med acklamation.

Mom. 24 (huvudmannaskapet för studerandehälsovården)

Utskottets hemställan – som ställdes mot reservation 22 av Margó Ingvardsson – bifölls med acklamation.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

19 § Beslut om uppskjuten votering av återstående ärende

På förslag av förste vice talmannen medgav kammaren att det på föredragningslistan återstående ärendet, socialförsäkringsutskottets betänkande SFU15, skulle företas till avgörande i början av morgondagens arbetsple-num.

20 § Arbetskadeförsäkringen

Föredrogs

socialförsäkringsutskottets betänkande
1989/90:SFU15 Arbetskadeförsäkringen (förs. 1989/90:8).

Kammaren biföll utskottets hemställan om att betänkandet skulle avgöras efter endast en bordläggning.

Anf. 141 GULLAN LINDBLAD (m):

Fru talman! Droppen urholkar stenen, heter det ju. Det talesättet visar nu sin giltighet när det gäller den årligen återkommande debatten om arbetsskadeförsäkringen och dess utformning, nu senast i anledning av ett förslag från riksdagens revisorer och förslag i motioner avgivna under den allmänna motionstiden.

Redan under tidigt 80-tal började enskilda moderata motionärer ifrågasätta arbetsskadeförsäkringens utformning, och i moderata reservationer har vi följt upp olika förslag, t.ex. om längre samordningstider mellan sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen. Vi har varit skarpt kritiska till kostnadsexplosionen, till den tungrodda och mycket kostnadskrävande administrationen av försäkringen i förhållande till vad försäkringen ger den enskilde och till försäkringens direkt negativa inverkan vad gäller tidiga rehabiliteringsinsatser. Sedan några år tillbaka har vi moderater ifrågasatt om inte försäkringen borde lyftas ut ur den allmänna försäkringen och ersättas med en obligatorisk ansvarighetsförsäkring tecknad i försäkringsbolag. Vi har också krävt en utredning om detta.

Jag har själv fört debatten i denna fråga i många år, och jag har med erfarenhet från flera års praktiskt arbete med försäkringen framfört mycket kritiska åsikter mot den – en kritik som mina värderade utskottskolleger från majoriteten inte bara avfärdat utan ansett vara "angrepp på försäkringen". Mina åsikter har enligt gamla protokoll ansetts "hjälpövriga".

Några åtgärder av betydelse har naturligtvis inte – höll jag på att säga – vidtagits. 1985 års arbetsskadeutredning fick inte ens lägga fram ett förslag om förlängd samordningstid för dåvarande socialministern. Arbetsskadeförsäkringen har varit något slags helig ko, som vårdats ömt av LO. Då har regeringen förstås hukat sig och höljt problemen i dunkel, bl.a. genom att tillsätta arbetsmiljökommissionen. Härömdagen var det arbetslivsfonderna som skulle åstadkomma underverk med arbetsmiljöerna. Själva försäkringen har inte kunnat ifrågasättas trots att miljarderna rullat!

Nu är jag i gott sällskap, fru talman. Riksrevisionsverket har tidigare riktat stark kritik mot försäkringen och ansett att regeringen måste göra något. Nu har riksdagens revisorer gjort detsamma och enhälligt föreslagit en rad åtgärder. Revisorerna har granskat försäkringen med inriktning mot sex områden, nämligen arbetsskadornas omfattning, försäkringens kostnader, arbetsskadeförsäkringslagens tillämpning, den ekonomiska compensationen, försäkringens förebyggande betydelse och arbetsskadeförsäkringen från rehabiliteringssynpunkt. Det är en svidande kritik som avges gentemot försäkringen.

Lagen anses inte kunna tillämpas på ett rättvist sätt. Det är svårt att värdera det medicinska inslaget i försäkringen, sägs det vidare. Det har överlåtit åt de tillämpande organen, främst försäkringsöverdomstolen, att utforma praxis. Revisorerna är för sin del övertygade om att det bakom många

arbetsskador finns en kombination av psykiska och psykosociala faktorer såväl inom som utanför arbetsmiljön, ett förhållande som jag har påpekat i flera sammanhang, bl.a. i den hearing som utskottet anordnade för en tid sedan. Det har bl.a. genom enkäter och undersökningar – bl.a. av riksförsäkringsverket och experter på rehabiliteringsfrågor – klarlagts att arbetskadeförsäkringen har rehabiliteringshinder effekter. Arbetskadeförsäkringen fyller inte sin funktion när det gäller arbetskadestatistiken, och försäkringen har inte bidragit till några bättre arbetsmiljöer eller till ett bättre förebyggande arbete. Revisorerna ifrågasätter om inte försäkringen helt kan avvecklas förutsatt att vissa frågor, t.ex. livränte frågan, internationella överenskommelser och skadeståndsrättsliga frågor, kan lösas.

Fru talman! Jag kan notera att jag i tidigare debatter framfört samtliga de påståenden och satt samtliga de frågetecken som riksdagens revisorer nu har gjort. Jag är naturligtvis glad över att jag nu känner ett starkt stöd i frågan från auktoritativt håll, men samtidigt är jag rätt förtvivlad över att det tagit så lång tid att få gehör för väl underbyggda argument. Hur mycket pengar hade inte sparats om riksdagsmajoriteten och regeringen lyssnat i tid? Den 25 november 1987 – för att ta ett exempel – debatterades ärendet i kammaren. Jag noterade då att arbetskadefonden var tom och att det fattades ca 600 milj. kr. i den trots att riksdagen höjt den s.k. arbetskadavgiften. Nu, fru talman, fattas det 8,5 miljarder i fonden. Om inget görs med försäkringen kommer vi skattebetalare att ha fått punga ut med 90 miljarder kronor till år 1995 enligt revisorernas bedömning.

Det ligger nu verkligen makt uppå regeringen att med det snaraste vidta åtgärder när det gäller försäkringen. Utskottsmajoriteten har sannerligen inte visat någon större engagemang för riksdagsrevisorernas konstruktiva förslag. Jag skulle vilja fråga utskottsmajoritetens företrädare om han anser att det är viktigt att man nu verkligen vidtar åtgärder när det gäller arbetskadeförsäkringen.

Därefter övergår jag till själva utskottsbehandlingen och de moderata reservationerna.

Utskottet fastslår att en skada som åsamkats i arbetet, i vart fall efter det akuta sjukdomsstadiet, skall kompenseras med högre ersättning än annan skada. I ett särskilt yttrande till betänkandet har vi moderater angett de grundläggande principerna för försäkringen. Vi har studerat de utredningar som legat till grund för tidigare yrkesskadeförsäkring och nuvarande arbetskadeförsäkring och finner att den omvända bevisregeln, nämligen att skada skall godkännas som arbetsskada om inte betydligt starkare skäl talar emot ett samband, bör ifrågasättas. En starkare bevisprövning bör enligt vår – och tidigare utredningars – uppfattning övervägas när det gäller framför allt besvär i det muskelo-skelettala systemet samt psykiska och psykosomatiska sjukdomar. Mycket talar för att en viss skärpning av bevisreglerna skulle skapa mindre orättvisor än en sänkning av själva ersättningsnivåerna inom försäkringen.

I reservation 1 vidhåller vi vårt tidigare förslag om att en obligatorisk ansvarighetsförsäkring för arbetsgivare bör utredas. En utgångspunkt för denna utredning bör vara att den allmänna försäkringen skall täcka alla vårdkostnader och i princip 90 % av inkomstbortfallet under sjukskrivningstiden

oavsett orsaken till skadan eller sjukdomen. Utredningen bör främst undersöka möjligheten att skapa ett gott skydd för dem som får sin arbetsförmåga bestående nedsatt, de s.k. livräntefallen, genom en obligatorisk ansvarsförsäkring för arbetsgivare. En sådan försäkring kan tecknas i ett försäkringsbolag, och i avtal mellan arbetsmarknadens parter kan det närmare anges hur försäkringen skall vara uppbyggd. Försäkringspremierna för arbetsgivarna bör kunna relateras till skadeutfallet. Detta skulle utgöra ett incitament för arbetsgivaren att ta ett större ansvar för arbetsmiljön. Den personal vid försäkringskassorna som på detta sätt kan frigöras kan i stället ägna sig åt den viktigare rehabiliteringen av långtidssjukskrivna och handikappade personer.

I reservation 5 framhåller vi tillsammans med folkpartiet att samordningstiden fr.o.m. den 1 juli detta år bör förlängas från 90 till 180 dagar. Detta förslag har vi framfört under flera år. Detta skulle omgående ge en minskning av antalet ärenden med mellan 20 och 30 % och möjliggöra en snabbare behandling av övriga ärenden.

I reservation 7 framhåller vi tillsammans med folkpartiet och miljöpartiet att AMF bör betala den service som ges av försäkringskassorna. Arbets-skadeutredningen förordade redan 1985 att regeringen skulle förordna att kassorna gav denna utredningsservice men att AMF också skulle stå för kostnaden härför. Vi anser att regeringen snarast bör vidta denna åtgärd.

Till sist, fru talman, vill jag säga följande. Vi har nyligen här i kammaren diskuterat sjukförsäkringen, som ju hänger nära samman med arbetsskadeförsäkringen. Under den allmänna motionstiden väckte vi moderater ett förslag om en s.k. arbetsgivareperiod inom sjukförsäkringen – ett då förkättrat men nu till vishet upphöjt förslag som snart lär läggas fram av regeringen. Vi har med vårt särskilda yttrande nr 2 velat understryka att vi inte kan godkänna den finansiering som hittills har presenterats och som skulle innebära en mycket stor kostnadsövertalning på företagen och alls inte ge det incitament till förbättrade arbetsmiljöer och rehabiliteringsåtgärder som är avsikten med vårt förslag.

Därmed, fru talman, yrkar jag bifall till reservationerna 1, 5 och 7 och i övrigt till hemställen i utskottsbetänkandet.

Anf. 142 SIGGE GODIN (fp):

Fru talman! År efter år har vi i folkpartiet med stort engagemang försökt övertyga socialdemokraterna om att arbetsskadeförsäkringen måste reformeras. Vi redovisade följande skäl för vårt ställningstagande – dels de enorma kostnaderna för systemet, dels vilka konsekvenser nuvarande obalanser får. Vi har varje gång försökt få socialdemokraterna att inse att de som drabbas är de arbetsskadade, de som på grund av systemets förfall får vänta i år på rehabilitering och möjlighet att komma tillbaka till arbetslivet.

Under en följd av år har det blivit alltmer uppenbart att arbetsskadeförsäkringen har stora brister. Långa handläggningstider, svårigheter att avgöra vad som skall räknas som arbetsskada och underskottet i arbetsskadefonden gör det faktiskt berättigat att tala om ett system i kris.

I fjolårets debatt hänvisade jag till den utfrågning som utskottet haft i frågan. Där sade riks-försäkringsverkets chef K.G. Scherman bl.a.: "Att jag i

detta sammanhang tar upp frågor om en grundläggande omprövning får ses som en illustration till hur utomordentligt allvarlig jag anser situationen för arbetsskadeförsäkringen är.”

Detta var en del av den debatt som utskottet förde 1989. Sedan dess har positionerna flyttats fram ytterligare. Riksdagens revisorer har i ett betänkande framfört mycket allvarliga erinringar mot arbetsskadeförsäkringen.

Revisorerna uttrycker allvarliga farhågor för att försäkringen är ett betydande rehabiliteringshinder, dels på grund av de ekonomiska förmåner som är knutna till försäkringen, dels på grund av de långa handläggningsstiderna. Revisorerna riktar också kritik mot att arbetsskadeförsäkringen till stor del finansieras över statsbudgeten.

Arbetskadeförsäkringen, som skall finansieras genom de socialavgifter som tillförs arbetsskadefonden, har på grund av kostnadsutvecklingen helt förlorat aktualitet. Arbetskadefonden visade 1987 ett underskott på 790 miljoner. och 1989 var underskottet uppe i, som Gullan Lindblad sade, 8 478 milj. kr. Revisorernas kritik är helt befogad. Det finns inte längre ett samband mellan de socialavgifter som flyter in och de utgifter som arbetskadeförsäkringen betingar.

Folkpartiets kritik har därmed besannats. Vi har därför föreslagit att en utredning får till uppdrag att överväga en sammanläggning av arbetskadeförsäkringen och sjukförsäkringen.

I avvaktan på denna utrednings resultat kräver vi också att den s.k. samordningstiden när det gäller sjukförsäkringen och arbetskadeförsäkringen förlängs från 90 dagar till 180 dagar. Detta bör minska ärendetillströmningen och möjliggöra en snabbare handläggning av återstående ärenden.

Fru talman! Jag noterar med tillfredsställelse att regeringen äntligen har insett att den närmast kaotiska situationen på arbetsskadeområdet inte kan fortsätta. I det åtstramningspaket som folkpartiet och regeringen presenterade för någon vecka sedan har såväl samordningstiden som utredningen av en eventuell sammanläggning av sjukförsäkringen och arbetskadeförsäkringen aktualiserats. Tilläggas bör att den arbetsgivarperiod i sjukförsäkringen som också finns med i överenskommelsen skall kompenseras fullt ut hos arbetsgivarna. Denna period bör vara ett gott incitament för arbetsgivarna att förbättra arbetsmiljön i företagen.

Fru talman! En annan fråga som också har funnits med under åren är ersättningen från AMF till försäkringskassorna. Utredningar som kassorna utför åt bl.a. AMF skall självfallet ersättas.

Flera insatser och utredningar pågår för att komma till rätta med arbets-skador och arbetssjukdomar. Det är av yttersta vikt att ingen möda sparas för att snabbt komma åt de dåliga arbetsmiljöerna. Vi i folkpartiet anser att arbetsplatser som har flera anmälda arbets-skador regelbundet måste bli föremål för tillsyn och uppföljning från yrkesinspektionens sida.

Fru talman! Redan i dag finns det lagtekniska möjligheter att fatta s.k. preliminära beslut om ersättning vid arbetsskada. Med hänsyn till vad som flera anført om att det är svårt att motivera en arbetsskadad att genomgå rehabilitering innan han eller hon har besked om att skadan godkänts som arbetsskada, anser vi att försäkringskassorna i betydligt större utsträckning bör använda sig av möjligheten att fatta preliminära beslut.

Av erfarenhet vet vi att det är utomordentligt svårt att rehabilitera skadade som gått tolv månader eller mer i väntan på ett beslut. Att rehabiliteringen kommer i gång snabbt är så viktigt att administration inte får lägga hinder i vägen.

Med dessa synpunkter, fru talman, vill jag yrka bifall till de reservationer som folkpartiet har fogat till betänkandet.
(forts. 23 §)

21 § Ajournering för middagsuppehåll

Kammaren beslöt kl. 17.53 att ajournera förhandlingarna till kl. 19.00 för middagsuppehåll.

22 § Återupptagna förhandlingar

Förhandlingarna återupptogs kl. 19.00 under ledning av talmannen.

23 § Arbetskadeförsäkringen

(forts. socialförsäkringsutskottets betänkande Sfu15)

Anf. 143 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Riksdagens revisorer har i en skrivelse till riksdagen belyst vissa förhållanden som berör arbetskadeförsäkringen. Man har i punktform sammanfattat vilka åtgärder som borde genomföras för att förbättra den kris som försäkringen befinner sig i.

Som en första punkt sägs att de tillämpnings- och rehabiliteringsproblem som är förknippade med arbetskadeförsäkringen bör tas till allvarlig omprövning när det gäller principen om att arbetsbetingad nedsättning av arbetsförmågan skall kompenseras högre än annan arbetsförmågenedsättning.

Centerpartiet har även ifrågasatt denna princip. Vi har föreslagit i vår motion med anledning av skrivelsen att det finns skäl för en samordning av sjukförsäkringssystemet och arbetskadeförsäkringen. På det sättet besparas vi mängder av prövningar av orsaker som trots allt leder till att de flesta fall bedöms som arbetsskadebetingade och därmed erhåller 100 % kompensation. Ibland blir kompensationen högre, då det genom avtal finns försäkringar som redan i dag ger flera personer full ersättning.

De enorma balanserna som tenderar att växa orsakar en fördröjning av rehabiliterande åtgärder. Det är inte speciellt motiverande för den skadade att återgå till arbetet innan skadan har fastställts. Med en samordning av systemen bortfaller dessa nackdelar. Visserligen kostar detta en del pengar, men varje dags vinst i sjukförsäkringssystemet innebär en vinst på ca 1,5 miljarder.

Vidare föreslår riksdagens revisorer att en samordning skall ske mellan arbetarskyddsstyrelsens arbetskadestatistik och försäkringskassornas lokala ADB-system. När det gäller statistiska uppgifter som anses vara värde-

fulla i arbetsskadeförsäkringen har det visat sig att genom den stora efter-
släpningen saknar den statistiken mening. Det finns all anledning att söka
bättre möjligheter till snabba uppgifter som ger besked om arbetsmiljöer
som är skadliga för arbetstagaren.

Vi har från centerpartiets sida också pekat på den dåliga statistik som i dag
presenteras. Det finns inga skäl till att arbetsskadeförsäkringen i nuvarande
utformning skall behållas av statistikskälet. Så inte ens det skälet håller för
en granskning.

Ett annat förslag från revisorerna rör differentierade arbetsgivaravgifter
med stöd av företagens sjukfrånvaro. Detta är ett gammalt krav från center-
partiet. Vi vet att de små företagen har betydligt lägre sjukfrånvaro och där-
med är de billigare ur denna synpunkt än de stora företagen, som har mycket
höga sjukfrånvarotal. Vi har i olika motioner även detta år stått kvar vid
detta krav. Även om en arbetsgivarperiod genomförs, finns det starka skäl
för att differentiera avgifterna till fördel för de små företagen, som har lägre
sjukfrånvaro och färre arbetsskador.

Inom sjukvården finns de högsta frånvarotalen. Det finns därför anled-
ning att snabbt se över den situation som allvarligt hotar vår förmåga att
klara sjukvårdsköer och äldreökningen bland patienterna. Skulle alla som är
sjukskrivna och arbetar inom sjukvården kunna gå tillbaka till sina arbets-
uppgifter skulle det inte föreligga någon personalbrist.

I en motion har Gunilla André och Karin Starrin pekat på vilka problem
som kvinnor ställs inför. Deras arbetsskador behandlas enligt de studier som
hittills gjorts betydligt strängare än när det gäller män. Äldre kvinnors ar-
betsskador bedöms oftare som åldersrelaterade i stället för orsakade av ar-
betet jämfört med män och yngre kvinnor. Även revisorerna har uppmärks-
sammat detta problem. Kvinnor missgynnas alltså av dagens arbetsskadeför-
säkring. Det kan inte vara rimligt att så sker. Kvinnor har ofta de mest mono-
tona arbetena och borde därför vara de som i första hand får del av de åtgär-
der som skall vidtas för att förbättra arbetssituationen. Arbetsredskap är
skapade för män och sliter snabbt ner de kvinnor som arbetar. Här finns det
förutsättningar för arbetslivsfonden att gynna förändringar av kvinnors ar-
betsmiljöer.

Revisorerna har även föreslagit att arbetsmiljöbokslut skall vara obligato-
risk. Centerpartiet har i en motion från allmänna motionstiden också fört
fram tanken på ett arbetsmiljöbokslut. Vi har även fört fram tanken på en
VDN-märkning av särskilt utsatta arbeten på en arbetsplats. Det är viktigt
att det sker ett samarbete mellan arbetsgivaren och försäkringskassan vid
korta ofta förekommande sjukfall. Det finns försök som visar att om ett så-
dant arbete kommer till stånd kommer även sjuktalen att sjunka. Detta har
skett bl.a. här i Stockholm vid ett bryggeri. Alla förklarade sig nöjda när
försäkringskassan fick en mera rehabiliterande roll. Här finns mycket att
tjäna, inte bara ekonomiskt utan även mänskligt. Genom aktiva åtgärder
kan man förbättra förutsättningar för ökad trivsel på arbetsplatsen och där-
med minska antalet sjukdagar. Det är just dessa förhållanden som är gynn-
samma för små företag, där arbetaren känner att han eller hon är betydelse-
full och har ett ansvar. Med just den inställningen ökar trivselen, och arbetet
upplevs mera positivt.

Yrkesinspektionens roll måste också förstärkas. De kunskaper som finns hos yrkesinspektionen kan på ett bättre sätt tas till vara för att förebygga yrkesskador.

Det finns för närvarande mängder av kunskap som gäller arbetskadeförsäkringen och arbetsmiljön. Vi har från utskottets sida givit regeringen till känna att detta inom en nära framtid bör leda till förslag om förändringar som innebär en förändring av arbetskadeförsäkringen. Detta skulle medföra ett bättre nyttjande av de resurser som finns. Det är inte rimligt att arbetskadefonden skall gå med 6-7 miljarder i underskott årligen. Den största vinst som kan göras är att samordna sjukförsäkringssystemet med arbetskadeförsäkringen. Det skulle innebära en minskande byråkrati, som gav mera utrymme för rehabilitering och uppföljning. Det kan inte vara huvudmålet att ersätta skador som arbetsskador och sedan inte vidta några åtgärder för att förebygga arbetsskador.

Vid vår hearing rörande arbetsskadorna ville vi från centerpartiet låta utskottet ta ett initiativ till åtgärder för att förändra arbetskadeförsäkringen. Tyvärr fick vi inte stöd för detta den gången. Tydligt var tiden inte mogen då. Nu har tyvärr alltför många miljarder runnit i väg på grund av denna brist på initiativförmåga. Det är därför av stor betydelse att regeringen verkligen tar sitt ansvar denna gång. Det återstår att se om socialdepartementet äger denna handlingskraft, så att förslag till beslut föreligger redan under hösten. Nu har folkpartiet och socialdemokraterna beslutat att samordningstiden skall förlängas. Med den kosmetiken försvinner ett antal fall, det hjälper dock inte upp situationen nämnvärt. Det vore olyckligt om det var det enda beslut som blir följden av alla de förslag som ligger för att förbättra arbetskadeförsäkringen så, att den blir hanterbar.

Vi som följt handläggningen av revisorernas skrivelse har också kunnat notera de svårigheter som regeringspartiet har haft när det gäller kritik mot denna gamla försäkringsform. Det är farligt när känslorna inför en gammal reform innebär att man inte kan inse att den spelat ut sin roll. Utvecklingen har gått ifrån den ursprungliga tanken med arbetskadeförsäkringen. I dag finns det all anledning att ta ett rejält tag för att förändra denna gamla institution och göra den mer anpassad till moderna förhållanden. Genom den turbulens som finns i regeringskansliet verkar det inte särskilt troligt att regeringen har kraft att ta ett verkligt krafttag för att uppfylla de krav vi från utskottet ställer. Jag kan dock försäkra att vi kommer att kräva besked inom en snar framtid. Arbetskadeförsäkringen måste nämligen reformeras.

Jag yrkar med detta, herr talman, bifall till centerns reservationer 3, 6 och 9 i detta betänkande.

Anf. 144 MARGÓ INGVARDSSON (vpk):

Herr talman! Klättrar en man upp i en mast på skepparens bön, faller ner och får bane därav, han ligge i halv gäld, 20 marker. Klättrar en man upp i mast för sitt nöjes skull, faller ner och får bane därav, han ligge ogill.

Detta kan man läsa i en våra landskapslagar, Upplandslagen, och det är såvitt jag förstår vår första skrivna arbetskadeförsäkringslag.

Själva principen, att skada som förorsakas i arbete skulle ersättas, fanns

alltså redan på folkungatiden. Jag tycker faktiskt att det är en svindlande tanke, och det är omöjligt att avstå från det tankeexperimentet, att det även under vikingatiden och folkungatiden fanns någon som Gullan Lindblad, som använde mycket tid till att bekämpa den här försäkringen och till att tala om att dessa 20 marker säkerligen minskade arbetsviljan hos den tidens sjömän och att den därför borde avskaffas. Det kanske är så, att intet är nytt under solen, att historien upprepar sig.

I vår nuvarande arbetskadeförsäkring är det en bärande princip att skada som förorsakas av arbete skall ersättas med högre belopp än annan skada. Detta var den primära meningen med försäkringens tillkomst, dvs. att ge inkomstrygghet vid eventuell arbetskada.

Revisorernas granskning av försäkringen mynnar ut i ett huvudförslag – att statsmakterna nu tar upp till allvarig prövning principen om att arbetsbetingad nedsättning av arbetsförmågan skall kompenseras mer än annan arbetsförmågenedsättning. I klartext betyder det: Revisorerna vill avskaffa den här principen och därmed den grund som arbetskadeförsäkringen vilar på.

Revisorernas kritik inriktar sig på sex områden, som har nämnts här tidigare: arbetskadornas omfattning, försäkringens kostnader samt tillämpningen, försäkringens betydelse i förebyggande syfte, betydelsen ur rehabiliteringssynpunkt och den ekonomiska kompensationen till de försäkrade.

Att arbetskadorna har ökat kan knappast vara ett skäl för att avskaffa försäkringens bärande princip och därmed försäkringen. Däremot är det givetvis ett starkt skäl för att kraftfullt angripa de dåliga arbetsmiljöerna. Inte heller revisorernas kritik, att tillämpningen varierar över landet och att den därför är orättvis, är ett skäl för att avskaffa försäkringen. Slutsatsen av detta bör i stället vara att praxis förs ut på ett bättre sätt i kassorna och att tillsynen vad gäller kassorna skärps, så att man följer praxis. Man bör också satsa mer på utbildning av dem som gör de här bedömningarna.

Revisorernas propåer om att arbetskadeförsäkringen inte har haft tillräckligt förebyggande effekt när det gäller arbetsskador kan synas vara en riktig slutsats. Men frågan är om det verkligen motiverar försäkringens avskaffande. I första hand kom försäkringen till för att ge ekonomisk grundtrygghet vid arbetskada. Men om upprepade olycksfall inträffar på en arbetsplats utan att arbetsmiljön förändras, pekar väl det i stället på behovet av ökade befogenheter för skyddsombuden och skärpningar av arbetsmiljölagen.

Dessutom är det väldigt svårt att spekulera i förhållandena – att den här försäkringen inte skulle ha haft någon betydelse. Vi vet ju inte alls vilken debatt vi skulle ha haft om arbetsmiljön i dag om vi inte hade haft arbetskadeförsäkringen.

Jag tycker att TCO:s kritik mot revisorernas rapport är rättvis. TCO menar att revisorernas utredning endast bygger på tyckande. Så har man t.ex. tyckt till och menat att arbetskadeförsäkringen i sig verkar vara ett hinder för rehabiliteringen. Att de långa handläggningstiderna har en negativ inverkan på den skadades rehabilitering är givetvis självklart. Det är aldrig bra att bara gå hemma och vänta utan att någonting händer. Slutsatsen av detta blir att handläggningstiderna måste kortas, och det kan ske bara genom att

försäkringskassorna får tillräckligt med personal. Att våra rehabiliteringsresurser hittills har varit i det närmaste obefintliga nämns inte med ett enda ord av revisorerna. De främsta hindren mot rehabilitering av arbetsskadade är försäkringskassornas knappa resurser, som återspeglas i de långa handläggningstiderna och i bristen på bra rehabilitering.

Vi i vpk ansluter oss i huvudsak till utskottsmajoritetens uppfattning om revisorernas granskning av arbetsskadeförsäkringen. När det gäller revisorernas huvudförslag om att ompröva den bärande principen om att arbetsskador skall ersättas med högre belopp än annan skada bifaller ett, såvitt jag kan se, enigt utskott vpk:s yrkande om avslag på revisorernas förslag i denna del. Därmed är faktiskt de viktigaste delarna av revisorernas rapport slaktade. I övrigt överlämnas förslagen till regeringen tillsammans med motioner på de aktuella områdena, utan direkta krav på åtgärder. Jag tycker att det är en bra och lämplig behandling av revisorernas rapport, även om vissa av vpk:s motionskrav drabbas av samma öde.

Revisorerna riktar, som någon har sagt, svidande kritik mot arbetskadeförsäkringen. Men jag vill nog påstå att utskottets behandling av rapporten utgör en minst lika svidande kritik mot revisorernas slutsatser. Det här lämnas alltså i stort sett som ett paket till regeringen, utan att utskottet ställer några direkta krav på åtgärder. Det är ett tillkännagivande, och regeringen får så att säga själv bedöma hur detta skall behandlas. Men som motionärer har vi möjlighet att återkomma med förslag om vi tycker att våra motioner inte har fått en tillräckligt bra behandling. Jag gör dock bedömningen att det knappast är troligt att revisorerna kan återkomma inom den närmaste framtiden med förslag, som innebär ett avskaffande av huvudprinciperna i arbetsskadeförsäkringen. Det tycker jag är oerhört viktigt.

Herr talman! Vi i vpk ger uttryck för en avvikande mening på endast en punkt, och det gäller mom. 12. Här yrkar jag bifall till vår reservation 10, där vi säger att det behövs en utbyggnad av de yrkesmedicinska klinikerna och att företagshälsovården skall ges en självständig och oberoende ställning i förhållande till arbetsgivaren. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 145 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Vi lever inte på folkungatiden, utan vi finns här och nu, anno 1990. Vi diskuterar ett förslag från riksdagens revisorer om ganska radikala förändringar av en försäkring som på många sätt har överlevt sig själv. Vi lever i en tid då vi kanske var och varannan vecka får uppleva besparings- och s.k. åtstramningsförslag av mycket stora dimensioner. När det gäller innehåll i bl.a. arbetsskadeförsäkringen har vi ett minus i arbetsskadefonden på 8,5 miljarder. Således bör väsentliga besparingar göras.

Att arbetsskadeförsäkringen har varit en direkt rehabiliteringshinderfaktor har försäkringskassornas personal sedan länge klart för sig. Det gäller också arbetsmiljöfonden och andra instanser som är väl förfarna i dessa frågor.

Til syvende og sidst några ord om Margó Ingvardssons indignationer. Margó Ingvardsson kan kanske, om hon läser innantill och lyssnar till vad som sägs, konstatera att vi faktiskt är överens om att arbetsskadeförsäk-

ringen bör ge något högre ersättning, i varje fall när det gäller längre sjukpe-rioder och livsvarig skada.

Vi moderater anser däremot inte att den allmänna försäkringen skall be-
lastas med dessa dyra försäkringskostnader, utan de skall läggas över på en
försäkring av den typ som tecknas i försäkringsbolag och som alltså tecknas
obligatoriskt av arbetsgivarna.

Anf. 146 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Det måste vara på förekommen anledning som Gullan Lind-
blad vill göra kammaren påmind om att vi inte lever på folkungatiden. Det
är möjligt att hon känner det så, att man betraktar henne som en kvarleva
från den tiden och att det är därför hon gör detta påpekande. Jag gjorde bara
ett tankeexperiment, som jag inte kunde avstå från.

Jag har mycket svårt att förstå att Gullan Lindblad är så oerhört förtjust
över utskottets behandling av revisorernas rapport. Gullan Lindblad har i
många sammanhang framfört en kritik, som i många delar sammanfaller
med den kritik som revisorerna nu framför i sin rapport. Men vad utskotts-
majoriteten gör – där Gullan Lindblad också har varit med – är att spola
revisorernas förslag och slå fast som en viktig princip att en skada förorsakad
av arbete skall betalas högre än en annan skada. Jag har mycket svårt att
förstå Gullan Lindblads förtjusning i dag.

Anf. 147 GULLAN LINDBLAD (m) replik:

Herr talman! Det var på den förekomna anledningen att Margó Ingwards-
son förde in folkungatiden i debatten som jag ville erinra om att vi befinner
oss i Sveriges riksdag anno 1990.

Jag är nöjd med att riksdagens revisorer har pekat på alla de problem och
kostnadsökningar som vidlåder arbetsskadeförsäkringen – en försäkring som
enligt oss moderater bör lyftas ur den allmänna försäkringen. Detta bör
alltså bli en fråga för arbetsmarknadens parter och icke en fråga för den all-
männa försäkringen.

Anf. 148 MARGÓ INGWARDSSON (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan bara konstatera att Gullan Lindblad är nöjd med att
revisorerna nu för fram den kritik som hon själv har fört fram så många
gångar tidigare. Däremot drar hon inga som helst slutsatser av att utskottet
har spolat revisorernas förslag och att hon själv har anslutit sig till utskotts-
majoriteten i den delen.

Anf. 149 RAGNILD POHANKA (mp):

Herr talman! Jag vill först yrka bifall till reservationerna 4 och 7 och i öv-
rigt till utskottets hemställan.

Vi i miljöpartiet har talat om differentierade arbetsgivaravgifter, och vi
tycker att det är viktigt att sådana införs. En del företag anställer människor,
utnyttjar deras bästa krafter och spottar ur sig arbetsskador. Det får samhäl-
let ta hand om, och det är allvarligt. Man måste se till att företagen har an-
svar för sina anställda, så att de inte använder sina arbetare som en förbruk-
ningsvara. Det är mycket viktigt.

Vi vet egentligen inte om arbetsskadorna har ökat. Man kan konstatera, ta reda på och utreda att det verkligen är fråga om arbetsskador och om ersättning utgår för sådana. Vi tycker att det är viktigt att gå tillbaka till företagen och ta reda på varför människor blir sjuka. Detta skulle försäkringskassan kunna ha som en viktig uppgift. Den har egentligen redan den uppgiften, men har varit så belastad med andra uppgifter att den inte riktigt har kunnat ta itu med den delen av sitt arbete.

Det viktigaste är ändå förebyggande vård. Det är helt nödvändigt att se på människorna, om de inte mår bra, inte är tränade, inte tål att anstränga sig i dag. Det finns alltså människor som går ut i arbete vid 20–25 års ålder och som har arbetsskador. Det är självklart att den första åtgärden är att göra om arbetsmiljön, men man skall också se på människorna. Ungdomar som har tillbringat den mesta tiden framför TV och på moped, som inte har deltagit i gymnastik eller rört sig någonting, har självfallet dåliga förutsättningar att klara även en bättre arbetsmiljö. Människor bör alltså få chansen att träna och förbättra sin kondition, så att de klarar sina arbetsuppgifter bättre. Det här är två delar som bägge är viktiga.

Vi har i miljöpartiet tillstyrkt att det görs en utredning om samordning mellan sjukförsäkringen och arbetsskadeförsäkringen. Det beror på att vi vill veta hur det ser ut. Det är inte självklart att en samordning skall göras, men det är viktigt att utreda frågan. Det gäller kostnader och en otrolig förstörelse av det mänskliga resurskapitalet, och åtgärder måste vidtas på båda dessa områden. Man kan inte stirra sig blind på vad detta kostar.

Det viktigaste i nästa steg är att rehabilitera människorna. Det är inte säkert att den som har en arbetsskada inte kan rehabiliteras – hon kanske kan fortsätta arbeta men med andra arbetsuppgifter.

Det är tre saker som är mycket viktiga. Man måste titta på arbetsmiljöerna, där arbetsgivarna skall vara ansvariga. Man skall försöka stödja och hjälpa människor så att de rör sig och sköter sin egen kropp. Det kan ske genom pausgymnastik och olika möjligheter på arbetet, även på arbetstid. Man måste satsa på rehabilitering.

Även psykiska skador och psykosomatiska sjukdomar ökar på arbetsplatserna. Det finns utredare som säger att de psykiska problemen på arbetsplatserna är lika stora som de fysiska. Hittills har intresset mest varit koncentrerat på utsläpp, dålig ventilation, tunga lyft och dåliga arbetsredskap, vilket är oerhört viktigt, men man måste också ta tag i den psykiska delen av arbetet, som ensamarbete m.m.

Därför bör arbetsplatserna anpassas, och det skall ske i samarbete med dem som arbetar, inte från ett skrivbord. Det gäller inte enbart en handkappanpassning, utan också en "människoanpassning". Arbetsmiljön skall alltså ses över både fysiskt och psykiskt.

Det finns mycket att säga om den kritik som har riktats mot arbetsskadeförsäkringen, och där instämmer jag med Margó Ingvardsson. Frågan har bollats tillbaka, genom att man fortfarande håller på att arbetsskadeförsäkringen är viktig och inte skall släppas, i alla fall inte i dag.

Om den utredning som flera partier har yrkat på tillsätts, kan det bli fråga om en samordning av sjukförsäkringen. Därmed skulle mycket administration försvinna. Den stora balansen av arbetsskadeärenden, som gör att män-

niskor får vänta på besked över ett år, är inte något skäl för att angripa arbetsskadeförsäkringen, utan man skall angripa de långa väntetiderna och satsa resurser på att få ned dem. Det skulle underlätta rehabiliteringen oerhört mycket.

Prot. 1989/90:104
18 april 1990

Arbetskadeförsäkringen

Anf. 150 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Gullan Lindblad inledde sitt anförande med att notera att det med åren har blivit ett antal diskussioner om arbetsskadeförsäkringen här i kammaren. Själv har jag haft förmånen att delta i åtskilliga av dem. När jag tittar ut över kammaren ser jag ungefär samma debattörer som tidigare, och det mesta är sig ganska likt. Arbetskadeförsäkringen angrips och försvaras. Det nya den här omgången är att vi behandlar riksdagsrevisorernas granskning och rapport. Det är en rapport som i sina stycken, vilket har sagts här, är mycket kritiskt till arbetsskadeförsäkringen. Jag står här som vanligt och försvarar arbetsskadeförsäkringen utifrån de tre principer som jag anser motiverar försäkringen, och jag upprepar dem gärna.

1. Vi har i Sverige och även i andra industriländer ansett att skador som man ådrar sig under förvärvsarbete skall kompenseras med högre ersättning än skador i allmänhet.

2. Genom arbetsskadeförsäkringen och olika trygghetsförsäkringar garanteras den som drabbas av en skada ersättning enligt skadeståndsrättsliga grunder utan att som tidigare behöva föra i bevis att arbetsgivaren varit skadevällande.

3. Vi anser att det finns en viktig koppling mellan arbetsskadeförsäkringen och det förebyggande arbetarskyddet. Vi anser att de här tre principerna står sig.

Riksdagsrevisorernas granskning har, vilket också sagts tidigare, omfattat ett stort antal områden, bl.a. arbetsskadornas omfattning, försäkringens kostnader och dess betydelse ur förebyggande och rehabiliterande synpunkt. När vi i veckan före påskuppehållet diskuterade rehabiliteringsfrågorna här i kammaren sade jag att den stora ökningen av arbetsskador och arbetssjukdomar var högst otillfredsställande. Jag sade att det är en samhällsekonomisk påkänning men att det värsta naturligtvis är allt mänskligt lidande som gömmer sig bakom dessa siffror och denna statistik. Visst är kostnadsutvecklingen och den resurskrävande administrationen av försäkringen otillfredsställande. Den kritiken är riktig. Viss är det så. Men det riktigt allvarliga är de faktorer som ligger bakom detta, att det är så många människor som skadas och slits ut i jobbet. Det mest alarmerande är trots allt inte att arbetsskadeförsäkringens kostnader ökar. Större delen av den kostnaden skulle för övrigt ligga på sjukförsäkringen annars. För dessa människor är ju sjuka. De är inte antingen arbetsskadade eller friska. Sjuka är de. Jag menar att det verkligt allvarliga är att antalet långtidssjuka, arbetsskadade och förtidspensionerade ökar samtidigt. Då är det ingen lösning att flytta sjuka människor från den ena gruppen till den andra. Det som måste gälla är att göra något åt människornas förhållanden i arbetslivet. Vi måste helt enkelt få en bättre och hälsosammare arbetsmiljö. Det är bra att det nu pågår en rejäl offensiv för att det skall kunna bli bättre på det här området. Bl.a. håller arbetsmiljökommissionen på med ett omfattande arbete. Att förbättra arbetsmiljön, för

att så långt möjligt förhindra att arbetsskador och arbetssjukdomar inträffar, är rätt metod, inte att skylla detta på arbetskadeförsäkringen.

Jag medger att försäkringens betydelse ur förebyggande synpunkt kunde vara större. Revisorerna pekar på några saker, ganska många för övrigt, som fungerar dåligt i dag. De har i sin granskning funnit att arbetsgivarna underlåter att rapportera i alldeles för stor utsträckning och anser att arbetsgivarna helt enkelt inte sköter sig i det avseendet. Statistiken är krånglig. Den släpar efter och har på så sätt inte den betydelse ur förebyggande synpunkt som är meningen, menar också revisorerna. Det är en allvarlig kritik som man för fram. Men att dra slutsatsen att detta skall skyllas på försäkringen är väl att rikta kritiken åt fel håll.

Sedan pekade revisorerna på ett bra sätt, tycker jag, på ett antal åtgärder som skulle kunna förbättra förhållandet. Det är angeläget att de synpunkterna blir kända. Vi föreslår också att revisorernas förslag skall överlämnas till regeringen.

Sju att-satser sammanfattar revisorerna sin granskning och sina förslag i och hemställer att riksdagen som sin mening skall ge regeringen till känna vad de anfört.

I den första att-satsen, som är den viktiga, föreslår revisorerna att statsmakterna till allvarlig prövning tar upp principen om att en arbetsbetingad nedsättning av arbetsförmågan skall kompenseras högre än annan arbetsförmågenedsättning. Det är ett mycket långtgående förslag som revisorerna lägger fram här. Det är en långtgående försäkring av vår försäkring. Utskottet avvisar revisorernas förslag i detta avseende.

I betänkandet, som för övrigt rekommenderas varmt för läsning till de ledamöter som inte är här i kammaren men som kanske ändå lyssnar – det är en utomordentlig lärobok om arbetskadeförsäkringen – redovisas hur arbetskadeförsäkringen ett stort antal gånger har omprövats. Vi konstaterar i betänkandet att det vid varje omprövningstillfälle har funnits en bred politisk uppfattning om att principen att en arbetsskada skall ersättas högre än annan skada är vad som skall gälla. Nu har frågan ånyo prövats och utskottet har dragit följande slutsatser. För säkerhets skull skall jag citera vad som står i utskottsbetänkandet:

”Utskottet kan efter förnyade överväganden konstatera att de skäl som åberopades av yrkesskadeförsäkringskommittén alltjämt gör sig gällande. Som kommittén framhöll bör målsättningen vara att i ekonomiskt hänseende försätta den yrkesskadade i samma situation som om skadan inte inträffat. Utskottet anser därför att principen bör bibehållas att en skada som beror på arbetet, i vart fall efter det akuta sjukdomsstadiet, genom försäkringskydd skall ersättas med högre belopp än annan skada. Detta bör riksdagen med bifall till motion Sf41 yrkande I ge regeringen till känna.”

Utskottet föreslår alltså att riksdagen skall avslå revisorernas förslag på den här punkten.

Gullan Lindblad sade med glädje över revisorernas rapport i sitt inledningsanförande att droppen urholkar stenen. Jag skulle sett ur min synpunkt vilja säga, att det såvitt jag minns inte har rätt någon större enighet tidigare om denna viktiga princip som jag, liksom Margó Ingvardsson, tycker bär upp

hela försäkringen. Det gläder mig att vi har nått dit. Det har faktiskt känts ganska ensamt på den barriaden tidigare.

Till detta utskottsbetänkande har fogats tio reservationer och tre särskilda yttranden. Reservationerna tar mest upp gamla kända saker: obligatorisk arbetsgivarförsäkring och samordning mellan arbetskadeförsäkringen och sjukförsäkringen. Hur det skall gå till att öka samordningen inom hela socialförsäkringen undersöks för närvarande i regeringskansliet. I överenskommelsen om den ekonomiska politiken, som nyligen har träffats mellan socialdemokraterna och folkpartiet, sägs det att man skall se över ett system om samordning mellan sjuk- och arbetskadeförsäkringarna. Förslaget skall läggas fram i höst och utformningen skall ske i samverkan med arbetsmarknadens parter. Med hänvisning till både översynen och det arbete som pågår för att få fram detta förslag yrkar jag avslag på de reservationerna.

Tre reservationer behandlar, utifrån litet olika utgångspunkter, företagshälsovården. Här pågår också ett översynsarbete, bl.a. inom arbetarskyddsstyrelsen, om hur den framtida företagshälsovården skall se ut. Det är rimligt att vi avvaktar det man kommer fram till i det arbetet.

Reservation nr 6, som Karin Israelsson pratade om, tar upp frågan hurvida det finns en könsrelaterad skillnad i försäkringsdomstolarnas bedömningar. Revisorerna har i sin granskning tagit upp detta. I ett betänkande från socialförsäkringsutskottet som diskuterades före påsk behandlades en motion om skillnaderna i sjukfrånvaron mellan kvinnor och män. Motionärerna krävde en kartläggning och en analys.

Utskottet ansåg att det var angeläget med en sådan djupare analys men att arbetsmiljökommissionen höll på med detta och att dess förslag borde avvaktas. Jag tycker att även frågan om kvinnornas arbetsskador är av den karaktären att den bör finnas med i utredningsarbetet och att vi bör avvakta kommissionens förslag.

I reservation 7 tas det upp ytterligare en gammal bekant, nämligen AMF:s ersättning till riksförsäkringsverket för utredningsarbete. Det är sagt några gånger förut att detta regleras genom en kungörelse som säger att det här får AMF och verket komma överens om. Enligt uppgift pågår för närvarande förhandlingar. Båda två är faktiskt fullstora parter, och det finns ingen anledning för riksdagen att under pågående förhandlingar komma med några pekpinnar.

Herr talman! Jag yrkar avslag på samtliga reservationer och bifall till utskottets hemställan i dess helhet.

I ett särskilt yttrande som utskottets moderata ledamöter står för ifrågasätts nu gällande bevisregler. Reservanterna anser att det skulle behövas en skärpning av reglerna och att en sådan förändring skulle vara mindre orättvis än den sänkning av ersättningsnivån som revisorerna övervägde.

Nuvarande regler och tillämpningen av dem är generösa, och det var också meningen när lagen om arbetskadeförsäkring antogs. Jag vet inte om kassorna och försäkringsdomstolen har hamnat exakt rätt i sina bedömningar. Det finns utslag på senare tid där det måste ha varit oerhört svårt att göra bedömningarna. Är det förhållandena i jobbet eller för övrigt som förorsakar stress, magkatarr osv.?

Jag vet inte om man har hamnat riktigt rätt i bedömningar och praxis, men

när försäkringsöverdomstolens president Leif Ekberg fick en fråga om detta vid utskottsutfrågningen i februari 1989, sade han så här: "Jag tycker för min del inte att det är något fel på lagen om arbetskadeförsäkring. Det är en mycket bra lag, och den står sig. Jag tror att man skall vara litet försiktig när man säger att den stora ökningen av arbetskadeförsäkringens kostnader beror på en generösare tillämpning. Det gör den i viss utsträckning. Men det var också avsikten att den skulle göra det. Man gjorde medvetet lagen flexibel för att fånga in det tekniska och medicinska kunnandet för att tillämpningen hela tiden skulle kunna vara liberal."

Det är alltså den uppfattning den person har som rimligen bör kunna tillmätas ett stort kunnande om arbetskadeförsäkringen och tillämpningen av den.

Anf. 151 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Jag ställde en konkret fråga till Nils-Olof Gustafsson, nämligen om han nu som utskottets majoritetstalesman tycker att det är riktigt att det görs ändringar i försäkringen. Vad jag förstår av hans uttalande, är han överens med mig åtminstone på den punkten att det bör vidtas vissa åtgärder, och han refererade till den överenskommelse som gjorts med folkpartiet bl.a. om förlängning av samordningstiden.

Det är intressant att det har skett en förändring i tänkesättet. Jag har ett protokoll framför mig från den 10 december 1985. Det var visserligen inte Nils-Olof Gustafsson men en annan företrädare för utskottets socialdemokrater som sade, när vi diskuterade samordningstiden: "Men det skulle innebära en uppenbar försämring av försäkringen. Den saken har vi diskuterat flera gånger. Vi från socialdemokratiskt håll accepterar inte ett sådant resonemang, utan vi tycker att det är viktigt att det nuvarande regelsystemet behålls. Några försämringar av försäkringen som sådan kan vi alltså inte acceptera."

Ja, ja, tiderna förändras och vi med dem, Nils-Olof Gustafsson. Jag hälsar naturligtvis tillfrisknandet med glädje. De ekonomiska realiteterna är det tydligen fortfarande litet svårt att inse. Nils-Olof Gustafsson uppehåller sig helst vid innehållet i försäkringen, men jag är nöjd med att han åtminstone anser att det är angeläget att revisorernas synpunkter kommer fram, och han har själv nämnt några av dem.

Jag tycker att det är mycket angeläget att de synpunkterna kommer fram, men jag vill också fråga direkt: Anser inte Nils-Olof Gustafsson att ett minus i arbetskadefonden på 8,5 miljarder kronor, alltså en katastrofal ökning under några år, är en anmärkningsvärd och skrämmande siffra i sig?

Det sägs att det mest skrämmande är att så många skadas i jobbet. Ja, om det nu vore så, Nils-Olof Gustafsson. Jag hävdar fortfarande att det kan inte vara möjligt att vi har så många reella arbetsskador när vi torde ha världens bästa arbetsmiljöer i vårt land. Vi har en stark fackorganisation som har sett till detta, och det är bra. Men då kan det inte vara med sanningen överensstämmande att så många är skadade.

Riksdagens revisorer har bl.a. pekat på det som jag varit inne på tidigare, nämligen att många psykiska och psykosociala faktorer utanför arbetet na-

turligtvis också spelar roll. Man projicerar detta och tror att det är arbetsmiljön som är orsaken till allt ont. Så är det förvisso inte.

Arbetskadeförsäkringens roll när det gäller arbetsmiljöerna har sedan länge konstaterats vara plus minus noll. Det har försäkringskassans personal sagt, och det har riksförsäkringsverket sagt, likaså arbetsmiljöfonden m.fl., så den saken torde vara ställd utom allt tvivel. Bl.a. har Kopparbergskassan gjort en mycket genomgripande utredning om detta och kommit fram till att arbetskadeförsäkring alls inte har haft någon som helst förbättrande inverkan på arbetsmiljöerna.

Anf. 152 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Nils-Olof Gustafsson började med att säga att det mesta är sig ganska likt, och det är kanske också en sanning. Men då bortser han från att han senare i anförandet anmälde att han också känner en viss oro inför det ökade antalet arbetsskador som rapporteras. Så en viss förbättring har väl skett från socialdemokraternas sida när det gäller att se på verkligheten, vill jag påstå.

Det stora bekymret anses ju vara att man inte får full ersättning när man har en arbetsskada, om man inte får den bedömd som en arbetsskada. De kronor det handlar om gör att det också prövas om det inte är en arbetsskada, för säkerhets skull. Allt fler får också sina sjukdomssymptom betecknade som arbetsskada, även om det i många fall är en arbetssjukdom, och där finns dock en viss skillnad. Den praxisförändring som genomfördes i domstolarna har medfört att ett allt större antal skador och sjukdomar klassas som arbetsskador.

Vi från centerpartiet ställer inte upp på att det allra viktigaste är att ersätta arbetsskadan med ett högre belopp. Vad vi tycker är rimligt är att alla får ersättning för den förlust som de drabbas av vid ett sjukdomstillfälle. Vi vill ha en samordning av arbetskadeförsäkring och sjukförsäkringssystemet för att komma ifrån de här prövningarna, som ju också leder till att den försäkrade i de allra flesta fall får rätt i sina krav. Då har också arbetskadeförsäkring förändrats, när praxisförändringarna har genomförts.

Vi är också för att arbetsmiljöerna skall korrigeras, för vi anser att det är rätt metod. Vi var också de som drev på för att få en arbetslivsfond till förfogande för att komma till rätta med de här problemen. Vi ser också betydligt bättre möjligheter för försäkringskassans personal att vara med i det rehabiliterande arbetet och även det förebyggande arbetet, om den slipper sitta och vända pappershögar år ut och år in för att bedöma om det är en arbetsskada eller inte. Det måste finnas vettigare uppgifter för försäkringskassans personal att verka ute på fältet med den kunskap som den personalen har. Det visar sig också att man, när man får chansen, klarar av väldigt mycket av detta arbete. Det måste vara bättre att förenkla arbetskadeförsäkring, samordna den med sjukförsäkring och på köpet få en större möjlighet att förbättra arbetsmiljöerna och ägna sig åt det som verkligen är viktigt.

Anf. 153 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Jag vill ta upp några punkter som Nils-Olof Gustafsson berörde, bl.a. de tre principer som han sade var så viktiga. Han hade inte märkt

någon större samsyn när det gäller dessa principer, sade han. Det måste väl ändå vara en felsägning, Nils-Olof Gustafsson. Jag tillhör visserligen dem som har kommit in sist i det här gänget och i den här diskussionen, men folkpartiet har alltid haft den uppfattning som Nils-Olof Gustafsson gör gällande.

Nils-Olof Gustafsson sade att man skall se till allt mänskligt lidande. Ja, det har jag pekat på varje gång vi har fört dessa debatter. Det är det som är det allra viktigaste, att vi åtgärdar sådana här problem för att bespara människorna lidande. Utifrån detta måste man väl ändå säga, Nils-Olof Gustafsson, att vi måste ta till oss av all den svidande kritik som revisorerna riktar mot arbetskadeförsäkringen och det system som inte fungerar. Den måste vi ta till oss och konstatera att någonting måste göras, framför allt för de människor som lider av att inte få rehabilitering och inte kan återkomma i arbete.

Jag blev litet överraskad när Nils-Olof Gustafsson sade att allting i stort sett är sig likt och att det inte sker några större förändringar. Har det ändå inte skett en väldigt stor förändring när folkpartiet och regeringen har kommit överens om att samordningstiden skall förlängas till 180 dagar, och att möjligheterna till en samordning mellan sjukförsäkring och arbetskadeförsäkring skall utredas? Det är ju ett jättekliv, Nils-Olof Gustafsson.

Jag satt här i min bänk och kände mig ganska trygg och väntade på att Nils-Olof Gustafsson skulle yrka bifall till såväl reservation 2 som reservation 5. Men som den ståndaktige tennsoldaten, som ju Nils-Olof Gustafsson alltid är, tar han inget steg i Sveriges riksdag. Han säger alltid nej och åter nej och struntar i att t.o.m. den socialdemokratiska regeringen har insett att det är dags att ta itu med frågan och göra någonting åt den.

De reservationer som jag hänvisar till innehåller ingenting som ni socialdemokrater inte kan ställa er bakom. Det finns ingenting som är så otydligt eller komplicerat skrivet att ni skulle behöva rygga tillbaka. Ni borde rimligen kunna acceptera att vi faktiskt är överens om dessa frågor, också här i riksdagen, även om vi självfallet måste låta regeringen tillsätta den här utredningen och komma med förslag om samordningstiden. Det är ju rimligt att ni accepterar den här överenskommelsen.

Herr talman! Jag kommer att begära rösträkning i morgon bitti beträffande dessa två frågor för att få bekräftat huruvida socialdemokraterna står fast vid sin överenskommelse.

Anf. 154 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Gullan Lindblad ställde en direkt fråga om jag ändå inte är orolig över utvecklingen när det gäller kostnaderna för arbetskadeförsäkringen och om jag inte tycker att det är viktigt att det vidtas vissa åtgärder. Det är ju vad jag har försökt att säga, men jag uttrycker mig förmodligen oklart. Vid varje tillfälle som jag har deltagit i debatten har jag sagt att det är både oroande och otillfredsställande med ökningen av kostnaderna, de ökade balanserna osv., men jag har försökt att rikta uppmärksamheten på grundorsaken, nämligen att vi har en alltför snabb ökning av antalet arbetskadador och arbetsjukdomar. Detta är grundproblemet. Sedan skall man givetvis göra systemen så bra som möjligt, samordna så långt det går och

minska byråkratin. Jag har hela tiden försökt att hävda att det är de bakomliggande orsakerna som det är allra viktigast att vi kommer till rätta med. Det är bara då som vi så långt möjligt kan försöka undvika att folk far illa på det sätt som man i dag gör.

Jag vet att Gullan Lindblad hyser en misstro mot de försäkrade. Vi har tidigare diskuterat missbruk av såväl sjukförsäkring som arbetsskadeförsäkring. Det är möjligt att det kanske kan förekomma i någon liten utsträckning, men det är så sällsynt att det inte utgör något större problem. Av egen erfarenhet vet jag hur det har gått till ute i arbetslivet när det gällt omsorgen om anställda och intresset för arbetsmiljön. Då var det mycket billigare och enklare att byta ut folk än att förändra processer som bevisligen har varit skadliga. Jag vet också hur det gick till när man på den gamla försäkringens tid skulle försöka bevisa att det verkligen förhöll sig så som man hävdade. Jag vill för mitt liv inte ha den typen av försäkring tillbaka igen.

Jag måste ha hört fel när jag tyckte att Karin Israelsson sade att vi inte skulle ha uttryckt oro över arbetskadorna. Det är väl vi som hela tiden har fört fram att det är arbetskadorna som är problemet. Det måste röra sig om en missuppfattning.

Jag vet inte om Sigge Godin har något annat dokument om den överenskommelse som socialdemokraterna och folkpartiet har träffat om den ekonomiska politiken. I det dokument som jag har tillgång till står det ingenting om någon förlängning av samordningstiden. Vi vet inte hur ett sådant förslag kommer att se ut. Däremot står det att man skall se över ett system av samordning mellan sjuk- och arbetsskadeförsäkringarna och att det skall göras i samverkan med arbetsmarknadens parter. Man skall inte lägga in mer i detta än vad som verkligen står. Vi får först se hur ett sådant förslag ser ut och tycka till om det när det är så dags.

Gullan Lindblad sade att det visserligen inte var ett uttalande av mig, men hon citerade en kollega till mig som 1985 uttalade att om man förlänger samordningstiden, försämrar man försäkringen. Det är ju självklart att det är så. Jag skulle själv ha uttalat mig på samma sätt. Om man förlänger samordningstiden till 185 dagar, försämrar man försäkringen.

Anf. 155 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Gullan Lindblad hyser misstro mot de försäkrade, sade Nils-Olof Gustafsson. Jag är realist. Jag har arbetat många år som sjuksköterska, och jag tror inte att jag har varit någon elak människa i den positionen.

Jag har också arbetat många år vid en försäkringskassa med att utreda just arbetsskadeärenden, och erfarenheterna har lärt mig en del. Men Nils-Olof Gustafsson behöver inte lyssna ett enda ögonblick på mig, utan han kan lyssna till LO och Stig Malm, som ni socialdemokrater brukar göra i vanliga fall. Från LO har man gått ut mycket hårt och uttalat att man verkligen skall åtgärda detta och att regeringen måste komma till rätta med det som man kallar för försäkringsbedrägerier osv.

Den i kören som senast har sagt sanningar är Göran Johansson i Göteborg. Under ett möte där nere hotade han med att dra in några hundratals arbetstillfällen, eftersom man har sjukskrivningar upp till 96 dagar inom lokaltrafiken, tror jag att det var. I genomsnitt låg sjukskrivningarna på ca 40

dagar. Ingen skall inbilla mig att svenska folket verkligen är så sjukt. Det finns många faktorer här – en livssituation beroende på stress, man skall i väg till dagis osv. – som naturligtvis gör att man bl.a. blir spänd i axlarna och får ont i ryggen.

Då är vi framme vid detta med den omvända bevisregeln, som vi kallar den för. Vi har nämligen gått tillbaka och tittat i de gamla statuterna i både yrkesskadelagen och arbetsskadelagen. Där har vi funnit att utredningarna menade att man inte skulle ha ett omvänt rekvisit, dvs. att man skulle betala ut ersättning om det inte fanns uttalade skäl mot ett samband. Dåvarande socialministern uttalade faktiskt att det inte kan accepteras att sjukdomar som drabbar den försäkrade, oavsett om vederbörande förvärsarbetar eller ej, skall kunna godkännas som arbetsskada. Detta sades inför arbetsskade-försäkringens utformning. Men vi vet ju, som tidigare har påpekats här, att försäkringsöverdomstolen hela tiden har ändrat praxis. Vi anser att när nu regeringen äntligen skall göra denna översyn, bör dessa faktorer tas med och vägas in i den samlade bedömningen.

Jag noterar med belåtenhet att Nils-Olof Gustafsson nu är bekymrad över ekonomin och att han är beredd att göra vissa förändringar, t.ex. den förlängning av samordningstiden som finns med i överenskommelsen med folkpartiet och som var helt omöjlig för bara ett par år sedan. Ni ledamöter från socialdemokraterna i utskottet ställer ju alltid upp på vad regeringen säger och tänker. Ni har aldrig en egen uppfattning, och ni vågar aldrig föra fram nya förslag. Vad far gör är tydligen alltid det rätta! Jag hoppas att detta i alla fall blir ett steg i rätt riktning.

Jag hoppas också att regeringen nu tittar på vårt förslag om att man kan lägga ut detta på en avtalsförsäkring eller en försäkring i ett fritt försäkringsbolag i stället för att belasta den allmänna försäkringen. Det är bättre att de som arbetar inom den allmänna försäkringen får syssla med rehabiliteringsåtgärder och annat som väsentligt skulle nedbringa antalet sjukdagar, en faktor som jag tror att vi är överens om att vi måste åtgärda.

Jag tycker att det nu verkar gå åt rätt håll. Någon nytta har de årslånga debatterna kanske ändå gjort, Nils-Olof Gustafsson. Och jag tror att revisorernas förslag kommer att göra stor nytta när regeringen nu äntligen tvingas se problemen i vitögat.

Anf. 156 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Det är intressant att lyssna till vad de "vanliga" socialdemokratiska och folkpartistiska riksdagsledamöterna säger att de egentligen har kommit överens om. Det skall bli mycket spännande att se om folkpartiet har köpt grisen i säcken eller vad det kan handla om, eftersom man inte vet riktigt vad det var man kom överens om. Någoting var det, och det får vi väl antagligen reda på så småningom.

Vi från centerpartiet påstår inte att det starkt ökande antalet arbetssjukdomar kommer sig av ett missbruk. Det handlar i stället om ett bruk av en möjlighet. Frågan är om det är den rätta vägen att gå att på det här viset ersätta sjukdomar som inte alla gånger klart kan sättas i samband med en arbetsmiljö med en arbetsskadeförsäkring. Det kan finnas andra vägar att

gå, vägar som är betydligt smidigare och kostar betydligt mindre för samhället. Detta är något som vi vill se närmare på.

Nils-Olof Gustafsson har erfarenheter från arbetslivet, och det är alltid bra att ha med i bagaget. Jag tror emellertid inte att Nils-Olof Gustafsson har funderat över varför arbetsgivaren inte var intresserad av arbetsmiljön. Anledningen var att det inte kostade honom någonting att hans arbetstagare fick en arbetskada. Han betalade sin avgift till arbetskadeförsäkringen, och den har inte förändrats. Det märks inte på något sätt hos arbetsgivaren att staten går in och lägger till miljardtals kronor för att kompensera vad arbetsgivaren inte har lyckats åstadkomma i form av en bättre arbetsmiljö.

Jag tror faktiskt att riksdagsrevisorerna i sina skrivningar har rätt på den punkten. Jag tror att situationen skulle se helt annorlunda ut om arbetsgivaren fick ett direkt kostnadsansvar för arbetskadorna. Vi har i dag fel system. Utan morötter för arbetsgivaren ställer vi en arbetskadeförsäkring till förfogande, en försäkring som kostar otroligt mycket pengar och inte hjälper upp situationen i fråga om arbetsmiljön det allra minsta.

Jag skulle tänka mig att vi är beredda att gå ett steg längre när det gäller att föra över ansvaret på arbetsgivaren. Det hjälper inte med arbetskadeförsäkringen, det har alla dessa år visat.

Jag vidhåller att socialdemokraterna inte har uttryckt någon större oro över arbetskadorna. Vi från centern fick dock 1987 socialdemokraterna i utskottet med oss på ett beslut om att vi skulle analysera orsakerna till arbetskadorna. Regeringen lade detta förslag någonstans i någon byrålåda – som det tydligen finns ganska gott om i regeringskansliet – och tog så småningom, lagom till valet, fram en arbetsmiljökommission.

Man fullföljde alltså inte riksdagens beslut på den här punkten. Jag menar att regeringen inte tog detta på allvar. Den valde i stället en valtaktik som gick ut på att få folk att tro att man gjorde någonting dramatiskt när man tillsatte en kommission.

Jag är därför något tveksam till att vi, trots att vi i betänkandet har ett tillkännagivande på många punkter, kommer att se något resultat från denna regering när det gäller att komma åt arbetskadorna.

Anf. 157 SIGGE GODIN (fp):

Herr talman! Beträffande överenskommelsen mellan folkpartiet och regeringen finns det gott om tid, Nils-Olof Gustafsson. Natten är lång, och det går bra att gå hem och läsa på vad det är vi har kommit överens om. Sedan skall jag begära omröstning i morgon så att ni har alla möjligheter att vara med. Jag tycker ändå att ni kunde ha klart för er vad det är som vi har kommit överens om. Det är ju litet synd om Karin Israelsson skall sova dåligt i natt på grund av att hon inte har fått bekräftat vad det är vi har kommit överens om.

Herr talman! Jag tror inte alls att det faktum att man gör en samordning behöver innebära någon försämring av arbetskadeförsäkringen. Det går att hitta modeller som passar alldeles ypperligt. Det hade ju egentligen, Nils-Olof Gustafsson, varit förnuftigt att skicka tillbaka detta ärende till utskottet och låta det vila. Vi är ju speciellt i vårt utskott ganska duktiga på att dra tillbaka ärenden. Det hade då kunnat "ligga till sig" där till dess att rege-

ringen har hunnit komma med sina synpunkter, och vi hade sedan kunnat göra ett paket av det hela för att på så sätt finna en lösning på dessa frågor i ett sammanhang.

Det är faktiskt hög tid att det sker någonting väsentligt på detta område bl.a. av ekonomiska skäl. Det kanske skall erkännas att det sannolikt är av ekonomiska skäl snarare än på grund av att folkpartiet med argument har lyckats övertyga regeringen om att detta är viktigt som regeringen nu tvingas göra någonting åt denna fråga. Men det viktigaste är naturligtvis att detta är en väsentligt fråga, främst av det enkla skälet att människor kommer i kläm i det nuvarande systemet. Bekymret är ju att dessa människor inte får en rehabilitering inom den tid då de är betjänta av en sådan för att sedan kunna gå tillbaka till arbetet. Dessutom behöver vi dessa människor i arbetslivet.

Det är alltså litet cyniskt att inte snabbt komma till rätta med detta problem.

Anf. 158 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Nej, jag skulle nog vara den siste att tro, tycka och anse att Gullan Lindblad är en elak människa. Jag tror att också Gullan Lindblad har erfarenheter av denna fråga, men vi kanske har litet olika erfarenheter. Jag tycker faktiskt att jag har ganska klart för mig hur det har sett ut och hur det ser ut ute i arbetslivet. Det har inte funnits intresse av att gå tillräckligt långt när det gäller att förbättra arbetsmiljön. Här håller jag alltså med Karin Israelsson.

Det är litet krasst att vi skall behöva föra resonemang om att det absolut skall finnas en ekonomisk sporre för att åtgärder skall vidtas på det här området. Den rent mänskliga instinkten borde ju säga att arbetsmiljöerna skall vara utformade så att inte människor far illa. Jag håller med om att det har varit billigare och enklare att byta ut folk. Intresset för arbetsmiljöfrågor har dykt upp nu när det finns en uttalad brist på arbetskraft och det alltså finns ett intresse av att ta till vara restarbetskraften.

Det är bra att försäkringsdomstolarna har ändrat sin praxis. Det var under ett stort antal år och med den gamla försäkringen alldeles omöjligt att föra i bevis att det var fråga om en arbetsskada. Det var en alldeles hopplös situation, och det var mycket jobbigt att hålla på med de här frågorna då. Jag sade också i ett tidigare inlägg att jag inte kan säga om man har hamnat exakt rätt. Jag kanske t.o.m. känner en viss osäkerhet inför de bedömningar som man nu ganska tvärsäkert gör om stress, magåkommor och liknande, bl.a. i en dom här i veckan. Det måste man känna en viss osäkerhet inför.

Det var väl ändå att ta i, Gullan Lindblad, att säga att vi socialdemokrater i utskottet inte skulle ha någon egen uppfattning, utan att vi i alla avseenden gör det som pappa vill. Vi har alldeles nyss behandlat ett betänkande, där den socialdemokratiska utskottsgruppen ganska ordentligt gick emot de förslag som regeringen presenterat när det gäller studiestödet.

Sedan till en analys som riksdagen alldeles riktigt krävde, men som inte fullföljdes av regeringen, som Karin Israelsson här uttryckte det. Regeringen konstaterade att man inte hade ett tillräckligt underlag för att kunna göra en analys av något värde. För att göra en sådan måste man ha ett bättre underlag, och det underlaget skall arbetsmiljökommissionen ta fram. Det

skulle inte vara särskilt rationellt att tillsätta en analysgrupp, som jämsides med arbetsmiljökommissionen skulle ta fram samma underlag. Om regeringen anser att den inte har tillräckligt underlag för att göra en seriös bedömning, är det riktigt att den säger det och uppdrar åt någon att ta fram det.

Vi skall titta på vad som står i den här överenskommelsen. Sigge Godin. Jag har ett papper där det står exakt det som jag sade.

Sigge Godin säger att det inte är någon fara med en samordning och att den inte skulle betyda att försäkringen försämras. Men det är just vad det skulle innebära om man förlängde samordningstiden. Jag vill påstå att det inte finns någon skrivning av den innebörden i den här överenskommelsen. Jag tror att oron över Karin Israelssons nattsömn måhända är något överdriven.

Anf. 159 GULLAN LINDBLAD (m):

Herr talman! Det kanske är så, Nils-Olof Gustafsson, att undantaget bekräftar regeln, men det är ju bra att ni tuffar till er någon gång. Jag förstår er situation. Det är säkert inte så lätt när förhandlingar stup i kvarten så att säga förs över huvudet på er.

När det gäller att åtgärda försäkringen efter alla dessa års debatterande kan vi bara konstatera att verkligheten är socialdemokraternas värsta fiende. Den krassa ekonomiska utvecklingen leder till att ni tvingas att vidta åtgärder som ni förkastade för bara några år sedan – och inte bara år, utan också för någon vecka sedan.

Det har funnits rader av olika förslag, och vi vet ännu inte var det slutar med t.ex. sjukförsäkringen, där det finns tre olika förslag. Jag kan konstatera att det är ganska pikanta situationer som vi får uppleva här i riksdagen när koalitionsbröder så att säga utmanar varandra på votering och när vi får uppleva att betänkanden som redan är färdigskrivna och ligger på riksdagens bord dras tillbaka därför att det har skett en förhandling osv. Det är spännande tider!

Anf. 160 KARIN ISRAELSSON (c):

Herr talman! Av omtanke om min nattsömn blir det här mitt sista inlägg i debatten.

Jag vill till Nils-Olof Gustafsson säga att vi i centerpartiet kommer att bevaka det som vi har diskuterat i kväll. Det här betänkandet kommer inte att vara det sista betänkandet om arbetsskadeförsäkringen. Min förhoppning är att regeringen snarast kommer att leverera ett förslag om en förbättring av arbetsskadeförsäkringen, som innebär ett mindre byråkratiskt system och en större möjlighet att via systemet se till att arbetsmiljön förbättras.

Anf. 161 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten särskilt mycket, men jag måste ändå säga något om Gullan Lindblads påstående att det är den krassa ekonomiska utvecklingen som har gjort att socialdemokraterna plötsligt har vaknat till och fått intresse för den här frågan. Jag förnekar inte, och jag har

inte gjort det i någon debatt som förts här, att detta är ett problem. Men jag hävdar fortfarande att det inte är det stora problemet.

Det stora problemet är att människor far illa, blir skadade och sjuka på grund av att de arbetar i fel miljöer. Skadorna ökar hela tiden trots att vi gör vissa insatser. Det är detta som är det stora problemet och den bakomliggande orsaken.

Överläggningen var härmed avslutad.
(Beslut skulle fattas den 19 april.)

24 § Återkallelse av motion

Talmannen meddelade att Olof Johansson i skrivelse denna dag återkallat den av honom m.fl. väckta motionen 1989/90:Kr214 Förhandsgranskning av videogram.

Talmannen anmälde att han hade avskrivit denna motion.

Skrivelsen lades till handlingarna.

25 § Bordläggning

Anmäldes och bordlades
Proposition
1989/90:144 Räntebidrag och bostadsbidrag för år 1991, m.m.

Motionerna
med anledning av prop. 1989/90:78 Reformerat presstödet
1989/90:K9 av Åke Gustavsson m.fl. (s)
1989/90:K10 av Anders Björck m.fl. (m)
1989/90:K11 av Bengt Kindbom (c)
1989/90:K12 av Martin Olsson och Eva Björne (c, m)
1989/90:K13 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1989/90:K14 av Birgit Friggebo m.fl. (fp)
1989/90:K15 av Ivar Franzén (c)

med anledning av prop. 1989/90:113 Instansordningen enligt lagen
(1977:293) om handel med drycker
1989/90:So42 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1989/90:So43 av Karin Israelsson m.fl. (c)

med anledning av prop. 1989/90:118 Tillsyn enligt djurskyddslagen, m.m.
1989/90:Jo33 av Ann-Cathrine Haglund (m)
1989/90:Jo34 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1989/90:Jo35 av Elving Andersson (c)
1989/90:Jo36 av Karl Erik Olsson m.fl. (c)

1989/90:Jo37 av Sven Eric Lorentzon m.fl. (m)
1989/90:Jo38 av Anders Nordin m.fl. (mp)
1989/90:Jo39 av Jan-Erik Wikström och Bengt Rosén (båda fp)
1989/90:Jo40 av Margareta Fogelberg (fp)

med anledning av prop. 1989/90:119 Övervakningskameror m.m.
1989/90:Ju32 av Britta Bjelle m.fl. (fp)
1989/90:Ju33 av Lars Werner m.fl. (vpk)
1989/90:Ju34 av Kent Lundgren m.fl. (mp)

med anledning av prop. 1989/90:122 Inlösen av villkorslån till Broströms Re-
deri AB
1989/90:T50 av Lars Werner m.fl. (vpk)

med anledning av prop. 1989/90:127 Kustbevakningens roll i den framtida
sjöövervakningen m.m.
1989/90:Fö33 av Kerstin Ekman m.fl. (fp)
1989/90:Fö34 av Kurt Ove Johansson (s)
1989/90:Fö35 av Ulla Pettersson och Gunhild Bolander (s, c)

med anledning av prop. 1989/90:129 Ett utvidgat knivförbud m.m.
1989/90:Ju35 av Anne Wibble (fp)
1989/90:Ju36 av Rolf Dahlberg m.fl. (m)
1989/90:Ju37 av Ingbritt Irhammar m.fl. (c)

med anledning av prop. 1989/90:130 Bekämpning av vissa våldsdåd med in-
ternationell anknytning
1989/90:Ju38 av Lars Werner m.fl. (vpk)

med anledning av prop. 1989/90:132 Vissa ändringar i omsorgslagstiftningen
m.m.
1989/90:So47 av Anita Stenberg m.fl. (mp)
1989/90:So48 av Sten Svensson m.fl. (m)

med anledning av skr. 1989/90:121 Aktiebolaget Tipstjänsts stöd till idrotten
1989/90:Fi51 av Bo Lundgren m.fl. (m)
1989/90:Fi52 av Ylva Annerstedt och Margitta Edgren (båda fp)
1989/90:Fi53 av Inger Schörling m.fl. (mp)
1989/90:Fi54 av andre vice talman Christer Eirefelt m.fl. (fp)

med anledning av skr. 1989/90:131 Redovisning för fördelningen av medel
från allmänna arvsfonden under budgetåret 1988/89
1989/90:So44 av Sten Svensson m.fl. (m)
1989/90:So45 av Göran Engström (c)
1989/90:So46 av Karin Israelsson m.fl. (c)

med anledning av förs. 1989/90:11 Riksdagens revisorerers förslag angående riksdagens roll i budgetprocessen
1989/90:Fi55 av Daniel Tarschys (fp)
1989/90:Fi56 av Lars Tobisson m.fl. (m)
1989/90:Fi57 av Claes Roxbergh m.fl. (mp)

26 § Anmälan om interpellation

Anmäldes att följande interpellation framställts

den 18 april

1989/90:164 av *Ingemar Eliasson* (fp) till utrikesministern om situationen i Litauen:

Efter de senaste månadernas händelser finns det nu demokratiskt valda parlament i hela Baltikum. Det kommunistiska maktmonopol, som den sovjetiska ockupationen gav upphov till har ersatts av politisk mångfald och fria, demokratiska val.

De baltiska folken kan efter decennier i ofrihet äntligen se möjligheter att få åtnjuta nationellt självbestämmande. Få händelser under senare år har väckt så stora förhoppningar och så starkt gensvar bland oss svenskar som denna frigörelse i Baltikum.

I dag kastar emellertid de sovjetiska hoten mot Litauen djupa skuggor över inte bara Litauen och Baltikum utan också över den sovjetiska statsledningens trovärdighet. President Gorbatjov har hittills väckt förväntningar i en hel värld om avspänning och en framtid, där varje folks frihet och rätt till självbestämmande respekteras.

Om sovjetledningen erkänner de baltiska staternas självständighet, skulle unionens territorium onekligen minska, men dess politiska och moraliska inflytande i världsoptionen skulle i stället växa. Dess agerande just nu pekar dess värre inte i denna riktning.

Försöken att inskränka informationsflödet från och omvärldens kontakter med Litauen är både illavarslande och oacceptabla. Sverige har på flera sätt berörts av detta agerande – senast genom det sovjetiska beslutet att vägra visum för den svenska kulturdelegation som nu skulle besöka Litauen.

Folkpartiet har understrukt att frågan inte är *om* utan *när* ett erkännande av Litauen skall komma. Vi har samtidigt betonat att de politiska yttringarna av sympati och solidaritet inte får vänta på att de formella förutsättningarna för ett erkännande föreligger.

De ställningstaganden som har gjorts i samband med utrikesnämndens sammanträden har markerat Sveriges uppslutning kring det litauiska folkets legitima rätt till nationell självständighet. Dessa uttalanden är värdefulla. Det är angeläget att alla meningsyttringar från regeringens sida präglas av samma tydlighet och engagemang.

Riksdagen har nyligen efter förslag från folkpartiet utfärdat en inbjudan till talmännen i Estlands, Lettlands och Litauens parlament att besöka Sveriges riksdag.

En framställning från folkpartiet om att en parlamentariskt sammansatt delegation skall sändas till de nyvalda parlamenten i Baltikum för att samla in önskemål om samarbetsområden och ytterligare biståndsinsatser ligger hos riksdagens talman för prövning. Det är angeläget att detta och andra initiativ i samma riktning snarast leder till konkreta åtgärder.

Efter de senaste dygnens utveckling i relationerna mellan Litauen och sovjetledningen är situationen än mer oroande. De hot om en sovjetisk ekonomisk blockad mot Litauen som utfärdats strider mot all anständighet. De skärper samtidigt också kraven på Sveriges agerande. I ett utomordentligt trängt läge måste det litauiska folket kunna räkna med ett starkt moraliskt, politiskt och ekonomiskt stöd från sitt grannland Sverige.

Det krävs nu ytterligare initiativ:

- * Sverige måste entydigt och oupphörligen protestera mot de sovjetiska hot som riktas mot Litauen.
- * Det politiska och moraliska stödet för Litauens folk måste bekräftas och förstärkas.
- * Nya försök till direkta kontakter måste genomföras och de kulturella och ekonomiska relationerna med Litauen – inkl. svenska biståndsinsatser – byggas ut.
- * En svensk beredskap bör byggas upp för extraordinära stödinsatser i händelse av en ekonomisk blockad mot Litauen.

Mot denna bakgrund vill jag ställa följande frågor till utrikesministern:

1. Vilken bedömning gör regeringen i dag av Litauens möjligheter att förverkliga sitt beslut att etablera sig som självständig stat?
2. På vilket sätt kommer regeringen att sörja för att de kulturella och ekonomiska relationerna med Litauen – inkl. svenska biståndsinsatser – byggs ut?
3. Vilken beredskap finns det för att genomföra extraordinära biståndsinsatser för Litauen i ett läge där en ekonomisk blockad har satts i verket?

27 § Anmälan om frågor

Anmälades att följande frågor framställdes

den 17 april

1989/90:541 av *Martin Olsson* (c) till jordbruksministern om djurhållningen på pälsdjursfarmar:

Enligt 4 § djurskyddslagen skall djur som föds upp eller hålls för produktion av livsmedel, ull, skinn eller pälsar "hållas och skötas i en god djurmiljö och på sådant sätt att det främjar deras hälsa och ger dem möjlighet att bete sig naturligt". Sveriges Veterinärförbund har ifrågasatt om pälsdjursfarmning motsvarar djurskyddslagens krav.

Vid en granskning av lantbruksstyrelsens föreskrifter om burstorlek m.m.

för rävar på pälsfarmar har JO den 9 april 1990 funnit att det enligt hans mening är "svårt att hävda, att djurhållning enligt lantbruksstyrelsens föreskrifter --- står i överensstämmelse med djurskyddslagens krav på att djuren skall kunna bete sig naturligt". JO finner att man med fog kan hävda att ett förvaringsutrymme med de föreskrivna måtten inskränker rävens rörelsefrihet så att den utsätts för onödigt lidande.

Med hänsyn till att det är av största vikt dels att djur hålls under acceptabla förhållanden, dels att myndigheters föreskrifter står i överensstämmelse med av riksdagen stiftade lagar, vill jag fråga jordbruksministern:

Vilka åtgärder avser regeringen att vidta för att föreskrifterna om djurhållning på pälsdjursfarmar skall motsvara djurskyddslagens krav?

den 18 april

1989/90:542 av *Elisabeth Fleetwood* (m) till statsrådet Bengt Lindqvist om rätt för handikappade m. fl. till servicebostad i annan kommun än hemkommunen:

I januari 1987 väckte undertecknad en motion i vilken jag begärde "att särskilda åtgärder snabbt vidtas för att möjliggöra för handikappade och gamla att få tillgång till servicebostäder även inom annan kommun än mantalsskrivningskommunen".

I november samma år tillstyrkte socialutskottet enhälligt min motion och anförde i sitt betänkande SOU 1987/88:6 bl. a. att "Arbetet måste emellertid genomföras skyndsamt, eftersom det brådskar med förslag till lösning av frågan".

I samma månad biföll Sveriges riksdag också enhälligt motionen.

Sedan dess har jag vid flera tillfällen frågat ansvarigt statsråd om när förslag till lagändring skall föreläggas riksdagen. Vederbörande har då försäkrat mig om skyndsamt behandling i departementet. Förslag har dock ännu ej lagts på riksdagens bord.

Med hänvisning till ovanstående ber jag att till statsrådet få ställa följande fråga:

När avser statsrådet förelägga riksdagen förslag till lagändring med den inriktningen att handikappade och gamla skall kunna tillförsäkras rätt till servicebostad i annan kommun än hemkommunen?

28 § Kammaren åtskildes kl. 20.16.

In fidem

OLOF MARCUSSON

Onsdagen den 18 april

1 § Anmälan om kompletteringsval till vissa utskott	1
2 § Hänvisning av ärenden till utskott.	1
3 § Förnyad bordläggning.	2
4 § Meddelande om samlad votering.	2
5 § Använt kärnbränsle, m.m.	2
Näringsutskottets betänkande NU24	
Debatt	
Ivar Franzén (c)	
Rolf L Nilson (vpk)	
Eva Goës (mp)	
Åke Wictorsson (s)	
<i>Beslut fattades under 7 §</i>	
6 § Anslag under miljödepartementets huvudtitel.	16
Jordbruksutskottets betänkande JoU15	
Debatt	
Ingvar Eriksson (m)	
Lars Ernestam (fp)	
Lennart Brunander (c)	
Annika Åhnberg (vpk)	
Anders Nordin (mp)	
Grethe Lundblad (s)	
Inge Carlsson (s)	
Leif Marklund (s)	
<i>Beslut fattades under 7 §</i>	
7 § Beslut	47
Näringsutskottets betänkande NU24.	47
Jordbruksutskottets betänkande JoU15	48
8 § Beslut om samlad votering	51
9 § Det statliga betalningssystemet	52
Finansutskottets betänkande FiU24	
Debatt	
Rune Rydén (m)	
Lars De Geer (fp)	
Lisbet Calner (s)	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	
10 § Anslag till riksgäldskontoret	58
Finansutskottets betänkande FiU33	
Debatt	
Rune Rydén (m)	
Carl Frick (mp)	
Arne Andersson i Gamleby (s)	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	

11 § Uppsägning av dubbelbeskattningsavtalet med Belgien	59
Skatteutskottets betänkande SkU29	
Debatt	
Knut Wachtmeister (m)	
Karl Hagström (s)	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	
12 § Anslag till rättshjälp m.m.	62
Justitieutskottets betänkande JuU26	
Debatt	
Birgit Henriksson (m)	
Anders Svärd (c)	
Berith Eriksson (vpk)	
Anita Stenberg (mp)	
Britta Bjelle (fp)	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	
13 § Godkännande av Förenta nationernas fakultativa protokoll om avskaffande av dödsstraff	70
Utrikesutskottets betänkande UU17	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	
14 § Kreditupplysningslagen	71
Näringsutskottets betänkande NU34	
Debatt	
Per Westerberg (m)	
Roland Larsson (c)	
Inga-Britt Johansson (s)	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	
15 § Parti- och detaljhandel	74
Näringsutskottets betänkande NU36	
Debatt	
Gudrun Norberg (fp)	
Bengt Hurtig (vpk)	
Carl Frick (mp)	
Kjell Ericsson (c)	
Inga-Britt Johansson (s)	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	
16 § Handel med begagnade varor	87
Näringsutskottets betänkande NU37	
<i>Beslut fattades under 17 §</i>	
17 § Beslut	87
Finansutskottets betänkande FiU24	87
Finansutskottets betänkande FiU33	87
Skatteutskottets betänkande SkU29	88
Justitieutskottets betänkande JuU26	88
Utrikesutskottets betänkande UU17	88
Näringsutskottets betänkande NU34	88
Näringsutskottets betänkande NU36	89
Näringsutskottets betänkande NU37	89

18 §	Studiestöd	90	Prot. 1989/90:104
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU14		18 april 1990
	Debatt		
	Hans Dau (m)		
	Barbro Sandberg (fp)		
	Rune Backlund (c)		
	Margó Ingvardsson (vpk)		
	Andre vice talmannen (om sammanträdets fortsättning under kvällen)		
	Ragnhild Pohanka (mp)		
	Lena Öhrsvik (s)		
	Arne Mellqvist (s)		
	Beslut	114	
19 §	Beslut om uppskjuten votering av återstående ärende	115	
20 §	Arbetskadeförsäkringen	116	
	Socialförsäkringsutskottets betänkande SfU15		
	Debatt		
	Gullan Lindblad (m)		
	Sigge Godin (fp)		
	(forts. 23 §)		
21 §	Ajournering för middagsuppehåll	120	
22 §	Återupptagna förhandlingar	120	
23 §	Arbetskadeförsäkringen (forts. SfU15)	120	
	Karin Israelsson (c)		
	Margó Ingvardsson (vpk)		
	Gullan Lindblad (m)		
	Ragnhild Pohanka (mp)		
	Nils-Olof Gustafsson (s)		
	Sigge Godin (fp)		
	<i>Beslut skulle fattas den 19 april</i>		
24 §	Återkallelse av motion	138	
25 §	Bordläggning	138	
26 §	Anmälan om interpellation		
	1989/90:164 av Ingemar Eliasson (fp) om situationen i Litauen	140	
27 §	Anmälan om frågor		
	1989/90:541 av Martin Olsson (c) om djurhållningen på päls- djursfärmar	141	
	1989/90:542 av Elisabeth Fleetwood (m) om rätt för handikap- pade m.fl. till servicebostad i annan kommun än hemkom- munen	142	

